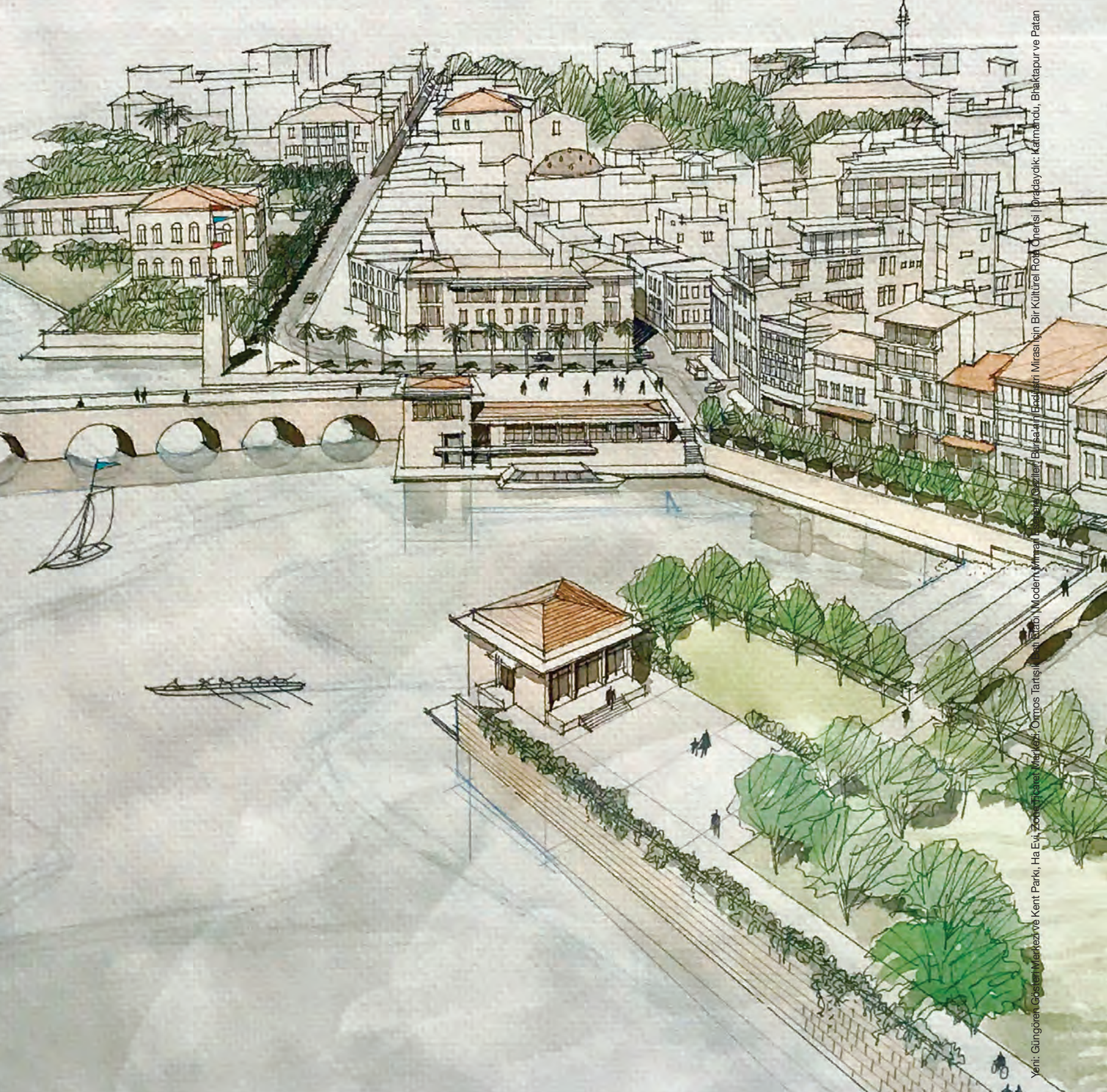

MİMAR

serbest

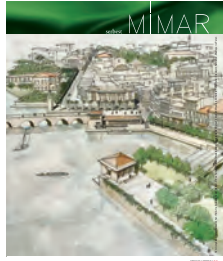

Yeni: Güngören Gösteri Merkezi ve Kent Parkı, Ha Evi, Zorlu Plaza ve Merkezi; Ormos Tarihî ve Sanatî Modern Mimarlık; Şişli Çarşı ve Çarşılar Burcu'nun Başlıca Miras İçin Bir Kültürel Rota Önerisi | Oradaydık: Katmandu, Bhaktapur ve Patan

ARALIK | 2024 | 54

- 04 **MASAÜSTÜ**
Salalı + Architects, Yazgan Tasarım Mimarlık, RGGGA Mimarlık, AS Architects
- 08 **SMD'LERDEN**
- 10 **YAKA RESMİ**
● Güngör Kaftancı | Şükrü Kocagöz
● Erşan Göksu | Aytaç Özen
● Fatih Gorbon | Aslı Özbay
- 18 **İYİ ŞEYLER**
... Ve Mimarlık Serisi: Mimarlık Okuryazarlığında Disiplinlerarası Eleştirel Okumalar | Lale Özgenel
- 22 **YENİ**
● Güngören Gösteri Merkezi ve Kent Parkı | Özer\Ürger Mimarlık
● Ha Evi | Ali Can Helvacıoğlu
● Zone Ticaret Merkezi | Kezer Mimarlık
● Ormos Tartışık Batı Etabı | Per Se Mimarlık
- 38 **MODERN MİMARİ ESERLERE GEZİLER**
Bursa'nın Endüstri Mirası için Bir Kültürel Rota Önerisi: Elektrik Santrali ve Trafolar | Elif Alatlı
- 44 **MODERNİ KORU(YAMA)MAK**
● Tehdit Altındaki Modern Konut Mirası: Ataköy I-II. Kısımlar (1957-1964) | Nilüfer Baturayoğlu Yöney, Yıldız Salman, H. İlke Alatlı
- 48 **DOSYA**
● TürkSMD 16. Mimarlık Ödülleri
● Kaya Arkoğlu: "Mimarimizde Çağdaşlık ve Modernite Olacaksa Zeminde Bizim Yaşantımızın Olması Gerekir."
- 68 **YORUM**
● Kırsal-Doğal Turizm Alanı Olarak Ayder Yerleşmesi: Planlama, Yapılaşma | A. Melih Öksüz
● Birlik Olunca Kazanılıyormuş Lakin Onarılması Çok Zor | Bekir Gerçek
● Rize Ayder Yayalaştırma Projesi Kapsamındaki Katlı Otopark ve Mini Terminal Projesi
- 76 **DÜNYADAN**
● Stoic Wall Residence | LIJO.RENY.architects
- 78 **ORADAYDIK**
● Himalayalar'ın Kalbinde Nepal'in Gizemli Kentleri: Katmandu, Bhaktapur ve Patan | Berna Tanverdi
- 84 **ÖZETLER**

54. SAYI KAPAK KONUSU
16. TSMD Büyük Ödülü Dosya Söyleşisi
Çizim: Kaya Arkoğlu

SERBESTMİMAR
Üç Ayda Bir Yayınlanır

SAHİBİ
Ali Osman ÖZTÜRK | TürkSMD Başkanı

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Mehmet Soylu

YAYIN KOORDİNATÖRÜ
Yasemin Şener
yaseminsener@prchitect.com

EDİTÖR
Gülce Halıcı
gulce@prchitect.com

YAYIN KOMİSYONU
Ahmet Sukuti Tükel,
Aslı Özbay, Aytaç Özen, Burak Bıcan,
Can Şimşek, Cüneyt Kurtay, Deniz Aslan,
Deniz Güner, Dürrin Süer, Emrullah Yıldız,
Figen Kıvılcım, Gamze İlalın, Gamze Köküm,
Gökhan Hezer, Güney Tonkal, Görkem Volkan,
Hasan Özbay, İlhan Selim Kural,
İlayda Karabulut, İlker Özdel, Kadri Atabaş,
Kumru Alpaydın, Mehmet Soylu,
Mehmet Turhan Kayasü, Melis Varkal,
Meral Ekincioglu, Osman Tütal,
Selin Nevrin Fidan, Suha Özkan,
Şerife Meriç, Şükrü Kocagöz

GRAFİK UYGULAMA
Belma Kuyucu

YAZI İŞLERİ
pRchitect İletişim Ltd. Şti.
Balmumcu Mah. Zincirlikuyu Yolu Sok. 7/2
Beşiktaş-İstanbul
0212 809 28 72
www.prchitect.com

YÖNETİM YERİ, ABONELİK ve REKLAM
Türk Serbest Mimarlar Derneği
Dumlupınar Bulvarı Eskişehir Yolu 7. Km.
Mustafa Kemal Mah. 2123.
Sk. No: 164 Kentpark AVM Arka Cephesi
+90 312 219 94 08
www.tsmd.org.tr | info@tsmd.org.tr

YAYIN TÜRÜ
Yaygın Süreli Yayın

Türk Serbest Mimarlar Derneği (TürkSMD) tarafından iki yılda bir verilen Mimarlık Ödülleri'nin bu dönem sahipleri belli oldu. 2023-2024 Dönemi 16. Mimarlık Ödülleri'nde Büyük Ödül Mimar Kaya Arkoğlu'na takdim edilirken, Yapı Ödülleri Karapınar Ges Merkezi Kontrol Binası ile Bilgin Mimari Tasarım Ofisi'ne, Sille İlkokulu ile Teğet Mimarlık'a, Çanakkale Belediyesi "Yeşil" Yerel Yönetim ve Kültür Merkezi Binası ve Yakın Çevresinin Düzenlenmesi Projesi ile SCRA Mimarlık ve CBN Mimarlık'a takdim edildi. Basın/Yayın Ödülleri Yedi Yapım Belgeselleri ve Çizgilerle Modern Türkiye Mimarlığı Kitap Serisi'nin olurken Mimarlığa Katkı Ödülleri Sibel Bozdoğan, Pelin Derviş ve Ankara Aks'ın oldu. TürkSMD 16. Mimarlık Ödülleri'nde ODTÜ Mimarlık Bölümü Acil Tasarım Stüdyosu ve ARCH190 Yaz Stajı Ekibi, Beyazıt Meydanı ile UrbAr Kentleşme ve Mimarlık Ofisi ve Seddülbahir Kalesi ile Arzu Özsavaşçı Mimarlık ve Koop Mimarlık Jüri Özel Ödülü'nün sahipleri oldu.

Serbest Mimar dergisinin 54. sayısının Dosya sayfalarını TürkSMD 16. Mimarlık Ödülleri'ne ve Büyük Ödül'e layık görülen Mimar Kaya Arkoğlu ile Aytaç Özen ve Mehmet Soylu tarafından yapılan keyifli söyleşiye ayırdık.

Bu sayımızda kamuoyunda farkındalık yaratmak amacıyla Ayder Yaylası'nda bugüne kadar gerçekleştirilen ve gelecekte yapılması planlanan müdahalelere dair bir tartışma başlatıyoruz. Bekir Gerçek'in "Yaylalarda Kültür Sürdürülmeli" başlıklı makalesi ve Ahmet Melih Öksüz ile Bekir Gerçek'in eleştirel bir bakış açısıyla ele aldıkları araştırmalarının yanı sıra Rize Ayder Yayalaştırma Projesi Kapsamındaki Katlı Otopark ve Mini Terminal Projesi'ne de yer veriyoruz. Serbest Mimar Dergisi olarak doğal alanlarda yapılan, çevrenin dokusuyla uyumsuz her türlü planlama ve yapılaşmaya karşı durduğumuzu açıkça ifade etmek isteriz. Dolayısıyla otopark ve mini terminal projesini yayımlama süreci bir meşrulaştırma çabası olarak değil, bilakis hem belgelendirme hem de okuyucuya özgür bir değerlendirme alanı sunma amacı güdüyor.

Dergimizin bu sayısında "Masaüstü" bölümünde Salalı + Architects, Yazgan Tasarım Mimarlık, RGGGA Mimarlık ve AS Architects'in tamamlanmamış ve halen yürütülmekte olan projelerinden bir seçki sunuyoruz.

"Yaka Resmî" bölümünde Şükrü Kocagöz'ün geçtiğimiz aylarda kaybettiğimiz Güngör Kaftancı için, Aytaç Özen'in Erşan Göksu ve Aslı Özbay'ın Fatih Gorbon için kaleme aldığı anma yazıları yer alıyor. "İyi Şeyler" sayfalarında ise Lale Özgenel imzalı "...Ve Mimarlık Serisi: Mimarlık Okuryazarlığında Disiplinlerarası Eleştirel Okumalar" başlıklı makaleye yer veriyoruz.

"Yeni" sayfalarımızda Özer\Ürger Mimarlık tasarımı Güngören Gösteri Merkezi ve Kent Parkı, Ali Can Helvacıoğlu tasarımı Ha Evi, Kezer Mimarlık imzalı Zone Ticaret Merkezi ve Per Se Mimarlık tarafından tasarlanan Ormos Tartışık Batı Etabı projelerini inceleyebilirsiniz.

Prof. Dr. Figen Kıvılcım Çorakbaş editörlüğünde hazırlanan "Modern Mimari Eserlere Geziler" serisinin 17. makalesi Elif Acar'ın imzasıyla "Bursa'nın Endüstri Mirası için Bir Kültürel Rota Önerisi: Elektrik Santrali ve Trafolar" başlığını taşıyor.

"Moderni Koru(yama)mak" bölümünde Nilüfer Baturayoğlu Yöney, Yıldız Salman ve H. İlke Alatlı'nın kaleme aldığı "Tehdit Altındaki Modern Konut Mirası: Ataköy I-II. Kısımlar (1957-1964)" başlıklı makale yer alıyor.

Bu sayımızın "Dünyadan" sayfalarında LIJO.RENY.architects tasarımı Stoic Wall Residence projesini inceleyebilir, Berna Tanverdi'nin "Himalayalar'ın Kalbinde Nepal'in Gizemli Kentleri: Katmandu, Bhaktapur ve Patan" başlıklı yazısını ise "Oradaydık" sayfalarımızda bulabilirsiniz.

Keyifli okumalar dilerim...

ECOPHILIA AYVALIK SALALI + ARCHITECTS

Projenin Adı ve Yeri:	Ecophilia Ayvalık, Balıkesir, Ayvalık
Statik:	2G Mühendislik
Mekanik:	GES Grup
Elektrik:	Promove Mühendislik
İç Mekan Tasarımı:	Salalı + Architects
Peyzaj Tasarımı:	Salalı + Architects
Proje Yılı:	2024
Proje Alanı:	63580 m ²

Vaziyet Planı

Balıkesir İli, Ayvalık İlçesi, Tıfıllar Köyü'nde bulunan ve toplam 63.580 m²'lik alana sahip Salalı + Architects tasarımı Ecophilia Ayvalık, Ayvalık'ın muhteşem doğasının sonucu olarak sayısız ağaç türüne, ve arsanın eğimli yapısının sağladığı orman ve kesintisiz deniz manzarasına sahip. Bir yamacın batıya bakan eteğinde konumlanan proje, doğusundan geçen yol ile çevre yerleşim birimlerine bağlanıyor. Bu denli değerli bir alanda yapılan tasarım, Ayvalık'ın zengin tarihi ve kültürel altyapısının değerlendirilmesi ve eko-turizm şartlarının detaylıca irdelenmesi sonucunda ortaya konmuş, arsada yer alacak yapılaşma ve fonksiyonlar bu şekilde belirlenmiş

Sırtını Madra Dağı'na dayamış, önünde Kaz Dağları ve Ege Denizi'nin göz alıcı manzarasına sahip olan projenin temel tasarım prensibi, ekoturizmin ana konsepti olan "çevre ile uyumlu bir şekilde, doğal güzellikteki yerlere turist çekmek" temasıyla paralel ilerliyor. Tasarım alanı, "ekofilik bir sakin köy" olarak tasarlanmıştır.

Ekofilik sakin köy, bulunduğu yer itibarıyla adeta doğa harikası olarak nitelendirilebilecek bir alanda, doğayla barışık bir şekilde, barındırdığı termal

su imkanı, helikopter pisti, 24 saat sağlık hizmeti, oteli ve otel tarafından servis sağlanan evleri ile beraber, dünyanın oksijen oranı en yüksek bölgelerinden birisi olan bölgede yaşam kalitesini yükselten bir yerleşim birimi önerisi. İhtiyaç programı, tasarımın yoğunluğunun düşük olmasına olanak sağlayacak bir emsal katsayısı sonucu belirlenmiş, mevcut ağaçlar koruma altına alınmış ve bu doğrultuda 63,5 dönümlük bir alan içerisinde dağılmış 38 odalı bir otel ve bu otel tarafından servis verilecek 20 adet müstakil villa ve 48 adet kasaba evinden oluşuyor. Yapılar, hem araziye uygunluğun sağlanması, hem de Ayvalık'ın tarihi yapılarının irdelenmesi sonucu doğal malzemelerle tasarlanmış. Bölgenin jeofizik zenginliği sayesinde yerel taşların da tasarımda değerlendirilmesi, tarihi yapıların bir taklidini üretmekten ziyade modern bir mimari üslupla yorumlanarak yapılarda sıklıkla kullanılmış.

Tasarım alanının yerleşiminde, doğu-batı aksında konumlandırılmış olan "ekofilik omurga" projenin ana temasını belirlerken iki köşe arası 115 metre kot farkı bulunan arazide kotlar arası bağlantıyı sağlayan bu omurga, vaziyet planının oluşmasında belirleyici olmuş.

Kesit

Vaziyet Planı

EKİNOKS-AG ARGE VE ÜRETİM TESİSİ YAZGAN TASARIM MİMARLIK

Projenin Adı ve Yeri:	Ekinoks-AG Ar-Ge ve Üretim Tesisi, Kahramankazan, Ankara
Statik:	TG Mühendislik
Mekanik:	STM Mühendislik
Elektrik:	RAM Mühendislik
Altyapı:	MPK Mühendislik
İç Mekan Tasarımı:	Yazgan Tasarım Mimarlık
Peyzaj Tasarımı:	Yazgan Tasarım Mimarlık
İşveren:	Ekinoks-AG
Proje Yılı:	2022-2023
İnşaat Alanı:	20736 m ²

Yazgan Tasarım Mimarlık tarafından tasarlanan Ekinoks-AG Ar-Ge ve Üretim Tesisi, Ankara Kahramankazan'daki Uzay ve Havacılık İhtisas Organize Sanayi Bölgesi'nde yer alan, savunma sanayine üretim yapan bir firmanın fabrikası. Yazgan Tasarım Mimarlık bu bölgede tasarladığı tüm projelerde aynı ana fikri önererek onun varyasyonlarını hayata geçirmiş. Konvansiyonel sanayi yapılarında, iki ana fonksiyonu oluşturan ofis ve üretim mekanları genelde bir duvarla ayrılır ve birbirine yapışık ya da ofis üretimin içindedir. Türkiye'deki üretim tesislerinin çoğunda bu kurgudan dolayı ofis alanlarının önemli bir kısmı doğal ışık ve taze hava alamaz. Yazgan Tasarım Mimarlık bu kurguya alternatif olarak, yeni nesil sanayi yapılarında ofis ve üretim arasına bir iç bahçe yerleştirmiş. Bu sayede hem ofis hem üretim alanı çift yönlü doğal ışık ve doğal havalandırma imkanı kazanmış.

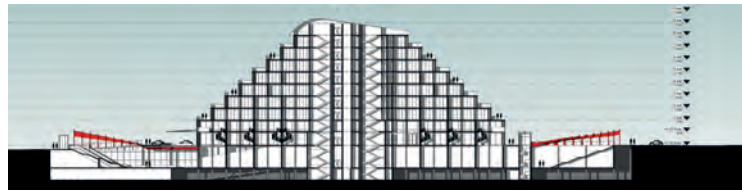
Ofis-üretim mekanlarının ayrılması strüktürel bir ayırma da olanak tanımış ve ofis tarafının, genellikle prefabrik yapılan sanayi yapılarından bağımsızlığını ilan etmesini sağlamış. Böylece ofisleri kendi içinde bir bütün olarak tasarlayabilir hale gelmiş. Ofis tarafında mekansal organizasyonda: ortada servisler ve koridorlar, çeperde ofis alanları bulunuyor. Üretim mekanıyla arasındaki duvar ortadan kalkınca ofis

alanlarının bir cephesi daha doğal ışık ve taze hava alabilir hale gelmiş. Ofis tarafı esnek gridli bir mekan ve cephe sistemiyle kurgulanmış. Bu üç boyutlu grid sayesinde farklı durumlara göre mekanlara ışık alma ve teraslara erişim imkanları verilmiş.

Üç boyutlu grid sistemi projedeki tüm yapı elemanlarının yerini bulmasına da yardımcı olmuş. Buna göre ana gridi oluşturan strüktürel elemanların dışında kalan aydınlatma, elektrik ve mekanik unsurların her biri bu üç boyutlu ızgarada belirli bir yere oturmuş. Söz konusu elemanların pozisyonlarını bir alt ızgaraya göre belirlenip birbirinden bağımsızlaştırılmış.

Projede ofis-üretim alanları arasındaki bahçeyi katederek ikisini birbirine bağlayan iki geçit bulunuyor. Çok amaçlı salon, yemekhane, kafe gibi mekânlar iç bahçeye açılıyor. Bu noktada iç bahçelerin barındırdığı sosyal potansiyeli de görebilmek mümkün. Üretim alanında çalışanlarla ofiste çalışanları buluşturan bir mekana dönüşen bahçe, aynı zamanda ortak yemekhaneye de bir alan sunuyor. Yani iç bahçe sadece taze hava, ışık veren değil, aynı zamanda yapıyı kullananların sosyalleştiği ortak bir mekan haline geliyor.

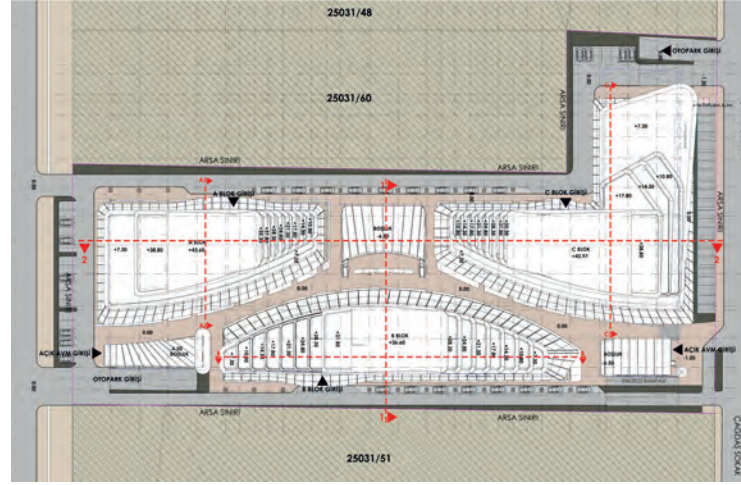
Kesit

ANTALYA KARMA KULLANIM PROJESİ RGA MİMARLIK

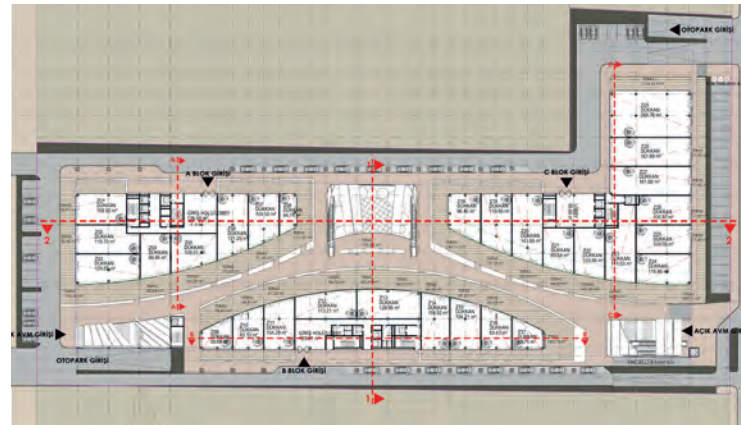
Projenin Adı ve Yeri:	Antalya Karma Kullanım Projesi, Kepez, Antalya
Proje Müellifi:	R.Güneş Gökçek (rggA Mimarlık)
Tasarım Ekibi:	Mehmet Özen, Osman Erdoğan, Mustafa Taşdemir
Proje Yılı:	2023
İnşaat Alanı:	55.000 m ²

Antalya Havalimanı yolunda konumlanan ve RGA Mimarlık ofisi tarafından tasarlanan Antalya Karma Kullanım Projesi, ofis, rezidans, ticaret ve rekreasyon alanlarını bir araya getirerek benzersiz bir yaşam ve çalışma alanı sunuyor. Çevresindeki diğer yapılar arasında öne çıkan merkez, modern tasarımı ve işlevselliği ile dikkat çekiyor. Projenin mimari yaklaşımı, cam cepheler ve katmanlı teraslarla kendini gösterirken modern yapı elemanları, projeyi çevresindeki diğer yapılardan ayırarak yapıya kimlik kazandırıyor. Cam cephelerin kullanımı, doğal ışığın iç mekanlara maksimum düzeyde girmesini sağlayarak enerji verimliliğini artırarak iç mekânlarda ferah bir atmosfer yaratıyor. Katmanlı teraslar, bina sakinlerine ve kullanıcılarına dış mekânın avantajlarını sunarken, sıcak Akdeniz ikliminden korunmalarını sağlayacak şekilde güneş kırıcı işlevi de görüyor.

Zemin katta oluşturulan dinamik alışveriş alanları, kullanıcıların etkin rol oynadığı, yapı-insan ilişkisinin sürdürülebilir kılındığı bir alışveriş deneyimi sunuyor. Bu alanlar, alışveriş sırasında sosyal etkileşimlerin yoğun olduğu bir merkez olma özelliği taşıyor. Alışveriş alanlarının zemin katta konumlandırılması, kullanıcıların kolay erişimini sağlarken ticari aktivitelerin canlılığını artırıyor. Projenin açık hava AVM konsepti, bodrum kat

Vaziyet Planı

Zemin Kat Planı

ile zemin kattaki dükkanların entegre edilmesiyle hayata geçirilmiş. Konsept, ziyaretçilere rahat bir alışveriş deneyimi sağlarken, aynı zamanda dış mekânın avantajlarını kullanmalarına olanak tanıyor.

Çalışma ve yaşam alanlarının birleştirilmesi, projenin önemli özelliklerinden biri. Dükkanlar, ofis kütlelerine baza oluşturularak ticaret ve iş hayatını bir araya getiriyor. Bu yaklaşım, kullanıcıların iş ve günlük yaşamlarını kolayca birleştirebilmelerini sağlıyor. Ofis alanlarının ticari alanlarla entegrasyonu, çalışanların günlük ihtiyaçlarını karşılamalarını kolaylaştırdığı için iş verimliliğini artırıyor.

Modern ve konforlu yaşam alanları sunan residence birimleri, projede önemli bir yer tutuyor. Yüksek kaliteli malzemeler ve estetik tasarım, yaşam alanlarını daha cazip kılıyor ve kullanıcılarına lüks bir yaşam sunuyor. Projede, geniş yeşil alanlar, teraslar ve sosyal aktiviteler için tasarlanmış rekreasyon alanları bulunuyor. Bu alanlar, kullanıcıların dinlenme ve eğlence ihtiyaçlarını karşılarken projeye dahil edilen doğa ile iç içe yaşam konseptini destekliyor. Rekreasyon alanları, hem ofis çalışanlarına hem de rezidans sakinlerine doğayla iç içe bir yaşam fırsatı sunuyor.

ARTER (KONYA YOLU KARMA KULLANIM PROJE ÖNERİSİ) AS ARCHITECTS

Projenin Adı ve Yeri: Karma Kullanımlı Gayrimenkul Proje Fikri ve Mimari Tasarımı, Çankaya ilçesi, Ehlîbeyt Mahallesi, 9895/78 ada parsel
Tasarım Ekibi: Ayşin Sevgi Macit, Serdar Acar, Mustafa Yıldız, Elif Polat, Bünyamin Sönmez, Feyza Demirel, Aynur Uzdu, Berin Ceren Narman, Zeynep Coşkuner, Sena Deniz Urfalı, Melis Gürkan, İpek Başaran, Ali Aydoğan, Ali Çelik, Aybüke Koca, Ebrar Can
Statik: Metin Başaran (MN Müşavirlik Mühendislik İnşaat Tic. Ltd. Şti.)
İşveren: Bayburt Grup A.Ş. - Aslan Yapı- Rast Grup A.Ş.- Fırat Life Style
Proje Yılı: 2024
Proje Alanı: 203520.22 m²

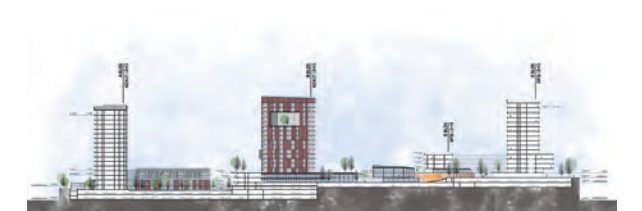
Ülkemizin merkezi otorite ile planlanan kentleşme serüveninin cumhuriyet ile eşdeğer olan tarihinde bir milat oluşturan başkent Ankara'nın ana eksenini olarak tespit edilen Atatürk Bulvarı günümüzde etkin omurga olma rolünü farklı eksenler ile paylaşmaktadır. Kentleşme ve yapılaşmanın şaşırtan ivmesine bağlı olarak esasen her yöne doğru bir gelişim içerisinde bazı eksenler öne çıkmaktadır. Yarışmaya konu olan ada bu anlamda çevresindeki her noktanın güncel olarak yapılaşması ile arada bu zaman dilimine kalması beklenmeyecek kadar değerlenmiş, oluşturduğu boşluk ile bile dikkat çekici bir hale gelmiştir. Çeper uzunluğu olarak ise sadece Mevlana Bulvarı için değil, Ankara için emsal olmayan bir etkiye sahip olabilecek potansiyeli barındırmaktadır. Bu noktada bu tip alanların kıymeti, içine yapılacak yapıların kıymetini hiç başlamadan tayin etmekte bu da yoğunluğun maksimum düzeyde planlanmasını ve bu çeperin blokaj anlamlarını daha algının güçlenmesini beraberinde getirmektedir. Oysaki içindeki yapılardan çok boşlukların tasarımını önemseyen, içine aldığı hareketi yayan ve genişleten bir kentsel mekan günün sonunda hepimizin arzu ettiği daha yaşanır bir şehir tanımlayacaktır. Arter, adı üstünde bir canlılığın vücudundaki atardamar gibi yaşamı dağıtan, yaşayan, taşıyan ana unsur olma fonksiyonu üstlenmeye aday bir proje. Yapıları ile değil çeperlerin arasında kurmaya çalıştığı ilişki ile, çeperlerin arasında tasarlanmış boşluklar ile Ankara'nın mütevazî fakat belirleyici rolünü kendi içerisinde sembolize etme iddiasını taşımayı arzuluyor.

Vaziyet Planı

Zemin Kat Planı

Kesit

TÜRKSMĐ 16. MİMARLIK ÖDÜLLERİ SAHİPLERİNİ BULDU

Türk Serbest Mimarlar Derneği (TürkSMD) tarafından iki yılda bir verilen Mimarlık Ödülleri'nin bu dönem sahipleri belli oldu. 2023-2024 Dönemi 16. Mimarlık Ödülleri'nde; Jüri başkanlığını Prof. Dr. Namık Erkal üstlenirken, diğer jüri üye-

leri Sinan Erbuğ, Orçun Ersan, Dr. Heves Beşeli Özkoç, Nevzat Sayın, Semra Teber Yener, Ekin Çoban Turhan ve Gül Güven'den oluşmuştur. Bien ana sponsorluğunda, Şişecam Gold sponsorluğunda, Zivella Silver sponsorluğunda ve

Altınbölme İletişim sponsorluğunda 4 Ekim'de Ankara Sheraton Otel'de düzenlenen ödül töreninde, Büyük Ödül, Basın-Yayın Ödülü, Mimarlığa Katkı Ödülü, Yapı Ödülü ve Jüri Özel Ödülü kategorilerinde 5 dalda ödül sahiplerini buldu.

25. YAPI SEKTÖRÜ BULUŞMASI TSMD MİMARLIK MERKEZİ'NDE GERÇEKLEŞTİ

TSMD ve Archimim iş birliğiyle düzenlenen 25. Yapı Sektörü Buluşması, 19-20 Eylül 2024 tarihlerinde TSMD Mimarlık Merkezi'nde gerçekleşti. Etkinlik, yapı sektörü temsilcilerini ve TürkSMD üyelerini bir araya getirdi.

#25

YAPI SEKTÖRÜ BULUŞMASI

ACE MİMARLIK ■ ALUPEL ■ ARC MİMARLIK ■ ARTEMİS
 ASPEN ■ AURA DESIGN STUDIO ■ AYŞİN SEVÇİ MİMARLIK
 AZAKSU MİMARLIK ■ BAYKAN MİMARLIK ■ BUG ATÖLYE
 DALŞAN ■ DANFOSS ■ DECKON ■ ENPLUS ■ ERBUĞ MİMARLIK
 EQUITONE - ÖZDEHİR YAPI ■ EYREN YÜKÜT MİMARLIK ■ FORM ENDÜSTRİ TESİSLERİ
 GAMZE İLALAN MİMARLIK ■ HAMMERFAST ■ İSVEA ■ İLBANK
 KALE ■ KLEIDCO ■ KUMRU ALPAYDIN FİGÜRLER TASARIM MİMARLIK
 KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI ■ MAY YAPI TASARIM ■ LOTUSIQ
 LİNAX ■ MİLLİ SAYINMA BAKANLIĞI ■ MONO MİMARLIK
 MOTTO MİMARLIK ■ MYM MİMARLIK MÜHENDİSLİK ■ NOBİLİ
 ONDULINE ■ ÖNCÜÖĞÜ ■ ACP MİMARLIK ■ ÖZGÜVEN MİMARLIK
 PROMA MİMARLIK ■ REYNARS ■ RİGGA MİMARLIK ■ ROCKFON
 SAĞLIK BAKANLIĞI ■ SİTİ TÜRK ■ SELDA GÜMÜŞDOĞRAYAN MİMARLIK
 ŞİŞECAM ■ TEPE BETOPAN ■ TREMCO ÇPİ ■ TÜBİTAK
 TÜLİN ÇETİN MİMARİ TASARIM ■ ULUDAĞ MİMARLIK ■ VEN MİMARLIK
 VİTRA ■ YHZINC ■ WİNSA ■ YÜCİT İŞIK MİMARLIK

19-20 EYLÜL TARİHLERİNDE TSMD MİMARLIK MERKEZİ'NDE DÜZENLENEN 25. YAPI SEKTÖRÜ BULUŞMASINA KATILIMINIZ İÇİN TEŞEKKÜR EDERİZ.

"MURAT ARTU VE MİMARLIK TUTKUSU" ÖĞRENCİ YARIŞMASI SERGİSİ

"Murat Artu ve Mimarlık Tutkusu" temalı öğrenci yarışması sergisi, ödül töreni ve kolokyumun ar-

dından 13 Eylül 2024'te TSMD Mimarlık Merkezi'nde açıldı. Sergi, öğrencilerin yaratıcı projelerini ser-

gileyerek mimarlık tutkusunu gözler önüne serdi ve 18 Eylül 2024'e kadar ziyaretçilerini ağırladı.

YAPI KABUĞU SOHBETLERİ YOĞUN KATILIMLARLA DEVAM EDİYOR

#25

YAPI KABUĞU SERİSİ 1

TSMD MİMARLIK MERKEZİ'NDE DÜZENLENEN YAPI KABUĞU SERİSİ 1

18 EKİM 2024

15 KASIM 2024

8 KASIM 2024

18 EKİM

Mete Sezer

8 KASIM

Ali Osman Öztürk

15 KASIM

Pimeks Group

TSMD Mimarlık Merkezi, "Yapı Sohbetleri: Yapı Kabuğu Serisi" uzman mimarların ve malzeme / çözüm üreticisi profesyonellerin uygulama deneyimlerini genç mimarlar ve mimarlık öğrencileri ile paylaşımı hedeflenerek başlayan sohbet serisi, yoğun katılımlarla devam ediyor. 18 Ekim 2024'te Mete Sezer ile başlayan seri 25 Ekim'de Kalesinterflex, 8 Kasım'da Ali Osman Öztürk ve 15 Kasım'da Pimeks Group'un sunumlarıyla Mimarlık Merkezi'nde devam etti. Gelecek sohbetlerde ise FREA Mimarlık, Serge Ferrari, Yazgan Mimarlık ve Megaron mimarlar ve öğrenciler ile buluşacak.

SERBEST MİMARLAR DERNEKLERİ FEDERASYONU ANITKABİR'DE

gerçekleştirdi. Anıtkabir anı defterine şu sözler kaydedildi: Ulu Önder Atatürk, Aramızdan ayrılışının 86. yılında, sana, kurduğun Cumhuriyet'e, devrim ve ilkelerine bağlılığımızı sunmak üzere huzurundayız. Bugün burada, Türkiye'nin çeşitli şehirlerindeki mimarları temsilen TürkSMD, İstanbulSMD, İzmirSMD, BursaSMD, AkdenizSMD ve MuğlaSMD'den gelen üyelerimizle, Serbest Mimarlar Dernekleri Federasyonu olarak huzurunda bulunma-

nın gururunu yaşıyoruz. Cumhuriyetimizin 101. Yılında kurulan bu yeni yapılanmanın mesleğimize güç birliği ve sinerji getireceğine inanıyor, ülkemize hayırlı olmasını diliyoruz. Gösterdiğin çağdaş uygarlık yolunda senden aldığımız güçle, mesleğimizin değerlerini gelecek nesillere en iyi şekilde aktarmak için çalışmaya devam edeceğiz. Bize düşen görev ve sorumluluğun bilinciyle, önünde minnet, sevgi ve saygıyla eğiliyoruz.

GÜNGÖR KAFTANCI

1931-2024

BİRLİKTE SON DEFA

ŞÜKRÜ KOCAGÖZ

En az her yıl, bazen yılda birkaç kez yaptığımız gibi Çeşme evinin terasındayım. Onu kaybetmeden bir önceki Cumartesi. Her zamanki yerimde kanepede arkam eve, yüzüm güzel çim bahçenin üzerinde şerit halinde koyu lacivert denize dönük. Denizin üzerinde karşı sahil. Altınyunus. Sabah banyosunu tamamlamasını bekliyorum. Yardımcısına tutunarak geliyor. Çok yorgun. Akrabası Sevil Hanım ve eşi de orada (Kısa bir süre sonra ayrılıyorlar). Ben de elinden tutup oturmasına yardım ediyorum.

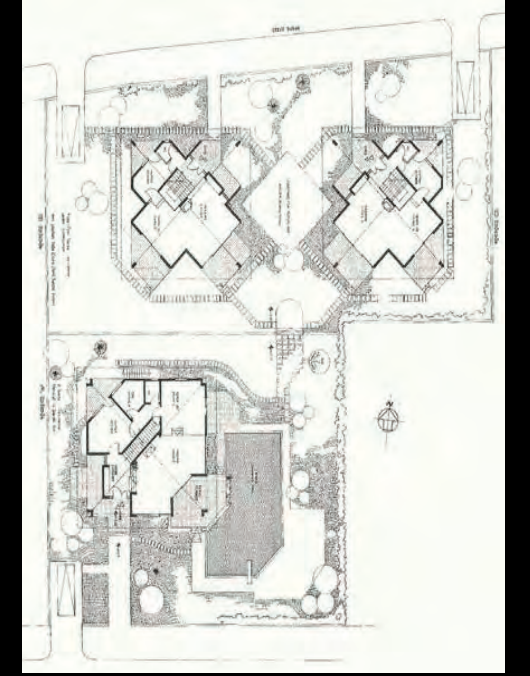
Bu kez oturduğum divanın sağındaki sandalyeye oturtuyorum. Her zamanki yeri soldaki sandalye. Oraya kadar dört adım daha gitmesini o ve bizler göze alamıyoruz. Üzerine üşütmek için gri, ince kırmızı fitilli yün ceketini alıyor. Çok yorgun olduğunu, bazı günler yorgunluktan sabaha kadar uyumadığını ve sonra çok geç kalkabildiğini söylüyor. Geçen yılki soğukkanlı, konu kendisi değilmişçesine söylediği cümleye gelecek diye korkuyorum. Gelmiyor. Geçen yıl aynı yerde "artık hayatta tek amacım çekmeden

ölmek" deyişmişti.

Cümleyi tekrarlamıyor ama artık her şey son görüşmemiz olduğunu duyumsatıyor.

Böyle bir son konuşmayı onun da dostu sevgili Ergun Elgin ile yaptığım usumdan geçiveriyor. Güner (Eliğin) Abi ile de böyle bir son konuşma yapmıştık. Her iki konuşma için onlar ofisimize gelmişlerdi. Ergun Abi'nin değil ama Güner Abi'nin son ziyaretini (son olduğunu belirtmeden) aktarıyorum. Güner Abi gelip "Bak şunu söylemeye geldim. İşçi Partisi'nde baban (ve sen) Mehmet Ali Bey'i desteklemiştiniz. Ben de Sadun Bey'i. Yıllarca düşündüm, baban (ve Yaşar Kemal) Mehmet Ali Bey'in yanında durmakta haklıydı. Bugün sırf babanı ve Mehmet Ali Bey'i haklı bulduğumu sana söylemek için geldim." demişti. Olayı aktarıncaya Güngör Abi birden canlanıyor. "Yahu aynı ziyareti Güner bana da yaptı" diyor. Sonra eski günlere dönüyor. Güner Abi İzmir il Başkanı. İkiisi birlikte Aybar'ı o dönem nasıl, niçin eleştirdiklerini anlatıyor. Kendisini partiye, babamın da çok iyi dostu 51 tevkifatında tutukluğu çok ağır geçen, Erdoğan Berktaş'ın soktuğunu anlatıyor; Mimar Mehmet Ali ile birlikte. Berktaşlar ile ilgili anılarımı aktarıyorum. O da Erdoğan Bey'in sol literatürü derinlemesine tanınmasındaki katkılarını, onun tavsiye ettiği kitap isimlerini vererek, aktarıyor. Eşi Yegan Hanım da mimar. Bir dönem İzmir Belediyesi'nde birlikte çalışmışlar. Benim de mimar olmamda biraz da "Yegan Teyze'ye" özenmem vardır. Mehmet Ali Aybar ile bir seçim meydanında linç olmaktan nasıl son anda kurtulduklarını aktarıyor. "Ama benim solculuğum TİP'ten de önce üniversitedendir" diyerek yanlış bir anlaşılma olmaması için belirtiyor.

Bunlar benim de daha ortaokulda olduğum TİP' in kuruluş dönemleri (1962'ler) Kültürpark'ta Belenlux Pavilyonundaki parti toplantısında kendisini ilk kez gördüğümü anımsadığımı aktarıyorum. Kürsüde Refik Erduran konuşurken. Bu anımsamadan çok keyifleniyor o günlere dönüyor. Ahmet Piriştina ile TİP li günleri anıyoruz. O ve Aziz Nesin ile ortak anıları da paylaşıyoruz.

Kare Evler, yerleşim planı

O dönemin TİP ekibine yakın "Eski Tüfekler" Sucu Ahmet, Besim Akımsar, Saim Altıneşli anılarımız geçit yapıyor. Hepsini muhtemelen son kez andığının bilinçaltı dürtüsü ile atlamaksızın anmaya çalışıyor.

Sonra sıra Mimarlar Odası'ndaki müşterek çalışmalarımıza geliyor. Talat Ulusay, Sermet Elçiden de konuşuyoruz. Taksim 1 Mayıs'ından da. Şimdi emekli, komşum, ilk işverenim ve ortağım İnşaat Mühendisi Gün (Birsal) Ağabey'den uzunca söz ediyoruz.

1974 yılında çalışmaya başladığımda Gün Ağabey Güngör Ağabeye çizdiği bir apartman inşa ediyordu. Ben her gün şantiyeye gidiyor, oradan da Akgerman Han'daki ofisine uğrayarak yerinde aldığım, alacağımız kararları danışıyordum. GNA (Güngör-Necdet-Ali) daha sonra kuruldu. Birlikte TİBAŞ İş Hanı (İş Bankası münzam sandığı için) avan projelerini onların Gül Sokaktaki ofisinde üç ay birlikte çalışarak hazırladık. Orhan Alsaç banka adına takip ediyordu. Sonra uygulamaları Erdoğan Elmas,

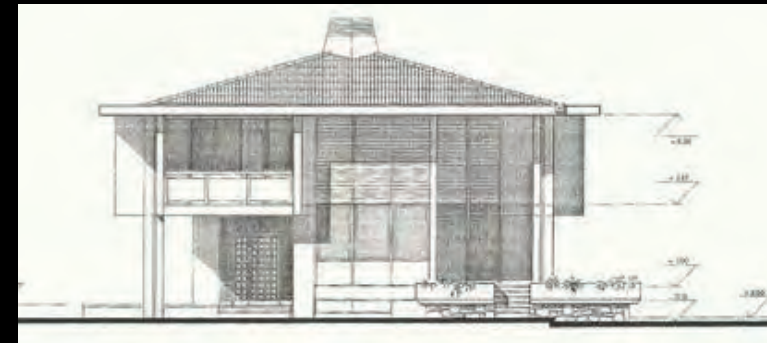
Zafer Gülçür, Ertur Yener ile tamamladık. Avan projedeki "Cumba alegorisi dokuyu" Ertur Abi düz yalın bir cepheye dönüştürdü. Ama o etütleri Güngör Abi "Batı İş Merkezi" ve "Ticaret Odası İş Merkezi" projelerinde gerçekleştirdi.

Serbest Mimar Dergisi'nin 33. sayısında (Haziran 2010)' "kare ev" için Venturi'nin "mimari formların karmaşa ve çelişkisinden doğan belirsizlik" teorisini kullanarak yaptığım analizi tekrarlamamı istedi. Bu analize dayanarak geleneksel mimarının Sedat Hakkı'dan sonraki en güzel yeni yorumunu bu yapıda bulduğumu o yazıda anlatıyorum. Sedat Hakkı'nın çizgisini ileriye götürmüş olması yorumu çok hoşuna gitmişti.

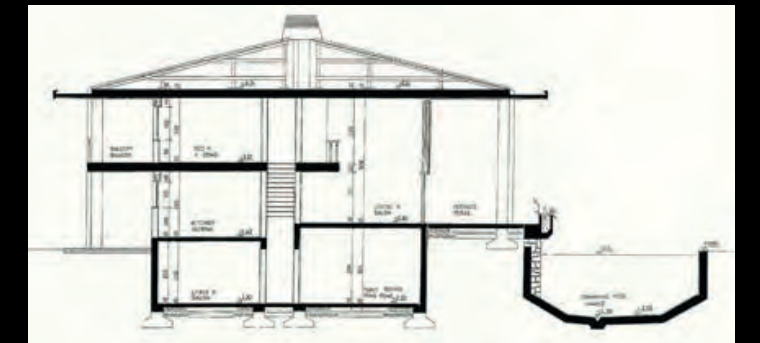
Karmaşa ve çelişkinin diyalektik bir birleşim olduğunu bir anlamda teorinin Marksist bir yaklaşım olduğunu anlatmaya çalıştım. Anımsadığım kadarı ile kitabın İngilizcesinde "diyalektik" kelimesinin geçmediğini, Fransızcasında yer aldığını anlattım (Sonra baktım Türkçe çevirisinde de yok. Meraklısı için not:

"Çift anlamlı bir mimarlık için küçük bir manifesto" bölümünün üçüncü cümlesi). Kitabın adının İngilizcede "Mimaride karmaşa ve çelişki" iken Fransızca'da sadece "Mimaride belirsizlik" olduğunu anlattım. Venturi'nin onayı olmaksızın bunun mümkün olmadığını düşündüğümü belirtirim. Sonra uzun uzun bu bakış açısından onun Kare Evi'nin modern mimarlığımızdaki geleneksele yaklaşımındaki olağanüstü, "aşama olan" yerini açıkladım. Serbest Mimar Dergisi'ndeki yazıyı bir anlamda genişleterek anlattım.

Açıklamanın sonunda "Şimdi tam anlamdım" demesini ömrümün sonuna kadar büyük bir mutlulukla anımsayacağım. Zira Venturi'nin kitabını kötü çevirisi nedeniyle okuyamadığını bu nedenle benim yaklaşımımı tam anlamadığını hep belirtmişti. Kare evin yazılı, okunmuş bir teoriyi gerçekleştirmek için değil, bir birikiminin yetenekle birleşerek içten şekilde gerçekleşmiş olmasının ne kadar kıymetli olduğunu ekleyebildim. Lacivert denize bakışları daldı. Dingin, bir süre konuşmadık.

Kare Evler, Kesit

Kare Ev, B-B kesiti

Çok sevdiğimiz, onca beraber olduğumuz, birlikte yemekler yediğimiz, tartıştığımız Cengiz (Bektaş) Ağabey'den ilk ve son defa hiç söz etmediğimizi şimdi fark ediyorum. Semiyoloji Hocam Krampen'in dediği gibi "bir şeyin eksikliği de bir bilgidir"; çok şey anlatır. Bu anma yazısını birkaç yıl önce Ege Mimarlık için istenen ama hiç basılmamış bir yazıyı (o da çok sevmiş olduğu için) ekleyerek bitiriyorum.

GNAda Zaman

Gül Sokaktaki ofis sıcacıktı. Bana mı öyle geliyor, öyle miydi? Tavani koyu ahşap rabita... Güngör Ağabey'in çalışma masası ile çizim masaları aynı mekanda. Galiba hiç kapatılmayan körüklü bir duvar mı vardı? İpli "T" cetvellerinin olduğu beyaz masaların hemen ardında bir mutfakçık.

Ve küçük bir WC; içi son derece tertipli.

GNA (Güngör, Necdet, Ali) harika bir üçlüydü. Çizilecek işler, satılan daireler, hatta Ali'nin evlenme kararı hep aynı mekanda konuşulurdu. Ortak yaptığımız bir projeyi birkaç ay orada çizdim. Güngör Abi zaman zaman yanıma otururdu, çizimleri gözden geçirirdik. Etüdü zorlardı. "Bir de böyle görelim, bir de şöyle görelim." O dönem elbet sanal çizimler yoktu. Ben önce kurşun kalem "altlıklar" çizer sonra rapido veya kalınca uçlu keçe kalemlerle kırk beş derece koyu siyah gölgelerle temize çekerdim. Ofisin yürüyen diğer işlerini de gözlemek fırsatım olurdu. Bir merdivenin küpeşte başlangıcı ile Güngör Abi'nin günlerce uğraştığını sonra onu çok sevdiği bir demirci

ustası ile paylaşıp bir kez daha geliştirdiklerini keyifle izlerdim. Gül Sokak GNAda zaman, Güngör Abi'nin kadife ceketinin fitillerinden süzülerek durmuşçasına akardı.

Lacivert denize bakışları dalmıştı. Dingin, konuşmuyorduk.

Artık zaman, yeşil çimin üzerindeki gözlerimizin daldığı denizin lacivert bandında, "kayıp zamanın peşinden" akıyordu.

1. Meraklısına not: Serbest Mimar 33 (Haziran 2019) "Bir kilometre taşı kare ev" S.32-33 Aynı sayı; Güngör Kaftancı ile söyleşi S.24-31 (Ş. Kocagöz).
2. Yazının görselleri: "Mimarlıkta yarım yüzyıl-Güngör Kaftancı" kitabından alınmıştır. Mimar Odası İzmir Şubesi Yayınları 2001.

FATİH GORBON 1944-2024

FATİH GORBON İÇİN

YAZI EDİTÖRÜ: ASLI ÖZBAY

Fatih Gorbun, İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi geleneğinden yetişmiş, önemli yapılarla ve tasarım teknelere imza atmış bir mimardır. 1934 Yılı Akademi mezunlarından başarılı ve şöhretli bir babanın, mimar Rebiî Gorbun'un oğluydu. Babasının mimarlık ve denizcilik tutkusunu hayatı boyu sürdüren bir sanatçıydı. 'Akademili' olmakla beraber bu geleneğin tabularını zarif tarzıyla zorlayan, dönüştüren bir eğitimciydi. Özellikle 90'lı yıllarda kazandığı yarışmalar ve yaptığı yapılarla (Bursa Otogar Terminali, Darüşşafaka Okulları, Darüşşafaka Yaşlılar Evi) bir dönem çok bilinir olmuştu. Ancak ne yazık ki çok erken bir yaşta hayatını değiştiren sağlık sorunu nedeniyle içine kapandı ve ülke bu değerli

gerektiği gibi tanımıyor. 16 Ağustos 2024'te 80 yaşındayken kaybettiğimiz değerli Fatih Hocaya, okulunda (bugünkü adıyla MSG-SÜ) 19 Ağustos'ta yapılan bir tören sonrası veda ettik. Serbest Mimar Dergisi için hazırladığımız bu anma dosyası, Fatih Gorbun için ardından yazılan mesajlardan bir derleme. Dilerim hakkında yapılacak detaylı, kapsamlı yayınlara vesile olsun.

KORHAN GÜMÜŞ

Sevgili Fatih Hoca'nın hayatımda mühim bir yeri var. Ona layık bir mesleki anma yazısı yazmak haddime değil, sadece yazmak ve paylaşmak istiyorum.

Okulda proje dersini aldıktan sonra, mezun

olmadan önce ve sonrasında hocanın ofisinde çalıştım, aralıklarla sanırım 3 sene civarı. Bolca baktık, çizdik, tartıştık, sohbet etik ve güldük.

Bir gün, biraz sıkılmış bir vaziyette telefonla konuşuyor, iş görüşmesi, bir yandan da önündeki kâğıda kafasına göre bir tekne profili karahyor, ama nasıl güzel bir karalama, unutamıyorum. "Eli" yani karakalemi şahaneydi, en sevdiğimiz şeylerden biri tabii, bizim okul. Ama teknelerin strüktürlerini, bir yat tasarımı yazılımla -Maxsurf sanırım- da kendisi detaylandırıyor, ofiste o programı kullanabilen bir o vardı diye hatırlıyorum. Sonra ondan masalara veya Autocadlere dağılırdı. Ben de Autocad'i o zaman ofisteki arkadaşlardan, Gürden ve rahmetli Yunus'tan öğrenmiştim, sanırım okulda diploma projelerinde yasaktı bilgisayar kullanımı. Bazı zamanlarda 3-4 kişilik büronun yarısı mimari yarısı tekne çizerdi, aciliyete göre de sadece bir projeye daldık hep birlikte. Ben bir iki istisna dışında sadece mimari projelerde yer aldım. O dönem büroda birlikte çalıştığımız Gürden (Gür, SLD, YTÜ) hayatımdaki en yakın dostlarımdan biri oldu, Venedik, Documenta, Bergama, Basel vb. hep birlikte geçtik projelerin üzerinden, her defasında hocayı anıp aynı hatıraları tekrar ederek. Daha bugün Zoom'da proje bakıyorduk, hocanın vefat haberi verilirken.

Ofiste o zamanın havalimanı yarışmalarını çizdik, bir iki safha süren Eskişehir Fabrikalar Bölgesi projesini yaptık, sunmaya bizi gönderiyordu. Hoca o günlerde rahatsızlandı ve iş bizden alındı sanırım. Ofiste daha önce yapılmış bitmiş olan Darüşşafaka, Niğde (?) ve de Bursa Terminali (favorim) gibi binalarla ilgili kullanıma açılma sonrası küçük işler olurdu, bu vesile ile o projelerin üzerinden geçirdi. Alman Liseliler Vakfı (ALKEV) binalarını çiziyorduk. Hoca lise binasını yapıyordu, "anaokulu sen tasarla" dedi ve bana verdi. İnşaatına da sürekli gittim, tek bir hafta ara verdim bir kısa Antalya tatili için. O esnada benim çizdiğim geniş boşluklu girişi bozup küçük bir kapı yapmışlar, görünce üzüldümdü, yazları iş ortasında tatile gidememe alışkanlığına sebep olmuş olabilir. Hoca'ya söyledim, "boşver" dedi, "takma kafana". Genelde rahat bir kişiliği olduğunu hatırlıyorum, nazik, nüktedan. "Klas", şık ve rahat giyinir diğer yandan.

ERŞAN GÖKSU 1948-2024

AYTAÇ ÖZEN

"Mimar; kitaplara, tablolara, abaklara bağımlı değil, inanılmaz ufku olan bir disipline sahip, hastane yaparsa doktor, okul yaparsa başöğretmen, ev yaparsa ev kadını olması lazım. Empati sahibidir mimar." (Erşan Göksu, "Işıklı Masa" sohbetlerinden alıntı)

Yüksek Mühendis, Akademisyen, Müzisyen, Efe, Dağcı, Dede, Baba, Eş, Beyefendi Erşan Göksu aramızdan ayrıldı. Geride mesleki anlamda ürettiği nitelikli yapılar, yetiştir-

diği mimar ve mühendisler hala bizimleler.

Köprüler, yüksek açıklıklı yapılar, yeni teknoloji taşıyıcı sistemler konusunda uzman olan Sn. Göksu aynı zamanda mimarlık öğrencilerine statik dersleri veriyordu. Öğrencilerin ve meslektaşlarının saygısını ve hatta büyük oranda sevgisini kazanmıştı. Öğrencilerine bir öğretmen olmanın yanında onlara yol gösteren bir ağabey olmuştu. Mimarlık mesleğine olan saygısı ile ürettiği projeler-

de estetik kavramına özen göstermesi onu mimarlar arasında da çok saygı duyulan bir meslek profesyoneli haline getirmişti. Yaşamayı seven ve bilen bir insan olarak son derece dışa dönük bir hayatı vardı.

Nispeten kısa sayılabilecek, acı tatlı ama dolu dolu yaşanmış bir hayat sürdü Erşan Hocamız. Onun anısını her daim yüreklerimizde taşıyacağımıza eminim. Işıklar içinde...

Ayaktakiler soldan: Mustafa Demirkan, Cengiz Eruzun, Nihat Güner, Ali Muslubaş, Orhan Şahinler, Hamdi Şensoy, Cengiz Eren, Fatih Gorbon. Oturanlar soldan: Tuna Alp, Mehmet Ali Handan, Muhlis Türkmen.

Bir akşam, ya da gece, ofiste yarışma veya teslim için çok geçe kaldık, "eve nasıl gideceksin?" dedi hoca, ben diyorum "inerim Beşiktaş'a oradan bakarım", hoca ısrarla bana arabasını vermek istiyor, ben de almıyorum, fena model bir araba değil, bişey olacak diye korkuyorum. Sonuçta aldım, hafif tırsarak ağır ağır eve gelip sokağa bıraktım, sabah hemen döndüm ofise.

"Hocam, bitirme projesini yeteri kadar çizemedim (Gezi Parkı kenarında PTT-Belediye Galerisi arası hatta Çağdaş Sanat Müzesi projesi), içime sinmedi, teslim etmeyeyim, seneye yaparım" minvalinde birşeyler dedim Hoca'ya bir gün, müsaade istedim ofiste. Hoca "burası Türkiye, darbe olur, deprem olur, kesin ver hallet" dedi, verdim, daha doğrusu verdik, Kürşad, Kara Zeynep ve Sarı Zeynep, Saydam, Mustafa, Berkay ve Ayşe muhtemelen de şimdi hatırlayamadığım başkaları, oturduk elden geleni yaptık, annem orduya yemek destek. Binadan Ataman Hoca'nın "Güzel proje, ama çizmemişsin değil mi? Dolayısıyla az bir anlat da geçelim" diye açıklığını yaptığı mezuniyet jürisinde Fatih Hoca "bırak bunları, güzel eskizlerini göster" diyerek beğendiği kara kalem çizimlerimi çıkarttı bana dosyadan. Büroda havalı sunuş perspektiflerini kalem ve foto-kolajla ben yapardım, zevkine uyardı. Kısa bir savunma üzerine mezun oldum, düşük not geldi sonra tabi, biraz üzülürüm, ama diplomayı aldım. Ve de yaz sonunda büyük deprem oldu, hocanın dediği gibi. Ağustos 1999, büyük Marmara depremi, dağıldı memleket. Biz o esnada Paris'te Nekropsi'nin albümünü kaydediyorduk, bitmek üzere idi aslında, ama Cem (Önderoğlu) ile apar topar İstanbul'a döndük. Nekropsi demişken; Nişantaşı Topağacı'nda büroda bir akşam, hava kararır, hoca muhtemelen arka odada, bir telefon geldi ofise,

"Merhaba, Nekropsi grubunu arıyoruz, İstanbul konserlerinin grubu olarak Page-Plant sizi seçti", "anlayamadım dedim, kim?" "Led Zepelin'in solist ve gitaristleri!" diye neredeyse azar işittikten sonra, önce tüm grubun evleri aradım, sonra içeri gidip Hoca'ya anlattım. Bostancı Gösteri Merkezi konserleri, sonra hayata ve büroya geri dönüş.

Mezun olduktan sonra, bir gün süren bir eskiz sınavından sonra Erdem (Ceylan) ile birlikte yine bizim okulda Bina Bölümü'nde yüksek lisansa başladık. Ben ilk dönem bitmeden bıraktım okulu: Şu an halen çalıştığım İTÜ MİAM (Müzik İleri Araştırmalar Merkezi) açılmıştı, şimdiki ismiyle Ses Mühendisliği ve Tasarımı yüksek lisans programına başvurduğum, okula alınmadım ama dışarıdan dersleri almama izin verildi. Hoca bu okulu yapmama gönülden destek oldu. Bürodan çıkıp akşam derslere gidiyordum. Bir gün büroda, hocanın yatları çizdiği masada, bilgisayarın yanına Yamaha sequencer'i koymuşum, bir yandan çizim yapıyorum, bir yandan sequencerin çaldığı kaba teknovari ritimleri değiştirip Gürden'leri eğlendiriyorum, o sırada Hoca gelmiş, koridora giden kapının oradan bakıyor, tatlı bir gülüşü vardır, biraz da dalga geçerek, arkadan bana bakıyormuş, bizimkilere de göz kırparak, eşi Şule Hanım da ofis ekibinde, o da muhtemelen orada. O sıralarda konuştuk hep, ne yapılacak hayatta diye. Okulda MIAM ve stüdyoda asistanlık sınavını kazanıp işe başlayınca ise, hocadan müsaade istedim, diğer işlerle birlikte beraber yürütme imkânı kalmamıştı, ofisten ayrıldım.

Hocayla sonraki yıllarda bir gün Abdi İpekçi'deki evlerinde buluştuk. Rahatsızlığı artmıştı, yoğun bir ilaç tedavisi görüyordu.

"İlaçların en kötüsü, hiç uyuyamıyorum ve halüsinasyonlar görüyorum sürekli". Uzun konuştuk. Sonra yıllar sonra, hatırlayamıyorum, bugünden kaç sene evvel, sanırım geçici olan küçük evde kendisini ziyaret ettim, bir bakıcı hanım destek oluyordu kendisine. Şahane ofisi maalesef kapanmıştı, evde sadece bir iki eski proje kalmıştı diye hatırlıyorum. "Hocam" dedim, "bana hediye ettiğiniz masayı size geri getireyim mi?", gözünde bir ışık gördüm, "gerçekten mi?" dedi heyecanla, fakat evdeki yer kısıtlılığından dolayı, yardımcı hanımın da uyarısıyla, vazgeçildi hemen masanın hocaya geri verilmesi işinden. Bu masayı çok uzun süre atölyede sonra okulda kullandım, halen okulda odamda duvara dayanmış olarak duruyor. Bir süredir kullanmıyorum ama sanırım sıparların üzerine koymanın vakti geldi. Üzerinde çok falçata ve bant izi vardır, kenarları renkli ağaçtan, kendisi beyazdır.

Sevgili, tatlı hocamın yeri büyük. Bu üzüntülü günde, yıllardır görüşmemiş olmanın azabını, yüzümüzü hep güldüren bir iki hatıra ile baskılamak, unutmamak ve paylaşmak için hızlıca yazmak istedim. Sürçülisan ettiysem, yanlış hatırladıysam, affola.

Ailesinin, sevdiklerinin, camialarının ve öğrencilerinin başı sağolsun. Ruhu şadolsun.

Cevdet Ereğ <https://cevdeterek.com/blogvari/>

CEVDET EREK

Sevgili Fatih Hoca'nın hayatımda mühim bir yeri var. Ona layık bir mesleki anma yazısı yazmak haddime değil, sadece yazmak ve paylaşmak istiyorum.

Okulda proje dersini aldıktan sonra, mezun olmadan önce ve sonrasında hocanın ofisinde çalıştım, aralıklarla sanırım 3 sene civarı. Bolca baktık, çizdik, tartıştık, sohbet ettik ve güldük.

Bir gün, biraz sıkılmış bir vaziyette telefonla konuşuyor, iş görüşmesi, bir yandan da önündeki kağıda kafasına göre bir tekne profili karalıyor, ama nasıl güzel bir karalama, unutamıyorum. "Eli" yani karakalemi şahaneydi, en sevdiğimiz şeylerden biri tabi, bizim okul. Ama teknelerin strüktürlerini, bir yat tasarımı yazılımlıyla -Maxsurf sanırım- da kendisi detaylandırıyor, ofiste o programı kullanabilen bir o vardı diye hatırlıyorum. Sonra ondan malsalara veya Autocad'lere dağılırdı. Ben de Autocad'i o zaman ofisteki arkadaşlardan, Gürden ve rahmetli Yunus'tan öğrenmiştim, sanırım okulda diploma projelerinde yasaktı bilgisayar kullanımı. Bazı zamanlarda 3-4 kişilik büronun yarısı mimari yarısı tekne çizerdi, aciliyete göre de sadece

bir projeye daldardık hep birlikte. Ben bir iki istisna dışında sadece mimari projelerde yer aldım. O dönem büroda birlikte çalıştığımız Gürden (Gür, SLD, YTÜ) hayatımdaki en yakın dostlarımdan biri oldu, Venedik, Documenta, Bergama, Basel vb. hep birlikte geçtik projelerin üzerinden, her defasında hocayı anıp aynı hatıraları tekrar ederek. Daha bugün Zoom'da proje bakıyorduk, hocanın vefat haberi verilirken.

Ofiste o zamanın havalimanı yarışmalarını çizdik, bir iki safha süren Eskişehir Fabrikalar Bölgesi projesini yaptık, sunmaya bizi gönderiyordu. Hoca o günlerde rahatsızlandı ve iş bizden alındı sanırım. Ofiste daha önce yapmış bitmiş olan Darüşşafaka, Niğde (?) ve de Bursa Terminali (favorim) gibi binalarla ilgili kullanıma açılma sonrası küçük işler olurdu, bu vesile ile o projelerin üzerinden geçilirdi. Alman Liseliler Vakfı (ALKEV) binalarını çiziyorduk. Hoca lise binasını yapıyordu, "anaokulu sen tasarla" dedi ve bana verdi. İnşaatına da sürekli gittim, tek bir hafta ara verdim bir kısa Antalya tatili için. O esnada benim çizdiğim geniş boşluklu girişi bozup küçük bir kapı yapmışlar, görünce üzüldümdü, yazları iş ortasında tatile gidememe alışkanlığına sebep olmuş olabilir. Hoca'ya söyledim, "boşver" dedi, "takma kafana". Genelde rahat bir kişiliği olduğunu hatırlıyorum, nazik, nüktedan. "Klas", şık ve rahat giyinir diğer yandan.

Bir akşam, ya da gece, ofiste yarışma veya teslim için çok geçe kaldık, "Eve nasıl gideceksin?" dedi hoca, ben diyorum "İnerim Beşiktaş'a oradan bakarım.", hoca ısrarla bana arabasını vermek istiyor, ben de almıyorum, fena model bir araba değil, bişey olacak diye korkuyorum. Sonuçta aldım, hafif tırsarak ağır ağır eve gelip sokağa bıraktım, sabah hemen döndüm ofise.

"Hocam, bitirme projesini yeteri kadar çizemedim (Gezi Parkı kenarında PTT-Belediye Galerisi arası hatta Çağdaş Sanat Müzesi projesi), içime sinmedi, teslim etmeyeyim, seneye yaparım" minvalinde birşeyler dedim Hoca'ya bir gün, müsaade istedim ofiste. Hoca "burası Türkiye, darbe olur, deprem olur, kesin ver hallet" dedi, verdim, daha doğrusu verdik, Kürşad, Kara Zeynep ve Sarı Zeynep, Saydam, Mustafa, Berkay ve Ayşe muhtemelen de şimdi hatırlayamadığım başkaları, oturduk elden geleni yaptık, annem orduya yemek destek. Binadan Ataman Hoca'nın "Güzel proje, ama çizmemişsin değil mi? Dolayısıyla az bir anlat da geçelim." diye açıklığını yaptığı mezuniyet jürisinde Fatih Hoca "Bırak bunları, güzel eskizlerini göster." diyerek beğendiği kara kalem çizimlerimi çıkarttı bana dosyadan. Büroda havalı sunuş perspektiflerini kalem ve foto-kolajla ben yapardım, zevkine uyardı. Kısa bir sa-

Rebiü, Fatih, Aziz, Fazilet Gorbon.

vunma üzerine mezun oldum, düşük not geldi sonra tabi, biraz üzülürüm, ama diplomayı aldım. Ve yaz sonunda büyük deprem oldu, hocanın dediği gibi. Ağustos 1999, büyük Marmara depremi, dağıldı memleket. Biz o esnada Paris'te Nekropsi'nin albümünü kaydediyorduk, bitmek üzere idi aslında, ama Cem (Önderoğlu) ile apar topar İstanbul'a döndük. Nekropsi demişken; Nişantaşı Topağacı'nda büroda bir akşam, hava kararır, hoca muhtemelen arka odada, bir telefon geldi ofise, "Merhaba, Nekropsi grubunu arıyoruz, İstanbul konserlerinin grubu olarak Page-Plant sizi seçti", "anlayamadım dedim, kim?" "Led Zeppelin'in solist ve gitaristleri!" diye neredeyse azar işittikten sonra, önce tüm grubun evleri aradım, sonra içeri gidip Hoca'ya anlattım. Bostancı Gösteri Merkezi konserleri, sonra hayata ve büroya geri dönüş.

Mezun olduktan sonra, bir gün süren bir eskiz sınavından sonra Erdem (Ceylan) ile birlikte yine bizim okulda Bina Bölümü'nde yüksek lisansa başladık. Ben ilk dönem bitmeden bıraktım okulu: Şu an halen çalıştığım İTÜ MİAM (Müzik İleri Araştırmalar Merkezi) açılmıştı, şimdiki ismiyle Ses Mühendisliği ve Tasarımı yüksek lisans programına başvurduğum, okula alınmadım ama

dışarıdan dersleri almama izin verildi. Hoca bu okulu yapmama gönülden destek oldu. Bürodan çıkıp akşam derslere gidiyordum. Bir gün büroda, hocanın yatları çizdiği masada, bilgisayarın yanına Yamaha sequencer'i koymuşum, bir yandan çizim yapıyorum, bir yandan sequencerin çaldığı kaba teknovari ritimleri değiştirip Gürden'leri eğlendiriyorum, o sırada Hoca gelmiş, koridora giden kapının oradan bakıyor, tatlı bir gülüşü vardır, biraz da dalga geçerek, arkadan bana bakıyormuş, bizimkilere de göz kırparak, eşi Şule Hanım da ofis ekibinde, o da muhtemelen orada. O sıralarda konuştuk hep, ne yapılacak hayatta diye. Okulda MIAM ve stüdyoda asistanlık sınavını kazanıp işe başlayınca ise, hocadan müsaade istedim, diğer işlerle birlikte beraber yürütme imkânı kalmamıştı, ofisten ayrıldım.

Hocayla sonraki yıllarda bir gün Abdi İpekçi'deki evlerinde buluştuk. Rahatsızlığı artmıştı, yoğun bir ilaç tedavisi görüyordu. "İlaçların en kötüsü, hiç uyuyamıyorum ve halüsinasyonlar görüyorum sürekli". Uzun konuştuk. Sonra yıllar sonra, hatırlayamıyorum, bugünden kaç sene evvel, sanırım geçici olan küçük evde kendisini ziyaret ettim, bir bakıcı hanım destek oluyordu kendisine. Şahane ofisi maalesef kapanmıştı, evde sadece

bir iki eski proje kalmıştı diye hatırlıyorum. "Hocam" dedim, "bana hediye ettiğiniz masayı size geri getireyim mi?", gözünde bir ışık gördüm, "gerçekten mi?" dedi heyecanla, fakat evdeki yer kısıtlılığından dolayı, yardımcı hanımın da uyarısıyla, vazgeçildi hemen masanın hocaya geri verilmesi işinden. Bu masayı çok uzun süre atölyede sonra okulda kullandım, halen okulda odamda duvara dayanmış olarak duruyor. Bir süredir kullanmıyorum ama sanırım sıparların üzerine koymanın vakti geldi. Üzerinde çok falçata ve bant izi vardır, kenarları renkli ağaçtan, kendisi beyazdır.

Sevgili, tatlı hocamın yeri büyük. Bu üzüntülü günde, yıllardır görüşmemiş olmanın azabını, yüzümüzü hep güldüren bir iki hatıra ile baskılamak, unutmamak ve paylaşmak için hızlıca yazmak istedim. Sürçülisan ettiysem, yanlış hatırladıysam, affola.

Ailesinin, sevdiklerinin, camialarının ve öğrencilerinin başı sağolsun. Ruhu şadolsun.

(Bkz: <https://cevdeterek.com/blogvari>)

HASAN ÇALIŞLAR

...Güncelle ilişki kuran, bunu rahatlıkla ifade eden, gelir-geçer olmasını bilmesine rağmen post-modernite ile barışık bir hoca ile çalışmak, geleneksel Türk mimarisi yorumlamaları ve modernite arasındaki doktrine çizgide kasılı kalmış Akademi mimarlık öğretiminde bir ayrıcalıktı. Renkli cephelere, geometrik formlara, yuvarlak pencerelere, artiküle olmuş geometrik kütlelerle oluşmuş yapı gruplarına 'yasak' gelmeden kalem oynatmak, mimarlıkla yeni ilişki kuran gençler için değerliydi. Öğrencilerin istenileni değil istediklerini yapmasının daha

değerli ve öğretici olduğunu düşünürdü ve yarattığı serbestlik öğrenci başarısında da mesleği sevdirmede de fark edilirdi.

Akademi'nin skolastik yapısı içinde hep yalnız bir insan olarak kaldı Fatih Gorbon. Sessizce gelir derslerini verir ve kendi deyişimiyle 'sıvışır'. Sanki iletişime geçebilecek kimsesi yoktu ve hep sıkılıyordu. Zarafeti ile bunu çaktırmasa da çekingen tavrı dikkat çekirdi. Oysa okulda proje hocaları arasında en popüler oydu ve çok iyi bir kura çekmeden onunla çalışmanız mümkün değildi.

Meraklıları bilir: asıl tutkusu yelkendi ve yat sporu ile ilgilenmek bir yana, ciddi bir yarış kariyeri vardı. Kendi tasarladığı ve sahibi olduğu Regatek tersanesinde inşa ettiği yarış tekneleri ile pek çok yarış kazandı. 1990 yılında benim de ilgilendiğim bu spor dalında birlikte farklı branşlarda Cumhurbaşkanlığı Kupası kazanmış ve peş peşe Sn. Turgut Özal'dan kupa almıştık. Bunu fırsat bilip kendimi tanıtıp okulda gelecek dönem birlikte proje yapmak için yüzümü kızartıp torpil istemişim. Gerçi kurada dört çıkınca gerek kalmamıştı; sonrasında proje derslerinin çoğunda yelken konuştüğümüzü da hatırlıyorum...

(Bkz: <https://www.arkitera.com/gorus/fatih-gorbon>)

HÜSEYİN YANAR

... Uzun yıllar önce bir diploma jürisindeyiz Akademi'de. O zamanın hocaları, ağır topları yanında Fatih Ağabey oldukça genç. Benim de akademisyenlikte ilk yıllarım sanki. Karşımızda bir proje var, 'akvaryum' dediğimiz orta salonun Bina Bilgisi'ne yakın köşesinde, içeride yer alıyor. Bir yığın pafta

ile detaylı bir sunum var. Bir öğrenci projesini Post Modern bir havada yapmış. Açık jüri öncesi hocaların birlikte yaptığı ortak incelemelerinde, hocalardan bazıları çok sert eleştiriyorlar ama proje oldukça kuvvetli. Bazıları beğendi, bazıları ise hiç tutmadı. Tutmayanlar yüklenmiş yükleniyorlar...

Fatih Ağabey araya girdi: "Hocalarım, stilleri eleştirebiliriz ama bu başka birşey. Hangi stilde yapmışsa yapmış, bu onun kararı. Biz projeye bakalım, o kurallar içinde ne yaptığını değerlendirelim" gibi ifadelerle jüride çok keyifli bir tartışma açmıştı.

Yolu açık olsun Fatih Ağabeyimizin.

AZİZ AKSOY

Fatih Hocam ile ilk olarak 1983 yılında Sultanahmet'te bir informasyon ofisi projesinde çalışmışım. Final sunumunda kendisiyle birlikte çalışmaktan inanılmaz keyif almışım. Sonraki projelerimde de ilk tercihim hep Fatih Hocam olurdu. Proje gruplarında Fatih Hocamla birlikte çalıştığımız arkadaşların çalışmalarına yaptığı yorumlar, çizdiği eskizler muhteşem olurdu. Teşvikiye'deki ofisinde 3 yıl kadar çalışma şansım olmuştu. Okuldaki dersi bitir bitmez ya ofisine ya da Kartal'daki tekne atölyesine giderdi. Teknelerden aldığı haz benim bugünkü tekne sevgimin kaynağı olmuştur. Fatih Abimin (Hocamın) yolu deniz gibi berrak ve temiz olsun...

ASLI ÖZBAY

Akademi'nin 80'li yıllarında eğitim gören kuşaklar için çok değerli hocalardan biridir Fatih Gorbon. Öğrencisine saygılı, özenli, mesajını büyük bir incelikte vermeyi bilen, projeyi geliştirmesini sağlamak için sabırla, sevgiyle sonuna dek gayret etmekten vazgeçmeyen bir eğitimciydi. 3. Sınıfta, Beyoğlu'nun arka sokaklarında yaptığım projeyi onunla birlikte geliştirme şansını buldum. Kolay değildi Fatih Hocaya denk gelmek, kuralarda en çok talep edilen hocalardandı. Büyük keyifle çalıştığım, etüd etmelere doyamadığım, tarihi doku içinde tevazu ile nasıl davranılır konusundaki ilk sezgileri geliştirmeye başladığım dönemdir. Hayatıma yön verdi.

Mimarlık, tasarım, sanat, zanaat ile iç içe yaşayan bir aileden pırlanta gibi yetişmiş bir adam olan Fatih Hocamın gönlünü verdiği tasarım tekneler bugün hala sulara. Aslına bakarsanız, bugün denizcilik camiası onu mimarlardan daha iyi tanıyor bile denebilir.

Fatih Hocamı daima, masanın karşı tarafında öğrencilerini ciddiyetle dinleyen, eskizlerini zerafetle değerlendiren, özenli yorumlar yapan o yakışıklı haliyle hatırlayacağım. Dilerim huzura kavuşmuş olsun, yolu ışık olsun.

TürkSMD Üyesi Mimarlarla Çalışın

TÜRK SMD
TÜRK SERBEST MİMARLAR DERNEĞİ

TürkSMD'yi
Sosyal Medyada
Takip Edin

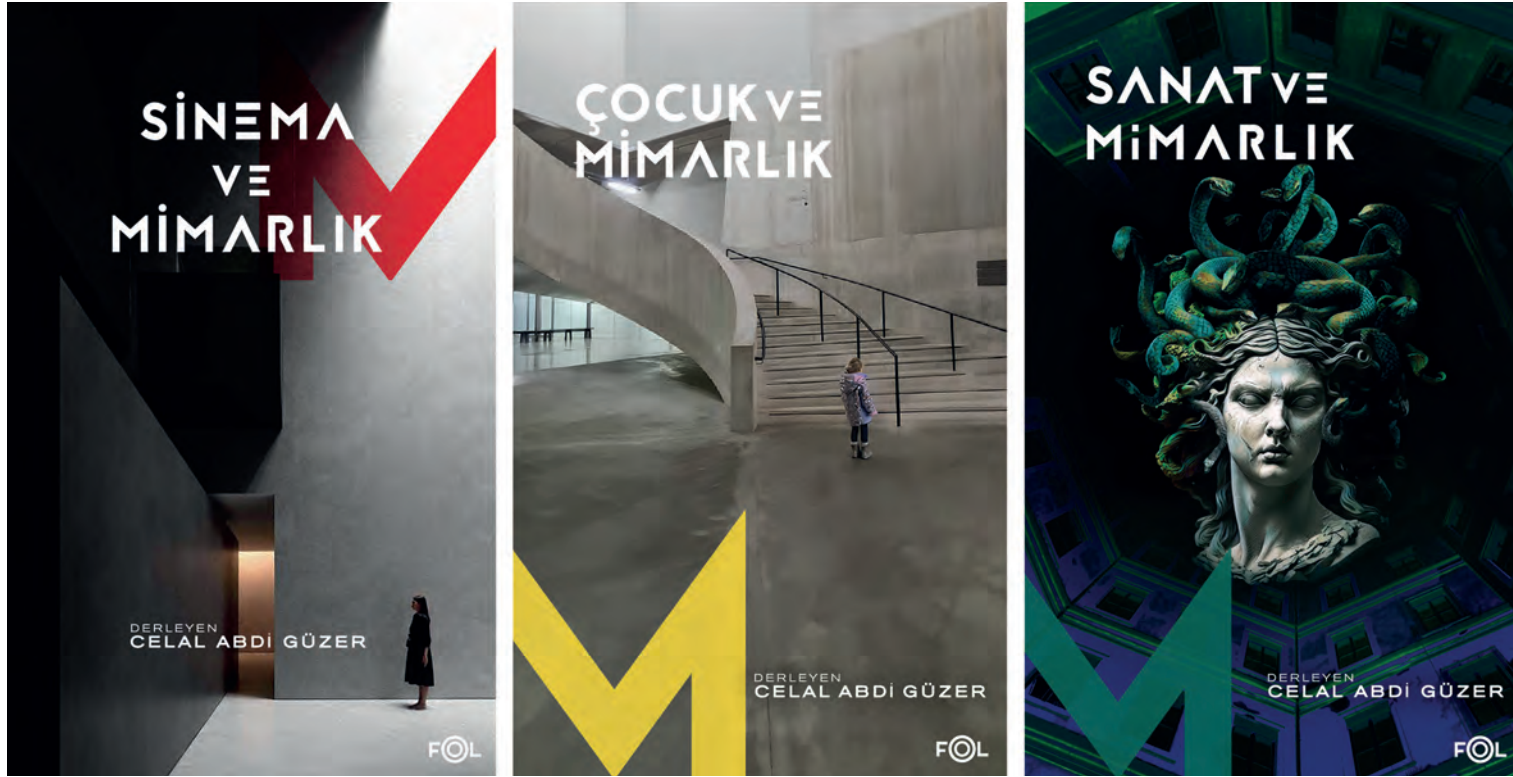
TSMD MİMARLIK MERKEZİ
ARCHITECTURAL CENTER
ARCHITECTURAL CENTER
TSMD MİMARLIK MERKEZİ
ANKARA

TSMD
Mimarlık Merkezinin
Etkinliklerini
İzleyin

“... VE MİMARLIK” SERİSİ: MİMARLIK OKURYAZARLIĞINDA DİSİPLİNLERARASI VE ELEŞTİREL OKUMALAR

**LALE ÖZGENEL, PROF. DR.
ODTÜ Mimarlık Fakültesi**

Resim 1. “...ve Mimarlık” Serisinin ilk üç kitabı, FOL Kitap.

Ankara merkezli FOL Kitap 2023 ve 2024'te mimarlık temalı üç kitap yayınladı: Sinema ve Mimarlık, Çocuk ve Mimarlık, Sanat ve Mimarlık. Kitaplar bir mimarlık serisi projesinin ilk yayınları olarak okuyucuyla buluştu. Serinin danışmanı ODTÜ öğretim üyesi Prof. Dr. Celal Abdi Güzer'in editörlüğünü yaptığı kitaplar, mimarlık ile farklı disiplinler ve konular arasındaki geçişliliğe ve etkileşime kendi okuma pencerelerinden bakan bir yazar ailesinin kaleme aldığı metinlerden oluşan, yaklaşık 1000 sayfalık bir külliyat oluşturuyor.

Mimarlık yayıncılığı, tıpkı sanat yayıncılığı gibi, kültür dünyasına ilgi duymayan, bu dünya içinde var olma veya bu dünyanın sunduklarına erişme olanağı bulamayan ya da bu dünyayı toptan yok sayma eğilimindeki birey ve toplulukların azımsanmayacak bir kitle oluşturduğu Türkiye'de, gerek alıcı

ve okuyucu ilgisizliği ve yetersizliği gerekse tırmanan maliyetler açısından sürdürülebilirliği riskli bir alan. Dolayısıyla, mimarlık yayıncılığının hala sınırlı bir okuyucu ve yazar kitlesi içinde dolaşımında olduğu; bu anlamda, mimarlık okuryazarlığının büyük ölçüde mimarlık disipliniyle akademi, eğitim ve/veya pratik bağlamında ilişkili bir camiaya atfedildiği düşünüldüğünde, bu üç özgün kitabın ardi ardına yayınlanması ve devamının da geleceğini hissettirmesi mimarlık camiası ve ilgili konuların takipçileri için doğrusu güzel bir sürpriz oldu.

Türkiye'de mimarlık yayıncılığı alanında daha ziyade İstanbul merkezli yayınevleri aktif. Bunların arasında uluslararası bir yayıncılık kurumu olan YEM, Türkiye'de 1968 yılından bugüne mimarlık konulu özgün ve çeviri kitap basan bir yayınevi olarak yayınladığı 300'den fazla kitapla Türkiye'deki mi-

marlık ortamını bilgi ve tartışma açısından güncel tutuyor. İstanbul merkezli Arketon da kurulduğu 2019 yılından bu yana yayınladığı özgün içeriklerin yanısıra, özellikle modern mimarlığın klasikleri arasında sayılan kitapların çevirilerinden oluşan koleksiyonuyla önemli bir boşluğu dolduruyor (1). Ankara'da mimarlık yayıncılığı alanında iki kurum aklı geliyor. Özellikle Cumhuriyet ve Modern dönem odaklı bir dizi özgün araştırma ve arşiv çalışmasından gelişen özgün kitap yayınlayan Mimarlar Derneği 1927 (2). Son dönem yayınladığı mimarlık kitaplarıyla artık FOL Kitap da Ankara merkezli bir mimarlık yayıncısı olarak öne çıkıyor. FOL, 2004 yılında kurulmuş nispeten genç bir yayınevi. Kendini şöyle tanımlıyor: “Dili, kelimenin ‘cılız sırtına’ yaslayarak yüceltme-

ye, anlamın derinliğini artırmaya, tahayyül alanını genişletmeye, düşünceyi kımlıdatmaya, hayatla aramızdaki o büyümlü mesafeyi çoğaltmaya çalışıyoruz. Tahayyülle gerçek arasındaki ilişki biçimlerinin sonsuz çeşitlenmesi olarak tarif edebileceğimiz yayım faaliyetleriyle okura ‘dünya bilgisi’ni sunuyoruz. Geleceği düşünmek; insanlığı anlamak ve geliştirmek için belirleyici bir mihenk taşıdır. Tam da bu kaynama noktasından sesleniyoruz” (3). FOL, 2022 ve 2023 yıllarında Uğur Tanyeli'nin iki kitabını yayınlayarak mimarlık yayıncılığına adım attı. 2024 yılında çıkan “...ve Mimarlık” serisinin üç kitabı ile bu alanda aktif olmaya başladı. Gerek bu dizinin devamında gelecek serinin diğer kitapları gerekse başka mimarlık temalı yayın projeleriyle de mimarlık yayıncısı kimliğini pekiştirmeyi amaçlıyor. Yayıncılık ve kitap okuryazarlığının Türkiye'de ekonomik açıdan giderek zorlayıcı bir meslek, uğraş ve ilgi alanı olduğu düşünüldüğünde, hele bir de hemen her alanda bilgi edinme, ilgi geliştirme ve öğrenerek/okuyarak vakit geçirme ve birikim edinmenin dijital mecralara kaydı göz önüne alınırsa, FOL gibi, basılı kitap dünyası üzerinden eğitim, kültür ve edebiyat odaklı içerikler oluşturmak ve yayınlamak adeta cesur bir direniş. Mimarlık gibi nispeten özel bir alana el atarak buradan içerik ve kitap projeleri üreten FOL Kitapı, bu tercihi ve iradesi nedeniyle kutlamak gerek.

Gelelim kitaplara...

“...ve Mimarlık” serisi konseptinin iki ilginç özelliği var. Bunlardan birincisi içeriklerin oluşma biçimi. Kitaplardaki yazıların bazıları kısmen akademik bir bakış açısıyla, bazıları ise deneme, deneyim, gözlem, yorum, görüş ve tartışma yazısı niteliğinde ele alınmış. Bir başka deyişle, metinler yazarların şekillendirdiği çerçeve, detay, derinlik ve üslupta kurgulanmış. Bu çeşitlilik, şüphesiz, kitapların okuyucu kitlesini çeşitlendiriyor, zenginleştiriyor ve genel okuyucuya yaklaşıyor. Serinin ikinci özelliği, editörün her kitabın başında yazdığı, o kitabın temasıyla örtüşük bir “arka plan” metni. “Bir Arka Plan Öyküsü” adı altında alternatif bir dizi oluşturan bu metinler, bir yerde, serinin devamındaki kitaplarda yer alacak diğer arka plan anlatılarıyla birlikte, yepyeni bir kitap oluşturmaya aday gözüküyor içerikler.

Sinema ve Mimarlık...

Kitap, bir kez okunduktan sonra film izlemeyi başka bir deneyime taşıyacak bir içerik sunuyor. Bir film senaryosunun kurduğu örüntü içinde, hikaye ve karakterler kadar mimarlık ve mekânın da tamamlayıcı ve hat-ta hikaye kurucu bir rolü olduğunun farkına vardırın bu içerik, muhtemel ki, kitabı okuyanın zihninde, her film seyredişlerinde şu soruları tetikleyecek: Kent, mimarlık ve mekana sinematik perspektiften baktığımızda, alışlagelmişin dışında neler görebilir, neleri fark edebiliriz? Ya da sinematik anlatılarda mimarlık ve kent bir taraftan hikâyeye arka plan oluştururken aynı zamanda bu bağlamlara dair bir eleştiri de içeriyor mu?

İzlediğimiz filmelerde, kimi zaman kent, mimarlık ve mekan da aslında birer aktör mü, hatta baş rolde mi? Kitap, sinema ve mimarlık arasındaki geçiş ve temsili dünyaya açtığı on bir pencereden öylesine değişik konuları masaya getiriyor ki, kimi zaman kentten mekana çeşitlenen biçimde ölçekler arası, kimi zaman da 19. yüzyıldan bugüne dönemler arası bir düşünsel ve/veya sanatsal seyahat yapıyor. Kitabın kurgusu, tıpkı sinematik kurgu gibi, mimarlığın ana eksen olduğu bir hikayede, farklı birikimlere sahip yazar-karakterlerin şekillendirdiği alt hikaye anlatılarıyla örülüyor; bu hikayeler, başrolü paylaşan sinema ve mimarlık'ın birbirini anlama, zenginleştirme, eleştirme, değiştirme ve dönüştürme ve birbirinden beslenme zeminleri, mecraları ve araçlarına örnek teşkil eden birer alt metin oluşturuyor. Bu anlamda kitabın derleyeni, ya da “yönetmeni” Güzer, tanımlı bir senaryodan hareket etmiyor, disiplinler ve birikimlerarası kapsayıcılıkta bir yazar-karakter profiline ürettiği metinleri bir araya getiriyor ve bu özgün metinlerin tanımladığı dinamik bir bağlama kılavuzluk ediyor. Bu anlamda, Güzer, metinlerin her birinin eleştirilmesini, yani anlamaya yönelik farklı zeminler kurguladığını, kitabın bundan sonraki hayatına da, yazarları kadar bu zeminlere dahil olan okuyucular ve paylaşımcılarla devam edeceğini belirtiyor. Kendi deyimleriyle, kent-mimarlık-tasarım-sanat kesişiminden ilham alan, eklemlemeye ve gelişmeye açık “modüler tartışmalar” içeren kitabın, bu interaktif kesişim eksenine bir biçimde ilgili genel bir okuyucu kitlesiyle buluşarak gerek kendini gerekse de eleştiri kültürünü “sürdürülebilir” kalmasını bekliyor.

Çocuk ve Mimarlık...

Başlığın bir ölçüde yönlendirdiğinin aksine kitap, çocuklara yönelik mimarlıktan çok daha fazlasını içeriyor. ...ve Mimarlık serisinin özgün niteliği olan yazar, konu, derinlik ve dil çeşitliliğinin olanak tanıdığı alternatif okumalara ve tartışmalara bir diğer örnek olarak bu kez çocuğu mimarlık eksenine alıyor. Kitap, çocukların içinde yaşadığımız kenti, yapıları ve mekanları anlama, anlamlandırma ve kullanma biçimleri; tasarımcıların çocukların yaratıcılığı ve sorgulayıcılığını mimarlığa yansıtma ve mimarlık/mekekan aracılığıyla destekleme ve geliştirmedeki rolleri ve yaklaşımları; kullanıcıları yoğunlukla çocuk olan eğitim yapılarının çocukların düşün ve algı dünyasına zenginleştirme ve gündelik yaşam pratiklerine dahil ederek sosyal birey olmalarına ortam hazırlamadaki araçsallığı; psikoloji-sanat-mimarlık-çocuk ekseninde kimlik, algı, farkındalık, düşünme, keşif, yaratıcılık ve tasarım; çocuklar ve gençler için mimarlık yayıncılığı; oyunun çocuğun yaşam dünyasındaki rolü; kentsel mekânların çocuk açısından kullanımı ve erişilebilirliği; çocuklara kenti ve mimarlığı öğretmek ve çocukların kent ve mekekan algısı gibi farklı ama birbiriyle dirsek teması içindeki konulara dair, kimi zaman beklenmedik çerçevelerde, uzmanlık, birikim ve deneyim anlatıları sunuyor. Kitabın editörü Güzer'in kitapta

yer alan kendi yazısının son sözünde altını çizdiği gibi, “İçinde yer aldığı fiziksel ortam çocuğun gelişimini, kültürel birikimini, yaratıcı ve eleştirel düşünce ile kurduğu ilişkiyi doğrudan etkiler. Farklı mekânları, onlar içinde yer alabilecek etkinlikleri görmek, yapı çevreler üzerinden farklı kültürlerin ve tarihi geçmişin izlerini deneyimlemek alternatif bir eğitim ortamıdır”. Bu kitap, bir yandan kenti ve yapılarını en az biz yetişkinler kadar kullanan çocukların kendi yaşam pratiklerinden kesitler sunuyor. Öte yandan, çocukların yaşama, kente ve mimarlığa dair deneyimlediklerini düz mantıkla anlamlandırdıklarını ve bu çoğu zaman bu deneyimlere dayalı olarak sordukları sorularla da, aslında, merak ettikleri konulara doğrudan eleştirel bir bakış getirdiklerini fark etmemizi sağlıyor. Elbette kitap, dile getirilmemiş onlarca başka konu olduğunu da düşünmemize vesile oluyor. Çocuk ve Mimarlık, henüz yazılmamış bu başka konular için de bir çerçeve ve kaynak oluşturuyor.

Sanat ve Mimarlık...

Serinin üçüncü kitabı olarak buluştu okurlarla. Yine zengin ve çarpıcı konulardan oluşan kitap bu kez sanat ve mimarlık arasında, kimi zaman “Mimarlık sanat mıdır?” sorusunda olduğu gibi, birine diğerinin gözünden örtük bir yer değiştirme perspektifiyle baktıracak kadar güçlü ve tarihe mal olmuş bir birlikteliği ve geçişliliği irdeliyor. Sanat ve mimarlık ilişkisi, her iki disiplinin ortak üretim, tartışma ve temsiliyet temeli olan tasarım, yaratıcılık ve estetiğe dayalı bir pratik içermesi nedeniyle çok kesişimli. Sanayi Devriminden yapay zekaya dönüşüm; mimarlık ve sanatın süreklilik ilişkisine modern heykel mecrasından bakış; sanat ve mimarlığın erk ve sermaye ilişkisi; “kurulmuş gerçeklik çağında” evrilen sanat; sanat ve mimarlık ilişkisinin dinamikleri, sınırları ve birbirlerine dönüşme potansiyeli; mimarın sanatçılığı; çağdaş sanat müzelerinin sinematik tasvirleri; mimarlık ve sanatta fikri mülkiyet; mimarın küratör rolü ve atmosfer inşası, özel koleksiyon ve çağdaş sergi mekânları gibi perspektiflerden geliştirilen, ilham ve çıkış noktalarını farklı kavram, konu, olay ve aktörlerden alan metinler, okuyucuyu kendi birikimleriyle yakınlaştırebilecekleri, eşleştirebilecekleri veya karşılaştırebilecekleri bir düşünsel bağlama çekiyor. Mimarlık ve sanat, onlarca yeni kitaba konu olabilecek kadar engin birer dünya kavrayan karizmatik bir ikili. Sanat ve Mimarlık, bu deryadan bir tutam lezzetli düşünce, fikir, yorum, tartışma ve derlemeyi önümüze getiren bir çağdaş ve eleştirel okumalar manzumesi.

Sonuç Niyetine

“Mimarlık nedir?” sorusu sorulduğunda alınacak yanıtlar, bu yanıtların kimin tarafından verildiğine bağlı olarak birbirinin aynı olmayacaktır. Ama mimarların verdiği yanıtlarda, şüphesiz, kesişen kavramlar, konular ve öncelikler olacaktır: “Mimarlık gerçeğe ulaşmaktır.” (Louis Kahn), “Benim için mimarlık toplumsal bir eylemdir.” (Da-

Resim 2. Çocuk ve Mimarlık kitabının kapağındaki İpek Bilgiç ve Celal Abdi Güzer imza gününde.

vid Adjaye), "Mimarlık insanlarla ilgilidir." (Francis Kere), "Mimarlık, hayatlarımızı yaşadığımız sahnedir." (Mariam Kamara). İşte ...ve Mimarlık serisi bu tanımların çizdiği bağlama, yani mimarlık, insan ve yaşamın çok boyutlu, çok katmanlı ve çok aktörlü ortak paydalar dünyasına, farklı disiplinlerin ve anlatı kurucuların gözünden eleştirel bakma ve okuma geleneği inşa ediyor. Serinin ilk üç kitabı bu geleneğin temelini kurdu. Ardından gelecek kitaplar da bu ge-

leneği geliştirecek, mimarlık düşüncesi ve kültürüne dair, sadece uzmanına ve meraklısına değil, genel izleyicisine de yeni seyirler ve keşifler deneyimletecek.

Editörün Gözünden: Celal Abdi Güzer'le FOL Kitap Mimarlık Serisi Üzerine Söyleşi (1 Kasım 2024, Ankara)

Şüphesiz, hem bu üçlemeyi hem de serinin devamında gelecek olan kitapları yayınevinin, yazarların ve editörün gözünden de ak-

tarmak lazım; ki bunlar da elbette başka yazarların konusu olacaktır. Ancak, ilk üç kitap hakkındaki bir yazı kaleme alırken, hem serinin danışmanı, kitapların editörü ve yazarı olarak, hem de eğitim, tasarım ve akademi dünyasında birlikte pek çok şey ürettiğim, bazıları bu kitapların konusu olan pek çok konuda sohbet ve tartışma fırsatı bulduğum sevgili Celal Abdi Güzer'le mini bir röportaj yapmak kaçınılmazdı. Aşağıda, bu söyleşinin doğrudan metne aktarılmış içeriği yer alıyor.

Lale Özgenel: FOL Kitap'tan çıkan bu üç kitabın hikayesi nedir? İçerik kurgusu nasıl oluştu? bir başka deyişle mimarlık konulu kitap yayınlama fikri nasıl oluştu ve süreçte nasıl gelişti?

Abdi Güzer: Bu aslında bir seri yayın. Mimarlıkla dirsek teması içinde olan disiplinleri bir arada ve farklı taraflardan düşünmemizi, değerlendirmemizi, anlamamızı sağlayacak bir altlık oluşturmaya çalışıyoruz. Bunun üç kitabı çıktı; Sinema ve Mimarlık, Çocuk ve Mimarlık, Sanat ve Mimarlık. Şu anda üç yeni kitabın hazırlık aşaması tamamlanmış sayılır, baskıya girmek üzereler: Eleştiri ve Mimarlık, Tarih ve Mimarlık, Edebiyat ve Mimarlık. Bunu da Medya, Ütopya, Sosyoloji gibi konular izleyecek. İlk başta on kitaplık bir seri düşündük. Ama bunun içine girdikten sonra izledik ki kitaplar çok ilgi gördü, belki sayı artabilir.

Burada aslında bir kesişim noktası, daha doğrusu çoklu bir kesişim noktası hedefleniyor. Bir tanesi disiplinlerarasılık tabii. İkincisi de içerik ve dil olarak farklılaşan ve bunu da müellifler üzerinden sağlayan kurgu. Yani akademisyenler, uygulama içindeki kişiler ve daha farklı disiplinler alanlardan, dışardan bakan kişilerin oluşturduğu bir grup var. Bu nedenle bazı çalışmalar zaten oluşmuş bir birikime dayanıyor, örneğin tezler gibi, yapılmış araştırmalar gibi. Bazıları bu kitaplar için özel olarak ısmarlanmış yazılardan oluşuyor. Ya da bireysel deneyimlere dayanıyor. Bu olurken de hem yazarların kimlikleri hem de yazıların içeriği farklı dil ve karmaşıklık düzeyleri içeriyor. Bu aslında daha geniş bir okuyucu kesimi kucaklamayı ve bu alanın içine çekmeyi getiriyor. Çünkü mimarlık, bu kitapların çıkış noktasında da olduğu gibi, çok geniş bir çerçeveyi oluşturuyor. Büyük bir şemsiye. Altında hem farklı alanlar var hem de dışardan bakılarak mimarlığı zenginleştirecek tartışmalar var. Ama tersten gidildiğinde de mimarlık bu alanlara katkı sağlıyor. Örneğin, ilk çıkan kitabımız Sinema ve Mimarlık'a baktığımız zaman hem sinema alanından hem mimarlık alanından, ama eksen olarak mekân ve ölçek, oran, öykü gibi aslında her iki disiplinde de belirleyici olan bazı öğeleri farklı içerikler altında tartışmaya çalışıyoruz.

Abdi Güzer: Onlardan bir teklif geldi. Tek bir kitap için. Bu Sinema ve Mimarlık konulu bir öneriydi. Ben bunu bir seriye çevirdim. İlk kitabın satışı da biraz cesaretlendirince devam edelim diye konuştuk. Sonra şunu gördük; galiba onlar da hissetti. Aslında mimarlık sanıldığı gibi kendi içine kapalı bir alan değil. Çok fazla alanla ilişki kurabiliyor. Buradan nasıl gidebiliriz diye bir dizi proje yapmaya başladık. Sonra ben yayın grubu adına, editör demeyim ama mimarlık grubunun yönlendiricisi veya danışmanı gibi bir rol üstlendim. Ve bu rol üzerinden de şimdi yeni, çok güzel projeler geliştiriyoruz. Umarım yerleşik hale gelir. Burada, bunların iyi tanıtılması, sahiplenilmesi gerekiyor. Okuyucunun sahiplenmesi lazım ki bu iş yaşasın, devam edebilsin. Bu yanı sıra son derece önemli.

açık bir yapı oluşturuyor. Bunu da şöyle izledik. Kitaplar çıktıktan sonra, "ya ben de şöyle bir şey yazabilirdim" diyen çok sayıda kişi oldu. Hakikaten katkı koymak isteyen sayısı çok fazla. Olumlu geri dönüşler de alınıyor. Bu da bizi sevindiriyor.

Ama genel problemler de var. Tabii kitaba olan ilgi düşüyor, kitap maliyetleri artıyor, ekonomik bir kriz var, bunun içinde de bir ayakta durma kaygısı var yayınevlerinin. Bu nedenle de, mesela, baskı kaliteleri, kağıt kaliteleri tam istediğimiz gibi değil. Çünkü mimarlık denilince biraz grafiği ve görselliği de öne alan yayınlar tercih edilmesine rağmen burada biz aslında birinci kalite olarak okuyucuya rahat ulaşacak bir maliyeti tutturmayı çalışıyoruz. Bu alanlara kayan yayınların da şevkini kırmamaya çalışıyoruz. Çünkü, özellikle kitapçılarda çok satanlar raflarına baktığımız zaman artık böyle sanat, mimarlık, felsefe gibi konular giderek raflarda azalmaya başlıyor, onun yerine de kişisel gelişim veya hobi kitapları ya da hızla tüketilecek birtakım popüler kitaplar daha ön plana çıkıyor. Bu nedenle bu seri aslında, bu mücadelenin de bir parçasını oluşturuyor diyebiliriz.

Lale Özgenel: Ankara'da mimarlık kitapları yayınlayan yayınevlerinin sayısı sınırlı. Mimarlık yayıncılığı daha ziyade İstanbul ağırlıklı. Örneğin İstanbul merkezli YEM bu alana çok büyük katkı koyuyor. Bir Ankara yayınevi olan FOL bu kitap serisi ve önceden yayınladığı bir grup diğer mimarlık konulu yayınlara, mimarlık edebiyatına ciddi bir katkı koymak niyetiyle yola çıkmış gözüküyor. Sizin yollarınız nasıl kesişti?

Abdi Güzer: Onlardan bir teklif geldi. Tek bir kitap için. Bu Sinema ve Mimarlık konulu bir öneriydi. Ben bunu bir seriye çevirdim. İlk kitabın satışı da biraz cesaretlendirince devam edelim diye konuştuk. Sonra şunu gördük; galiba onlar da hissetti. Aslında mimarlık sanıldığı gibi kendi içine kapalı bir alan değil. Çok fazla alanla ilişki kurabiliyor. Buradan nasıl gidebiliriz diye bir dizi proje yapmaya başladık. Sonra ben yayın grubu adına, editör demeyim ama mimarlık grubunun yönlendiricisi veya danışmanı gibi bir rol üstlendim. Ve bu rol üzerinden de şimdi yeni, çok güzel projeler geliştiriyoruz. Umarım yerleşik hale gelir. Burada, bunların iyi tanıtılması, sahiplenilmesi gerekiyor. Okuyucunun sahiplenmesi lazım ki bu iş yaşasın, devam edebilsin. Bu yanı sıra son derece önemli.

Lale Özgenel: Editör olarak benim bu seriyi tasarlayan ve sürdürmen kitaplara katkı koyan yazarların tümünde büyük bir heyecan oluşturdu ki, davet ettiğin herkes, bazıları birkaç kitaba, keyifle ve heyecanla yazdılar. Ben anlamda aslında

sadece okuyucuyu değil mimarlık üzerine düşünen ve öğreten bir kesimi de kavradı kitaplar. Bir başka deyişle, kitap okur-yazarlığı bağlamında kitap yazarlığı camiasını harekete geçirdi. Hatta kitapların içeriğine yurtdışından bile katkılar oldu.

Abdi Güzer: Çok haklısın çünkü demin değinmedim. Bu kitaplar aynı zamanda bir network oluşturuyor. Yani bu network, belki ben derleyen olarak biraz merkezinde gibi görünüyorum ama, yazar kişilerin çoğu da birbirleriyle ilişkili kişiler. Bu bazen sistematik bir ilişkiyi temsil ediyor bazen de böyle informal, zaman içinde oluşmuş dirsek temaslarını temsil ediyor. Öyle baktığın zaman aslında bu kişileri bir araya getiren büyük bir şemsiye oldu bu yayınlar. Benim açımdayım, aralarında bazıları eski öğrencilerim, senin gibi uzun süredir birlikte çalıştığım kişiler, yakın arkadaşlarım, tanıdıklarımız, tabii dışardan gelenler ve bu çemberin içinde yer almaya başlayanlar da var. Böylece giderek genişleyen bir havuz da oluşuyor, bir tink-tank havuzu gibi. Bu da çok keyifli, aslında en keyifli yanlarından bir tanesi de bu. Ve bunun daha da genişleyerek gideceğini düşünüyorum. O açıdan da çok heyecan verici.

Şimdi biz yeni bir projeye biraz da mimarları için içine katmaya çalışıyoruz. Masada ofis projeleri serisi var, ki belki bunun yayınlanacağı ortamda olanları da çok yakından ilgilendiriyor. O seri içinde de biraz mimari portfolyoları ve arkaplanındaki düşünceleri kamuoyuyla buluşturmaya çalışacağız. Böyle bir seri de gelecek gibi görünüyor. Aslında yapılacak o kadar çok şey var ki. Zaman az heyecan çok. Ne yapacağız bilmiyorum. Umarım bir şekilde sürer bu iş.

Lale Özgenel: Teşekkür ederim. Benim yazımın adı da zaten mimarlık okuryazarlığı olacak. Hem yazar hem de okur tarafından düşünmüştüm çerçeveyi. Verdiğin bilgiler her ikisinin de altını dolduracak nitelikte oldu.

Abdi Güzer: Kitaplara katkılarının için teşekkür ediyorum. Nöbetçi yazarlardan biri olarak...

Lale Özgenel: Ben de teşekkür ediyorum, hem davetin hem de bu kısa ama keyifli sohbet için.

REFERANSLAR VE NOTLAR:

1. Arketon yayınları için, bkz., <https://yemkitabevi.com/collections/arketon-yayinlari?srsltid=AfmBO-qUKnC68gfB4EgHICPXxc35LNOyOAE4F7dm4wxn-0BifT756EsE>.
2. Arkadaş Kitabevinin mimarlık yayınları için bkz., <https://www.arkadas.com.tr/mimarlik-ve-tasarim?brand=953>; Mimarlar Derneği 1927 yayınları için bkz., <https://www.md1927.org.tr/yayinlar>.
3. <https://www.folkkitap.com/hakkimizda>.

GÜNGÖREN GÖSTERİ MERKEZİ VE KENT PARKI

Güngören'in kamusal açık alan sorununa etkili bir çözüm olarak Özer\Ürger Architects tarafından tasarlanan Güngören Gösteri Merkezi (GGM) ve Kent Parkı alanın kamusal karakterini korurken farklı seviyelerde tasarlanan çatıların altına mekansal işlevlerle gösteriler için alternatif mekanlar sunuyor.

Mimari Proje: Özer\Ürger Mimarlık
Proje Ekibi: Ahmet Mucip Ürger, Ali Özer, İsmet Güngör, Can Kalınsazoğlu, Osman Can Bağartır, Ercan Koca
Statik Projesi: EN Proje
Mekanik Proje: MC Mühendislik
Elektrik Projesi: Esen Proje
İşveren: Güngören Belediyesi
Proje Yeri: Güngören, İstanbul
İnşaat Tamamlanma Yılı: 2024
Proje Alanı: 10.750 m²
Fotoğraflar: Egemen Karakaya

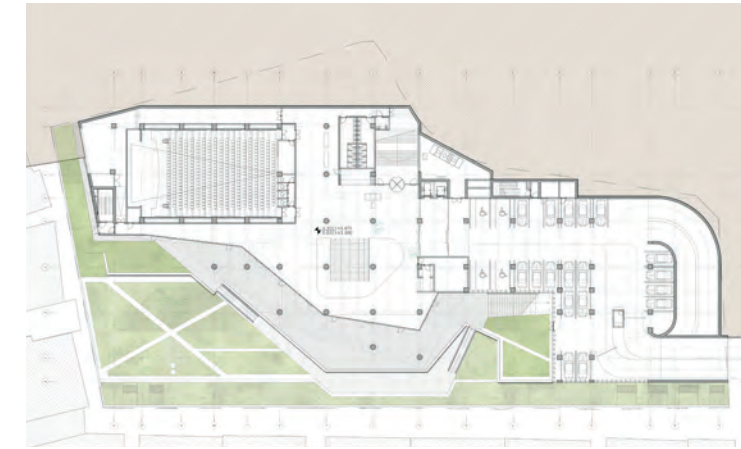

Vaziyet Planı

Özer\Ürger Architects tarafından tasarlanan Güngören Gösteri Merkezi (GGM) ve Kent Parkı projesinin temel amacı, alanın kamusal karakterini koruyarak bir gösteri merkezi ve otopark yapısı tasarlamaktır. Yapı, Millet Bahçesi'nin kentsel iç mekan lobisi ve işlevsel tamamlayıcısı olarak hizmet edecektir. Bu amaç doğrultusunda, yapının giriş kotundaki caddeden başlayıp Millet Bahçesi'ne kadar uzanan kot farkı yeniden düzenlendi ve farklı seviyelerde tasarlanan çatıların altına mekansal işlevler yerleştirilirken üst kısımları park ve açık alan kullanımlarına ayrıldı.

Güngören ve çevresindeki ilçeler, İstanbul'un en yoğun nüfuslu bölgeleri arasında yer alıyor. Dar sokaklar, yetersiz park ve yeşil alanlar, bu bölgenin en büyük sorunlarından bazıları. Bu sebeple, mevcut açık alanların etkin kullanımı ve yeni açık alanların eklenmesi, bölge için büyük bir önem taşıyor.

Hasbahçe Parkı, Güngören Gösteri Merkezi ve Kent Parkı projesi öncesinde de, bölge halkı için değerli bir buluşma noktası olarak hizmet veriyordu. Ancak,

Alt Zemin Bodrum Kat Planı

2. Bodrum Kat Planı

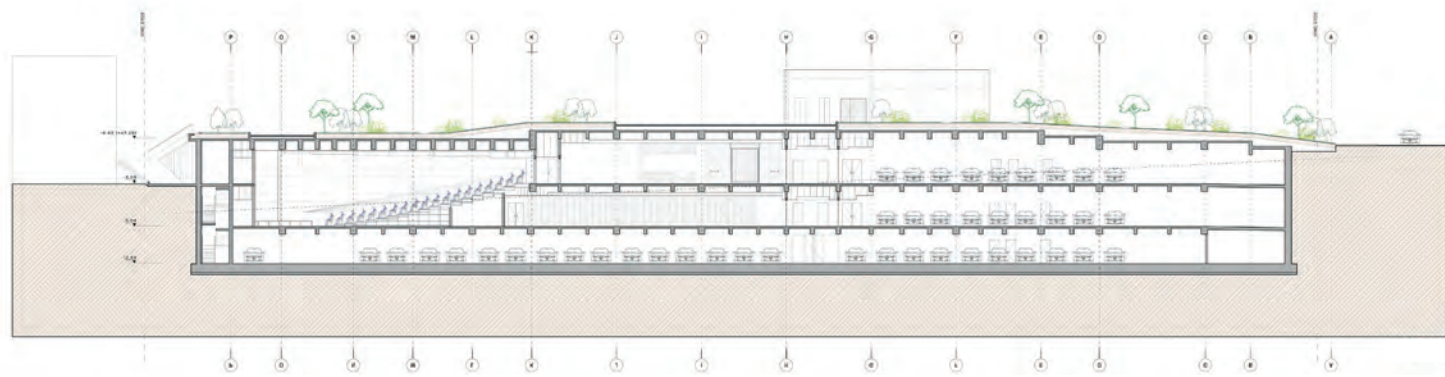

hemen altında konumlanan ve iki etap-
tan oluşan Güngören Millet Bahçesi'nin
inşası, bu alanların hem fiziksel hem de
işlevsel olarak yeniden tasarlanmasını
gerektirdi. Proje alanı ile Hasbahçe Millet
Bahçesi arasındaki konutların tamamı-
nın kamulaştırılması mümkün olmasa
da, bazı yapıların yıkılmasıyla iki alan
fiziksel olarak bütünleşti ve Güngören'in

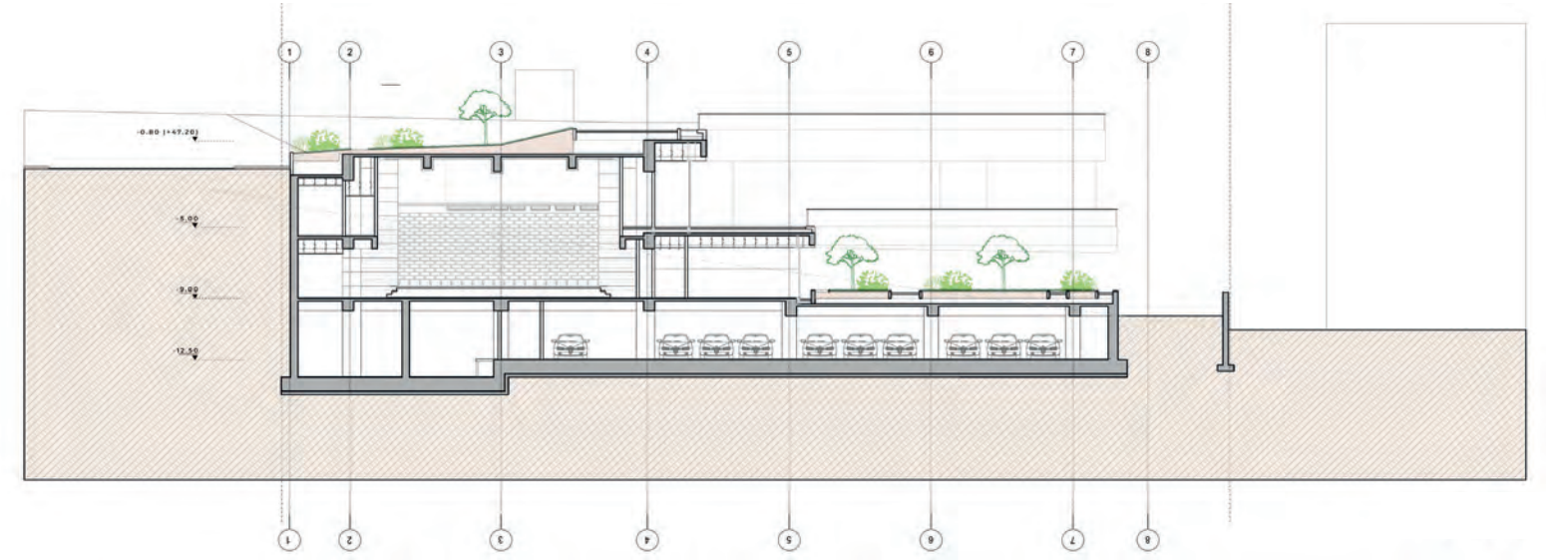
kamusal açık alan sorununa etkili bir çö-
züm getirildi.

Projenin temel amacı, alanın kamusal ka-
rakterini koruyarak bir gösteri merkezi
ve otopark yapısı tasarlamaktı. Bu yapı,
Millet Bahçesi'nin kentsel iç mekan lobisi
ve işlevsel tamamlayıcısı olarak hizmet
edecekti. Bu amaç doğrultusunda, yapının

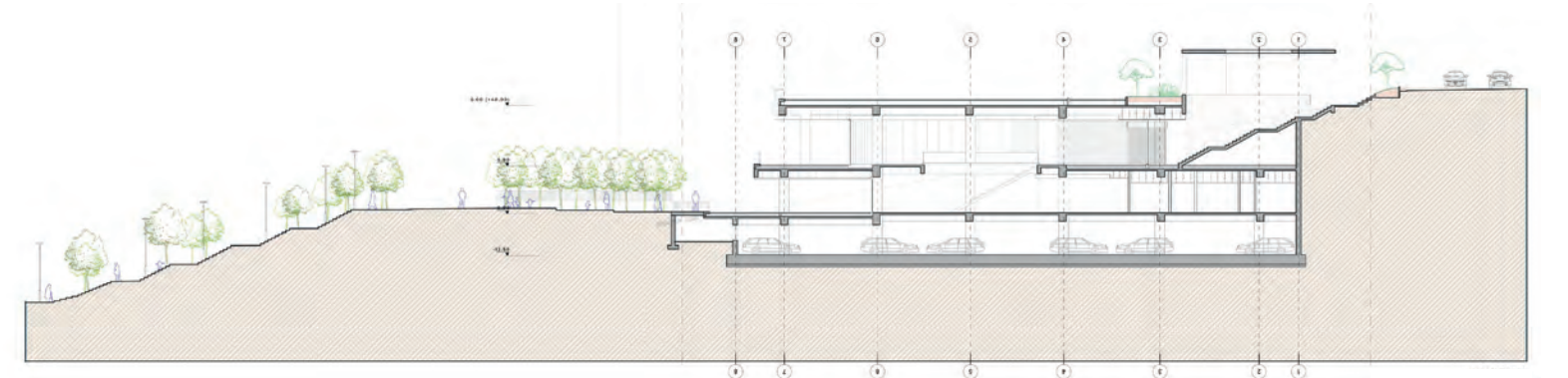
giriş kotundaki caddeden başlayıp Millet
Bahçesi'ne kadar uzanan kot farkı yeniden
düzenlendi ve farklı seviyelerde tasarlan-
an çatıların altına mekansal işlevler yer-
leştirilirken üst kısımları park ve açık alan
kullanımlarına ayrıldı. Gösteri Merkezi'nin
girişi, çatının yuvarlak bir biçimde açılma-
sıyla oluşturulan avlu ve bu avlunun dai-
resel saçağı ile belirginleştirildi.

Kesit A-A

Kesit B-B

Kesit C-C

Eğimi araziye birbirleri üzerinde kaydırıla-
rak yerleştirilen döşemelerin toprakla
temas eden kısımları Gösteri Merkezi ve
destek mekanları için ayrıldı, aydınlık
ön kısımları ise aşağıdaki park manza-
rasını izlemek isteyen ziyaretçiler için
bir dolaşım alanı olarak düzenlendi. Bu
döşemelerin formlarının oluşturduğu
ülşup, Millet Bahçesi ile Gösteri Merke-
zi arasındaki eğimli alanın kat farklarını
birbirine bağlayan duvarlarda da kulla-
nılarak bütünlük sağlandı. Söz konusu
duvarlar istinat duvarı olmanın yanında
manzara terası ve bank olarak da hizmet
veriyor. Bu yeni yapının çevresi ile kuru-
lan güçlü bağları sayesinde Güngören,
çok programlı, konforlu, yeşil ve canlı bir
kamusal alana kavuştu.

İç mekanda kolon ve kirişler ekspozе bı-
rakıldı ve sadece ahşap kaplamalar kul-
lanılarak sade bir tasarım tercih edildi.
Döşemelerde açılan galeri boşluklarına
yerleştirilen basamaklı oturmalar hem
katların birbirine güçlü biçimde bağlan-
masını sağlıyor hem de farklı gösteriler
için alternatif mekanlar sunuyor. Bu bağ-
lamda etkinlikler gösteri salonunun du-
varlarını aşarak tüm mekana yayılıyor.

HA EVİ

İzmir Narlıdere'de, kısıtlı yapılaşma koşullarına rağmen mekanların en verimli şekilde planlandığı, Ali Can Helvacıoğlu tasarımı Ha Evi, açık plan kurgusu ve yüksek oranda cam kullanımıyla ev sahiplerine denizle iç içe bir yaşam sunuyor.

Mimari Proje: Ali Can Helvacıoğlu
Danışman: Pınar Kayhan Helvacıoğlu
İşveren: Atakan Atalar, Halil Alkan
Ana Yüklenici: Ali Can Helvacıoğlu
Proje Yeri: Narlıdere, İzmir
İnşaat Tamamlanma Yılı: 2023
Proje Alanı: 400 m²
Fotoğraf: ZM Yasa Fotoğraf

Vaziyet Planı

Zemin Kat Planı

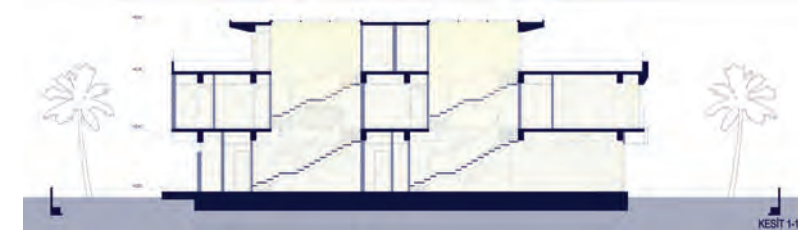
Ha Evi, İzmir Narlıdere'de, deniz kıyısında yer alan ikiz nizama sahip dar ve uzun bir parselde konumlanıyor. Bölgedeki imar mevzuatı, bitişikteki yapının uzunluğu ve çıkma mesafesine uyulmasını zorunlu kılmış. Bu nedenle, projedeki en zorlu kısım, son derece kısıtlı yapılaşma koşullarında alanın en verimli şekilde planlanarak iki adet 3 katlı konut elde edilmesi olmuş.

Mekansal kurguda, düşük yapılaşma alanı ve programatik yoğunluğunun sebep olduğu sıkışıklık hissini giderilmesi ve denize yönelimin maksimum seviyede kullanılması hedeflenmiş. Bu nedenle, ıslak hacimler ve merdivenler binanın komşu parsel bitişik tarafına konumlandırılmış. Böylece mekansal sürekliliğe en az şekilde zarar verilirken, binanın derinliği azaltılarak piyeslerin daha

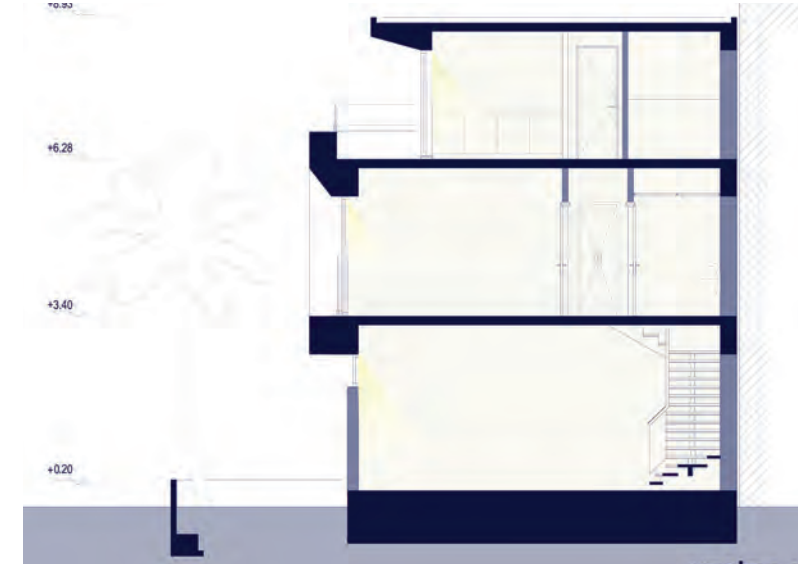
orantılı ölçülere sahip olması sağlanmış. Zemin katta, açık plan kurgusu ve geniş cam kullanımıyla ferahlık ve denizle iç içe olma hissi pekiştirilmiş. Birinci kat ve çatı katında da benzer bir yaklaşım izlenmiş.

Merdivenler yalnızca bir sirkülasyon elemanı olarak değerlendirilmemiş, aynı zamanda mekansal bütünlüğü sağlamak amacıyla da kullanılmış. Merdiven boşluğunun galeriye dönüşmesi, katlar arasında görsel bağlantıyı sağlayarak kapalı koridor hissini kırmayı amaçlamış. Bu nedenle, çatı ışıklığından doğal ışık alan narin bir çelik merdiven tasarlanmış.

Planimetrik kısıtlamalar nedeniyle cephe tasarımı, yapının karakterini belirleyen ana unsur olmuş. Cepheler, şeffaf bir baza üze-

Kesit

Kesit

rinde yer alan kırıklı forma sahip, 120x360 cm ebatlı seramik kaplı bir kütle ve çatı katında şeffaf bir yüzey üzerinde bulunan saçaktan oluşuyor. Seramik cephedeki kırıklımlar, deniz manzarasının etkisini artıracak

şekilde denize doğru açılacak şekilde konumlandırılmış.

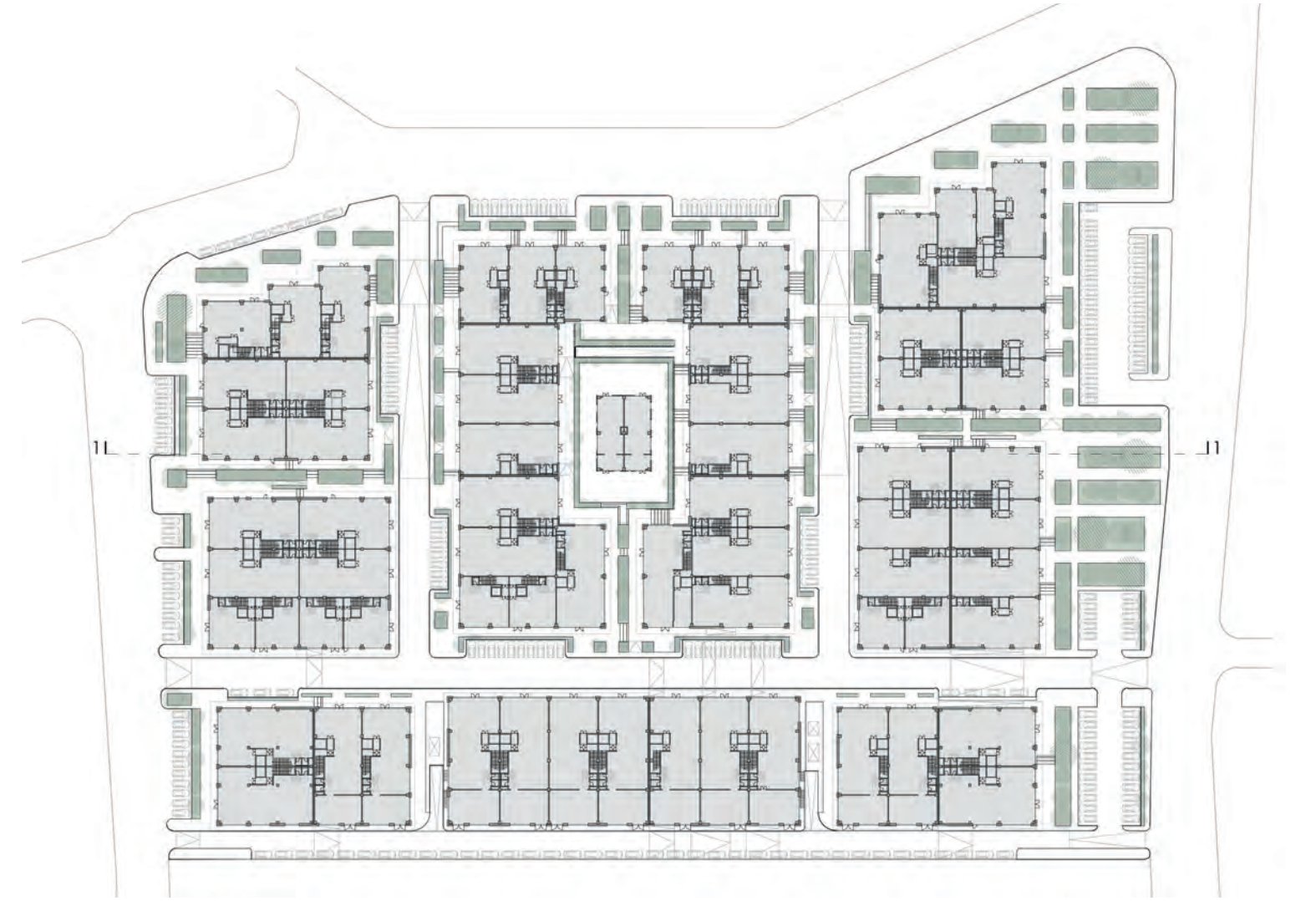
Yapının deniz kıyısında bulunmasının yol açtığı korozyon etkilerini en aza indirmek için

malzeme seçimi yapılırken, bakım giderlerinin düşürülmesi ve sürdürülebilir özelliklerin artırılması hedeflenmiş. Bu nedenle yapının dış cephesinde cam, büyük ebatlı seramik, porselen plakalar ve alüminyum levhalar kullanılmış.

ZONE TİCARET MERKEZİ

Kezer Mimarlık tarafından tasarlanan ve kentsel eşik konumunda bulunan Zone Ticaret Merkezi, kurumsal ve nitelikli ürün üreten firmaların çeşitli fonksiyonlarını tek bir çatı altında toplayabilecek esnek iç mekanlarıyla, çağdaş ve nitelikli bir iş ve üretim merkezi olarak kurgulanmış.

Mimari Proje: Kezer Mimarlık
Tasarım Ekibi: Tolga Kezer
Statik Projesi: Dere Prefabrik
Mekanik Proje: Ersa Mühendislik
Elektrik Projesi: Bolelli Mühendislik
İşveren: İntegral Yapı A.Ş.
Ana Yüklenici: İntegral Yapı A.Ş.
Proje Yeri: Gaziemir, İzmir
İnşaat Tamamlanma Yılı: 2021
Proje Alanı: 52.000 m²
Fotoğraflar: ZM Yasa

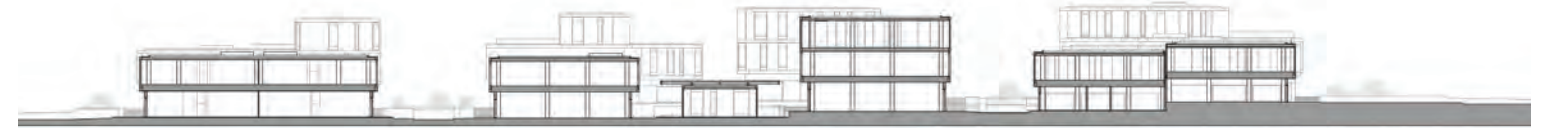
Zemin Kat Planı

ZONE Ticaret Merkezi, İzmir'in Gaziemir ilçesinde, şehir merkezine 25 dakika ve İzmir Adnan Menderes Havalimanı'na 10 dakika mesafede bulunan 35.000 m² sanayi imarlı parselde, konut alanlarının bitip sanayi işletmelerin başladığı en uç noktada bulunan, farklı fonksiyondaki iki farklı alanı birbirinden ayıran (ya da birleştiren) bir eşik konumunda bulunuyor.

Arazi 2015 yılında sanayi işletme ve küçük orta ölçekli imalathane inşa edilmek üzere satın alınmış olsa da mimari proje konsept geliştirme sürecinde, arazinin kent içindeki stratejik ve hızla değerlenen konumu, parselin imar matematiği, İzmir ve çevresindeki orta/küçük ölçekli sanayi işletmelerin düşük nitelikli yapısal karakteri göz önünde bulundurularak, yapı yerinin salt sanayi veya basit imalathane işlevleri için fazla nitelikli olduğu anlaşılmış. Kuzey-Doğu cephesinde 250 metre boyunca cephe verdiği ormanlık alan, bu tezi destekleyen en önemli etmenlerden biri olmuş. Orta/ küçük ölçekli imalathaneler yerine; kurumsal ve nitelikli ürün üreten firmaların imalat, ofis ve sergileme fonksiyonlarını

Kesit

züm olsa da bu sistemin pratikleri içinde üretilen pratik fakat estetik olmayan detayların tekrar yorumlanarak, bu yaygın ve basit sistem ile çağdaş ve nitelikli bir karma yapı üretme çabası projenin en önemli motivasyonlarından biri olmuş.

Prefabrik betonarme sistem olarak çözülen ana taşıyıcısı, yine tamamen prefabrik olan ve kendinden ısı yalıtımlı 20 cm kalınlığındaki cam elyafı katkılı betonarme paneller ile kaplanmış, böylece iki farklı nitelikte yapı üretmek için kullanılan farklı iki teknik birleştirilerek yapı bütçesi ve buna paralel olarak inşaat süreci optimize edilmiştir. Ön gelirmeli prefabrik kirişler yapıda her bağımsız birim içinde yaklaşık 11 metre açıklık geçilmesine olanak sağlamıştır, böylece tamamen kullanıcı isteğine göre şekillendirilebilen esnek iç mekanlar yaratılmış.

Yapı, proje başlangıç tarihi olan 2016'dan tamamlandığı 2021 yılına gelene kadar geçen inşaat süreci sırasında tüm dünyada ve özellikle Türkiye'de meydana gelen olağan üstü olumsuzluklar dizisi ile karşı karşıya

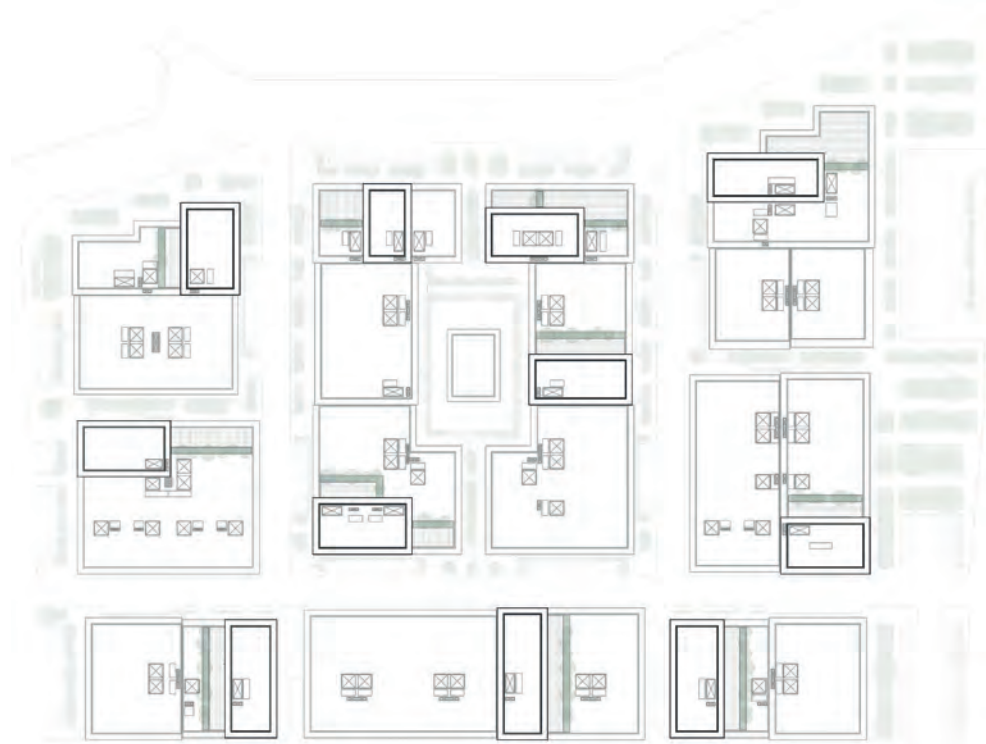
kalmıştır. Tüm bu olumsuzluklara rağmen, tamamlanan yapının mimarı ne kadar ön plana çıksa da mimar-işveren ilişkisini kesintisiz ve başarılı bir şekilde sürdüren, projeye olan inancı, özverisi ve desteği ile neredeyse

ilk konsept aşamasından bitişe kadar mimari projeden hiç şaşılmadan yapının inşa edilmesini sağlayan işverenin payı yapının bugünkü formunu ve niteliğini kazanmasından büyük bir yer tutuyor.

aynı çatı altında toplayabilecek, ya da sadece ofis veya sergi amaçlı kullanılacak bir karma yapının projelendirilmesinin yapının ve konumun daha doğru değerlendirilmesine olanak sağlayacağına kanaat getirilmiş.

Proje, imar durumunun izin verdiği, zeminde 27.000 m²'ye tam yerleşen birkaç blokta, tek cepheli birimler ile çözülmüş, alışlagelmiş bir çözüm yerine; zeminde 15.000 m² yapılaşan ve 10 bloktan oluşan ayırık yapı yerleşiminde, ortak açık alanları olabildiğince fazlaştıran, kent içinde sınırında bulunduğu sanayi / konut ölçeğinde iki tarafa da yakın duran, iç sokakları ve açık alanları ile kendi atmosferini üreten bir kentsel alan niteliğinde kurgulanmış. Bu çoklu blok yapısındaki oluşumu ile, tamamı zemin kattan direkt giriş alan, çoğu çift cepheli ticari birimler şekillenmiş ve bu birimlere direkt doğal ışık ve temiz hava almak mümkün olmuş. Bulunduğu alanın karakterini belirleyen çok geniş bir ölçekte 2 veya 3 katlı, 70 adet bağımsız bölümden oluşan toplam 50.000 m² kapalı alanı ile ZONE çağdaş bir iş ve üretim merkezi olarak kurgulanmış.

Proje bütçesinin neredeyse zorunlu kıldığı prefabrik betonarme sistem, sınıai işletme türü yapı üretimde kullanılan en pratik çö-

Çatı Katı Planı

ORMOS TARTIŞIK BATI ETABI

Per Se Mimarlık tarafından Tartışık Köyü'nde tasarlanan Ormos Tartışık Batı Etabı, yörede yüzyıllardır var olan konut tipolojisini sade, doğal ve yerel bir tasarım anlayışıyla güncel ihtiyaçlara uyarlamayı hedefliyor.

Mimari Proje: Per Se Mimarlık
Tasarım Ekibi: Ali Derya Dostoğlu, Uğur Özer
Mimari Proje Ekibi: Berrin Sezer, Canberk Özcan, Kübra Özşeker, Enes Keleşmehmet, Uğur Sağlam, Samet Şahin
İşveren: Ormos Gayrimenkul
Ana Yüklenici: Per Se Mimarlık
Staging (1 Nolu Ev): Maral Bezircioğlu
Proje Yeri: Ayvacık, Çanakkale
İnşaat Tamamlanma Yılı: 2024
Proje Alanı: 520 m²
Fotoğraflar: Mikail Aslan

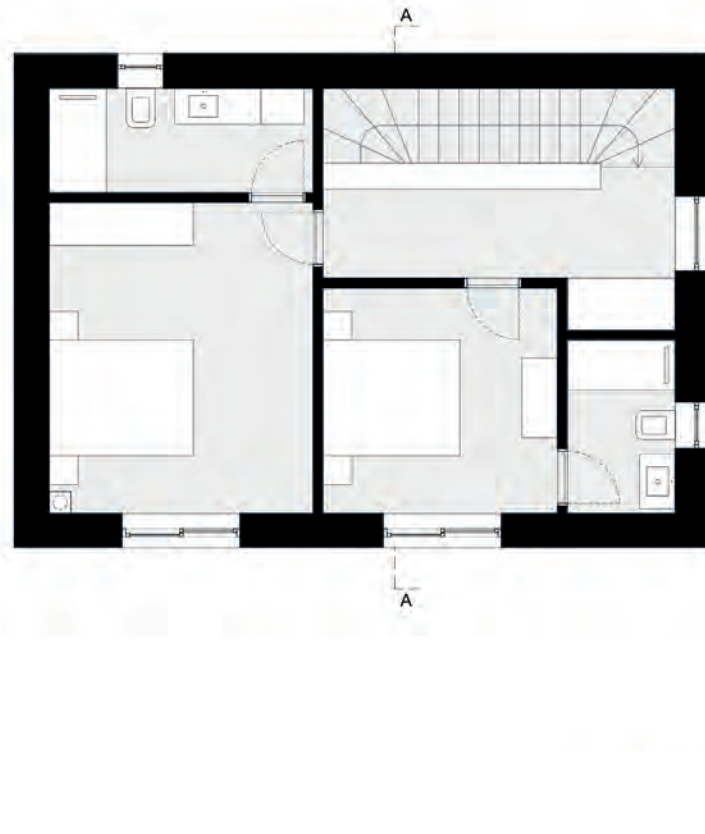
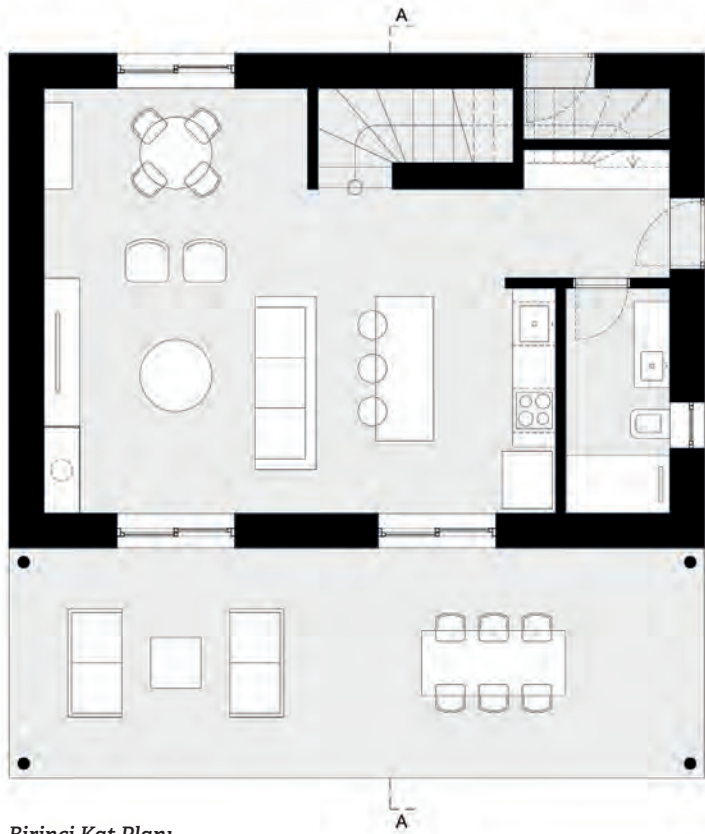

Vaziyet Planı

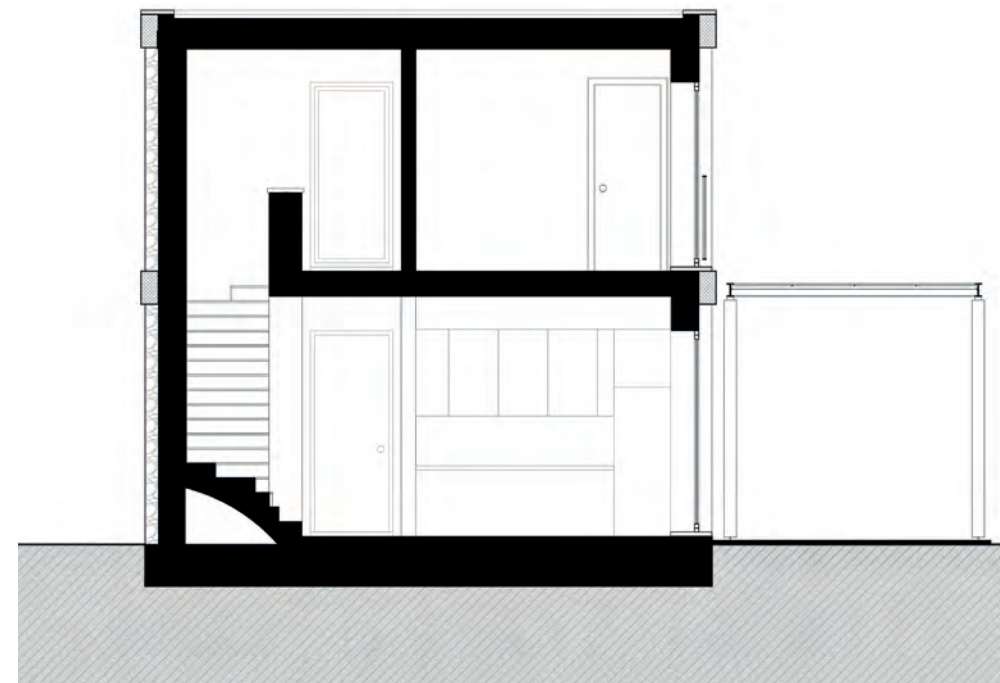

Ormos Tartışık Kuzey Ege'de, Çanakkale Ayvacık'ta konumlanan, ismini bulunduğu Tartışık Köyü'nden alan bir konut projesi. Tartışık Köyü Ayvacık ilçe merkezinin kuzeydoğusunda yer alan yaklaşık 15 haneli bir köy. Proje etaplar halinde devam ediyor. Bunlardan ilki olan Batı etabı dört adet müstakil evden oluşuyor.

Evler doğal taş cepheleri ve yöreye özgü mimari unsurların sadeleştirilerek yeniden yorumlanmasıyla elde edilmiş detaylarıyla öne çıkıyor. Doğal taş cephe yüzeylerini bölen sıvanmış kat silmeleri arasında boydan boya açılmış pencereler, iç ve dış mekan arasında kontrollü bir ilişki kurulmasını sağlıyor. Evlerin önüne eklenen ve ön cephe boyunca devam eden çelik taşıyıcı, saz üst örtülü pergolalar, dış mekan kullanımını kolaylaştırıyor. Bahçede yer alan köy tipi fırın ve açık mutfak tezgahıysa, bu kullanımı daha

Birinci Kat Planı

Kesit

da zenginleştiriyor. Cephelerdeki sadelik, doğallık ve hamlık hissi, merdiven ve şöminede kullanılan mermer, zemindeki hareli seramik ve ahşap kalıp izli brüt beton tavan sayesinde iç mekanda da sürdürülüyor.

Ormos Tartışık, yörede yüzyıllardır var olan konut tipolojisini güncel ihtiyaçlar ve tasarım anlayışıyla buluşturmayı amaçlayan bir proje... Sade, doğal, yere ait, ne eksik, ne fazla...

MODERN GEZİLER: KENDİNİ ARAYAN BİR YAZI DİZİSİ – 17

Yazı dizimizin on yedincisinde Elif Acar, günümüz Bursa'sının bir kısmı UNESCO Dünya Miras Alanı olarak tescil edilmiş çok katmanlı tarihi dokusu içinde yirminci yüzyıl başında inşa edilmiş elektrik trafolarının izlerini sürüyor.

Modern mimari eserlere gezileri özendirmek amacıyla “modern geziler”in gezi yazısı formatını “aradığımız” bu yazı dizisine modern eserleri kentin diğer tarihi katmanlarıyla beraber yorumlayarak anlattığı metniyle yeni bir soluk katıyor. Elif Acar'a katkısı için teşekkür ediyor, modern gezilerini paylaşmak ve modern mimari eserlere gezileri özendirmek isteyen okuyucuları yazı dizisine katkıda bulunmaya davet ediyoruz. Önerileriniz olursa (figenkivilcim@gmail.com) mail adresinden haberleşebiliriz. İyi okumalar.

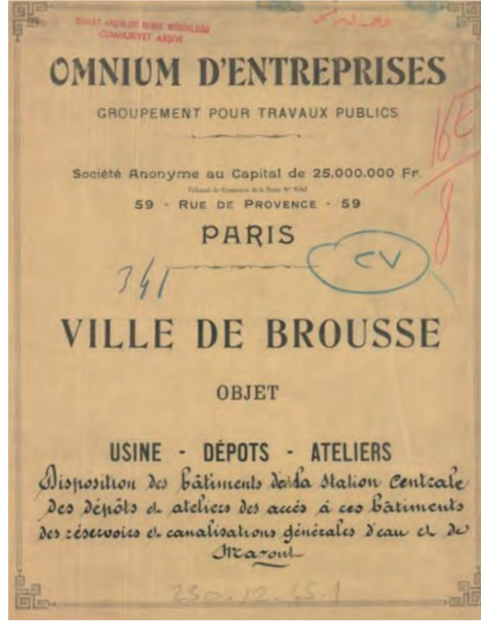
Bölüm Editörü: Prof. Dr. FİGEN KIVILCIM ÇORAKBAŞ
Bursa Uludağ Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

BURSA'NIN ENDÜSTRİ MİRASI İÇİN BİR KÜLTÜREL ROTA ÖNERİSİ: ELEKTRİK SANTRALİ VE TRAFOLAR

Elif Acar, Arş. Gör. Dr., Mimar,
Bursa Uludağ Üniversitesi

Bir varmış bir yokmuş. Gel zaman git zaman, Bursa'da zaman hep bir şeyleri değiştirmiş, her bir zaman kendinden bir iz bırakmış. Gelin günümüz Bursa'sında bu izlerden birkaçıyla “Bursa'da Zaman” yolculuğuna çıkalım.

Tarihi M.Ö. 5000'li yıllara kadar dayanan bir kentteyiz. Bursa, tarih içinde Bithynia Kralığı, Roma ve Bizans İmparatorlukları egemenliğinde kalmıştır. 1326 yılından itibaren Osmanlı Devleti yönetimine girmiş, çevre illeri ile birlikte Bursa Hüdavendigâr Vilayeti olarak Bursa merkezden yönetilmiştir. Bizans Dönemi sonuna kadar hisar içine yerleşmiş bir kale kent iken Osmanlı Devleti'nin ilk başkenti olduktan sonra kent, sur dışına yayılarak büyümüş ekonomik, kentsel ve mimari açıdan gelişmeye başlamış ve 14.-16. yüzyıllarda ipek ticaretinin merkezlerinden biri haline gelmiştir (Bursa Alan Başkanlığı, 2014). Osmanlı Dönemi'nde birçok alanda olduğu gibi kent ve mimarlık alanındaki modernleşme de Tanzimat sonrası Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet dönemlerinde başlamıştır. Diğer Anadolu kentlerinde olduğu gibi Bursa'da da 19. yüzyılın ikinci yarısında yeni caddeler açılmış, yollar genişletilmiş, ayrıca, belediye, hükümet konağı, hastane, askeri ve sivil okullar, oteller, ipek fabrikaları gibi yeni yapı türleri kent peyzajı içinde yerini almıştır (Batkan, 1996; Dostoğlu 2002; 2011; Durak ve Vural Arslan, 2011; Çakıcı, 2015).

Resim 1. Fransız “Omnium D'entreprises” adlı şirket tarafından hazırlanan proje dosyasının kapağı (Kaynak: B.KVK.B.K. Arşivi, Ayrıca bkz. Karabağ, 2020; Tupal Yek, 2023).

Bursa tarihi kent merkezi, Erken Osmanlı Dönemi mimari eserleri barındırmasının yanı sıra, hem 19. yüzyılda hem de Cumhuriyet Dönemi'nde, kentin modernleşme sürecinde inşa edilen ve yapıldıkları dönemin mimari, kentsel, ekonomik anlayışını temsil eden kültür varlıklarına ev sahipliği yapmaktadır. Kentin Erken Osmanlı Dönemi eserleri olan Hanlar Bölgesi, Sultan Külliyesi ve Cumalıkızık Köyü 2014 yılında UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne girmiştir. Günümüzde kentte yerli ve yabancı turistlerce en çok ziyaret edilen

yerler bu Dünya Mirası alanlarıdır. Oysa, Bursa tarihi kent merkezi her ne kadar Osmanlı başkenti olarak ön plana çıksa da çok katmanlı bir kentsel ve mimari dokuya sahiptir. Kent, zaman içinde tıpkı Ahmet Hamdi Tanpınar'ın “Bursa'da Zaman” şiirinde söylediği “Billur bir avize Bursa'da zaman” ifadesinin mekansal öğelerini temsil etmektedir. Bursa'nın bu “billur avize”sinin parçalarından biri de kentteki endüstri mirası örnekleridir.

19. yüzyıl sonunda yapılan, 20. yüzyılda gelişen ipek fabrikaları, yine Cumhuriyet Dönemi ekonomi politikalarının ve modern mimarlık anlayışının temsilcisi ipek ve dokuma fabrikaları kentin önemli endüstri mirası örnekleridir. Tarihi kent merkezinde, Atatürk Caddesi-Setbaşı Caddesi aksında sıralanmış ve Osmanlı Dönemi anıtları ile bir arada bulunan, kentin çok katmanlı kentsel dokusunu oluşturan ve günümüzde halen kullanımda olan Kent Müzesi (eski Adliye ve Defterdarlık binaları), Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu (eski Halkevi), Tayyare Kültür Merkezi, Yapı Kredi Bankası, İş Bankası, Setbaşı Vergi Dairesi, eski Şark Otel (günümüzde kafe) binaları bulunmaktadır. Hanlar Bölgesi içinde yer alan Eski Hal Binası, Altıparmak bölgesinde Kaymakamlık ve Emniyet Müdürlüğü (eski Haşim İşcan İlkokulu), Merinos yerleşkesi, Kültürpark ve barındırdığı bazı yapılar kentin yönetim, kültür, ticaret, üretim işlevli modern yapılarıdır (Acar Bilgin ve Kaymaz, 2019). Kamusal yapıların yanı sıra, ilk modern apartmanlar 1950'lerde Setbaşı Mahallesi'nde inşa edilmiştir (Kaprol, 2000). Günümüze ulaşanlar dışında zaman içinde İpek-İş Fabrikası, Merkez Bankası, Atatürk Stadyumu, Atatürk Spor Salonu gibi çok sayıda modern mimarlık mirası örneği yapılar çeşitli nedenlerle yıkılmış ve “Bursa'da Zaman”ın bazı izleri maalesef yitirilmiştir.

Kentin özellikle Dünya Miras Alanları'nı gezirken veya tarihi kent merkezinin herhangi bir noktasında karşılaşılabileceğimiz, görünce mimarisi ile dikkatimizi çeken ve kendisini fark edip görenlerde ne olduklarına dair merak uyandıran “küçük sürprizler” bulunmaktadır. Bunlar, kentin elektrikle aydınlatılmasının tarihine ışık tutan modern mimarlık mirası örneği trafo yapılarıdır. Bir de trafoları gelen enerjinin kaynağı Elektrik Santrali binası var.

Gezi rotamızda keşfe başlamadan önce bu yapıların tarihi ve mimarisine değinmekte fayda var.

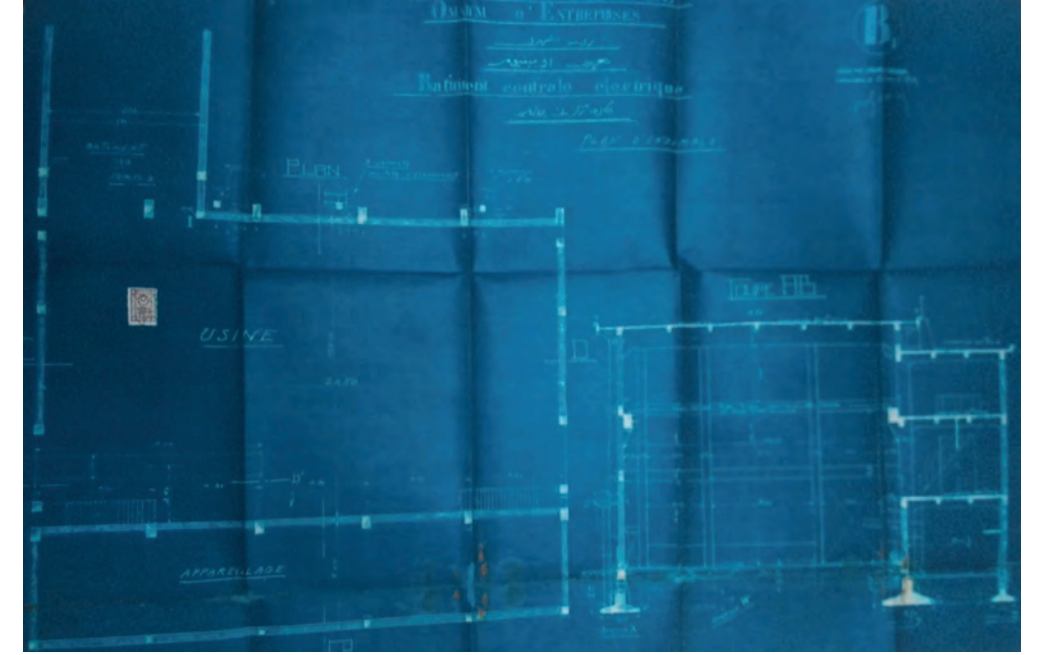
Elektrik Santrali ve Trafolar Bize Kentin Hangi Zamanından Hangi Öyküyü Anlatıyorlar?

Bursa'da elektrik enerjisi üretimi için girişimler ilk olarak 20. yüzyılın başında Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde başlamıştır. 1927 tarihli Bursa Vilayeti Salnamesi'ne göre, Bursa'nın elektrikle aydınlatılması ve tramvay işletilmesi için 1906 yılında imtiyaz sahibi olan Bursa Belediyesi'ne imtiyaz verilmişse de belediye bu imtiyazın devri için 1906, 1911 ve 1916 yıllarında çeşitli girişimlerde olmuş fakat ülkenin o dönemki ekonomik durumu, Birinci Dünya Savaşı vb. nedenlerle Nafia Nezareti (Bayındırlık Bakanlığı) tarafından iptal edilmiş ve yapılan sözleşmeler feshedilmiştir (Ceyhan, 1999).

Birinci Dünya Savaşı bittikten sonra “Bursa Osmanlı Anonim Elektrik Şirketi”nin imtiyaz hakkı yeniden gündeme gelmiş, şirket yetkilisi Mösyö Kostan Lode ile yeni bir sözleşme imzalanmıştır. Şirketin adı da “Bursa Cer, Tenvir ve Kuvve-i Muharrikiye-i Elektrikiye Türk Anonim Şirketi” olarak değiştirilmiştir. Şirket 17 Şubat 1924'te işe başlamış ve elektrik gücü üretim merkezi, tramvay depoları ve tamirhaneden oluşan üç kısımlık fabrika kurulmuştur (Akkılıç, 2002). Bu şirket tramvay imtiyazına da sahip olmasına rağmen dokuz

Resim 3. Bursa Elektrik Santrali'nin 1934'teki görünümü, doğu cephesinde özgün pencere açıklıkları ve demir doğramaları (Ceyhan, 1999).

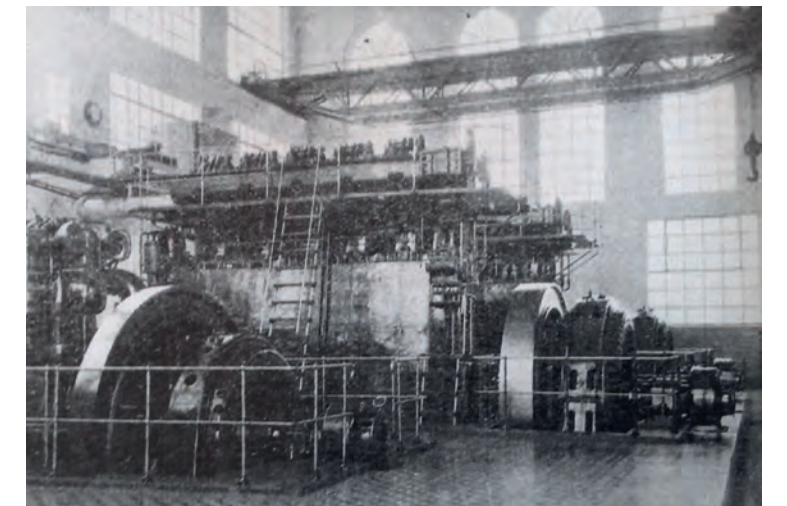
Resim 2. Elektrik Santrali binasının özgün projesi, plan ve kesit çizimleri (Kaynak: B.KVK.B.K. Arşivi, Ayrıca bkz. Karabağ, 2020; Tupal Yek, 2023).

hattan oluşacak tramvay projesi gerçekleştirilememiş, elektrik motorları, şebeke ve trafo binaları yapılmıştır. Santral, İtalyan “Franko Tozo” şirketinin dizel motorları ve Fransız “fiu-Lil” fabrikasının alternatifleri ile donatılmıştır. Üretilen elektrik şehrin çeşitli mahallelerine yapılan 12 adet trafo merkezine yer altı kablolarıyla taşınmış, bu trafolarla voltajı düşürülerek tüketiciye verilmiştir. 1924 yılında yapımına başlanan Elektrik Santrali, motorlar ve makine aksamının yurt dışından ithali ve montajı ile beraber 1926 yılında tamamlanmıştır (Ceyhan, 1999).

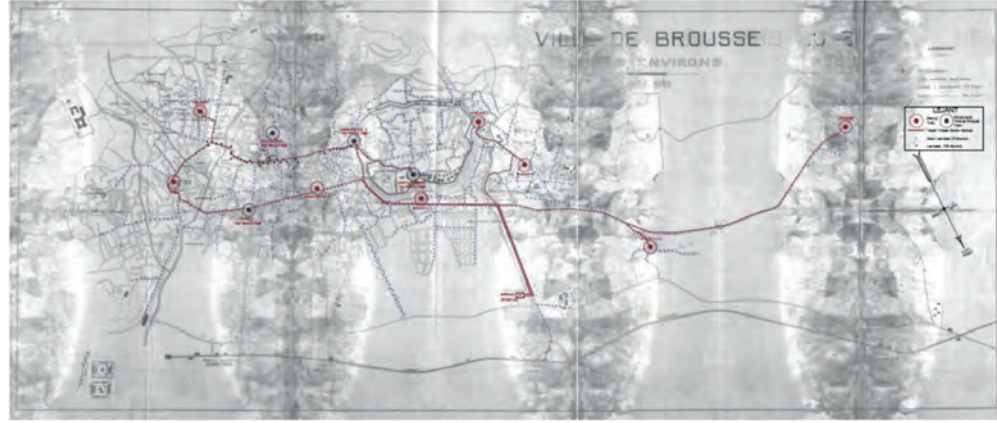
Santral ve trafoların yapım sürecine dair yazılı belgeler ve yapıların Fransız “Omnium D'entreprises” adlı şirket tarafından hazırlanan özgün projesi Cumhurbaşkanlığı Devlet

Arşivleri Başkanlığı bünyesindeki Cumhuriyet Arşivi'nde yer almaktadır ve bunların bir kısmı Karabağ (2020) ile Tupal Yek'in (2023) ilgili akademik çalışmalarında yayınlanmıştır. Yapının özgün projesine göre haline göre elektrik santrali binasının yüksek olan kısmı 12 metre yüksekliğinde tek hacim olarak, alçak olan kısmı ise 3 katlı olarak tasarlanmıştır (Resim 1, 2, 3 ve 4). Binaya güney cephesinden girilmektedir. Ana binanın batı cephesine bitişik inşa edilen kütlenin de özgün projelerde tek katlı pompa bölümü olarak inşa edildiği görülmektedir. Projede yer alan depo ve atölye binaları günümüze ulaşmamıştır (B.KVK.B.K. Arşivi).

“Bursa Cer, Tenvir ve Kuvve-i Muharrikiye-i Elektrikiye Türk Anonim Şirketi” 1939 yılın-

Resim 4. Bursa Elektrik Santrali'nde makine dairesinin 1934'teki görünümü (Ceyhan, 1999).

Resim 5. Santral ve 12 adet trafonun konumunu gösteren harita (Kaynak: Karabağ, 2020; Tupal Yeke, 2023).

da Nafia Vekaleti tarafından satın alınarak Bursa'nın elektrik üretim ve dağıtım tesisleri kamulaştırılmıştır. Bursa'nın ilk elektrik santrali 1970'e kadar kullanılmış, 1973 yılında dinamo ve motorları Kastamonu'nun Erciş ilçesine götürülmüştür (Ceyhan 1999). 1973'ten sonra santral işlevini kaybeden binanın tek hacim olan kısmının içine yeni bir betonarme strüktür eklenerek 4 katlı hale getirilmiş, binanın ortasına kare şeklinde bir giriş holü ve galeri boşluğu oluşturulmuş, buradaki merdivenlerden üst katlara çıkış sağlanmıştır. Bu bölüm ile mevcut 3 katlı bölümle merdivenler aracılığıyla birbirine bağlanmıştır. Her katta batı cephesinde ıslak hacimler düzenlenmiştir. Batıdaki yüksekliği az olan kütlenin içine de betonarme döşeme eklenerek 2 katlı hale getirilmiştir (B.K.V.K.B.K. Arşivi). Yapının pencerelerindeki özgün demir doğramalar 2006 yılında değiştirilmiştir. Bu değişim cephenin özgünlüğünü olumsuz

etkilemiştir. Santral binasının 2012 yılında geçirdiği son restorasyonda yapının iç mekânındaki merdivenler değiştirilmiş, galeri boşluğuna asansör eklenmiş, cephedeki nitelsiz ekler kaldırılmış, ana giriş kapısı önüne cam rüzgarlık eklenmiştir. Zaman içinde mülkiyeti farklı kamu kurumlarına (TEK, TEDAŞ) ve daha sonra özel kuruluşlara (UEDAŞ) devredilmiş olan santral binası günümüzde CLK Uludağ Elektrik Holding tarafından genel müdürlük binası olarak kullanılmaktadır (Acar Bilgin, 2015).

Elektrik Santrali ile beraber kentin o dönemki mahallerine elektrik dağıtmak için 12 adet trafo inşa edilmiştir. Cumhuriyet Arşivi'nde yer alan eski haritada trafoların konumları gösterilmiştir (Resim 5). 12 trafodan günümüze ulaşan 8 tanesinin 6'sı anıtsal yapı olarak tescillidir (B.K.V.K.B.K. Arşivi). Trafolardan 4 tanesi yeni teknolojilerle donatılarak trafo olarak kullanılmaya devam etmektedir.

Elektrik Santrali ve Trafoların Mimarisi

Elektrik Santrali binası Bursa'nın Osman-gazi ilçesi Merinos Kavşağı yakınında, Ulubatlı Hasan Bulvarı üzerinde yer almaktadır. Kuzeyinde Merinos Parkı ve Merinos Atatürk Kongre ve Kültür Merkezi (eski Merinos Dokuma Fabrikası), batısında yakın zamanda yıkılan İpek-İş Fabrikası ve Atatürk Stadyumu binalarının da bulunduğu Kültürpark, doğusunda Merinos Pazar alanı ve güneyinde Altıparmak Mahallesi bulunmaktadır (Şekil 6 ve 7).

Binanın ana giriş kapısı cepheden 125 cm içeri çekilmiştir. Sivri kemerli kapının iki yanında sivri kemerli ikişer adet pencere bulunmaktadır. Betonarme sistemde inşa edilen binanın giriş ve kolonları dış cepheden okunabilmektedir. Binanın ana giriş kapısı cepheden 125 cm içeri çekilmiştir. Dış cephe düzenlemesinde farklılıklar bulunmaktadır. 3 katlı bölümün betonarme giriş ve kolonları dış cepheden okunabilmektedir, bu bölüm ilk yapıldığında da 3 katlı olarak yapılmıştır. 4 katlı batı bölümünde ise dış cephede sadece kolonlar okunabilmektedir. Cephede farklı boyutlarda dikdörtgen pencereler bulunmaktadır, her iki kütlede de son kat pencereleri sivri kemerlidir. Bursa'nın ilk elektrik santrali olma özelliğine sahip yapı, Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı örneklerinden biridir. Cumhuriyet'in modernleşme sürecinin bir tanığı olan yapı betonarme sistemle inşa edilmiş, geniş saçakları, küçük bölmelere ayrılmış geniş açıklıklı demir doğramalı pencereleri ile dönemin fabrika yapılarının mimari özelliklerini göstermektedir. Santral binasının en üst kattaki sivri kemerli pencereleri Osmanlı Dönemi anıtsal mimarisine de referans vermektedir (Acar Bilgin, 2015).

Resim 6. Bursa Elektrik Santrali'nin konumu ve yakın çevresi (Kaynak: Yandex Harita, 2024).

Resim 7. Bursa Elektrik Santrali'nin 2012 restorasyonundan sonraki güncel hali (Kaynak: CLK Holding Arşivi, 2014).

Trafolar tuğla yığma tekniğinde inşa edilmiş, cephesi çimento sıvalıdır. Cephelerin ve kule kısmının köşe bölümlerinde sıvalar düz yüzeyli iken, orta bölümler kenarlardan içeri çekilerek yapılan edelputz sıva ile cephede hareket katılmıştır. Cephede küçük bir pencere boşluğu açılarak mazgal takılmış, havalandırma sağlanmıştır. Trafonun sivri kemerli kapı boşluğuna sıvayla söve yapılmıştır. Demir kapı çift kanatlıdır. Trafonun çatısı düz, kulenin çatısı ise eğrisel hatlı to-puz çatıdır. Kuleden çıkan kablo bağlantıları kesilmiştir. Trafoların bazıları mekânsal olarak günümüzde de işlevini sürdürmektedir. Santral ile birlikte inşa edilen trafolardan günümüze ulaşan 8 tanesinin adresi, güncel işlevi ve görselleri içeren bilgiler Tablo 1'de gösterilmiştir.

Elektrik Santrali ve trafoların mimarisi hakkında bilgilendikten sonra şimdi bu yapıları kentin Dünya Mirası Alanları ve diğer odak noktaları ile birlikte gezmeye başlayabiliriz...

"Gözden Kaçan" Endüstri Mirası için bir Kültürel Rota Önerisi

Gezi rotasını anlatmadan önce endüstri mirası ve kültürel rota kavramlarına kısaca değinelim.

"Endüstri mirası, sanayi kültürünün tarihsel, teknolojik, sosyal, mimari veya bilimsel değere sahip kalıntılarından oluşur" (TIC-CIH, 2003). Endüstri mirası, işlevini yitirmiş ve kültürel değeri olan fabrika binaları ve yerleşkelerinde bulunan diğer yapı türleri ile teknolojik olarak eskimiş ve bir dönemin üretim biçimini temsil eden ve teknolojik değeri olan üretim araçları olarak tanımlanabilir. Endüstri mirası kavramı, sadece yapı ve araçları değil üretimin gerçekleştiği tüm yerleşkeyi ve üretimin bir parçası olan peyzajı da kapsamaktadır.

Kültürel rota kavramı ise, günümüzde yaratılmış veya tarihin belirli bir döneminde gerçekten kullanılmış; üzerinde kültürel ve/veya doğal miras öğelerini taşıyan ve önemini bu miras sayesinde kazanan; koruma, kırsal kalkınma ve turizmin geliştirilmesi gibi amaçlarla geliştirilebilen; yerel, bölgesel veya ulusal ölçekli bir ulaşım koridoru şeklinde tanımlanmaktadır (ÇEKÜL Vakfı, 2015).

Bu bölümde, Bursa'nın elektrikle ilgili endüstri mirası örneklerinin, kentin turizm açısından odak noktası sayılan yerleri/me-kanları, özellikle de Dünya Miras Alanları ile yakınlığı dikkate alınarak bir gezi rotası önerilmiştir (Resim 8). Böylece, kentin en bilinen anıtlarını görmeye giden yerel halk ve turistlerin "gözden kaçan" bu kültür varlıkları hakkında farkındalıklarının artırılması sağlanabilir.

Gezimize Bursa'nın 600 yıllık kalbi çarşısında, Hanlar Bölgesi'nde bulunan Bursa Ulu-cami'den başlıyoruz...

Trafo No* ve Kısa Tanımı (*Gezi rotasındaki sırasına göre)	Trafonun Konumu/ Adresi	Tescil Durumu ve Güncel İşlevi	Fotoğraf (Kaynak: Aksi belirtilmeyen fotoğraflar Elif Acar kişisel arşivine aittir.)
Trafo-1: Cumhuriyet Caddesi	Osmangazi ilçesi, Nalbantoğlu Mahallesi, Cumhuriyet Caddesi	Trafo olarak kullanılmaktadır.	
Trafo-2: Yeşil	Yıldırım ilçesi, Yeşil Mahallesi, Akyokuş Sokak	Kullanım dışı	
Trafo-3: İpekçilik	Yıldırım ilçesi, Umurbey Mahallesi, Akyüz Sokak	Kullanım dışı	 (Tupal Yeke, 2023)
Trafo-4: Hisar-Hasta Yurdu Caddesi	Osmangazi ilçesi, Nalbantoğlu Mahallesi, Hasta Yurdu Caddesi	Kullanım dışı	
Trafo-5: Muradiye-Kaplıca Caddesi	Osmangazi ilçesi, Muradiye Mahallesi, Kaplıca Caddesi	Trafo olarak kullanılmaktadır.	
Trafo-6: Muradiye-Çelik Palas Otel karşı	Osmangazi ilçesi, Muradiye Mahallesi, Kaplıca Caddesi	Trafo olarak kullanılmaktadır.	
Trafo-7: Çekirge-Hüdavendigar Camisi yanı	Osmangazi ilçesi, Çekirge Mahallesi, I.Murat Caddesi	Trafo olarak kullanılmaktadır.	
Trafo-8: Altıparmak-Kuruçeşme Mahallesi	Osmangazi ilçesi, Kuruçeşme Mahallesi, Sakarya Caddesi	Trafo olarak kullanılmaktadır.	

Tablo 1. Trafoların konumlarını, güncel işlevlerini ve cepheleri (Kaynak: Acar Bilgin, 2015 ve Tupal Yeke, 2023'ten yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.).

Trafo No-1: Cumhuriyet Caddesi

Ulu-cami'yi ve doğusundaki Orhan Külliyesi'ni, Kozahan'ı, eski Belediye binasını, hemen karşısında Tayyare Kültür Merkezi'nin aşağısında (kuzeyinde) bulunan Yapı Kredi Bankası'nı gördükten sonra Tuz Pazarı'ndan aşağıya (kuzeye) doğru yürürken eski Hal Binasını geçtikten sonra sokağın Cumhuriyet Caddesi ile birleştiği köşede, Ertuğrul Cami yanın-

daki trafo yapısı ile karşılaşıyoruz. Dükkanların tezgahları, tabelaları, üst örtüleri arasında gözden kaçırılan bir endüstri anıtı...Cumhuriyet Caddesi boyunca doguya ilerlediğimizde kentin yeni müzelelerinden birine, Panorama Bursa 1326 Fetih Müzesi'ni ziyaret edebilirsiniz. Daha sonra Gökdere vadisinden yukarı (güneye) çıkarak Yeşil'e doğru gezimize devam ediyoruz...

Resim 8. Bursa'nın elektrikle ilgili endüstri mirası için gezi rotası haritası (Kaynak: Yandex Harita, 2024'ten alınan uydı görüntüsü üzerine yazar tarafından uyarlanmıştır).

Trafo No-2: Yeşil

Dünya Miras alanarında biri olan Yeşil Külliyesi'ni gezdikten sonra Yeşil Camii'nin bahçesinden aşağı inelim... Bahçeden daha alt kottaki kaldığı için camiyi gezerken yine gözden kaçan bir trafo var, atıl durumda kalmış. Bu yapıyı inceledikten sonra Yeşil Caddesi'nden Setbaşı Köprüsü'ne doğru yol alalım...

Trafo No-3: İpekkilik

Setbaşı Köprüsü'nün doğusunda, İpekkilik olarak da anılan mahalledeyiz. Osmanlı Dönemi'nde Rum Mahallesi olarak bilinen İpekkilik Caddesi'ne yöneliyoruz. Bu mahallede hıms yapım tekniğinde inşa edilmiş geleneksel Bursa evlerini görmek hala mümkün. Günümüzde Yıldırım ilçesine bağlı Umurbey Mahallesi, Akyüz Sokak'ta bulunan trafo ile karşılaşıyoruz. Yerleşim dokusu içinde yer alan bu trafo, yapıldığı dönemde 2-3 katlı geleneksel konutlardan oluşan silüete de ölçek ve oran olarak uyumlu olduğunu hayal edebiliriz, çünkü şimdi silüet çok değişmiş durumda. Köprüyü geçerken Gökdere'yi, vadiyi ve gökyüzünün seyretmeyi unutmayalım... Setbaşı Köprüsü'nün batısında eski Şark Otel'i'ni (günümüzde kafe) görüyoruz. Setbaşı Caddesi'nden Atatürk Caddesi'nde yürürken kentin modern mimarlık mirası örneği ilk apartmanlarından birkaçını, Setbaşı Vergi Dairesi'ni gördükten sonra Cumhuriyet Alanı'na ulaşıyor, çevresindeki Kent Müzesi ve Valilik binalarını, Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu'nu ve devamında Atatürk Caddesi üzerinde yürürken Tayyare Kültür Merkezi, İş Bankası, Postane binası, Ziraat Bankası binalarını görüyoruz.

Yeniden kentin simgesi Ulucami'deyiz. Orhangazi meydanındaki havuzda dinlendikten sonra gezimize Hisar'a doğru yürüyerek devam edelim... Günümüze ulaşmayan trafo-lardan biri Ulucami'nin güneybatısında, Çakırhamam karşısında yer almıştı (Tupal Yeke, 2023).

Trafo No-4: Hisar-Hasta Yurdu Caddesi

Kent merkezini ve doğusunu gezdik. Şimdi batısına yönelelim. Ulucami'den Bursa Kale-içi'ne, Hisar'a çıkıyoruz. Surları kuzeydoğusunda yer alan Saltanat Kapı'dan girdikten sonra Dünya Miras Alanı Osmangazi ve Orhangazi Türbeleri'ni geziyoruz. Saat Kulesi, Şehadet Camisi, Kale Sokak'taki ve ara sokaklardaki geleneksel konutları, Osmanlı Dönemi'nin teknik okulu olan bugünkü Tophane Meslek Lisesi, Memleket Hastanesi gördük. Bu bölgede Osmanlı Dönemi'nde Ahmet Vefik Paşa Hastanesi varmış. Hasta Yurdu Caddesi'nden batıya doğru devam edip surlardan/kalekentten dışarı çıkıyor, türbelerin ve 19. Yüzyıl ipek fabrikalarının bulunduğu Muradiye Mahallesi'ne doğru ilerliyoruz. Hisar'dan inerken Hasta Yurdu ve Kaplıca Caddelerinin birleşimindeki keskin virajda yol kenarında bulunan trafoyu bu sefer gözden kaçırmıyoruz. Arkasındaki dağ manzarası ile trafonun bulunduğu konumdan Bursa manzaraları etkileyici...Bu trafo günümüzde etrafı boş olsa da öncesinde etrafında yerleşim olduğu Korumu Kurulu arşivindeki eski fotoğraflardan anlaşılabilir. Maleesef 2018 yılında gerçekleştirilen küçük bir trafik kazası sonucu bu trafonun bir cephesi yıkılmış (Tupal Yeke, 2023).

Trafo No-5: Muradiye-Kaplıca Caddesi

Bu trafoyu da gördükten sonra Dünya Miras Alanı Muradiye (II. Murat) Külliyesi'ne varıyoruz. Türbelere gelmeden önce Kaplıca Caddesi üzerine parkın karşısında bir trafo daha görüyoruz. Bulunduğu konum itibarıyla bu seferki pek de gözden kaçabilecek bir trafo değil. Ayrıca, içindeki yeni jeneratörle işlevini halen sürdürmektedir.

Trafo No-6: Muradiye-Çelik Palas Otel Karşısı

Muradiye'den Çekirge Caddesi'ne doğru devam edersek, İtalyan mimar Gulio Mongeri'nin tasarımı Çelik Palas oteli ile yine bir Cumhuriyet Dönemi modern mimarlık mirası örneği olan yeni Çelik Palas Otel ile karşılaşıyoruz. Otelin hemen karşısındaki (kuzeyindeki) yeşil alan içinde gözden kaçan bir trafo yapısı daha karşımıza çıkıyor. Bu trafo da halen kullanılmakta...

Trafo No-7: Çekirge-Hüdavendigar Camisi Yanı

Muradiye Külliyesi'ni gezip Çelik Palas ve çevresini gezdikten sonra Çekirge Meydanı'nda doğru devam ediyor, yine bir Dünya Miras Alanı olan Hüdavendigar (I. Murat) Külliyesi'ne varıyoruz. Hüdavendigar Camisi'nin güneybatı köşesinde halen aktif olarak kullanılmakta olan ve gözde kaçması mümkün olmayan bir trafo var. Tupal Yeke (2023), trafolarla ilgili akademik çalışmasında bu trafonun camiye çok yakın olduğu için yangın riski oluşturduğunu belirtmiş, işlevinin değiştirilerek bölgenin kültürel ve endüstriyel mirasını tanıtan bir ofise dönüştürülmesi önerilmiştir. Trafonun özgün işlevini devam

ettirmek yerine yapıya uygun bir başka işlevle kullanılması riskleri ortadan kaldıracak gibi her iki dönemin mimarlık mirasının bir arada korunması için uygun bir yöntem olacak fikrine katılıyorum. Bu külliye'yi ve trafoyu gördükten sonra Çekirge Caddesi'nden geri dönerek kentin ana ulaşım aksına iniyor, Kültürpark boyunca yolumuza devam ediyoruz.

Elektrik Santrali

Kentin batısındaki kültür varlıklarını ve trafo-ları gördükten sonra Kültürpark'ın çevresinden dolaşarak kentin ana ulaşım aksı İzmir Yolu'na iniyoruz. Merinos Kavşağı'nda, Kültürpark'ın karşısında Elektrik Santrali binasını görmekteyiz. İlgili kurumdan izin alarak binanın içini gezmek mümkün. Eğer zamanınız varsa yolun karşısında bulunan ve endüstri mirası örneği olan Merinos Parkı ile içindeki fuar merkezi, Tekstil Müzesi, Enerji Müzesi (fabrikanın santral binası) ile diğer müzeleri ve Atatürk Kongre ve Kültür Merkezi'ni de ziyaret edebilirsiniz. Kültürpark ile park içindeki yapıları ve Arkeoloji Müzesini ziyaretimizi, gitmişken Açık hava Tiyatrosu'nda gideceğimiz bir konser veya bir tiyatro ile taçlandıracağımız bir başka güne bırakabiliriz.

Trafo No-8: Altıparmak-Kuruçeşme Mahallesi

Stadyum Caddesi'nden yukarıya (güneye) doğru çıkıp yine kentin 19. yüzyılda kurulan mahallesine, Altıparmak bölgesine geliyoruz. Osmanlı Dönemi'nde Yahudilik olarak anılan, Altıparmak Caddesi ile surlar arasından kalan Kuruçeşme Mahallesi'ndeyiz. Bu mahallede de yine geleneksel Bursa evleri ile birlikte Rumlardan kalma evleri görmek mümkün. Sakarya Caddesi üzerine yine mevcut konut dokusu içinde köşe parselde inşa edilmiş trafoyu görüyoruz.

Altıparmak Caddesi'nden yukarı (güneye) çıkıp, yine Cumhuriyet Caddesi'ne yönelerek Pirinç Han ve diğer hanları gezerek, ilerliyoruz ve elbette gezimi Kozahan'ın avlusunda çay, kahve içerek tamamlıyoruz. Çay ve kahve kültürümüzün UNESCO Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsil Listesi'nde yer aldığını da hatırlayalım...

Bitirirken

Bursa Elektrik Santrali binası ve trafoların tasarımı ve yapımı süreci yükününün arka planında kentin o dönemki büyüklüğünü, nerelerde yerleşim olduğunu, 1939 tarihli hava fotoğrafında görüldüğü gibi (Resim 9) santral ve fabrikaların kentin o günkü haline göre "kentin dışında/çeperinde" yer aldığını, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında devletin ekonomik durumunu nedeniyle devletin yabancı şirketler ortaklık yaparak yapı üretilmesi sürecine katılabildiğini görebiliriz.

Ayrıca, 20. yüzyıl boyunca Elektrik Santrali'nin farklı kamu ve özel kuruluşlara devri de yine devletin ekonomi tarihine, yapıların zamanla işlevsiz kalması da aydınlatma teknolojisindeki gelişmelerin mekâna yansımalarına ışık tutmaktadır. KentSEL mekânda gördüğümüz kültür

Resim 9. Bursa'nın 1939 tarihli uydü görüntüsünde yerleşim alanları ve Elektrik Santrali'nin konumu (Kaynak: Bursa Büyükşehir Belediyesi Arşivi).

varlıkları, somut miras/mimari anıt olmanın ötesinde somut olmayan değerleri ve inşa edildikleri dönemin temsilcileri olmaları bakımından birer öykü kitabı gibidirler.

Böylece, Bursa'nın tarihi yerlerini gezerken, Bursa kentSEL peyzajında yerini almış elektrikle ilgili endüstri mirası örneklerini hem gözden kaçırmadan gezmiş olduk hem de bize anlattıkları öyküyü okumuş olduk.

Bu gezi yazısı kapsamında Santral binası ve günümüze ulaşan trafolar ele alınmıştır. Günümüzde yerinde olmayan trafoların bulunduğu konumlara bilgilendirme panosu vb. araçlarla veya dijital teknolojilerin kullanımı ile yerinde sunularak da yapılarak bu ve başka gezi rotalarına "yitirilen endüstri mirası" olarak dahil edilebilirler.

Baktığımızı derinlemesine gördüğümüz, gördüğümüzü merak ettiğimiz, merak ettiğimizi araştırıp öğrenmeye devam ettiğimiz, yaşadığımız kentle daha derin bağ kurabileceğimiz ve kentin bu çok katmanlı kültürel dokusunun farkına varabileceğimiz nice geziler yapmak üzere.

NOTLAR VE REFERANSLAR:

- Acar Bilgin, E. (2015). Bursa Elektrik Santrali ve Trafolar. DOCOMOMO Türkiye, Türkiye Mimarlığında Modernizmin Yerel Açılımları XI. Poster Sunuşları Özet Kitabı (s. 48) içinde, Bolu.
- Akkılıç, Y. (2002). Bursa Ansiklopedisi, Cilt: 4. Burdur Yayınları, İstanbul.
- Batkan, Ö. (1996). Bursa KentSEL Gelişim ve Planlama Süreci. E. Yenil (Ed.), Bir Masaldı Bursa, (s.247-259) Yapı Kredi Yayınları.
- Bursa Alan Başkanlığı. (2014). "Bursa ve Cumalıkızık: Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu, UNESCO Dünya Mirası Adaylık Dosyası". <https://alanbaskanligi.bursa.bel.tr/yetiskinlere-yonelik/> (Erişim tarihi: 01.11.2024)
- Bursa Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu (B.K.V.K.B.K.)

Arşivi. Trafolar Dosya No: 16.00.2976 ve Elektrik Santrali Dosya No: 16.00.1738.

- Bursa Büyükşehir Belediyesi Arşivi. 1939 tarihli Bursa haritası.
- Ceyhan, M. (1999). "Bursa'da Elektriğin Tarihi". Bursa Defteri, 2:109-115.
- Çakıcı, S. (2015). An assessment on conservation activities in Bursa, focusing on conservation council decisions 1955-2012 [Yayınlanmamış doktora tezi]. Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- ÇEKÜL Vakfı. (2015). Kültür Rotaları Planlama Rehberi. ÇEKÜL Vakfı-Tarihi Kentler Birliği Yayınları.
- Dostoğlu, N. (2002). An Analysis of the 20th Century Architectural Heritage in Bursa. ICOMOS Turkey International Symposium on Conservation of the 20th Century Architectural and Industrial Heritage Bildiriler Kitabı içinde, İstanbul.
- Dostoğlu, N. (2011). Bursa Örnekleri Üzerinden Cumhuriyet Mirasının Değerlendirilmesi. Cumhuriyetin Mimarlık Mirası Sempozyumu Bildiriler Kitabı içinde, Ankara.
- Durak, S. and Vural Arslan, T. (2011). Geleneksel Osmanlı Kentinden Modern Cumhuriyet Kentine Bursa'da İdari Yapılar. N. Dostoğlu ve H. Dostoğlu (Ed.), Bursa Kültür Varlıkları Envanteri Anıtsal Eserler, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Elif ACAR, Kişisel Fotoğraf Arşivi
- Kaprol, T. (2000). Bursa'da 1930-1950 Yıllarında İnşa Edilmiş Konutların Cephe Özelliklerinin Değerlendirilmesinde Tipolojik Bir Yöntem Denemesi [Yayınlanmamış doktora tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Karabağ, H. 2020. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bursa'da Elektriğin Tarihi (1906-1939). Gaye Kitabevi, Bursa.
- TICCIH. (2013). "The Nizhny Tagil Charter for the Industrial Heritage." TICCIH-The International Committee for the Conservation of Industrial Heritage [Uluslararası Endüstri Mirasını Korumaya Komitesi]. <https://ticcih.org/about/charter/> (Erişim Tarihi: 03.10.2024)
- Tupal Yeke, S. (2023). Historical electrical transformers in Bursa and the conservation of electrical industrial heritage, Journal of Architectural Conservation, 29:3, 232-257, DOI: 10.1080/13556207.2023.2181511
- Yandex Harita. (2024). Yandex Harita uydü görüntüsü. <https://yandex.com.tr/harita/11504/bursa/hybrid/?ll=29.081734%-2C40.180546&z=15> (Erişim Tarihi: 03.10.2024)

TEHDİT ALTINDAKİ MODERN KONUT MİRASI: ATAKÖY I.-II. KISIMLAR (1957-1964)

NİLÜFER BATURAYOĞLU YÖNEY, PROF. DR.
University of Central Florida, Antropoloji Bölümü

YILIDZ SALMAN, DR.
İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü

H. İLKE ALATLI, DR.
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü

1950'lerde iç göç ve hızlı kentleşme etkisindeki İstanbul'un Tarihi Yarımadası konut, sanayi, yönetim ve ticaret işlevlerini üstlenen bir merkez haline gelirken, nüfusun %70'i Tarihi Yarımada, Kadıköy ve Üsküdar'da yaşamaktadır. Kentin yeni gelişme yönleri, batıda Marmara kıyısı, kuzeyde ise Boğaziçi doğrultusundadır. 1953'te belediye tarafından yapılan bir incelemeye göre 30-40 bin konuta ihtiyaç duyulmaktadır (1). Henri Prost'un 1937 tarihli İstanbul Master Planı'nda önerilen kent dışı "bahçe şehirler", örneğin Levent (K. A. Arû ve R. Gorbon, Hakkı Uras, 1947-1956, 1007 birim) ve Koşuyolu Emlak Kredi Bankası Evleri (K. A. Arû, 1952-1954, 419 birim), 1950'lerin liberal ekonomi politikalarıyla orta sınıfın tercih ettiği bir alternatif haline gelir (2).

1926 yılında kurulan T. Emlak Kredi Bankası'nın görevleri, Türkiye'deki konut ve yapı malzemesi sorunlarına çözüm sağlamak amacıyla 1946'da yeni bir yasayla düzenlenir (3, 4, 5): Banka, "yurtta yapı ve onarma işleri ve bilhassa meskeni olmayan yurttaşlara ucuz mesken yaptırmak için süresi elli yılı geçmemek üzere arsalarıyla birlikte bina ve yapı ipotegi karşılığında ikrazlarda bulunmak ve kredi açmak, bankaya veya başkalarına ait arsalar üzerine bina yapmak, peşin veya ipotek karşılığı taksitle satmak ve yapı ve yapı malzemesi endüstrisi ve ticareti yapmak, ortaklıkları kurmak ve kurulmuş olanlara ortak olmakla" görevlendirilir. 1954'te Tapu Kanunu'nda yapılan düzenleme ile kat irtifakı hakkının tanınması ve 1958'de İmar ve İskan Bakanlığı'nın kuruluşunun ardından T. Emlak Kredi Bankası'nın ilk çok birimli ve yüksek katlı apartman bloklarından oluşan, kendi mevzi imar planları ve altyapısına sahip ve belediyeden planlama, finansman veya inşaat desteği almayan projeleri, kuzey gelişme koridorundaki Levent IV. Kısım (1954-1956, 373 birim), Tarihi Yarımada'daki Atatürk Bulvarı Blok Apartmanı (1954-1956, 94 birim) ve batı gelişim koridorundaki Ataköy I-II. Kısımların (1957-1964, 1514 birim) yapımı başlar. Böylece "bahçe şehirler" yerini, farklı yükseklik ve yoğunlukta ancak birlikte planlanmış bloklardan oluşan "yeni şehirler" ile tüm işlevlerin tek bir blokta çözüldüğü "megabloklara" bırakır. Arû'nun Levent IV. Kısım tasarımı "yeni şehir" modelinin Türkiye'deki ilk örneği ve 11 katlı A Blok, yapıldığı dönemde ülkenin en yüksek ko-

Resim 1. Ataköy II. Kısım Çarşısında beton üzerinde yer alan isimler, 1963
(Fotoğraflar: Deniz Şevki Kayabay, kolaj Yıldız Salman).

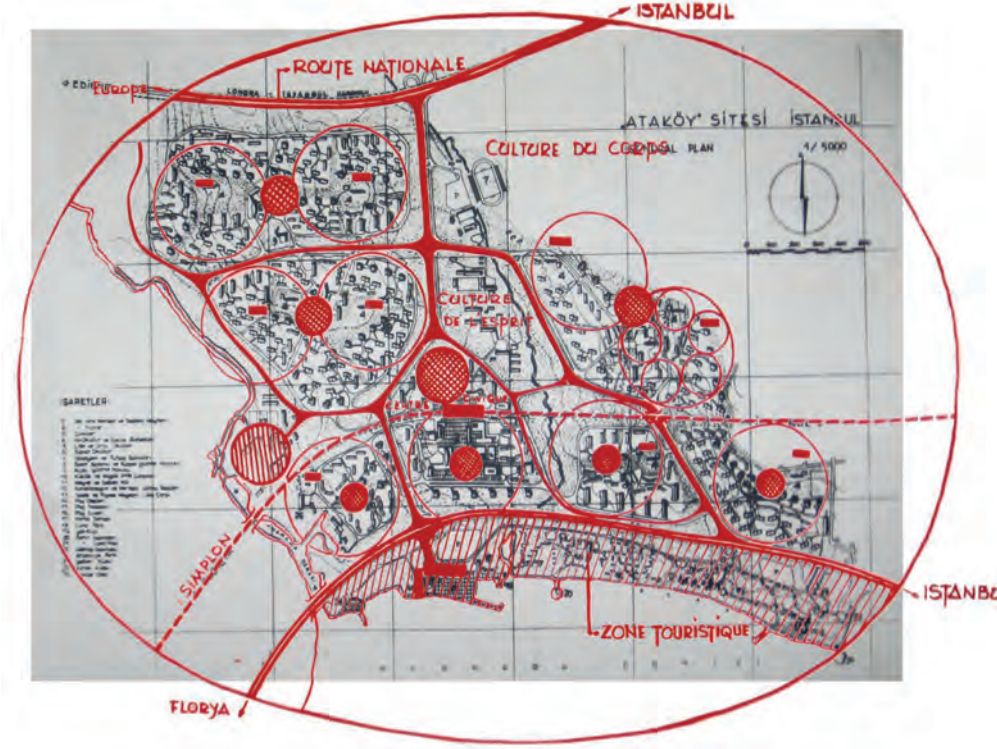
nut bloğudur (3). 1964'te Ataköy'deki 13 katlı A, K ve R blokları ülkenin en yüksek konutları olur.

Ataköy Projesi, T. Emlak Kredi Bankası'nın Barırcıköy ile Yeşilyurt arasında, Marmara kıyısında ve havalimanına yakın mesafede yer alan yak. 375 ha büyüklüğünde bir arsayı 1955'te satın almasıyla başlar (6). Aynı yıllarda alanı kente bağlayan Sirkeci-Florya Sahilyolu, E5 Otoyolu ve Sirkeci-Florya demiryolunun elektrifikasyonunun tamamlanması projesi destekler (7). Düzenlenen uluslararası kentsel ve mimari proje yarışması sonuçsuz kalır ve jüri beğenilen projelerin bir sentezini oluşturmayı önerir. Kentsel planlama ve mimari tasarım projeleri, Ertuğrul Mentеше yönetiminde ve Luigi Piccinato danışmanlığında 1956'da alanda kurulan Baruthane Proje Bürosu tarafından gerçekleştirilir. Büro elemanları arasında mimarlar Tuğrul Akçura, Ümit Asutay, Firuzan Baytop, Erdoğan Biricik, Ercümen Bigat, Erhan Erhan, Nejat Erem, Ergün Ersöz, Muhteşem Giray, Şevket Koç, Eyüp Kömürçüoğlu, Bedri Kökten, Hamdi Şensoy Yümnü Tayfun ve Lütfi Topçubaşı; inşaat mühendisleri Durak Çorbacıoğlu, Şadi Dinççağ, Nüvit Numançoğlu, Ahmet Pekelmen ve Alexandr Simohin ile elektrik mühendisi Mehmet İnan sayılabilir (8, 9) (Resim 1). İdareciler arasında ise dönemin banka genel müdürleri Fikret Aktekin ve Medeni Berk, TİM-LO genel müdürü Nezhin Tümay ile bakanlık ve

diğer idarelerdeki görevleri tam olarak bilinmeyen mimar Nihat Ülken, Hayri Seçkin ve Nihat Tuyyan anılabilir.

1957 yılında projenin ilk tesisi Ataköy Plajı tamamlanır (10). Bunu moteller (11) ve kampingler (12) izler; bölgedeki Baruthane yapıları yeniden işlevlendirerek kullanılır (13). 1970'lerde artan deniz kirliliği sonucu işlevini yitiren plaj, 1986-1988'de Hayati Tabanlıoğlu tarafından tasarlanarak banka tarafından inşa edilen ve alışveriş merkezi, yat limanı, oteller vb. ticaret birimlerinden oluşan Ataköy Turizm Kompleksi için yıkılır; Galleria Alışveriş Merkezi, bu yapı tipinin Türkiye'deki ilk örneğidir (8).

Turistik tesislere verilen öncelik Ataköy'de yeni ve planlı bir uydu-kent/sayfiye yerleşimi kurulduğunu göstermektedir. Planlama bakımından, artık bankanın alamet-i farikası haline gelen, "yeni şehir" ilkesine uygun, tüm altyapı ve donatıları yatırımcı tarafından inşa edilerek ilgili idarelere devredilen ve yapıların ayak bastığı arsalar dışında kalan ortak alanları belediye denetimine bırakılan yaklaşım izlenir. Başta 53 bin nüfus için 10 mahalle olarak hazırlanan plan (14) (Resim 2), izleyen proje süreçlerinde değişikliğe uğrar, sadece plaj, moteller ve I-II. Kısımlar bu plana uygun olarak inşa edilir; III-XI. Kısımlar daha sonra projelendirilerek, 2000 yılı öncesinde tamamlanır.

Resim 2. Ataköy Sahil Yerleşimi: Uluslararası plan ve proje yarışması ardından hazırlanan kavramsal yerleşim haritasının (1956) ilk yerleşim planı (1957) üzerine uygulanmış hali (8) (© docomomo_tr, docomomo_int).

Arsası boş kalan VI. Kısım ise, bankanın 2001'de kapanmasının ardından farklı ve uyumsuz bir proje olarak inşa edilir.

I. Kısım (1957-1962) 3-13 katlı 52 blokta 662 konut biriminden, II. Kısım (1959-1964) ise 2-12 katlı 38 blokta 852 konut biriminden oluşmuştur. Toplam 16 farklı daire tipinin düzenleri 2+1 – 7+1, büyüklükleri ise 93-248 m2 arasında değişmektedir (Resim 3) (14, 15). Tüm altyapı ve donatıları dahil her detayında modern planlama ve tasarım ilkelerini yansıtan farklı büyüklükte fakat benzer mimari dile sahip yapılar geniş yeşil alanlar içine yerleştirilmiştir. Serbest planlar, aydınlık mekanlar, büyük pencereler, ayaklar üzerinde yükseltilmiş yapılar, ortak kullanıma açık düz teras çatılar ve pastel tonlar arasında canlı renkler kullanan cephe düzenleri modernizmin mimari kalıplarını izlemektedir. 1964-1965 yıllarında inşa edilen M. Giray'ın Ataköy II. Kısım İlkokulu da çocuklar için özel olarak tasarlanmış mekânlarıyla, yine modern bir yaklaşım yansıtmaktadır (Resim 4) (16, 17).

1960 sonrası oluşan siyasi ortamda Levent ve Ataköy projeleri, sosyal konut niteliği taşımadığı ve orta-üst sınıflara konut edindirdiği için eleştirilmiştir. Ataköy ağırlıklı olarak bugün de aynı kullanıcı profilini korumaktadır. Ancak bir Kamu İktisadi Teşekkülü olan bankanın, kendi sermayesiyle çalıştığı, maliyetleri indirmek için malzeme ithali ve inşaatları kendisi yaparken kaliteden ödün vermediği için kâr sınırlarının düşük olduğu ve projelerden kazanç

sağlamadığı takdirde iflas edebileceği unutulmamalıdır. Kaldı ki bu projelerden elde edilen kar, bankanın başka sosyal konut üretimlerini desteklemiştir (4, 18, 19). Ataköy Projesi, II. Dünya Savaşı sonrası Türkiye mimarlığında bütüncül planlama, iç ve dış mekan kalitesi, malzeme ve uygulama bakımından öne çıkmakta, baskın modern mimarlık dili, batılı modellere uyumlu ulusal politikalar ve sosyal hayat tarzlarıyla çakışmaktadır. Günümüzde halen mimari ve toplumsal seçkinliğini koruyan Ataköy'de (Resim 5), yükselen rant eskiyen konutların hızla güncellenmesine ve özgün mimari tasarım ve elemanların yenilenmesine yol açmakta, deprem riski ise İstanbul'un diğer bölgelerinde olduğu gibi kentsel dönüşümü gündeme getirmektedir.

Ataköy II. Kısım İlkokulu, docomomo Türkiye Ulusal Çalışma Grubunun başvurusu üzerine, 2006'da tescillenmiş (20) ve 2010 yılında İSMEP tarafından docomomo Türkiye'ye danışılarak hazırlanan rölöve, restorasyon ve güçlendirme projeleriyle onarılmıştır. Koruma bilincini geliştirmek amacıyla I. Uluslararası docomomo Çalıştay 2006'da İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin desteğiyle ve 100'ün üzerinde uzman katılımıyla Ataköy I-II. Kısımlarda gerçekleştirilmiştir (21).

Levent I-IV. Kısımlar 2008'de, Türkiye'nin "ilk toplu konut örneklerinden biri olmaları, planlama düzeni ve modeli açısından daha sonra yapılan çalışmalara örnek oluşturmaları, yapıların mimari ve yapısal özelliklerinin bilinçli olarak sade

Resim 3. Ataköy Sahil Yerleşimi: I-II. Kısımlar, 1960'lar (<https://www.herumutortakar.com/yazi/atakoy-2-donemin-modern-mimarlik-orneklerinden/>, şekil 2-7, açık kaynak).

Resim 8. Ataköy Sahil Yerleşimi: I. Kısım Çarşısı ve A Bloklar, 1969 (fotoğraf Ağlama Değmez Hayat, yönetmen Mehmet Bozkuş, 1969 filminden bir kare; https://www.instagram.com/turkiyemimarisi/p/CjOL8dSNq4L/?img_index=1, açık kaynak)

ve gösterişsiz seçilmiş olmaları nedeniyle oluşan belirgin karakterleri, günümüzde artık kullanılmayan bir yapı sistemi ile gerçekleştirilmiş olmaları ve kentin bu bölgesinde meydana gelen gelişme çerçevesinde bozulma ve niteliklerini kaybetme riski altında bulunmaları ve gerek mimari gerekse planlama açısından bütünlük, süreklilik ve niteliklerini hale devam ettirmeleri" gerekçeleriyle "kentsel sit alanı" ilan edilirken (22), Ataköy I-II. Kısımlar ve turistik tesisler için 2009'da ve 2022'de yapılan benzer başvurular ise, "alandaki yer alan toplu konut binalarının 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve ilgili mevzuat kapsamında tek tek ya da bir bütün olarak koruma altına alınmalarını gerektirecek bir niteliğe sahip olmadıkları" gerekçesiyle reddedilmiştir (23). 2009 yılında turistik tesislerin parçası olan A, B ve C Motelleri, banka dinlenme tesisleri ve kamping yıkılmıştır. Bugün yerlerinde farklı konut ve turistik tesis – rezidans projeleri yer almaktadır (Resim 6).

1989'da alanın bir bölümünün "turizm merkezi" ilan edilmesi (24) nedeniyle yapılmakta olan mevzi imar planı değişiklikleri, alanın bütünlüğüne zarar veren yeni yapıların izin verilmesi ve I. Kısım Çarşısının 2022'de yıkılması ile sonuçlanmıştır (Resim 7). 2022'de parsel bazında yapılan bir imar düzenlemesine ilişkin yasal süreçler halen devam etmektedir. Diğer yandan, Galleria Alışveriş Merkezinin üretildiği dönemin geç-modern/post-modern etkilerini ve renklerini yansıtan yalın fakat hareketli mimari dili, geçtiğimiz yıllarda anlayol cephesi, giriş-

Resim 5. Ataköy Sahil Yerleşimi: I-II. Kısımlar, 2006 (Fotoğraf: Nilüfer Baturayoğlu Yöney).

Resim 6. 7. Ataköy Sahil Yerleşimi: Turistik tesisler, 1970'ler (sol); Fotoğraf Mete Dilek; https://twitter.com/mehmet_dilbaz/status/1149272553770405889, açık kaynak) ve 2009'da tesislerin yıkılmasını izleyen inşaat ve rezidanslar, 2016 (sağ; <https://www.yeniemlak.com/yali-atakoy-satilik-daire-fiyatları-1-milyon-276-bin-tlden-baslıyor-9619-eylak-haberleri>, açık kaynak)

ler ve iç mekana yapılan müdahaleyle daha çağdaş fakat niteliksiz hale getirilmiş, alanda 2012'den itibaren yıkılan ve yeniden inşa edilen bazı tesislerinin ardından bu yapının da yıkılması gündeme gelmiştir.

Çeşitli bloklar için alınan "statik yetersizlik" kararları bozulurken, I. Kısımda yer alan F Blok uzmanlık ve sivil toplum örgütlerinin tüm itiraz ve girişimlerine rağmen Eylül 2024'te yıkılmıştır (Resim 8). Bu süreç tüm blokların yıkılarak yeniden inşa edilmesi tehlikesini beraberinde getirmektedir. Dönemin tanınmış mimarları Eyüp Asım Kömürcüoğlu ve Muhteşem Giray tarafından proje kapsamında tasarlanan F Blok (14), tekil bir örnek olmasından dolayı değer taşımaktadır.

Bu gelişmeler üzerine docomomo Türkiye Ulusal Çalışma Grubu, ICOMOS Türkiye 20. Yüzyıl Mirası Ulusal Bilimsel Komitesi, docomomo_international, Iconic Houses, KORDER Koruma ve Restorasyon Uzmanları Derneği ve Ataköy I. Kısım Koruma ve Güzelleştirme Derneği ulusal ve uluslararası iki imza kampanyası başlatmıştır (25).

Çağın yenilikçi planlama ve mimarlık anlayışı ve ileri yapım teknolojileriyle üretilen Ataköy konut alanının bütünlüğü, günümüzde kentsel dönüşüm adı altında deprem riskini bahane eden rant odaklı tehditler ile karşı karşıyadır. Ataköy I-II. Kısımlardaki konutlara miras değerleri gözetilerek yaklaşılması ve güçlendirilerek dirençli ve sürdürülebilir bir yerleşim olarak geleceğe taşın-

ması Türkiye'nin modern konut mirası açısından büyük önem taşımaktadır.

REFERANSLAR VE NOTLAR:

1. Tekeli, İlhan (1984) "The Social Context of the Development of Architecture in Turkey", A Modern Turkish Architecture, Holod, R., Evin, A. (ed), UPenn Press, ABD, s. 9-33.
2. Ayataç, Hatice (2007) "The International Diffusion of Planning Ideas: The Case of Istanbul, Turkey", Journal of Planning History 6/2, s. 114-137; Yada Akpınar, İpek (2010) "The Making of a Modern Payitaht in Istanbul: Menderes' Executions After Prost's Plan", From the Imperial Capital to the Republican Modern City: Henri Prost's Planning of Istanbul (1936-1951), Bilsel, F. C., Pinon, P. (ed), İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, s. 167-199; Erdal, Yeşim, Alatlı, H. İlke, Kırbas, Aslı, Salman, Yıldız (2020) "Kadıköy'ün Genişleyen Sınırları: Koşuyolu", Betonart 65, s. 6-17.
3. Ayataç, Hatice, Baturayoğlu Yöney, Nilüfer, Türer Başkaya, F. Ayçim (2016) "Türkiye'de Konut Alanlarının Planlanması, Prof. Kemal Ahmet Aru'nun Levent 4. Mahalle Tasarım Yaklaşımı", Kemal Ahmet Aru / Kentsel Planlama ve Tasarım, Gülersoy, N. Z., Koramaz, T. K. (ed), İTÜ Vakfı, İstanbul, s: 237-274.
4. T. Emlak Kredi Bankası Kuruluş Kanunu, Madde 2, 1946.
5. Baturayoğlu Yöney, Nilüfer, Salman, Yıldız (2010) "Mass Housing Development by a Government Agency and the Politics of Urbanization in Turkey", International Planning History Society Conference Proceedings: Urban Transformation: Controversies, Contrasts and Challenges, Gülersoy, N. Z., Ayataç, H., Önem, A. B., Koramaz, T. K., Günay, Z., Arslanlı, K. Y., Ayrancı, İ. (ed), İTÜ, İstanbul, c. 1, s. 441-456.
6. Türkiye Cumhuriyeti'nin Ellinci Yılında Emlak Kredi Bankası, Ankara, 1973.
7. Baturayoğlu Yöney, Nilüfer, Manioğlu, Gülten (2006) "A Late Modern Housing Utopia of the 1950s and 1960s: Ataköy Phases I and II", Conservation of the 20th Century Architectural and Industrial Heritage, International Symposium, Mazlum, D., Ahunbay, Z., Kahya, Y. (ed), YEM, İstanbul 2006, s. 125-128.
8. Baturayoğlu Yöney, Nilüfer (2018) "Modern Bir Planlama Deneyimi: Ataköy, İstanbul", Mimar.ist 61, s. 58-68.
9. Güvenç, Murat, Işık, Oğuz (1999) Emlak Bankası: 1926-1998, İstanbul.
10. "Ataköy Plaj Tesisleri" (1958) Arkitekt 3/292, s. 99-106.
11. Giray, Muhteşem, Tayfun, Yünni (1963) "Ataköy Plaj Motelleri ve Mantar Kabinleri", Arkitekt 4/313, s. 149-154.
12. Giray, Muhteşem, Baytop, Firuzan (1964) "Ataköy Campingleri", Arkitekt 1/314, s. 8-10.
13. Kökten, Bedri (1967) "Ataköy 2. Kısım Motelleri", Arkitekt 3/327, s. 104-107, 127; Kökten, Bedri (1967) "Bir Diskotek", Arkitekt 3/327, s. 108.
14. Menteşe, Ertuğrul (1958) "Ataköy Sitesi Hakkında Rapor", Arkitekt 2/291, s. 79-81; "Ataköy Sitesi I. Kısım İnşaatı" (1958) Arkitekt 2/291, s. 61-66.
15. Tanyeli, Uğur, Baturayoğlu Yöney, Nilüfer, Salman, Yıldız, Omay Polat, E. Ebru (2015) İstanbul Mimarlık Rehberi: Modern ve Çağdaş, Batur, A. (ed), TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi, İstanbul.
16. Giray, Muhteşem (1963) "Ataköy'de İlk İlkokul Projesi", Arkitekt 1/310, s. 7-11.
17. Giray, Muhteşem (1967) "Ataköy İkinci Mahalle İlkokulu", Arkitekt 2/326, s. 58-61.
18. Aru, Kemal Ahmet (1956) "Levent 4. Mahallesi", Arkitekt 3, s. 140-153.
19. "Türkiye Emlak Kredi Bankası Ataköy Sosyal Konut Uygulaması" (1975) Arkitekt 2/358, s. 53-57.
20. İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 11 Mayıs 2006 tarih ve 14 sayılı karar.

Resim 4. Ataköy Sahil Yerleşimi: II. Kısım, ilkökullerle birlikte genel görünüş, 1967 (sağ) (8, 17).

Resim 9, 10 ve 11. Ataköy Sahil Yerleşimi: I. Kısım, F Blok, 2006 (Fotoğraf Stefan Breitling, © docomomo_tr, docomomo_int) ile yıkım sırasında (orta; Fotoğraf Deniz Şevki Kayabay) ve yıkımın ardından görünüşler, 2024 (Fotoğraf Ayfer Kaynar).

21. Omay Polat, Ebru, Baturayoğlu Yöney, Nilüfer (2022) "Workshops as a Tool for Education in Modern Heritage Conservation: 1st International docomomo Workshop in Ataköy, İstanbul, 2006", TÜBA-KED 25, s. 117-132.
22. İstanbul III Numaralı KTVK Bölge Kurulu'nun 13.05.2008 tarih ve 3047 sayılı karar.
23. 2009'daki ilk başvuru Ataköy I-II. Kısımlar ve Turistik Tesisler için docomomo_Türkiye Ulusal Çalışma Grubu ve Ataköy I. ve II. Kısım Sakinleri Dernekleri tarafından İstanbul I Numaralı KTVK Bölge Kurulu'na, 2022'deki ikinci başvuru ise Ataköy I. Kısım Sakinleri Derneği tarafından docomomo_Türkiye desteğiyle yapılmıştır. TOKİ ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin Ataköy Turistik Tesisleri'nin bu-

lunduğu alana yönelik projeleri sonucu, bölge 05.07.2005 tarih ve 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun kapsamında İstanbul VII Numaralı KTVK Bölge Kurulu'na devredilmiş, bu kurul 23.06.2009 tarih ve 70 sayılı kararında başvuruyu reddetmiştir. İkinci başvuru ise, İstanbul I Numaralı KVK Bölge Kurulu tarafından 05.12.2022 tarihinde, talebin 2009 yılında reddedilmiş olduğu gerekçesiyle, yeniden değerlendirilmeyeceği biçiminde yanıtlanmıştır.
- 24. Planlama ölçüğüne 2864 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu'nun 4957 sayılı kanunda değişik 7. Maddesine göre, Bakanlık; Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri ve

Turizm merkezleri içinde her ölçekteki plan yapıtırma, yapma, onaylama yetkisiyle ve Bakanlar Kurulu onayıyla İstanbul içinde belirlenen 21 adet Turizm Merkezinden biri de Ataköy Turizm Merkezi olarak tanımlanmıştır. 13.09.1989 tarih, 20281 sayılı Resmî Gazete'de ilan edilen alan kapsamında Bakırköy 18 Pafta 564 Ada 1 Parsel (17.06.1997) ve 151 Parsel (14.08.1997) biçiminde 1/1000 detaylı proje alanları gösterilmiştir. Ataköy Turizm Merkezi sınırları 19.03.1998 tarihli T.B.M.M. 69. birleşiminde genişletilmiştir.
- 25. "Ataköy I-II. Kısımlar Modern Mimarlık Mirası Olarak Korunmalıdır"; <https://www.change.org/p/atak%C3%B6y-i-ii-kisimler-modern-mimarlik-miras-olarak-korunmalidir>

TÜRK SMD 16. MİMARLIK ÖDÜLLERİ (2023-2024)

Türk Serbest Mimarlar Derneği (TürkSMD) tarafından iki yılda bir verilen Mimarlık Ödülleri'nin bu dönem sahipleri belli oldu. 2023-2024 Dönemi 16. Mimarlık Ödülleri'nde; Jüri başkanlığını Prof. Dr. Namık Erkal üstlenirken, diğer jüri üyeleri Sinan Erbuğ,

Orçun Ersan, Dr. Heves Beşeli Özkoç, Nevzat Sayın, Semra Teber Yener, Ekin Çoban Turhan ve Gül Güven'den oluşuyordu. Bien ana sponsorluğunda, Şişecam Gold sponsorluğunda, Zivella Silver sponsorluğunda ve Altınbölme İletişim sponsorluğunda 4 Ekim'de Ankara Sheraton Otel'de düzenlenen ödül töreninde, Büyük Ödül, Basın-Yayın Ödülü, Mimarlığa Katkı Ödülü, Yapı Ödülü ve Jüri Özel Ödülü kategorilerinde 5 dalda ödül sahipleri şu şekilde sıralandı.

ğunda 4 Ekim'de Ankara Sheraton Otel'de düzenlenen ödül töreninde, Büyük Ödül, Basın-Yayın Ödülü, Mimarlığa Katkı Ödülü, Yapı Ödülü ve Jüri Özel Ödülü kategorilerinde 5 dalda ödül sahipleri şu şekilde sıralandı.

BÜYÜK ÖDÜL

Kaya Arıkoğlu

1973'te ABD'de Maryland Üniversitesi'nden mimarlık diplomasını aldıktan sonra bir yıl Londra'da Colin St. John Wilson Partners Bürosu'nda çalıştı. 1976'da Cornell Üniversitesi'nde Prof. Colin Rowe Stüdyosu'ndan kentsel tasarım yüksek lisansını alırken asistanlık yaptı. Mezuniyet sonrası İstanbul'da Arıkoğlu Assc. Mimarlık Bürosu'nda babası Y. Mimar İlhan Arıkoğlu ile çalıştı. 1979-1988 yılları arasında Maryland Üniversitesi'nde asistan profesör olarak mimari tasarım dersleri verdi. Akademik çalışmalarının yanında Washington'da WKR Inc. Mimari Bürosu'nda birçok proje tasarladı ve uyguladı. 1987'de aynı eyalette kendi bürosunu kurdu. 1991 yılında Uluslararası Semerkant Kentsel Tasarım Yarışması'nda birincilik ödülünü aldı. 1993'te Adana'da Arıkoğlu Arkitekt Mimarlık ve Kentsel Tasarım Bürosu'nu kurdu ve Çukurova Üniversitesi'nde 1998 yılına kadar öğretim görevlisi olarak proje derslerine girdi. Halen kendi bürosunda çalışmalarını sürdürmektedir. Kaya Arıkoğlu, uluslararası birçok konferans verip projeleri ve makaleleri dergilerde yayınlanmıştır.

Öne çıkan işlerinden bazıları: Arıkoğlu Plaza Apartmanı, Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Master Planı, Mersin Denizcilik Fakültesi, Fehmi Bindebir İş Merkezi, Akçura Apartmanı, Çiçekkent Konutları, Botros Residans.

Kaya Arıkoğlu, 50 yılı aşkın sürede sadece serbest meslek pratiği ile değil, akademik üretimi ile de mimarlık mesleğine katkı sunmuş, mimarlık teorisi ve pratiğini etkileşim halinde tutmayı başarmıştır. Yaşadığı coğrafya ile kurduğu bağ ve mimarlık pratiğini Adana'da sürdürmeyi tercih etmesi, dikkate değer tercihlerdir. Arıkoğlu, mimarlığın temel kavramlarını taviz vermeden, sakin bir yaklaşımla ve abartıdan uzak bir dille ele almıştır. Eserlerinde yerel olan ile kurduğu diyalog, modern mimarlığın ileri sürdüğü fikirleri yapı üzerinden bir uzlaşma zemininde yeniden değerlendirmesine ve

kendine özgü bir dille yeniden üretmesine olanak verir. Fonksiyon ile estetiği, yapının tektonik elemanlarını gözeterek birleştirmesinin her sıra sadelik ve yalınlık, tasarımın yan noktasında esas belirleyici olarak karşımıza çıkmaktadır. Plan kurgusu, cephe dili ve malzeme seçimi dengeli bir bütün oluşturur. Mekan ve mekanı oluşturan elemanlar uç noktalara taşınmadan dingin

bir yaklaşımla, kendine benzeyen, özgün bir mimarlık üretimi ortaya çıkartırlar. Bir bütün olarak meslek yaşamı boyunca sergilediği tutarlı duruş, meslek etiği ve değerlerinden taviz vermemesi, yaşadığı şehre ve mimarlık ortamına sunduğu değerli katkılar ve barındırdığı özgünlük nedeniyle TürkSMD 16. Mimarlık Ödülleri'nde Büyük Ödül'e layık görülmüştür.

KAYA ARIKOĞLU: “MİMARİMİZDE ÇAĞDAŞLIK VE MODERNİTE OLACAKSA ZEMİNİNDE BİZİM YAŞANTIMIZIN OLMASI GEREKİR.”

16. TSMD Büyük Ödülü'nü kazanan Kaya Arıkoğlu ile gerçekleştirilen çevrimiçi söyleşi, Serbest Mimar Dergisi adına Aytaç Özen ve Mehmet Soylu tarafından yapıldı.

Kaya Arıkoğlu.

Aytaç Özen: Kaya Bey, ben üniversitedeyken bizim üniversiteye bir sunum yapmaya gelmişti. O zaman Baltimore Limanı'nda bir kentsel dönüşüm projesi vardı. Güzel el skeçleri de yapmıştı. O zaman, ben daha öğrenciyken ne kadar kıymetli bir akademisyen mimar olduğunuzu anlamıştım. Sonrasında hayat bizi böyle bir araya getirdi. Hep beraber söyleşi yapma imkanı bulduk. Yazdığınız kitap için çok teşekkür ederim hocam. Kitabınızı Mehmet Hocam ve ben de okuduk. Umarım en yakın zamanda raflarda da buluruz ki diğer meslektaşlarımız, mimarlık öğrencileri bundan çok ders çıkarabilecek niteliğe sahip olurlar. Mimarların antoloji yazıları "Niçin önemlidir?" sorusunun en önemli yanıtı sizin kitabınız olmuş. Aslında arşiv ve tarih için müthiş bir kalıntı. Bir mimar nasıl yetişir, nasıl olur, nelerden geçer? Yaşadığı şeyler onun mimarisine nasıl yansır? Çok iyi ifade eden bir kitap. Bence sizin yaşamınızı, yaşam tarzınızı, mimarlık anlayışınızı çok güzel özetlemiş. Onun için tekrardan ellerinize sağlık hocam.

Kaya Arıkoğlu: Teşekkürler. Evet, aslında mimarların yazdığı iki tür kitap vardır. Biri mimarların uyguladıkları binaların belgelemesi olarak pa-

Beth Jacob Synagogue: (Yahudilerin Tapınağı), Baltimore, 1964.

Nezahat Sugüder Arıkoğlu ABD'de stüdyosunda, 1964.

Nezahat Sugüder Arıkoğlu'nun iç mimari el çizimi: Filbert İdari Binası, Baltimore.

Ener Villası.

Mennan Ener Evi'nin zemin kat planı.

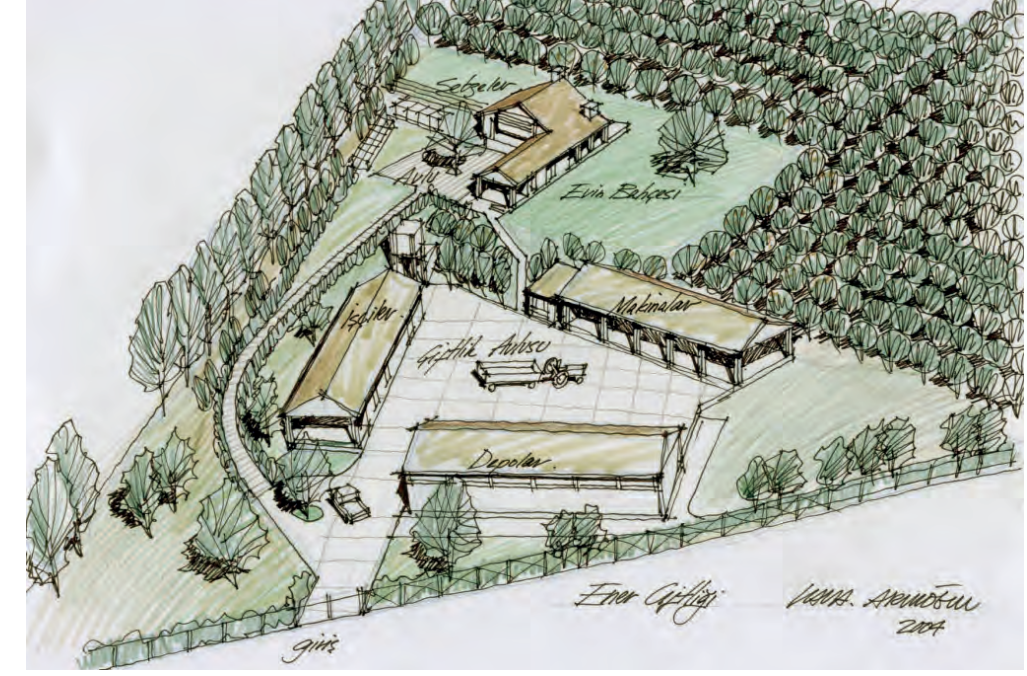
zarlama amaçlı olabilir, yani "PR" amaçlı olabilir değil mi? Bu kitabın amacı bu değildi. Örneğin fotoğraflar ve grafik tasarım profesyonelce düzenlenmedi. Kitabın metni ağırlıklı olunca fotoğraflar yazıları destekleme amaçlı yerleştirildi. Bunu tam tersi olabilirdi, büyük formatlı fotoğraflarla yazılar desteklenebilirdi.

AÖ: Tam tersi olabilirdi ama ben okurken çok keyif aldım hocam. Kendi hayatımı sorguladım. Kendi mimarlık anlayışımı sorguladım. Beni şu ana getiren şeylerin neler olduğunu fark etmeye başladım. Aslında şimdiki mimari tutumumuz bir anda olan bir şey değil. Bir şeyler oluyor ve sonra sizi iyi veya kötü bir hale getiriyor. Onu görmemde, anlamamda bana yararlı oldu kitabınız.

KA: Bazen mimarlıkta mesleki kariyer yolculuğumuz tamamıyla bizim plan ve kontrolümüz dışında olabiliyor. Yaşadığımız olaylar bizi bir yerlere doğru sürükleyebiliyor demek istemiştiniz galiba? Bazen beklenmedik olaylardan faydalanabiliyorsunuz, ama bazen de önemli fırsatlar kaçırdığınızda oluyor.

AÖ: Canım hocam, sorulara geçmeden evvel sizin bir kırılma noktanız var kitabınızda. Ben onun altını çizdim: Amerika'daki evinizin bahçesinde hafta sonları çim biçmeniz. Bir anda kendinizi sorgulamışsınız "Hayatım böyle mi geçecek?" diye. Yani "Ben işe gidip geleceğim, yoğun çalışacağım ve hafta sonları bu banliyö evimin bahçesinde sürekli evime mi bakacağım?" diye kendinizi sorgulayıp, geri dönüşünüz başlamış sanırım.

KA: Amerika'ya ikinci dönüşümde, çok sınırlı bir imkanla gelmişim. Zaten 1979 yılında Türk lirasını cebimde bile bulundurmak suç olduğu için ben sadece 400 dolarla Amerika'ya döndüm. Ayak basar basmaz, acilen ilk bulduğum işe girmeye mecbur kalmıştım. Yakın zaman sonra hocalığa başladığım için biraz böyle idare edebildim. Daha sonra daha iyi bir büroda çalışmaya başladım. Yoğun akademi ve iş hayatıyla 3-4 sene içinde standart bir Amerikan yaşam seviyesine erişebildim. Bahçeli evimizde, iki tane otomobilimiz ve iki tane çocuğumuz olunca hayatımız bir standarda ulaştı. Bu orta yaşam seviyesini aşabilmenin zorluğu benim için bir kırılma noktasıydı. O seviyede takılıp kalacağımı hissetmem beni yeni bir değişim için motive etti. Tabi bu kararda benim bir Anadolu çocuğu olarak tam bir Amerikalı olmayışım etken

Mennan Ener Çiftliği ve Evi tasarımı eskizi.

oldu. Amerika'da önemli projelerin bir "yabancı mimara" verilemeyeceğini düşündüm. İsmimi bile zor telaffuz etmelerini bir engel gibi gördüm. Haliyle ismimi değiştirecek değildim tabii.

AÖ: Tabii, evet. Sayın Hocam, Mehmet Hocam bazı notlar ve sorular çıkardı. Kendisinden o doğrultuda daha söyleşiye devam ettirmesini isteyeceğim.

Mehmet Soylu: Siz de TSMD'nin geleneksel Büyük Ödülü'nü kazananlar arasına katıldınız, sizi tebrik ediyoruz.

AÖ: Tebrik ederiz hocam.

KA: Ben de bu onur için size ve tüm TSMD'deki meslektaşlarıma ve seçici jüri üyelerine teşekkür ederim.

Serbest Mimar: Ödülü, Seçici Kurul'un değerlendirmeleriyle kazandınız. Ödülün ve kitabın incelemesinden önce sizi tanımadığımızı fark ettik. Bu söyleşi ve dergide yer alacak çalışmalarınız ile yaşam serüveniniz, mimarlık camiasıyla ve mes-

lek alanımıza ilgi duyan insanlarla bir karşılaşmanız olacak. Kitabınızda yaşamınıza etki eden tüm anları ve etkenleri görebiliyoruz, değerli bir çalışma olmuş. Kitabınız hakkında mütevazı söyleminize katılıyoruz. Türkiye'de mimari deneyim kitapları genellikle belirli bir yaştan sonra, 50'li veya 60'lı yaşlarda, mesleki birikimlerini paylaşma amacıyla ve ticari olmayan bir sorumluluk anlayışıyla hazırlanıyor ve yayımlanıyor. Kitap yayımı ile ilgili bu tutumun birçok nedeni olabilir. Bu konu başka bir sohbetin konusu olduğu için daha fazla uzatmamak daha iyi olabilir. Siz de mimarlık geçmişinizi derleyip kayıt altına alarak geleceğe önemli belgeler ve deneyimler aktarmak istemişsiniz. Kitabın ilk sayfalarında çocukken oturduğunuz özel tasarlanmış bir sandalyede bir fotoğrafınız var. İlk akla gelen soru: Mimarlık serüveniniz böyle mi başladı? Çocukluk yıllarınızdan başlarsak, mimarlığın içinde oluşunuzu ve hayatınızdaki sosyal ve mekansal değişikliklerin etkileriyle birlikte mimarlık eğitimine gelene kadar olan dönemi kısaca anlatmanızı rica ediyoruz. KA: Anne ve babamın ABD'ye ilk göçleri 1947 yılındaydı. Baltimore'a gittikleri zaman, annemin orda eğitimine devam etmesi, babamın da

Adana'ya uygun bir ev.

bir şirkette çalışması ve benim orada doğumum sonrası, ben henüz üç aylıkken, Türkiye'ye dönmeye karar vermişler. Bu 1950 başında olduğu için onun kalıntıları hafızamda yok. Henüz ben bebekken Amerikadan ayrıldıkları için İngilizcem oluşmamıştı. Çocukluğumdan kalan anımsamaları Adana'dan başlar. Adana'da çocukluğumun 1952-1954 yıllarından hatıralarım var. Ailece Adana'da yeni bir eve taşınmamız ve anne babamın tasarladığı mobilyalar üzerinde oynadığımı hatırlıyorum. Babamın İncirlik Hava Üssü'nün kuruluşunda mühendis olarak çalışmasını ve annemin serbest mimar olarak Adana'da özel villalar yapmasını net hatırlıyorum. O yıllarda Adana tarımından varlık kazananların hızla geliştirdiği bir coğrafyadaydı. Kentte pamuk ziraatından ve dokuma sanayisinden gelen bir para vardı. O parayla daha modern bir yaşam sürmek isteyenler büyük villalar yaptırabiliyorlardı. Annem de bir genç hanım mimar olarak bu villaların önemli bir kısmını yapma şansına sahip olabildi. Bahçeli evlerin yanında henüz apartmanlaşma başlamamıştı o tarihlerde. O dönemde çok düzgün, yeşil bir kentte yaşadığımızı hatırlıyorum. Adana'nın nasıl bir "düzgün kent" olduğunu şöyle tarif edebilirim. Sokakları ve kaldırımları planlı bahçeli evlerle donanmış bir yerleşimdi Adana. Evlerin bahçelerinde sebze ve meyve ağaçları mevcuttu. Bahçemizde kümesimizde tavuklarımız ve köpeğimiz vardı. Yani, yaşamımız arka bahçemizde doğayla birlikte geçiyordu. Mahalle olarak komşularımız da benzer bahçeli evlere sahiplerdi. Ölçeklerin aynı olmasıyla ve yakın komşularımızla aynı gelir grubuna dahil olmamızla, ayırım olmadan, huzurlu bir komşuluk yaratılmıştı. Mahalledeki çocuklarla okula güvenli şekilde yürümek bile çok hoş bir anı olarak aklımda kalmış. Sanki farkında olmadan bir cennette çocukluğumu ge-

çirmişim gibi geliyor şimdi aklıma. Okul çıkışında köpeğimiz "Duman" bizi karşıladı ve onunla evimize dönerdik. Bu çağdaş yapılaşmış kentte şehir merkezindeki sosyal ve kültürel alanlar yürüme mesafesindeydi. Tiyatrosuna, sinemasına ve çarşısına yürüyerek ulaşabiliyorduk. Asfaltlanmış yollarında yoğun motorlu araç henüz yoktu. Bu sakinlik tabii yürümeyi teşvik eden bir unsurdur. Egzoz dumanı, motor sesi olmayan bir kentte rahat yürüyebilmeye şimdi sahip değiliz. Bizim otomobilimizin olması kendimizi özel hissetmemize sebep vermiyordu çünkü bizde herkesle birlikte yürümeyi tercih ediyorduk. Yakın mesafelerde marketler yerine mahalle bakkalımız vardı. Hafta da bir pazar kurulunca tüm ihtiyaçlarımız ayağımıza kadar gelirdi. Bu yaşamda evimizden çöp çıkmazdı. Bu sürdürülebilirlik dönüşümüyle yemek atıklarımız tavuklara verilir, tavuklardan yumurta ve beyaz et elde edilirdi. Bu geri dönüşümün ne kadar önemli olduğunun ancak şimdi farkına varabiliyoruz sanırım. Hatta mutfak ocağında doğal gaz yerine yağlı gazla yavaş yemek pişirdiğimizi de hatırlıyorum. Sıcak su için odun termosifonumuzu yakıp haftada bir kere hamam günü olması bize yeterliydi. Bu mütevazı yaşamı içinde asla kendimizi çağ dışı kalmış gibi hissetmedik. Hatta çok konforlu ve modern yaşadığımızı kabul ederdik. O yıllarda Adana'da Amerikan tarzında yaşama arzusu da vardı ama eksikliğini hiç hissetmedik. İncirlik Nato Üssü'nün kurulmasıyla Amerikan aileleriyle yakın temasımız oldu. Tabii ki onların çocuklarındaki oyuncaklar bizi imrendirirdi ama kendi oyuncaklarımızı tahtadan yapmamız da ayrı bir zevkti. Amerikan müziğiyle, Rock'n Roll'la, hulahop'u ile erken tanışmış olduk. Amerikalılardan henüz şişelenmiş Coca-Cola

gelmemişti. Coca-Cola şurubunu gazıyla karıştırarak bize Coca-Cola ikram etmişlerdi. Amerikalı asker aileler bizim kiraclarımız ve dostlarımız oldular ama onların yaşam tarzlarına pek de hayran değildik. Biz onlara göre kendimizi daha şanslı buluyorduk. Babamın bir küçük anısını paylaşayım sizinle: Babam İncirlik Üssü'nde Türk işçileriyle Adana sıcağında beton dökerken, bir Amerikalı çavuş koşarak geliyor ve işçilerimize İngilizce hakaretlerde bulunuyor. İngilizceyi iyi bilen Babam sinirlenip Amerikalı'yı betonun içine itiveriyor. Türk işçilerinin kahkahalarından kendini zor kurtaran Amerikalı nerde olduğunu anlamış oluyordu. Babama İncirlik'te yüksek eğitilmiş, Amerikada çalışmış bir mühendis olarak özel bir şoförlü araba tesis edilmişti.

SM: Anneniz mimar ve babanız mühendis miydi?

KA: Babam İstanbul Teknik Üniversitesi'nden mezun "mimar-mühendis"ti. Mimar-mühendisler diplomalayla proje tasarlayıp statik projesini de yapma eğitimine ve lisansına sahiptiler. Annem mimari projelerini tasarladıktan sonra babamdan statik projeleri için destek alabiliyordu. Annemin babama "İlhancığım bu taşıyıcı sistemi nasıl yerleştireyim?" derken, sonra çok düzgün bir taşıyıcı sisteme karşı çıkıp, "Aman sakın benim salonumun içine kolon koyma, onları dolapların içine sakla!" dediğini halen gülümseyerek hatırlıyorum. Annem Nezahat Sügüder Güzel Sanatlar Akademisi'nden mezun olduğu için mimarının sanatsal ve insancıl tarafına çok önem verirdi. Ev planlarını tasarlarken adeta içinde dolaşır ve yaşardı. "İşte burada sabah kahvaltısı edilecek, çünkü güneş buradan doğacak ve hava buradan esecek." gibi unsurlara önem verirken taşıyıcı sistemin düzenine fazla önem vermezdi. Belki de haklıydı çünkü iki katlı evlerde statik düzenin daha esnek olabilmesi mümkün. Ama annem ve babamın arasında sanat ve teknik konularda öncelik çelişkisi olsa bile, birlikte en optimumu bulurlar anlaşırlardı.

SM: Doğum tarihiniz 1949 değil mi? Amerikalı askerlerin aileleri ile Adana'da olmaları, sosyal ve kültürel bir etkileşim oluşturdu mu? Sinema ve müzik dünyası, yenilen, içilen şeyler, yiyecekler falan. Biraz bundan bahsedebilir misiniz?

KA: Doğru. İncirlik Hava Üssü kurulduğunda Amerikalı askerlerin NATO merkezi olarak yapılmış ama 1950'lerde henüz aileleri için lojmanlar yapılmamıştı. Öyle olunca Amerikalı subaylar aileleriyle birlikte şehrin içindeki konutlara yerleştiler. Örneğin bizim evimizin zemin katında iki Amerikalı kiracımız vardı. Onlarla dost olarak yaşamamız zor olmadı. Kiracımız olan Amerikalılar bize PX'ten alışveriş de yaparlardı. Yeni Amerikan ürünleriyle böylece erken tanışmış olduk. Mesela bana bir Kovboy kemeri ve kot jean getirdiler. İstanbula nazaran Amerikan kültürünün Adana'yı daha belirgin bir şekilde etkilediğini sanıyorum.

SM: Adana'da Amerikalılar kent içinde rahat dolaştıklarına göre bugünkü gibi güvenlik sorunları yoktu sanırım?

Tarihi Adana nehir kıyısı için öneri, el çizimi, Kaya Arıkoğlu.

KA: Bakın bir şey daha söylemem gerekiyor. Şimdiki Amerika ile o zamanlardaki Amerika'nın ülkemizdeki imajları bambaşkaydı. Sanki o devirde kendilerini daha ayrı ve elitist hissetmiyorlardı. Yani misafir olduklarını kabul edip bize ayak uydurmaya çalışıyorlardı ve küçümseme sergilemiyorlardı. Anlatabiliyor muyum? En azından biz böyle bir yaklaşım-larını hissetmedik. Ne yazık ki şimdi onlarda başka tür bir bakış açısını hissediyoruz sanki. Amerikalıların Ortadoğu ülkelerine "ikinci dünya ülkeleri" gibi baktıklarına tanık oluyoruz. Biz ailece Amerika'ya 1960'ta gittiğimizde de onların bize ayrı baktıklarını hissetmedik. Kalcı göçmen olmadığımız için kendimizi "misafir aile" gibi görüp bizde onlara uyum sağlamaya çalıştık.

SM: Peki, anneniz tasarım yapıyor ve projeler çiziyordu. Biraz da ondan bahsedebilir misiniz? Sizin gündelik yaşantınıza mimarlığın etkisini anlamak istiyorum.

KA: Annem evimizin bir odasını ofis olarak, yani stüdyo olarak kullanıyordu. Ancak şimdi farkında oluyorum ki annem çok iyi bir mimardı. Çocukken annem ev hanımlığına ve bizi eğitimeye fazla vakit ayıramazdı. Ben küçükken onun masasına yaklaştığımda "Oğlum gel sana şunu göstereyim, bak ben ne yapıyorum." dediğini hatırlamıyorum. Hatta tam aksine "Odamdan çıkarsan ben daha rahat çalışabilirim" gibi bir yaklaşım sergilerdi. Yani ben o yaşlarda annemden pek fazla mimari bir eğitim almadım ama o evin içinde büyüdüğüm için belki o ortamdan bir şeyler kapmışumdur. Yani evimizin iç ve dış mimarisi geleneksel evlerden çok farklıydı. Hatta okul arkadaşlarımız hayretle evimizi garipserlerdi.

SM: O evden kalan resimler var mı? Mesela o evin çizimlerini anneniz mi hazırlamıştı? Tasarımını anneniz mi yapmıştı?

KA: Babamla annem beraber çalıştıkları için projenin tam kime ait olduğunu bilemiyorum. Sonunda bir ortak çalışmanın ürünüydü evimiz.

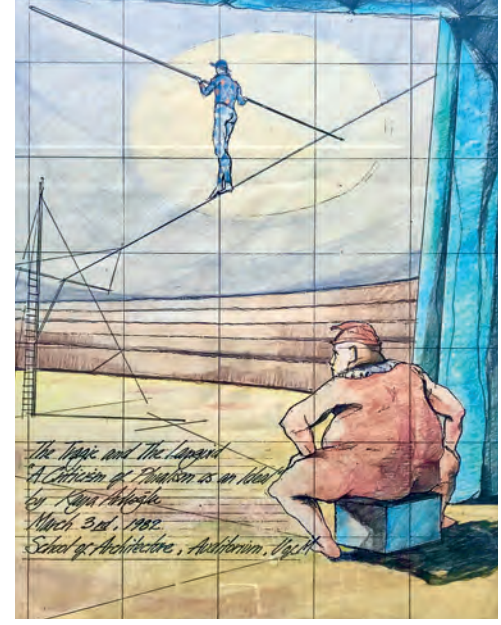
SM: Evet, bu ilginç tabii. İnsan yaşamında mekan önemli bir etkidir. Mutfağın ailenin yaşamına göre tasarlanması, kahvaltının ve akşam yemeğinin orda olup daha çok orada zamanın geçmesi gibi alışkanlıklar varsa mekanların ihtiyaçlara göre tasarlanmaları önem kazanır doğal olarak.

KA: Dediğinize ek olarak annemin tasarladığı o evlerin çoğu Adana iklimine uygun evlerdi. Adana iklimi nasıl değişik dersiniz? Adana'da sekiz ay balkonunuzda veya geniş terasınızda oturma şansız olabiliyor. Geçmişte daha yeşil bir kent olduğu için Adana yaz aylarında şimdiki kadar sıcak değildi ve evlerde klima yoktu. Zaten çok sıcak olunca Adana boşalır ve Toros dağlarında yayla hayatı başlardı. Adana'da kışın sadece 1-2 ayı soğuk geçtiği için tek bir soba ile ısınabiliirdiniz. Geleneksel evlerde olduğu gibi yaşam genelde geniş teras ve bahçelerde geçirdi. Hatta o evlerin terasları, salonlardan daha geniş ve konforlu olurdu.

SM: Söyleşide kitabı takip ediyoruz. Kitap bizim için çok iyi bir yönlendirici oldu. 1968 yılı ilk gençliğinizin geçtiği yıllar, değil mi?

KA: Evet 1960'ta ben 10 yaşındayken Amerika serüvenim başladı. Yani ben ortaokul ve lise eğitimimi Amerika'da tamamladım. Ondan sonra 1968'de üniversiteye devam ettim orada. 1960 yılının Mayıs ayında Türkiye'de askeri darbe olmuştu. O yaz, yurt dışına çıkma yasağı olunca Amerika'daki anne ve babamızın yanına gidemedik.

SM: Orada büyük olasılıkla, Amerikalılarla aynı okula gittiniz? Ortaokul ve lise eğitiminizde

Kaya Arıkoğlu: "Picasso'nun Sirk Dönemi Resimlerine atıf yapan bu çizimi 3.03.1982 tarihinde, Maryland Üniversitesinde verdiğim sunumum için yapmıştım. "The Tragic and Languid" un yakın tercümesi : "Trajik ve Bezgin (Konformist)" anlamına geliyor. "Trajik" cambaz ipin üstündeki risk alan mimarı temsil ediyor. "Languid" de (şişman palyaço) statüye hizmet veren mimarı temsil ediyor. Konuşma 1980'lerin başında "Post Modernist" mimarının liberal görünümle kapitalist sisteme hizmet vermesini kritik ediyor. Ne yazık ki ticari mimaride "şekilcilik" halen "nitelikli kalcılık" tan daha değerli sayılıyor. Bu yaklaşım çevremizdeki ikon yapılarla belli oluyor."

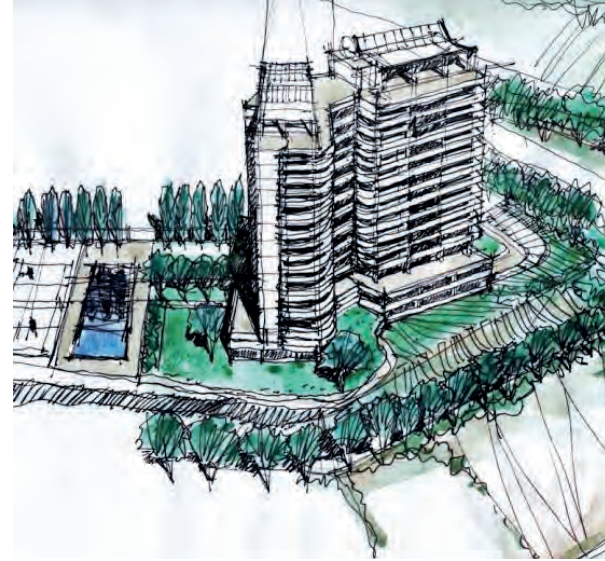
uyum zorluğu yaşadınız mı? Size bakış tarzlarından rahatsız oldunuz mu?

KA: Ortaokulda farklı olduğum için bir parça alay konusu olmuşum. Ben çok küçük yaşta Amerikadan ayrıldığım için Türkçe şivem beliydi ve evimizde tercihen Türkçe konuşulduğu için bu şive devam etti. Hatta şimdi bile İngilizcem çok iyi olmasına rağmen şivem Amerikalardan değişikti. Biz bunu bir handicap olarak görmedik. Tam tersi, babamızı bunu bir karakterimiz olarak gördü. Belki bilirsiniz Amerika Dışişleri Bakanı Henry Kissinger çok belirgin bir Alman şivesi konuşurdu. Devlette önemli seviyeye ulaşmasına bir engel olmadı. O yıllarda Amerika'da yabancılara karşı şimdiki gibi bir ayrımcılık yok gibiydi. Eğer okulda ve meslekte başarılı olursanız yükselmenize de bir engel yoktu. Sadece İlk Amerika'ya gittiğimizde ırkçı bariz bir ayrımı fark ettik. Siyahların okulda olmayışı, toplu taşıtta en arkada ayrı oturmaları ve semtlerinin ve konutların tecrit edilmesi rahatsız verici bir ırkçılıktı. Biz Türkiye'mizde böyle bir ayrım yaşamadığımız için bize tuhaf ve yanlış gelmişti.

SM: Yani ABD dışından gelen bir kişi olarak hiçbir ayrımcılığa maruz kalmadınız mı?

Büyük teraslı çiftlik evi, 1998, Akdam, Adana.

Adana apartman binası eskizi, 2010, Kaya Arıkoğlu.

KA: Kalmadık çünkü Amerikalılar bizi "beyaz" olarak gördüler. Beyaz veya siyah olmak kültürel değil sadece derinin rengiyle belirleniyordu. O tarihte Türkiye'yi Ortadoğu ülkesi olarak değil, bir Avrupa ülkesi olarak görüyorlardı. Ne yazık ki bu algı günümüzde değişti.

SM: Tabii Cumhuriyet'in oluşturduğu batılı ülke imajı onları da etkilemiş olabilir. Liseden sonra sekiz yıllık mimarlık eğitiminiz başladı. Biraz o eğitim süreçlerinden bahsedersiniz? Mimarlık eğitiminiz neden bu kadar uzun sürdü? Yoksa siz mi uzattınız?

KA: 1968 yılında University of Maryland'in 5 yıllık lisans programına girdim. Bu diploma mimarlık mesleğini icra etmek için yeterliydi. Ben mesleğimin yanında akademik kariyer yapmak istediğim için yüksek lisansta Cornell Üniversitesine başvurup kabul edildim. Başlamam için Cornell'den burs alamayınca bir yılı İngiltere'de staj yaparak geçirdim. Stajım bir yıllık kayıp değil eğitimimin devamı oldu. İngiltere'ye giderken şöyle düşünmüştüm. Amerikada eğitim alıp çok şeyler öğrenmişim ama arzum İngiltere'de staj yaparak ve Avrupa'yı dolaşma imkanı bularak kültürel görgümü genişletmekti. Ne yazık ki İngiltere'de az maaşla ve yoğun çalışarak Avrupa'yı gezme fırsatını bulamadım. Hafta sonları ancak trenle İngiltere'yi gezebilirdim. Fakat bir yıl Amerika dışında staj yapmam Cornell'de "fellowship" (asistanlık) almamı sağladı ve böylece eğitim masraflarım karşılanmış oldu.

SM: Cornell'de iki yıl kentsel tasarım okudum dediniz ya, bir yıl stajdan sonra, bu yüksek lisansa mı denk geliyor yoksa sizin mimarlık yapma yetkisi almanız için gerekli olan bir şey mi?

KA: Hayır. Benim Maryland Üniversitesi'nden aldığım beş yıllık diploma lisans için zaten yeterliydi. İki yıllık "Master of Architecture" le tam 7 yıl okumam akademik kariyer için gerekiyordu. Bence toplam yedi yıllık eğitimim mimari tasarım hocalığı için bizdeki doktora seviyesine eşit

görülebiliyor. Bence mimaride tasarım dersi veren hocaların eğitimi diploma sonrası uzun bir pratik süreciyle beslenmeli.

SM: Beş yıllık lisans seviyesinde diplomayı aldıktan sonra doğrudan mimarlık yapılabiliyor muydu? Yoksa her eyalette mimarlık yapma koşulları farklı mıdır? Beş ana başlıkta yaptığımı duyduğumuz mimarlık yetkisi alma sınavlarının sürecinden biraz bahsedersiniz?

KA: Beş yıllık diplomamızı aldıktan sonra en azından dört yıl veya beş yıl yetkili bir mimarın ofisinde deneyim kazanmanız gerekiyor. Deneyimlerden aldığınız referanslarla imtihana girme hakkını kazanabiliyorsunuz. Bu İmtihan tam beş gün sürüyor ve mimarın bütün mesleki konularını kapsıyor. Son beşinci gün tasarım konusu sabah sekizde başlayıp akşam sekize kadar sürüyor. İmtihanımla ilgili bir anekdot paylaşayım sizinle. Ben imtihana girmeden önce büyük bir şirkette çalışıyordum. Şirkette tasarımcıydım. Hatta daha sonra beni ortak bile yaptılar. Yani tasarım becerim kabul edildiği için birlikte çalıştığım meslektaşlarım bana şöyle demişlerdi: "Senin tasarım kabiliyetini biliyoruz ama uygulamayı o kadar iyi bilmeyebilirsin ve imtihanında zorlanabilirsin". Çalıştığım şirkette tasarımla uygulama ayrı bölümlerdeydi. Yani tasarım stüdyosu avan proje seviyesinde uygulamayı diğer bir gruba devrederdi. Sanki otomobil fabrikasında olduğu gibi üretimde bir ayrışma vardı. Uygulama projesinde detaylar hazırlanır ve ruhsat almak için hazırlık yapılırdı. Mimari tasarım sadece sürecin başındaydı. Böyle olunca şirketimizdeki arkadaşlarım "Sen bu imtihanında çok zorlanacaksın" demişlerdi ama hiç de öyle olmadı. Tam tersi, o beş yıllık imtihanında ben o dört günlük uygulama tarafını, yani proje uygulaması ve ofis yürütmesi, legal konular, tarih, teori falan hepsinden doksanın üzerine not aldım. Son gün tasarımdan kaldım. Tasarımda ben iddialı bir proje yapacağım derken sunumu bitiremedim. Yani enteresan bir şey yapmaya çalışırken o sekiz

saat yeterli olmadı. Ertesi yıl tekrar imtihana girdiğim zaman daha basit bir proje yaparak çok rahat geçtim. Neticede sadece bir eyalette imtihana giriyorsunuz daha sonra eksik yeterlilik eğitimi olarak "NCARB - National Certificate" (Ulusal Kayıt)la üye olabiliyorsunuz. Onlar da sizi kabul ederlerse, diğer eyaletlerden de otomatik olarak lisans alabiliyorsunuz. Benim NCARB kaydım halen devam etmektedir. Örneğin, gerekirse tekrar eyalet yetkisi için başvurup Teksasta bile mimarlık yapabilirim.

SM: Bu beş günlük sınavın konu başlıklarını kısaca söyleyebilir misiniz?

KA: Evet imtihan konuları şöyle: Mimarlık tarihi ve bilgisi, arazi analizi ve ihtiyaç programı, statik tasarımı ve büro yönetimi konuları dahildir. Tabii, en önemlisi 12 saatlik proje tasarımıyla imtihan biter.

SM: İhtiyaç programı mı?

KA: Evet. Onu Amerikada çok önemserler. Çünkü, müşteri çoğu zaman kullanım gereksinimlerini belirlese bile bunu ihtiyaç programına dönüştüremez. Yapının alanlarını ve birimlerin ilişkilerini detaylı belirlemek uzun bir süreçtir ve mimari deneyim gerektirir. Yanlış veya eksik program tüm tasarım sürecini menfi etkileyebilir. Onun için çok önemli bir konudur. Bundan sonra uygulama detayları: su yalıtımı, ısı yalıtımı, yönetmeliği kapsayan konular ve 4. gün mesleki yönetim ve hukuksal konularda imtihanında yer alır.

SM: Yönetmelikler, standartlar...

KA: Müşteriye karşı legal sorumluluğunuz, sözleşme hazırlamanın hukuki tarafları mimarlıkta önemli konulardır. Lisansınızı alıp bir ofis açıp mesleğinizi yürütecekseniz hukuksal sorumluluklara çok önem vermek gerekiyor. Bildiğiniz gibi Amerikada "litigation" yani müş-

Z Lambası.

teriler tarafından mahkemeye verilme olasılığı çok yüksek. Amerikadaki mimarlar çok daha büyük sorumluluk aldıkları için çok daha büyük ücret oranlarıyla çalışırlar. Yani bizdeki gibi düşük ücret eşittir asgari sorumluluk yok.

SM: Evet, yetkimiz de kısıtlı. Mesleki sorumluluk sigortasından da bahsedersiniz?

KA: Çok önemli bir konuya değindiniz. Eğer siz zaman içinde fazla mesleki hata yaparsanız sigorta bunu karşılamak istemeyip poliçenizi yenilemez. Neticede, güncel sigortası olmayan mimara kimse güvenip iş vermez.

SM: Tabii, sigorta şirketi açısından riskli aday olursunuz. Mesleki sigorta konusunu ve uygulamasını bir mimar ile bu konuyu kayıt altına almak iyi oldu. Sizin oradaki mimarlık mesleği ile ilgili aktaracağınız başka şeyler var mı?

KA: Amerikada bahsettiğimiz mimari risklerin yüksek olmasının olumsuz tarafına değinmek istiyorum. Bir mimar mesleğini icra ederken sürekli kendini davalardan koruma endişesiyle pek fazla risk alıp yaratıcı olmayı istemeyebilir. Proje yönetiminin her safhasında müşterisinden yazılı onay alması gereken mimarın enerjisinin büyük bir kısmını proje yönetimine ayırması gerekir. Böyle olunca mimarın tasarım ve uygulama konularına konsantre olması zorlaşır. Hele küçük bir mimari ofisin bu yükü kaldırabilmesi imkansız olur. Yaratıcı bir mimarın böyle çalışabilmesi çok zor. Aslında ben Türkiye'ye döndüğümde tüm bu endişelerden kurtulup mesleğimi daha rahat icra etme imkanını bulabildim.

FBI çalışma masası, kapalı ve açık.

SM: Mimarlık yapmanın da çok temel koşulları var. Bunu anlatmanız iyi oldu. Eğitim sonrası üç yıl kadar İstanbul'da çalışmalarınız olmuştu değil mi?

KA: Evet, 1976'da kısa devre askerlik yapmak için Türkiye döndüm ve sonra babamın Nişantaşı ofisinde çalışma amacıyla İstanbul'da kalmaya karar verdim. Birlikte çalışmamız çok uzun sürmedi. Çünkü 70'ler sonunda ekonomik bir bunalım vardı ve babamın da çok fazla projesi yoktu. Arzu ettiğim kapasitede mimarlık yapamam benim moralimi bozdu. Bir ara yurt dışı seyahatler sınırlanıp önce iki sene bile, sonra üç sene bile ve hatta dört sene bile indirilince çok sıkıldım. Döviz sıkıntısından dolayı Türkiye dışından mimari literatür getirmek bile engellenmişti o dönemde. Böyle bir ortamda mesleğimde gelişebilmem zorlaştı. Proje yapabilmek için kendime yeni iş ortakları bulmam gerekti. Ortaklarımdan ilki Güzel Sanatlar'dan mezun olmuş Gümülçinel Erol Erdem, diğerleri yine aynı okuldan mezun olup İsviçre'de çalışmış olan Feridun Falay ve bir de Güney Amerikalı, Şili'den gelen Samuel Rosenberg'ti. Biz 4 ortak önce Beyoğlu Asmalı Mescit Sokak'ta bir yer kiralayıp büromuzu açtık. Daha sonra Dolmabahçe yakınlarında bir yere taşındık ve son olarak babamın Mecidiyeköy'deki ofisinde bir oda kiralarak çalışmalarımızı sürdürdük.

SM: Uluslararası bir organizasyon gibi olmuş.

KA: Evet ama işlerimiz uluslararası değildi. Küçük çapta, mütevası ölçeklerde projelerle tasarım ve uygulama yapabildik.

SM: Genç olduğunuzdan mı? Genç mimarların iş alma şansını olmuyor mu? Ne düşünüyorsunuz?

KA: Hayır, ekonomik sıkıntı içinde olan Türkiye'nin zaten fazla proje talebi yoktu. Bu yıllarda birkaç proje yarışmasına da katıldık ama netice alamadık. Böyle olunca benim mesleki hevesim çok kaçtı, çünkü Türkiye'ye dönmemin asıl sebebi Avrupa'ya yakın olup o seviyelerde mimarlık yapmaktı. Ekonomik sebepten dolayı Türkiye'de içine kapanmak beni ciddi rahatsız etti. 1979 yılında Amerikadan, Kentucky Üniversitesi'nden, hocalık yapma teklifi gelince benim yurt dışına çıkabilmem için bir fırsat oldu. Cornell'den sınıf arkadaşım orada hocalık yapıyordu ve üniversiteden bana davetiye gönderilmesini sağladı. Davetiye geldiği zaman sadece 15 gün içinde yurt dışına çıkmam gerekiyordu. Davetiye mektubu geç elime geçtiği için, hazırlıksız çok kısa sürede Türkiye'den ayrılmaya mecbur kaldım. Hızlı bir şekilde de 2-3 gün içinde toparlanıp uçağa bindiğim için cebimde çok sınırlı döviz vardı. Amerika'ya varınca ilk durduğum önceden tanıdığım başkent Washington DC oldu. Kentucky Üniversitesi'ne mülakat için gitmemden önce mezun olduğum Maryland Üniversitesi'ni ziyaret ettim. Oradaki hocalarım da Kentucky yerine Maryland de kalıp onlarla hocalık yapmamı teklif ettiler. Ben ilkbaharda gitmiştim ve eğitim dönemi Eylül ayında başlayacağı için teklifi düşünmem için biraz vaktim vardı. Ardından beni önce davet eden Kentucky Üniversitesi'ne gittim. Orada Dekan Eardley ile tanıştım, sunum yaptım ve sınıf arkadaşım Judi Dimai'o'nun proje jürilerine katıldım. Neticede Dekan Eard-

ley bana hocalık teklifinde bulundu ama çok sınırlı bir maaş verebileceği için Washington'a dönüp daha iyi tanıdığım Maryland Üniversitesi'nde hocalık yapmayı tercih ettim. Başkent Washington çevresinde yaşamakla Orta Amerika'daki küçük Lexington, Kentucky'de yaşamak eşit fırsat gibi gelmedi bana. Yaz başında tekrar Washington'a dönünce yaz döneminde acilen geçimimi sağlamak için Alexandria Virginia'da bir iç mimari bürosunda çalışmaya başladım. O dönemde henüz arabam olmadığı için bayağı zorluk çektim. Sonbaharda hem yarı zamanlı stüdyo derslerine girmeye başladım ama aynı zamanda Mimarlık ve Mühendislik hizmetleri veren ve kalabalık kadrosu olan VVKR (Vosbeck and Vosbeck, Kendrick and Redinger) şirketinde tasarım bölümünde çalışmaya başladım. Neticede iki mimar kardeşin kurduğu 200 kişilik, mimari, iç mimari, peyzaj ve mühendislik dahil tüm proje hizmetleri veren o şirkette tam 9 yılı aşkın çalışıp genç ortak seviyelerine erişmiştim.

SM: Bir yapının gerçekleşmesi için gerekli olan tüm proje hizmetleri dahil miydi?

KA: Büroda tüm proje hizmetleri dahildi. Sadece inşaatın müteahhitliği dahil değildi. Ama inşaat kontrollüğü hizmetleri de istenirse ek olarak veriliyordu.

SM: Anlattıklarınızdan müteahhitin hak edişlerini ödemek, inşaatteki imalatları teknik anlamda kontrol etmek, ruhsat süreçlerini takip etmek gibi işlerin bahsettiğiniz hizmete dahil olduğu anlaşılıyor. Ülkemizde de "müşavirlik hizmetleri" adı altında hem proje yönetimi hem de inşaat yönetimi hizmetlerini yapan firmalar teknik ekibi olmayan bir mal sahibinin proje elde etme ve inşaat sürecini yönetebiliyorlar.

KA: Evet, bu ek hizmet mimarın elini kuvvetlendirerek inşaat kalitesinin daha yüksek olmasını sağlamış oluyor. Amerikada yatırımcı "developer" ve uygulayıcı müteahhit ayrı kişiler. Yatırımcı araziyi ve finansmanı tedarik ediyor sonra mimarla anlaşma yapıyor. Mimar yatırımcının bütçesine uygun program ve projeleri yapıp ihaleyi yönetiyor. İhale sürecinden değişik müteahhitlerden teklif alınıyor. Böyle olunca inşaat sürecinde mimarın kontrolü ve yönetimi daha etkin olabiliyor. Mimarın imzalı onayı olmadan müteahhit hak ediş ödemesini alamıyor. Tabi inşaatın uygulamasında hatalar olursa müteahhit kadar mimarda sorumluluk altında. Neticede daha fazla sorumluluk alan mimar daha yüksek ücret talep edebiliyor.

SM: Mimar için başında olduğu için proje dışı imalat yapılmasının önüne geçmiş oluyor.

KA: Amerikadaki bu sistemle en son yaptığım projenin uygulamasında daha fazla kontrol edebilme imkanım oldu. Mersin Üniversitesi Denizcilik Fakültesi projesinde Mersin Deniz Ticaret Odası bizi mimar olarak tuttu. Programını ve projeyi biz hazırladık. Sonra ihale dosyasını ve uygulama detaylarını biz hazırlayınca müteahhitlik sözleşmesine mimarın imzası olmadan ödeme yapılmayacak diye kontrollük maddesi

ekleyebildik. Bu anlaşmayı kabul eden müteahhitler arasından en güvenilirini tercih ettik. Böyle olunca daha kaliteli bir yapı inşa ettiğimizi düşünüyorum. Bence işveren, mimar ve müteahhit arasında "uyumlu bir üçgen" işin en başında oluşturmak yapının kalitesi inşa edilebilmesi için çok önemli bir anahtar.

SM: Burada üçüncüsü sorun olabilir mi? Biz de onu savunuyoruz da mimarlar Türkiye'de pek tasarladıkları yapının inşaatının başında olamıyorlar. Bizce uygulama süreci eksik gerçekleşiyor. Sonuçları işte görebiliyoruz, projeler yerinde değiştirilerek yapılmaya hem teknik anlamda hem estetik anlamda keyfiyet içeren sıkıntılar kaçınılmaz oluyor. Bazen bu bedelleri toplum olarak çok ağır ödülünüz. Burada sizin içinde bulunduğunuz durumlar da bunu gösteriyor. Mimar projesini sahiplendiği yapının inşaatında işin içinde ve başında bulunması gerekiyor.

KA: Hatta, şimdiki yapı denetim sistemi ile mimarın kontrolü daha da sulandırılmış görünüyor. Yapı denetim sistemiyle yapının mimari tasarıma hakim ve bilgisi olmayan kişilere kontrollük hizmeti veriliyor. Bizce bu çok yanlış bir sistem çünkü mimara güvenmeyip başka bir deneticinin uygulayıcı tarafından ücreti ödenerek devreye girmesi ne kadar güvenli olabilir? Hatta bu denetim şirketini de mimar seçmiyor. Onu bir havuzdan belirliyorlar. Bence bu çok yanlış çünkü tayin edilen yapı denetim şirketi projeyi tanımadığı için kontrol etmesi de zor olabiliyor. Neticede, mimar yapı sürecinde kendi sorumluluklarını azalttıkça yapı kalitesinin kontrollüğünden de uzaklaşmış oluyor. Halbuki mimarı bir orkestra şefi olarak görmemiz gerekiyor. Bir geminin kaptanı gibi mimar sorumluluk alırsa uygulamayı organize edip takip edebilir. Sadece mimari projenin hazırlanması ve ruhsat alınması ile sınırlarsanız netice projeye uygun çıkmayabilir. Aslında ruhsattan sonrası birçok yerde verilecek karar var. Bu kararların tasarıma ve duruma uygun olmasını ancak proje mimarı karar verebilir. Tüm bu olumsuzluklara rağmen ülkemizde nitelikli yapılar uygulanıyor. Meslektaşlarımı bu başarılarından dolayı takdir ediyorum. Bu kadar zor şartlar içinde bu kadar güzel binaları uyguladıklarını görünce onlara bravo diyorum.

SM: Mimarlığın ve mimarın geldiği bugünkü durum, kamu yönetimlerinin tavrı, mevzuat eksikliği, yasal bir dayanak olmaması çok temel sorunlar olduğunu gösteriyor. Avrupalılar gibi mimarlık mesleğini yürütebilmemiz için mevzuat kısmının kesinlikle çözümlenmesi gerekiyor. Bugünkü ihale yasaasının içinden mimarlık hizmeti alımı çıkarılmalı. 1979 ve 1992 yılları arasında ABD'de geçen bir meslek döneminiz var. Bu çok uzun bir evre tabii. Bu 13 yıllık dönemde akademik görevler üstleniyorsunuz, serbest mimarlık yapıyorsunuz, değil mi?

KA: Değindiğiniz gibi bu yıllarda Amerikada yoğun bir meslek süresi geçirdim. Uzun bir süre, daha önce bahsettiğim büyük şirket

küçük ortak olarak çalıştım. VVKR çok başarılı bir firmaydı, ama firma sahiplerinin yaşlanmasıyla, şirketi İsviçreli bir firmaya satmaya karar verdiler. Çalıştığım firmayı satın alan Seuter and Seuter firması kendi elemanlarıyla yeni bir düzen kurmak istediler. Bu benim için bir ders oldu. Yıllarca bir yere emek verince elinizde olmaya sebeplerden dolayı pozisyonunuz değişebiliyor. En doğrusunun kendi ofisimi açmam olduğunu bu tecrübe ile anlamış oldum. Başlangıçta açacağım iki kişilik mimari firmayla büyük işleri alma imkanım olmayacağını anlamam pek uzun sürmedi.

SM: Kitabınızda ABD'de tasarımını yaptığınız çok önemli yapıların olduğunu görüyoruz. Frank Reeves Washington Belediye Binası ve diğerleri sizin ortaklık sürecinde tasarladığınız yapılar mı?

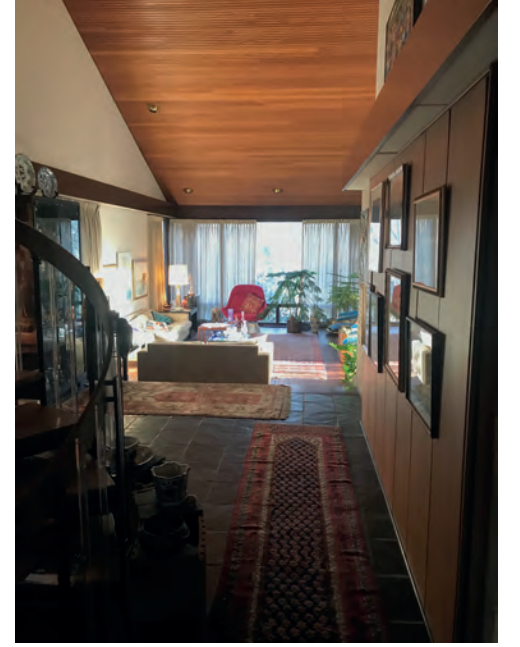
KA: Projelerimizin büyük bir kısmını web sayfamız arikoglu.com da izlemeniz mümkün. Frank Reeves Belediye Binası için çok rahat bir şekilde tasarımının bana ait olduğunu söyleyebilirim. Bu yapı Washington DC içinde olduğu için ancak Washingtonlu mimari şirket işi alabilirdi. Çalıştığım VVKR Şirketi Virginia eyaletinde olduğu için Washington içinde ayrı bir uydu ofis açılması gerekti ve idaresi bana verildi. Bu küçük büronun başındaydım. Dolayısıyla tasarımını sahiplenebiliyorum ama tabii proje üretimi bir takım işiydi. Merkez Virginia ofisinden sürekli destek aldık. Yanında çalışan mimarlarla uyumlu çalışabildim.

SM: Amerikada proje yarışması yapılıyor mu?

KA: Yapılıyor, ama Amerikada çoğu yarışma davetiyeli çıkıyor. Örneğin ilk etap için 6-7 mimarlık şirketi ücretli davet edilir. Sonra onların arasından 2 tanesi finale kalıp 2. etapta son seçim yapılıp iş böyle verilir.

SM: 2000 yılından önce Türkiye'de de kamu kurumlarının 8-10 büro sahibi deneyimli mimarları davet ettikleri yarışmalar vardı. Sonrasında ihale yasası içinde yer alan yarışmalar yönetmeliğinin yeni düzenlemeleri ile özellikli bir konuda deneyimli kişilerin deneyim dosyası vererek yeterlilik aldıkları ön seçimli yarışmalar yapılmaya başlandı. Jüri bu dosyaları değerlendirir ve ilk sekize girenleri yarışmaya girmeye değer bulur. Böyle bir ortamda bulundunuz mu Türkiye'de?

KA: Evet, iki ayrı üniversite kampüs master plan yarışma projelerinde yer aldım. Bunun ilki Mersin Üniversitesi Kampüs Planı davetli yarışmasıydı. Erkut Şahinbaş hakkıyla o yarışmayı kazandı. Önce Erkut Şahinbaş ve Turgut Cansever'le birlikte ben vardım. Çok saygı duyduğum mimar Turgut Cansever ile benim birlikte çalışmamız kolay olmadı. Ara jüri değerlendirme sonrası Turgut Cansever ile aramız açıldı. Ben kendi ekibimi kurup ayrı bir proje hazırlayıp sundum. Neticede Erkut Şahinbaş yarışmayı hakkıyla kazandı ve kampüs yerleşim projesini uyguladı.

Nezihat Sugüder Arıkoğlu ve İlhan Arıkoğlu tarafından tasarlanan evler.

SM: Bu yarışma hangi yıl yapılmıştı?

KA: 1993 veya 1994 olabilir. Yani Adana'ya ilk döndüğüm yıllarda proje yarışması olmuştu. Bir de şöyle bir yarışma deneyimim oldu. Belki de kitabımda "Semerkant Kentsel Canlandırma Proje Yarışması" olarak görmüşsünüzdür. Amerikadayken, sınıf arkadaşım Faruk Yorgancıoğlu ile bu yarışmaya birlikte girmiştik. Bu Ağa Han'ın sponsor olduğu bir uluslararası yarışma projesiydi. Bu yarışmada birinci projelerin arasına girdik. Bizim dışımızda dört tane firma daha vardı kazananlar arasında. Bir fikir yarışması olduğu için beş tane birincilik verdiler. Biz de Amerikan Mimarlar Odası'ndan başvurduğumuz için Türk mimarlar değil Amerikalı mimarlar olarak ödül aldık. Ama şansımıza tam yarışma sürecinde Sovyetler Birliği dağıldı ve Özbekistan bağımsızlığını kazandı. Böyle olunca tabii o projenin uygu-

lama safhası iptal edildi. Yarışma sonrası ödül almak için Taşkent'e davet edildik ve iki hafta Özbekistan'ı gezme fırsatımız oldu. Gezide Semerkant, Buhara ve Khiva gibi çok değerli Orta Asya kentlerini görme imkanımız oldu. Bu deneyimin uzun bir hikayesi var ama şimdi onun detayına girmek istemiyorum. Neticede Faruk ve ben çok güzel bir yarışma deneyimi yaşadık. Ardından Mersin Üniversitesi yarışmasını kazanmadık ama kampüsün son yapısı olarak önemli binalarından birini tasarlamış oldum. Denizcilik Fakültesi binamız kampüsün en yüksek kotunda, Mersin panoramasına hakim konumda yer almaktadır. Adana Teknoloji Üniversitesi Kampüs Planı Yarışması'nı da kazandık. Kampüs planını ve bütün yapılarını biz projelendirdik.

SM: Serbest Mimar Dergisi'nin 2020 yılındaki dosya konusu üniversitelerde bu kampüs de yer

almıştı. Böylece sizin bir yarışmacı yönünüzün olduğu ortaya çıkıyor. Aslında yarışmaların, mimarın hayatında özellikle genç yaşta çok önemli olduğuna inananlardanız. Gençlerin ülkedeki mimarlığın gelişimine fikri düzeyde etkisi de çok güçlü oluyor. Biraz bu yarışmalar hakkında konuşmak ister misiniz? Yarışmalar mimarlara, mimarlığa ne katıyor?

KA: Cevap vermek isterim ama büyük yarışma projelerinde çok fazla katılımcı olduğu için çok yüzeysel bir seçim olabiliyor. Yani proje değerlendirmesi çok hızlı geçiyor. Ben katılmadığım projelerde jüri üyesi de oldum ve değerlendirmelerde görsellerin ne kadar etkin olduğuna şahit oldum. Sadece görsellerin etkisiyle, yapıların işlevlerine çok fazla vakit ayıramadan seçim yapıldığını gördüm. Görünürde yarışmalarla çok başarılı yapılar elde edilemiyor sanırım. Biraz ön yargılı düşünmüş olabilirim ama bizim kay-

betlediğimiz yarışmalarda projelerimizin detaylı incelendiklerini düşünüyorum. Bizim projemizin de iyi olduğunu düşünüyorum ama mansiyon bile alamamış olmasını anlayamıyorum. Sanırım biz projenin uygulanabilirliğine fazla önem verip çok fazla detaylarıyla uğraşıyoruz. Halbuki yarışmalarda jüri tartışırken bu tip problemlerin daha sonra çözüleceğini düşünüp genel yaklaşıma ve estetik unsurlara daha fazla önem veriyorlar. Yani detaylar nasıl olsa daha sonra çözülür diye düşünmüş olabiliyorlar. Bence bazı iddialı projelerin çözümlenmeleri çok büyük maliyetler yaratabilir. Neticede en önemli olan projenin görseli oluyor. Binanın dış paketlemesi, görüntüsü, estetiği öncelik kazanıyor. Bu beni biraz rahatsız eden bir konu çünkü ben mimarinin fonksiyonundan yoğun olarak estetiğin çıkmasına inanan bir uygulayıcı mimarım. Sadece estetiğin önde olması bana uygun gelmiyor. Benim için işlev ve yapısal unsurlar daha önemlidir. Böyle olunca yarışmalarda çok başarılı olamadım ve artık katılmak da istemem.

SM: Bizim gözlemlerimiz de aynı. Biz de benzer şeyleri düşünüyoruz. Deneyim arttıkça bir yarışmada risk alma eğilimleri azalıyor. Özellikle genç mimarların yapı ile ilgili yönetmelikleri, standartları gözetmeden özgür tavırları, fikri zenginlik yaratıyor ve jürileri etkiliyor doğal olarak. Mimarlık ortamının gelişmesinin yarışmalar ve genç fikirlerin rekabet ortamını ve mimarlığı besleyici olduğunu, yarışmaların mimarlık ürününün görünürliğini sağladığını düşünüyoruz. Yurt dışında başka yarışmalarınız oldu mu? Onların seçimlerini nasıl değerlendirirsiniz?

KA: Ben Amerika'da hocalık yaparken Paris'te "Les Halles Uluslararası Yarışma Projesi"ne de katılmıştık. Yarışmaya 680 tane proje katılmıştı ve projemiz son etaba kalanlar arasındaydı ama mansiyon bile alamadık. Ayrıca Amerika'da bir yarışmaya daha katılmıştık. Yarışmanın konumu Baltimore'un içinde büyük bir alanda bulunan konut projesiydi. O yarışmada da neticede alamadık. Bu yaştan sonra ben artık yarışmalara girmek istemiyorum. Çünkü zaten hem yaşam hem de enerjim artık müsait değil. Bir de kabul etmem gerekir ki gençler yarışmalarda daha iyiler. Jüri üyelerinin bireysel tercih ve tarzlarını çok iyi etüt edebiliyorlar. Ben kendi mimarimi yapmaya çalışırken bu unsurları düşünemiyorum. Bir örnek daha verebilirim. En son Mersin Sahili Düzenlemesi için bir yarışma projesine katıldık. Ben liman kentlerinin deniz sahiliyle yakın ilişki kurmasını çok önemserim. İzmir Limanı Proje Yarışması'nda da aynı yaklaşımdaydık, orada da kent dokusunu denizle ilişkilendirdik. Yani kamusal yaşamı denizin kenarına yaklaştırdık liman kentinin denizle ilişkisinin kuvvetli olmasını istedik. Meğer Türkiye'de kent planlamacılar göre bu çok fazla arzu edilmeyen bir yakınlaşmamış. Sahillerin tamamıyla özel yapılardan arındırılarak açık parklar olarak halkın kullanımına bırakılmasını daha doğru buluyorlarmış. Hatta yarışma sonrası jüri üyesi olan bir arkadaşım aynen bunu bana söylemişti.

SM: Kamusal alanı artırma çabası.

KA: Evet, neticede kent dokusunun içinde bulunan sokak ve meydanların hepsi kamusal alan oluyor. Bazı yerlerde tam sahil kenarında yalı gibi binaların olması çok mu yanlış oluyor? Öyleyse hayran kaldığımız tüm boğaz yalılarını da hatalar zinciri olarak görmemiz gerekmez mi? Bakın kentin dokusu sahilde yer almazsa orda kentin yaşam hayatı da oluşamaz. Komik tarafı sahilin sadece kamuya açık kalması için direnen kişiler deniz kenarında yapılaşan Mersin Marina gibi alışveriş merkezlerine itiraz edemiyorlar. Hatta Ataköy'ün sahilini tamamıyla kamuya kapatan yüksek yapı siteye de fazla bir şey diyemediler. Bence kent yaşamının bazı yerlerde denizin üzerine olması gerekiyor. Bizim boğaz köyleri Arnavutköy, Ortaköy ve Bebek hepsi suyun üzerinde yer alıyor. Almanya'da Hamburg örneği. Deniz kentlerinin böyle olmalarının çok önemli olduğunu düşünüyorum. Evet, genelde halka açık sahiller parklar olabilir ama sahil otolunun dışında kalan tüm yeşil alanın kentten soyutlanması tercih edilmez. Göztepe Sahili'nde olduğu gibi hızla akan trafik yayanın sahile rahat ulaşmasını engelliyor. Yayalar o büyük yolu geçtikten sonra parka ulaşıyorlar ama hiçbir zaman denizin üzerinde kalıcı kent yaşamı devam edemiyor. Biz bunun aksini İzmird'e ve Mersin yarışmalarında önerdik. En azından aykırı bir fikir olarak mansiyon alabilirdik. Alamadık. Ondan dolayı yarışmaların değerlendirme süreçlerine biraz kırgınım.

SM: Antalya'yı az çok biliyoruz. Özellikle Konyaaltı kıyı bölgesini. Orada da sizin bahsettiğiniz profile benzer bir çevre kullanım profili vardır. Önce kumsal, sahil vardır, sonrasında kafeler başlar, daha sonra koşu ve yaya yolu, en son da trafiği yavaşlatılmış bir taşıt yolu vardır. Taşıt yolundan sonra da ticari yapılar yer alır. Fakat o taşıt yolu eskiden hızlı bir yoldu. Şimdi artık taşıtla hızlı gidemiyorsunuz o yolda, sanki araba yokmuş gibi yayalar karşıdan karşıya rahatlıkla geçebiliyorlar.

KA: Böylece tabii, yani yolun malzemesinin değişmesi ve yayanın sahile ulaşımının teşvik edilmesiyle, çok olumlu bir gelişme olmuş.

SM: Tabii orada parke kaplama yapmışlar. Arnavut kaldırımına benzer bir taş parke kaplama var. Yani araba tekerleklerinden gelen sesler biraz hızlandığınız zaman araçtaki herkesi rahatsız ediyor

KA: Trafiği yavaşlatmak çok doğru bir karar olmuş. Ama karşıya geçen yayalar için denizin kıyısında kamusal çekim merkezleri oluşabilmiş mi? Şimdi Mersin'in sahiline dönersek; sahilde boydan boya uzanan boş bir yeşil alan yaratmışlar ama daha sonra halka açık bu parkın sürekliliğini kesen "Mersin Marina" adında bir alışveriş merkezi artı marina yerleştirilmiş. Demek ki deniz kıyısında özel ticari kullanımların olmasına izin verilebiliyor. Bunun doğal bir ihtiyaç olduğu anlaşılmış. Liman kentlerinde insanlar denizin üzerinde de vakit geçirmeyi arzu ediyorlar. Ben

ce kullanım sadece alışveriş merkezleriyle değil, kentin dokusu sokak meydanları ve günlük yaşamıyla deniz kıyısına ulaşabilmeli. Çünkü kent dokusu her zaman canlı kalacaktır. Sokakta yürüyen yayalarla ve zemin üstündeki konut yaşamlarıyla ortam sürekli hareketli ve canlı olur. Konutların varlığı sahil sokaklarını renklendirir. Bunu alışveriş merkezleri yapamaz. Ben liman kentlerinde yaşamın deniz sahiliyle yakın ilişki kurmasını çok önemsiyorum. Ne yazık ki planlamada bu düşüncüyü destekleyen yeni örnekleri göremedim. Genelde sahil bulvarlarının yanındaki yeşil alanların içinde Ataköy Alışveriş Merkezi benzeri ve kamuya kapalı siteler yer alabiliyor. Hatta Galataport da, yolun sonunda, iki adet güzel müze binası olan çok şık bir alışveriş merkezi değil mi? Sizde görüp gezmişinizdir sanırım.

SM: Henüz İstanbul Modern'in için göremedik. 2022'de henüz müze açılmamıştı ama müze çevresini ve sahil kullanımını detaylı olarak görmüştük.

KA: Evet Galataport çok güzel bir alışveriş merkezi ama İstanbul'un dokusuyla bütünleşmiş değil. İstanbul'un karakterini kent dokusuyla denize yaklaştırmıyor. Çoğunlukla ticari kullanımların içinde Renzo Piano'nun tasarladığı İstanbul Modern yabancı bir büyük yolcu tur gemisi gibi sahile yerleşmiş. Çevreleriyle tüm bu yapılaşmalar sahildeki insan ölçeğini bayağı aşmış ama mimarilerinin gayet sofistike ve kaliteli olduklarını kabul etmemiz gerekiyor. Bu binayı ben de beğenip alkışlıyorum ama kentsel tasarımcı olarak uygun bulamıyorum. Çünkü İstanbul'la referansı olmayan, uçak gemisi gibi bir bina yerleşmiş manzaraya en hakim olan konuma. Bence müze binaları genelde sergiledikleri sanat eserleriyle içe dönük bir değer yaratırlar ve çevrelerini canlandırır ama tarihi İstanbul'un en güzel manzarasını Renzo Piano'nun güzel binasının hakim olup kapatması hatalı olmuş.

SM: Renzo Piano'nun bir tasarımının Türkiye'de olması çok değerli bir durum elbette. Farklı yönleri ile değerlendirmeler yapıyor tabii. Boğaz cephesindeki açık balkonlar çok dikkat çekici. Mesela bu balkonları iskele gibi yorumlayanlar var. Zemin katın tamamen şeffaf olması, arkasındaki caminin olduğu meydanla sahil yolu ve Boğaz arasında bir şeffaflık sağlıyor. Binanın işlevi müze olduğu için daha çok içe yönelik bir yapı. Birdenbire deniz sizin müze mekanınızda ikinci plana düşüyor. Ama daha kuzeydeki alışveriş merkezi kıyıda yer almasına rağmen atriumlardan oluşan, sahilde kapalı kutular gibi işleyen dış mekanla ilişkisi olmayan yapılar. Bu durum çok olumlu bir kıyı yaşantısı oluşturamıyor.

KA: Bu görüşünüze bir ekleme yapmam gerekiyor. Bunu da kabul etmemiz lazım ki İstanbul sadece bir "anadolu kenti" değil. İstanbul'un bir "dünya kenti" olarak dış dünyaya açılması kabul edilebilir. Onun için Renzo Piano'nun bu binası da doğru yerini bulmuş diyebiliriz. Ben

Mersin Üniversitesi Denizcilik Fakültesi (Fotoğraflar: Dr. Esra Şahin Burat).

de buna saygı duyabilirim, ama daha değişik bir yaklaşımla Galataport, daha küçük ölçekte birçok sanat galerisiyle bir "sanat semti" olabilirdi. Yani sadece iki adet çok büyük müze ve ticari yapı olacağına daha küçük yapılarla kent dokusu birleşebilirdi. Siz de haklısınız, müzeler içe dönük mekanlar yarattıklarına göre denizin kıyısında olmaları gerekmiyor. Yanlış bir yerde o müze bana göre. Diğer yandan, Renzo Piano'ya ait bir binanın orada olması ve boğazdan görünür olması İstanbul için ayrı bir uluslararası değer. Bu aralar ben zaten artık bütün konuşmalarımı mimarlık yerine kentsel tasarım hakkında yapıyorum. Biz mimarlar güzel kaliteli binalar yapsak bile çevrelerindeki kentin kalitesi düşüğe, onların anlamı kalmıyor çünkü kamusal kent yaşamı yapıların dışında geliyor.

SM: Kentsel tasarım süreçlerini konuşurken daha çok sözü size bırakacağız. Üniversite kampüs tasarımlarını kitabınızda kentsel mekan ve ilişkilerin küçük ölçekte ele alınması olarak yorumluyorsunuz. Kentsel planlama eğitimi de almış biri olarak sizin Çukurova ve Adana üzerindeki düşüncelerinizi merak ediyoruz. Kentte aksayan neler görüyorsunuz, neler olması gerekiyor? Bu

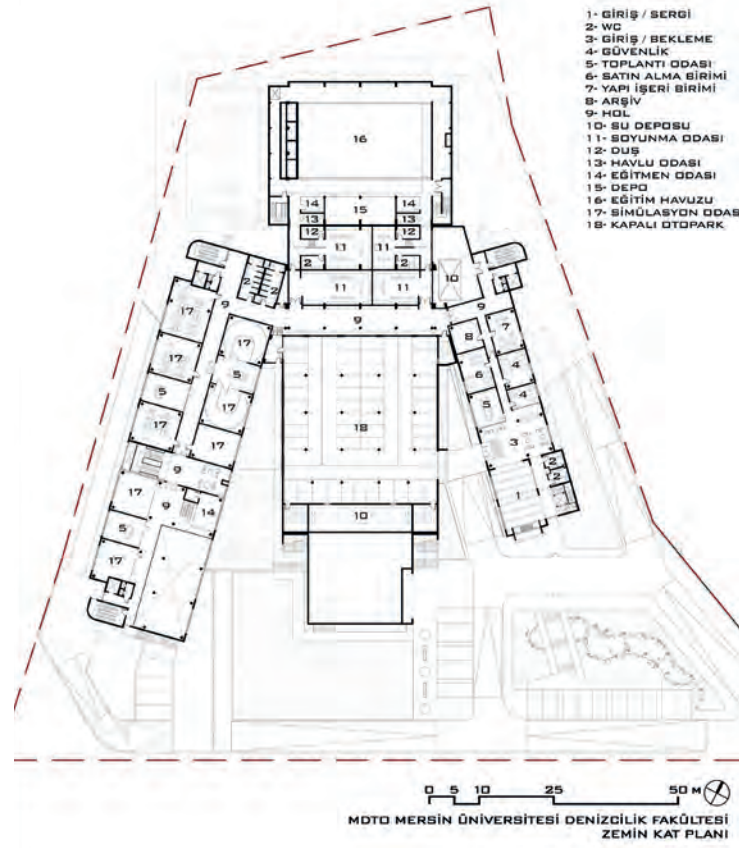
kent gözlemlerinizi kentsel gelişim, dönüşüm süreçleri açısından ele alabilir miyiz?

KA: Kent konusunu şöyle çok önemsiyorum. Bundan sonra gezegenimizde sürdürülebilirlik önemliyse, yerel olarak yaşam tarzımızın değişmesi gerekiyor. Enerji tasarrufu bireysel yapılara güneş enerji panelleri yerleştirerek, tepelere rüzgar pervaneleri koyarak, elektrikli otomobillerle halledilecek bir mesele değil. Eğer küresel ısınmanın hızını kesmek istiyorsak sürdürülebilirlik konusuna daha geniş kapsamlı bir açıdan bakılması gerekiyor. Bu kırılgan çok nadir güzel gezegenimizin üzerinde insan türünün yaşam tarzının küresel boyutlarda değişmesi gerekiyor. Büyük metropollerin içinde ve aralarında ulaşım mesafeleri artıkça enerji bağımlılığımız katlanarak artmaya devam edecektir. Bu sorunların geniş yollarla ve toplu taşıma sistemleriyle çözülmesi imkansız görünüyor. Öncelikle, metropollerin tek merkezli genişlemesinden vazgeçilmesi gerekiyor. Günlük hayatımızı kentin bir ucundan öbür ucuna ulaşmakla geçirmenin getirdiği zaman ve enerji israfı anlamsızlaşmış durumda. Genel olarak tüm ihtiyaçlarımızı yürüme mesafelerinde halledebilirsek motorlu

araçlara ihtiyacımız sınırlanır. Bacağımıza güvenerek ulaşımı sağlarsak hem enerji tüketimi azalır hem de daha sağlıklı yaşam elde edebiliriz. Yani büyük metropoller yerine kentlerin daha küçük, yürünebilir semt birimleri tarzında genişlemelerini planlamamız gerekiyor. Ancak böylelikle biz güzel vatanımız Anadolu'yu "asfalt ormanı" na çevirmekten kurtarabiliriz. Beni en çok üzen şey nedir biliyor musunuz? Biz ülkemizde hızlı büyüme ile çağdaş yaşama ve refaha kavuşacağımızı sanıyoruz. Enerji üretimini çoğaltarak daha hızlı ilerleyeceğimizi düşünüyoruz. Tam tersi biz büyüdükçe, talep ve arz artıkça israf ve çevre katliamı da çoğalıyor, ama Anadolu büyümüyor ve neticesinde tükeniyor. Aslında büyümeyi sınırlandırıp kaliteyi yükseltmemiz gerekiyor. Şöyle düşünen olabilir: "Ülkemizin nüfusu ve üretimi büyümezse o halde ekonomi çarkı nasıl döner?" Halbuki her şeyin ölçeğini büyütme yerine kaliteyi yükseltmekle ekonomi çarkı canlı tutulabilir. Nüfusun sınırlanmasıyla ve bireylerin daha değerli olmasıyla ekonomi yükselebilir. Aynı Avrupa ülkelerinde olduğu gibi refah seviyemiz yükselebilir. Bu konuda kentin tasarımı konusuna dönersek şu öneri verebiliriz: Carlos Moreno adında bir Or-

Mersin Üniversitesi Denizcilik Fakültesi vaziyet planı.

Mersin Üniversitesi Denizcilik Fakültesi zemin kat planı.

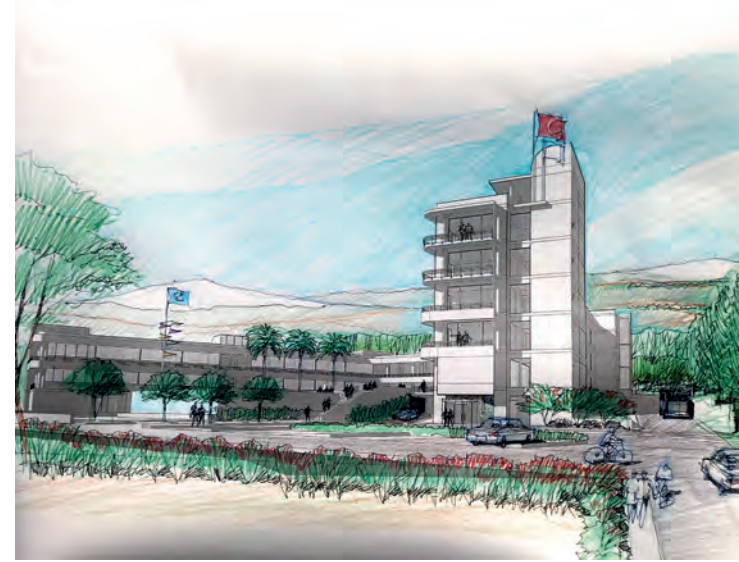
lombiyalı kentsel tasarımcı mimar "15 dakikalık şehir" diye bir yeni teori çıkardığını sanıyor. Yeni bir şeymiş gibi bizim eski Adana kentimizi tarif ediyor. Çocukluğumun Adana'sında 15 dakika içinde her şeye erişilebilir bir kentte yaşadık. Ayrıca boğazköylerimizde ve İstanbul'un geçmiş mahallelerinde böyle bir kent yaşamı mevcuttu. Biz yanlış planlama kararlarıyla bu yaşam tarzından vazgeçip bugünkü yaşamın kalitesiz ve sağlıksız büyük metropollerini inşa ettik. Barınmayı, çalışma ve iş merkezlerini ve alışverişini birbirinden ayırarak motorlu araçlara bağımlı planlamayı tercih ettik. Böylelikle sabah trafiğinde herkes için tekil olarak bir arabanın içinde evden işe, işten eve, alışverişe, okula ulaşmak bir çile oldu. Çocuklarımız zavallılar, yürümüyorlar okullarına, servislerle gidiyorlar. O servislerin içinde oksijen alamıyorlar, sıkışıyorlar. Bu nasıl rasyonel olabilir ben anlamıyorum. Biz neden bu yaşamı tercih ettik? Benim hafızamda olan sürdürülebilir ortamın içinden çıkıp, buraya gelmemiz çok yanlış oldu bence. Evet, "çağdaşlık" daha akılcı yumuşak şekilde yakalayabiliydik. Çağdaş olmak için her şeyi daha genişletip büyütüp, daha devasa yapmaya ihtiyacımız yoktu. Büyük hastaneler, büyük havaalanları, her şeyin daha büyüğü teşvik ediliyor. Ama her şeyin daha büyüğü, daha fazla motorlu araç, daha fazla dolaşım ve daha fazla tüketim ve israf ile neticeleniyor. Bu çokluğun içinde insanların birey benlikleri yok olmaya başlıyor. Örneğin ben bir devlet hastanesine gittiğimde içinde kay-

boluyorum. Bir mahalle ortamında veya kent semtinde küçük yapılarla insan ölçeğini temin etmek daha kolay olabilir. Kentler semt birimleri halinde büyürlerse ve aralarında da yeşil alanlar korunursa merkezlerinden doğaya yaklaşımı mesafesi de 15 dakika içinde olabilir. Yaşamın yeşil doğaya yürüyerek ulaşabilmesi de çok önemli. Hatta semtin çevresinde, küçük çapta tarım üretimi de olabilir. Sınırlı da olsa taze sebze ve meyvelerin tarladan sofraya mesafeleri yaklaşır. Bu da kamyon trafiğini azaltabilir. Antalya'daki domatesin İstanbul'a kamyonlarla getirilmesinin karbon emisyonunu düşürsek bunun faydası çok bariz. Birçok tüketim malzemesini yaşadığımız mekanlara yakın mesafelerde üretebilirsek sürdürülebilirliğe büyük katkı sağlamış olacağız. Bence bu konuyu mimarların da düşünmeleri gerekiyor. Kentlerin tasarlanıp planlanmaları büyük ölçekte mimari eylemdir. Mimarca tasarlanan kent ancak güzel ve kaliteli bir kent olabilir. Sokakların, meydanların silüetleri tasarlanmazsa bunların kendiliğinden imar planlarıyla olmalarının imkanı yok. Çünkü planlamacılar, imar planları yönetmelikleriyle kötünün engellenmesi için sınırlamaları belirliyorlar. Yüksek emsaller belirleyerek kentin yapışmasını ranta açmış oluyorlar. Ama kentin tasarımını asla hayal edip, tasarlamayı yapamıyorlar çünkü sadece 2 boyutlu düşünebiliyorlar. Sadece yanlışları sınırlamak için imar planları hazırlamış oluyorlar. Değil mi? En "kötüyü" önlerken en "iyi" elde edilemez. Fa-

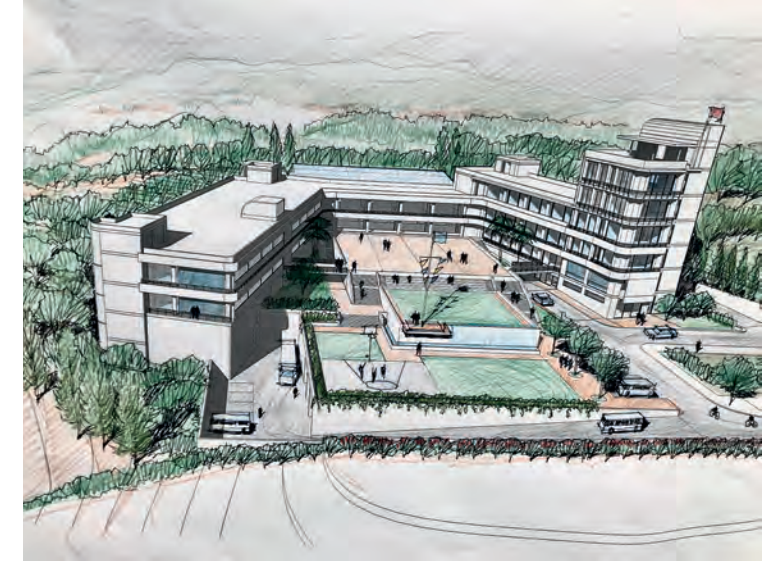
kat şunu demek istemiyorum. "Mimar bir tanrı gibi kenti tasarlayacak". Tabii ki kentsel tasarım ekibinin içinde planlamacı olacak, haritacı olacak, altyapı için mühendisler de olacak hatta ekonomist ve sosyologların da olması gerekiyor. Ama bütün bileşmelerin sonunda güzel bir ürün çıkma ihtimali daha yüksek, o da kent. Kentlerde ulaşım yolları yerine insan merkez alınabilirse daha yaşanabilir bir plan uygulanabilir. Bizim şu anda yaşadığımız kentlerde insanlarda psikolojik problemler yaratığımızı varsayarsak kentsel tasarımın önemini anlamış oluruz. Ben bu konu üzerinde saatlerce konuşabilirim ama ben sizin sorularınıza cevap vermeyi tercih ederim.

SM: Son yıllarda bazı Avrupa kentlerinde sürdürülebilirlik bakımından dönüşümlerin olduğunu görüyoruz. Daha çok yeşil kent, kendine yeten kent çabaları var. Enerji korumacılığının yanında sürdürülebilir bir yaşam çevresini genişletmek gibi... Sizin yaptığınız ve içinde bulunduğunuz buna benzer örnekler var mı? O kentsel yaşam senaryolarını gerçekleştiren örnekleri söyleşi ekine koyabilecek miyiz?

KA: Evet, Bizim web sayfamızda "urban design" linkinden kentsel tasarım kısmına girerseniz "Bağlar Mersin" adında projemizi inceleyebilirsiniz. Projede 380-400 dönümlük bir arazi üzerinde bir kent birimi tasarladık. Maalesef projemiz uygulanmadı ama bence kent tasarımı

Mersin Üniversitesi Denizcilik Fakültesi eskizleri.

fikirlerimizi sergileyen çok güzel bir örnek teşkil etti. Proje bu Amerikan banliyö tipi değildi. Amerikan banliyösünün kötü tarafı şu, bahçeli evler bir yerde çalışma mekanları başka bir yerde olunca otomobil bağımlılığı kaçınılmaz olmuş. Yani öyle bir şey ki evde dört kişi varsa dört tane otomobil olması gerekiyor. Bahçeli evlerin bile bazen dört arabalık garajı olabiliyor ve direkt mutfığa bağlanıyor. Neticede, Amerika çok büyük bir ülke ve ekonomik kazancını bütün dünyadan alabiliyor. Yani ABD halkına daha çok refah verebiliyor. Ama bu bizim ülkemiz için geçerli değil. Hatta biz aile olarak Amerika'dan dönerken neden Adana'ya dönmeyi tercih ettik de İstanbul'a dönmeyi? Sebep şu; İstanbul çok büyük bir kent olduğu için orda bir fark yaratabileceğimi sanmadım. Aile bağlarımızın bulunduğu Adana daha yeni geliştiği için orayı tercih ettik. Geldiğimizde, 1992'de daha Kuzey Adana yapılaşmamıştı. Belki Amerika'da yapılan hataları tekrarlamayız diye düşündüğümün ne kadar ümitsiz olduğumu şimdi anlayabiliyorum. Adana da vahşi kapitalizmin kurbanı, motorlu araçlara bağımlı bir kent olarak günümüze geldi.

SM: Mersin'deki projenizin 380 dönümlük alanı kapsadığını söylediniz. Bu projedeki tasarım ilkelinizden bahsedebilir misiniz? Yani bu kentin kendine yeterliliği konusunda öngörüleriniz, teorileriniz nelerdi?

KA: Bağlar Mersin Projemizde genelde alçak yapılaşma tasarladık ama tam semt merkezinde tek bir yüksek yapılaşmayla görsel çekim noktası vurguladık. Çoğunlukta iç bahçeler çevresinde 6 katlı, 7 katlı apartmanlar ve dış çeperlere iki katlı bitişik nizam evler yerleştirdik. Genelde o projenin merkezinde daha bir yoğunluk var. Şöyle düşünmüştük, merkezde daha küçük dairelerde gençler hayatlarına başlarlar, çok az yürüyerek kafelere falan inebilirler ve her şey ayaklarının altında olabilir. Belki de tabii yaşlılar da orada oturmayı tercih edebilirler. Çünkü onların da büyük evlere ihtiyacı olmaz. Ama

merkezin dışında daha çok yatak odalı daireler planladık. Tüm semtin daha dışında büyük bahçeli villalar yerleştirdik. Şimdi bu sosyal ve ekonomik olarak her gelir grubunun aynı kent birinin içinde yaşayabilmesini sağlayabilir diye düşündük. Yani gelir ayrımı yapmadan en lüks evdeki oturan çocukla en mütevazı evde oturan çocuğun aynı okula giderek dost olmalarını sağlamak amacımız oldu. Tasarım konseptimizin biraz da sosyal tarafı olması gerekir diye düşünüyoruz. Semtin merkezinde belirli bir yoğunluğun olmasıyla sıkışma var. Burada tanımlı avlular, tanımlı meydanlar, yani geleneksel klasik bir kentte olduğu gibi bir doku yaratmaya çalıştık. Merkezin dışında biraz daha az katlı, yeşilin içinde apartmanlar ve dışında küçük bahçeli evler tasarladık. Amacımız semtte oturan insanların aileleri büyüdükçe orada oturmaya devam edip başka bir yere gitmemeleri ve böylece yerlerine sahiplenmelerini istedik. Bunu da çok önemsiyoruz.

SM: Siz farklı kuşakları bir arada tutuyorsunuz. Önemsiyoruz bu anlayışı. Sizin deyimimizle kent biriminin donanımı; eğitim, çalışma, sosyal kullanımlar, iş merkezleri gibi işlevler de bu birimin içerisinde yer alıyor muydu?

KA: Evet. Semt birimlerinin merkezlerinde ticari kullanımlarda olabilir ama her şeyi tek yerde karşılamak, yani kent birimin içine hapsetmek realist olmayabilir. Onun için değişik kent birimlerinin merkezlerini bağlayan ulaşım sistemleri olabilir. Örneğin çocuğunuzu başka bir kent birimindeki okullara da gönderebilirsiniz. Öyle bir engel olması gerekmez. Ama kendi kent biriminin içinde kalma opsiyonunuz olursa servis ücretleri olmaz. Aynı İstanbul'daki Ortaköy'de evi olan çocuğun Arnavutköy'deki ilkokula gidebilmesi gibi. Ama bence ilkokulun ve hatta ortaokulun da evlere yürünebilir mesafelerde olmaları tercih edilebilir. Ama teknik okul ve üniversite kent biriminin içinde olmalı olabilir. Ben Almanya'da Stuttgart'ın dışında,

Leichen diye küçük bir kasabada şunu izledim. Orada tarımla küçük sanayi birlikte yer alıyordu. Temiz Sürdürülebilir endüstri kasabanın ekonomisine katkı sağlıyordu. Ülkede üretimi merkezi organize sanayide toplamak yerine dağıtmak daha kontrol edilebilir bir model yaratmış. Büyük organize sanayilerin ayak izleri de çok büyük oluyor. İşçilerin çok uzak konut alanlarından gidip gelmeleri ulaşım problemleri yaratabiliyor. Halbuki kent biriminin içinde küçük bir endüstrinin yer alması ve orada çalışanların yürüyerek gelebilmeleriyle fabrikaya sahip çıkmaları tercih edilebilir. Yani bu konular biraz mimarın dışında kalan alanlar gibi görünse de direkt olarak Kentin tasarımında önemli unsurları teşkil ediyorlar.

SM: Belki de sadece mimarlarla değil de sosyologlarla ve daha farklı disiplinlerle bir araya gelip tasarlanması gereken süreçler... İnsanların hayatına dokunurken çok farklı disiplinlerde uzmanların bir arada fikir üretmesi gerekiyor.

KA: Ama işte bu farklı disiplinler masa başında oturunca mimar da bu grubun içinde olmalı. Yani mimar bunun dışında kalmamalı. Çünkü bu kararların sonunda kentin fiziksel bir yapıya dönüşmesi gerekiyor. O fiziksel yapıyı da mimarın tasarlaması gerekiyor. Ne kadar doğru fonksiyonları bir kent birimine yerleştiren bile yine de onun bir fiziksel estetiği var, sokakların düzeni var, altyapısı var, ne bileyim ben, silüeti var. Onlarda çok önemli şeyler. Sanat tarafını da unutmamak gerekiyor. Eğer bir binanın mimarisini sanatsal bir eylemle kent tasarımı da en büyük ölçekte mimari bir eylem.

SM: Kent mekanlarına ve onun kişilere etkisi çok ciddi boyuta ulaşıyor elbette. Peki bu kentsel tasarım süreçlerinden devam edersek, sizin Adana Stadyumu'nun dönüşümü projeniz var. Bir de Herman Jansen'in Adana için önerdiği bir imar planı var. Bunun gerçekleştirme süreci hakkında düşüncelerinizi de soracağız. Adana Stadyu-

Mersin Deniz Ticaret Odası.

mu'nun dönüşümünde, alanın kente ait bir mekana dönüştürülmesinde önerileriniz nelerdi?

KA: Adana Stadyumu kentin merkezinde yer alıyor. Adana Stadyumu yıkılırsa o boşlukta park olması bir tasarım eylemi. Sadece orayı boşaltıp ağaç dikerek olacak bir şey değil. Biz onun için Adana'daki stadyumun çevresindeki yapılaşmanın estetik ve tanımlı olmasını tasarladık. Aynı bir resmin çerçevesi gibi ortadaki yeşil alanı tamamıyla boş bırakmak istemedik. Bir de bu yatırımın finans tarafı var. Her şeyi park yapıp bakım masrafını belediyeye yüklemek akıl işi değil. Parkın çevresindeki yapılaşma parkın sahiplenilmesine ve finansına katkıda bulunabilir diye düşündük. Mimarın sadece yatırımcıya değil topluma da bir sorumluluğunun olduğuna inanıyorum. Yatırımcı genelde son kullanıcı değil. Ama kendi yaşam kalitesi sonunda tüm topluma yani bizlere kalıyor ve mimarın bundan sorumluluk duyması gerekir. Ama belki de ben hayal aleminde yaşadığım için hakikat öyle olmayabilir. Genelde mimarın ücretini ödeyen yatırımcı tüm yapılaşma sürecine hakim olabiliyor.

SM: Herman Jansen'in öneri imar planından kitabınızda söz ediliyor. Bu plan gerçekleşmiş mi ya da sonuçları ne olmuş Adana için?

KA: Tarihi Adana'nın dışında kalan alanları düzgün sokakları, ızgara planı Herman Jansen tasarlamış. Tren istasyonunun çevresindeki semtleri bahçeli evler olarak planlamış. Planı "Garden City" bahçeli şehir olarak alçak yapılaşmayla yerleştirmiş. Yemyeşil ama güzel düzgün sokaklardan oluşan ızgara planının içindeki o bahçeli evleri biz yıktık ve yerine yoğun apartmanlar yerleştirdik. Adana'nın çevresini bozduktan sonra yetmedi Kuzey Adana'ya da yüksek yapılaşmayı yaydık. Yani böylece güzel bir bahçeli kenti kaybettik. Bence bu değişim bir kayıp oldu çünkü en azından mevcudu korumalıydık. İstanbul'daki Levent'leri bilirsiniz mesela. Kullanımlar değişse bile alçak yapılaşma olarak kalmış ve bence iyi olmuş. Konut sahipleri de bu değişimden çok mağdur olmamışlar çünkü o

konutlar kentin merkezine yakın oldukları için iş yerleri olarak değer kazanmışlar.

SM: Siz de biliyorsunuzdur ülkemizde genellikle fiziki büyüklükler üzerinden her şey anlatılıyor, işte şu kadar büyüklükte bina yaptık, şu kadar büyüklükte hafriyat yaptık gibi, böyle bir ölçüm sistemimiz var. Nitelik üzerinden çok fazla bir olumluluğu geliştiremiyoruz ne yazık ki... Akıradaki yazılarınızdan biz bu çıkarımları yapıyoruz. Dünya kentlerini dolaşıyorsunuz. Miami, Londra, Roma sonrasında da İstanbul'dan söz ediyorsunuz. Bunlar tabii 2000 yılından sonraki süreçler olduğu için nasıl görüyorsunuz? Dünyadaki kentsel kullanımı, kentsel yaşam eğilimini ve yerel otoritelerin yani belediyelerin ve merkezi yönetimlerin kararlarının sonuçları gördükleriniz bizce. Bu kadar derin özlem sonucunda Adana bu bakışın neresinde yer alıyor olabilir?

KA: Ben size eski Adana'nın çevresindeki yaşamı tarif ettim. Bir de Adana'nın tarihi merkezi vardı. Oradaki dar sokaklı Tepebağ Mahallesi çürümeye terk edilmiş durumda. Tepebağ'da Adana'ya ait avlulu, cumbalı evler varmış. Şu anda çoğu bakımsızlıktan depremden sonra yıkıldı. Ama aslında onların hayatını sonlandıran kent merkezinin terk edilmesi oldu. Sanayi, Ticaret Odaları ve Valilik gibi yapılar Adana'nın merkezinden dışarı çıktı. Dışarı çıktı derken kentin içinden dışına daha geniş bir alana yerleştirildi. Yani arabayla herkesin ulaşması için sanırım. Valilik de kentin merkezini terk etti ve hatta Vali Evi çok kentin dışında inşa edildi. Bu kamusal yapılar kent içinde mıknaatıslar gibi çekim merkezleri yaratırlar. Yani bunlar kente canlılık veren unsurlardır. Bunlar kent dışına çıkarsa kentin içi kime kalır? Otomobil kaporatıcısı, egzoz tamircisi ve depolar gibi kullanımlar kentin değerine ve estetiğine zarar verir. Yani bir anlamda kentin merkezi ölmeye başlar. Adana'nın içi neticede boşalıp ve bakımsız kalınca güvenlik de azaldı. Akşamları yürümek, gezmek tehlikeli olmaya başladı. Ben ATÜ'yu tasarlarken ilk tercihim üniversitenin kentin içinde olmasıydı. Tüm fakülteler uygun olmasa

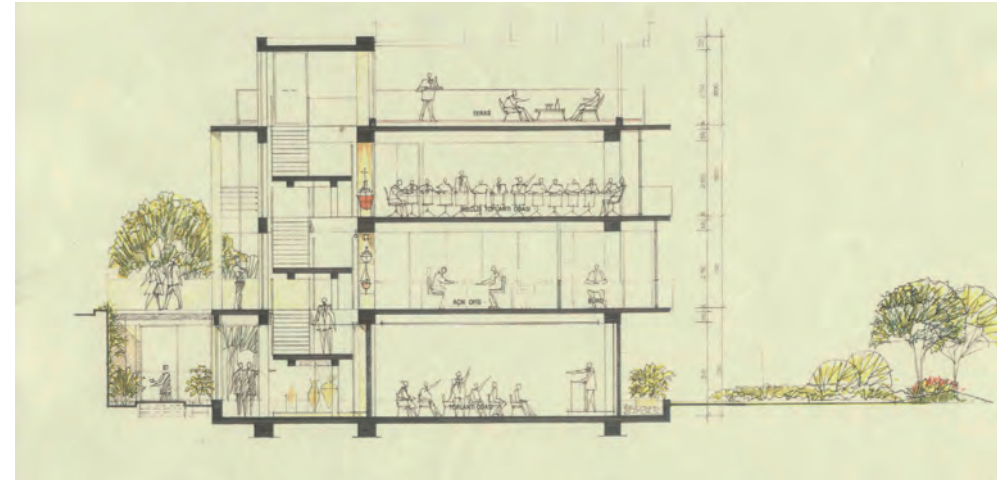
bile sosyal bilimler, ticaret, mimarlık, planlama gibi eğitim faaliyetleri kentin içinde olabilirlerdi. Eğitimin kentin içinde olması ekonomisine değer katabilir. Kenti tamir edecek para yoksa üniversite buna bir destek olabilir. Neticede bir kentin merkezi sadece turistik eşya satan dükkanlarla canlanamaz. Belki eski tarihi evler tamir edilip öğrenciler için yurtlar, hocalar için lojmanlar olarak kullanılabilirler. Bu örnekleme biraz da Eskişehir de ki gibi üniversitenin kent merkezinde olmasına benziyor. Ben zaten kent olarak Eskişehir'i çok beğeniyorum. Eskişehir yürünebilir bir kent olarak Türkiye'nin en güzel kentlerinden biri. Ama bunun aynısını Adana yapamamış ve çok önemli bir fırsatı kaçırmıştı. Yazık olmuş yani... Yakın zamanda ufak tefek kentsel iyileştirmeler yapılmış olsa da kentin bütününe fazla etkilememiş çünkü daha kapsamlı iyileştirme için finans kaynakları artık kalmamış. Kamusal yapıların kentin dışına çıkmasıyla yeni yatırımlarda da şehrin dışına çıkmış.

SM: 1935 yılı ve sonrasında doğan mimarların, meslek yaşamlarının dışında, hobi ya da farklı ilgi alanlarının olduğunu gözliyoruz. Sizin boya kalemleri ile renklendirdiğiniz çizimlerinizi, mobilya tasarımlarınızı görüyoruz. Le Corbusier'in, Adolf Loos'un da mobilya tasarımları vardı. Bu tür eğilimleri nasıl yorumluyorsunuz? Mimarın tasarladığı mekana uyumlu ve mekanla ilişkilendirdiği mobilya tasarımları yapması ilginç bir durum. Buradan hareketle sizin de tasarladığınız mekanlarla ilişkili obje tasarımlarınız var mı?

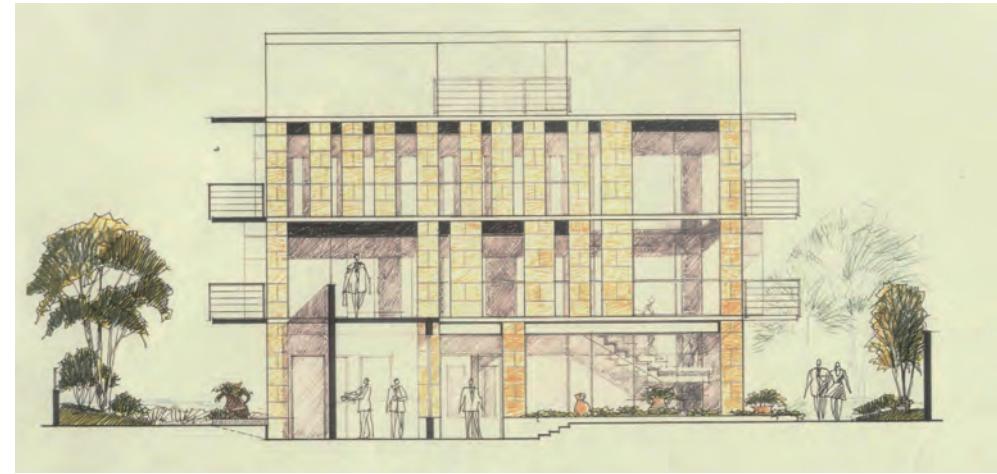
KA: Yurdumuzda mimarların mobilya tasarlama eylemi biraz yokluktan oluşmuş ve biraz da imkandan olabilmış. Bir mimar, belki de egosunu tatmin etmek için, tasarladığı mekanın içindeki kapı kulpundan aydınlatma elemanlarına kadar bir uyum içinde olmalarını arzu edebilir. Bunu başarabilmek için her şeyi kendi tasarlamak isteyebilir. Adana'da hala bir marangoza tasarladığınız mobilyayı yaptırabiliyoruz ve çok da yüksek fiyatlarla da değil. Örneğin Amerika'da bunu

Mersin Deniz Ticaret Odası batı cephesi eskizi.

Mersin Deniz Ticaret Odası kesit eskizi.

Mersin Deniz Ticaret Odası kuzey cephesi eskizi.

yaptırmanın nerdeyse imkansızdır çünkü özel tasarımla üreteceğiniz parçalar hazır alacağınız mobilyanın 10 misli fiyatına çıkabilir. Özel mobilya tasarlanmanın ekonomik anlamı kalmaz. Adana'da ben de bazı mobilyalar tasarlayıp marangozlarıma yaptırma imkanı bulabildim. Daha önce değinmiştim, 1976-1979 arası İstanbul'da hazır hiçbir yerli yapı elemanı yoktu. Biz aydınlatma elemanlarını bile tasarlayıp Beyoğlu'nda atölyesi olan Ermeni Dikran Usta'ya yaptırmaştık. Onun atölyesine

girip kalıp üretimine müdahil olmuştuk. Tam klasik anlamda hakiki mimarlık yapmıştık o yıllarda. Asla benim Amerika'da yaşamaya çağım bir deneyim olmuştu. Şimdi yine konuyu dönersek, ben Amerika'dan Adana'ya döndüğüm zaman aynı hataların Türkiye'de tekrarlanmaması için çaba verdim. Ama bir de baktım ki yerli değerleri koruyup geliştirmek yerine yurtdışına benzeme özentisi daha hakim. Bana gelen müşteri benim onlara Amerikan yaşamını yaratmamı istemiş me-

ğerse. Hatta televizyonda "Dallas" dizisinden örnek görseller vermişlerdi. "Sen Amerika'da okudun bilirsin. Şöminemizin aynen böyle olmasını isteriz." gibi isteklerde bulunmuşlardı. Ben de tam tersi yerli yaşamın yorumunu yapmak istiyordum.

Ben hala aynı düşünüyorum. Mimarimizde çağdaşlık ve modernite olacaksa zemininde bizim yaşantımız olması gerekir. Dışarıdan gelen bir yaşantının kopyasını veya benzerini asla tasarlamak istemem. Bu yaklaşımla başka her şeyi de kabul edip yorumunu yapabilirim. Buna kapıda pabuç çıkarıp terlik giymemiz de dahil çünkü bunun da hijyenik bir sebebini anlayabiliyorum. Aynı Japonya'da olduğu gibi çağdaş olmak için kendi adetlerimizden vazgeçmemize gerek olmadığına inanıyorum. Yani biz Avrupa kentini, Amerika kentini taklit ederek değil, kendi Anadolu yaşamımızdan ve kökümüzden kopmayarak çağdaş bir kent kurabilmeliyiz. Bu çok önemli bir tercih ve her sanat dalında geçerli olabilir. Müziğimizde, resmimizde her sanat dalında kökümüzü yansıtabilmemiz gerekir.

SM: Tasarım geliyor, yer ve kültür bağlamına odaklanıyor. Aslında özün yorumu gerekiyor.

KA: Acaba şimdi çok yüksek bir teknolojinin etkisi altında kalınca biraz kendi özgüvenimizi mi kaybettik?

SM: Ürettiğimizden fazlasını tükettiğimiz bir topluma dönüştüğümüzü düşünüyoruz. Yapılan araştırmalara göre kişiler ortalama 3,5 yılda bir cep telefonunu değiştiriyor. Yeterince kullanmadığımız eşyalar, yararlanmayı bilmediğimiz bilgiler toplanıyor ve atılıyor, inşa ettiğimiz yapılar da gereğinden büyük ve atıl... Her alanda şiddetli bir şekilde yok etme çabası içindeyiz, çevremizi, doğayı, canlıları ve var olan her şeyi...

KA: Bu en son bahsettiğiniz konu esasen işin anahtarı. İsrafin sınırlandırılması gerekiyorsa üretimin de azalması gerekiyor. Bence üretimi sınırlayıp kaliteyi yükseltmeli. Kalite fiyata yansıyacağı için israfı da azaltacaktır. Ben tabii ekme peynir gibi temel gereksinimlerden bahsetmiyorum ama tüketim mallarının kalitesi ve fiyatı yüksek olabilir. Çok değişik konulara girdiğimizin farkındayım. Belki de toparlayamadık bu konuları ama en azından önemli olanlara biraz değinmiş olduk sanırım.

SM: Konuşmayı düşündüğümüz hemen hemen her şeyi konuştuk. Bize zaman ayırdığınız için tekrar çok teşekkür ederiz. Aldığınız ödül için de tekrardan tebrik ediyoruz.

KA: Bana da fırsat verdiğiniz için ben teşekkür ederim.

SM: Bu ülke için değerli görülmüş meslektaşlarımızı mimarlık ortamı ve bu alana ilgi duyan kişilere ulaştırmaya çalışıyoruz. Bu durum bizim için büyük bir zevk.

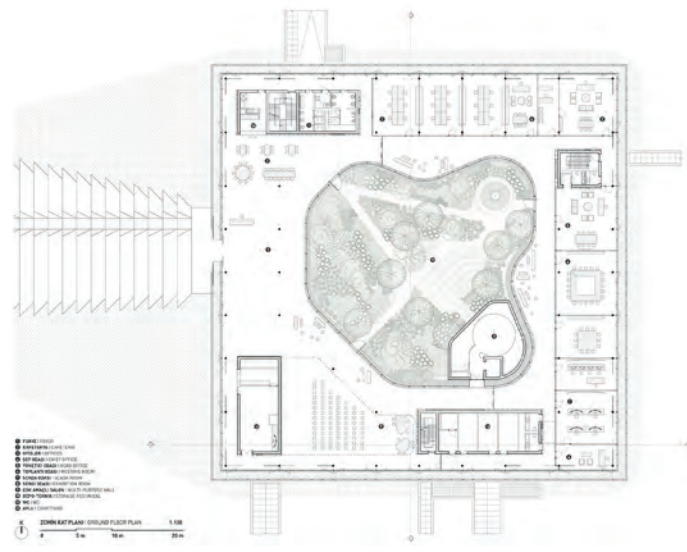
KA: Çok teşekkür ederim. Bana da önem verdiğiniz için. Eksik olmayın.

YAPI ÖDÜLLERİ

Karapınar Ges Merkezi Kontrol Binası.

Karapınar Ges Merkezi Kontrol Binası zemin kat planı.

Karapınar GES Merkezi Kontrol Binası, Bilgin Mimari Tasarım Ofisi

Bilgin Mimari Tasarım Ofisi'nin projesi Karapınar Güneş Enerjisi Santrali Merkezi Kontrol Binası, Karacadağ'ın batı eteğinde kurmuş bir göl havzası üzerinde Türkiye'nin en büyük güneş enerjisi santralının ortasında yola yakın bir konumda bulunuyor. Ekip böylesi mekanik ve yersiz yurtsuz bir konumda, güneş panellerinin sonsuzluğa giden yansımalarından oluşan bir serabın içinde

çalışanlar için bir vaha oluşturmayı amaçlamış ve bunu mecazın ötesine taşıyarak bir mimari deneyim olarak kurmayı başarmış.

Kare planlı prizmatik yapı kitlesi, yükseltilmiş çıkma temel çözümüyle, giriş noktasına yönelen kiremit rengi üçgen platform ile buluştuğu nokta dışında dört bir yanında yerden koparılmış. Eş ölçülerde farklı geçirgenlikte kare metal plakalardan oluşan dört cephesiyle kapalı kitle uzaktan bakıldığında maddesiz ve ölçeğini belli etmiyor. Tıpkı çölde bir vaha

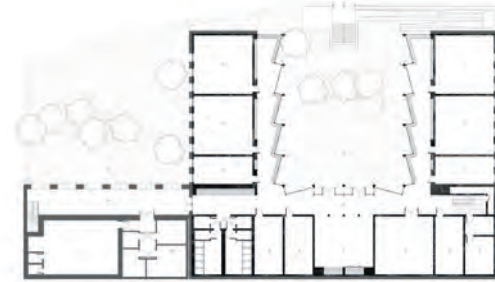
gibi yaklaştıkça netleşiyor ve cisimleşiyor. Çift cidarlı cephe sistemi kesiti yapının bütün çevresini dolanan bir ara mekan oluşturuyor. Yaklaşım cephesinin ortasında yer alan aynı malzemeden kayar kapıdan içeri girildiğinde bina, ortasındaki organik planlı avlu dışında tamamen beyaz bir kutuya dönüşüyor ve bir kontrol yapısının steril ortamını sunarak deneyimi yeniden soyutlaştırıyor. Strüktürel sistemin ve detayların oluşturulmasındaki incelikli tutarlılık bu soyutluğu destekliyor. Avlu çevresinde konumlanan ve kimi birbirine akan çalışma ve ortak kullanım mekanlarından bakıldığında cephe bir tül halinde dışarıdaki sahanın algılanmasını olanaklı kılıyor ve iklim etkilerini kontrol ediyor. İç mekanın beyazlığında göze çarpan ve endemik bitkilerden oluşan avlu bahçesinin bir noktasındaki kademelerden arkada Karacadağ görüntüsüne doğru çatıya ulaşılabilir. Çatı güneş enerjisi panellerinin sonsuza uzanan sahasını algılamak için bir panorama platformu görevi görüyor ve yoldan başlayan deneyimin tepe noktasını oluşturuyor.

Karapınar Güneş Enerjisi Santrali Merkezi Kontrol Binası teknik bir mekanı ve programı mimari bir deneyim haline getirmede, santralde çalışanlar için kendi içinde bir yaşam alanı oluşturabilmede, özgün yapı tektoniğinde ve sistem detay çözümlerindeki başarısıyla jürimiz tarafından Yapı Ödülüne layık bulunmuştur.

Sille İlkokulu, Teğet Mimarlık

Günümüzde Konya'nın güneybatı çepesinde bir mahalle olan Sille, Osmanlı döneminde önemli bir Karamanlı Ortodoks nüfusunu barındırmış, varlığı çok daha eskilere dayanan, mimari dokusu mübadele sonrası büyük oranda çözülmüş bir yerleşim. Sille İlkokulu, Selçuklu Belediyesine başlatılan iyileştirme çalışmalarını yürüten Teğet Mimarlık'ın buradaki projelerinden birisi. Aynı arazide geçmişte var olmuş ve varlığı sadece birkaç fotoğraftan bilinen, U planlı, iki kademeli bir han yapısına kitlesel ve tektonik anlamda benzetim kuran ve başka bir işlev için uyarlayan proje koruma açısından tetikleyici bir yaklaşımı mimarlık gündemine taşıyor.

Eski avlulu yapının kapalı taş duvar çeperi ve avluya farklı kotlarda açık ahşap revakları, bugünün yapısal kodları içinde yeniden yorumlanarak ve aynı malzemelerle üretilerek küçük ölçekli, tip ilkokullardan farklı ve yere özgü bir yapı üretilmiş. Okul, özellikle dere boyundan ve eski köprü hizasından bakıldığında araziye kademeli oturumu ile eski yerleşimin yapısal hafızasından bir parçayı yeniden oluşturmayı başarıyor. Okulda Silleli öğrenciler yerleşimin geçmiş bir mekan kurgusunu ve ölçeğini yeni bir tektonik içinde deneyimliyorlar. Ana toplanma alanı iç avlunun çeperindeki kademeli cam cephe ve boyunca uzanan ahşap dalgalı oturma yerleri, sınıfların önünde kaliteli bir teneffüs yerini tarifliyor. Tek kol halinde üst katın açık cephesi ise Sille'nin geniş görüntülerini içeriyor. Sınıflar ferah ve ahşap kirişlerin verdiği sıcaklık hissiyle konforlu. Okul mekanı açık oyun alanları ve kademe altı servislerle bir yan parselde uzanıyor.

Sille İlkokulu zemin kat planı.

Sille İlkokulu.

Sille İlkokulu tarihi bir yerleşim ölçeğinde mimari benzetim, tektonik ve işlev uyarlamasındaki başarısı, yerel nüfus yararına hafızayı koruma amacına in-

celikli ve basit bir şekilde ulaşılmış iyi bir çağdaş mimari yorum olması ile jürimiz tarafından Yapı Ödülüne layık bulunmuştur.

Çanakkale Belediyesi "Yeşil" Yerel Yönetim ve Kültür Merkezi Binası.

Çanakkale Belediyesi "Yeşil" Yerel Yönetim ve Kültür Merkezi Binası ve Yakın Çevresinin Düzenlenmesi Projesi, SCRA Mimarlık ve CBN Mimarlık

Şehirlerarası otobüs garının yeni yerine taşınmasıyla oluşan kentsel alanın diyagonal boyunca uzanarak yerleşen Çanakkale Belediye Binası bu yerleşme biçimiyle kendisinin yanısıra içinde bulunacağı meydanı da üretirek gerçek anlamda kentsel ölçeğin kurucu mimarlık nesnesine dönüşmüş haliyle gerçek bir kamusal yapı niteliğine sahip. Çevre yollarıyla hemzemin büyük meydanın ve bu büyük meydan içinde yer alan küçük çökertilmiş meydanın yanısıra yapının içinden geçen sokaklarıyla yapının kamusal niteliği daha da belirgin hale geliyor. Belediye başkanlığı yapısının işlevsel çözümü, meclis binasının meydana yönelimi, nikah salonunun kendi kalabalığını kontrol edebilen çökertilmiş meydan bağlantısı, çok amaçlı salonun izleyici, sanatçı, malzeme giriş çıkışlarının araç ve yaya bağlantıları gibi çok çeşitli işlevsel gerekliliklerin iyi kurgulanmış olması kullanışlı bir yapı ortaya çıkarıyor. Hemen bitişiğindeki benzin istasyonu ile olan ilişkisi ve inşai detaylarında eleştirilebilir noktalar olmakla birlikte, kütle etkisi, kamusal jestleri ve işlevsel çözümlere ilişkin taşıdığı olumlu nitelikler üzerinden Çanakkale Belediyesi "Yeşil" Yerel Yönetim ve Kültür Merkezi Binası ve Yakın Çevresinin Düzenlenmesi Projesi Yapı Ödülüne değer bulunmuştur.

MİMARLIĞA KATKI ÖDÜLLERİ

Pelin Derviş

Mimarlık, geniş bir yayılmaya ve bu yayılma üzerinden de alabildiğine farklı etkinliklere, etkilenmelere ve etkilere sahip. Yayıncılık da bunlardan biri; mimarlık yayınları hem yakın çevrede hem de uzak çevrede olanların farkında olmak için çok önemli bir kaynak. Mimarlık kitapları da bunların içinde en kalıcı olanları. Digital ortamda 'herşey' olsa da "kitaplardan kurtulacağınızı sanmayın" diyen Umberto Eco haklı; kitap -hâlâ- ayrıcalığını koruyor. Pelin Derviş genellikle yanı başımızda duran kişiler ve şeylerle ilgili yayına hazırladığı kitaplarıyla 'mimarlık kütüphanesi'nin çok önemli destekçilerinden biri. Konu "Düşünme ve Görselleştirme Aracı Olarak Türkiye'de Maket" olduğunda da, "Engelli Bir Mühendisin Engel Tanımayan Yaşamı" olduğunda da aynı titizlik ve ayrıntı zenginliğiyle geliştirdiği yayınları herşeyin kolaylıkla alaşağı edilip unutulmanın kucağına atıldığı bir ülkede 'mimarlığın hafıza kayıtları' olarak çok değerli bulunmuş ve bütün değerli işlerin ancak bir tür adanmışlıkla yapılabileceğini mimarlık yayınlarıyla da gösterdiği için jüri tarafından Mimarlığa Katkı Dalı'nda ödüle değer bulunmuştur.

Sibel Bozdoğan

Mimarlık tarihçisi Sibel Bozdoğan, Türkiye cumhuriyet dönemi mimarlığını yayınları ile uluslararası mimarlık söylemine taşıyarak önemli etki yaratmış üst düzey tanınırlığa sahip saygın bir akademisyendir. ODTÜ'den sonra MIT ve Harvard gibi önemli kurumlarda öğretim üyeliği yapmış, modern Türkiye mimarlığının daha geniş uluslararası çerçevelerinde çalışma konusu olarak yayınlamasında da büyük pay sahibi olmuştur.

Sibel Bozdoğan, mimarlık pratik ortamına, modern mimarlık kuram ve tarih yazılarıyla 1980'lerden itibaren katkı vermeye başlamış, sonraki yıllarda kendi uzmanlık alanında kimileri çok yazarlı olarak gerçekleştirdiği

ve referans kitap haline gelmiş yayınların yanında danışmanlık yaptığı sergiler ve jüri üyelikleri ile de katkısını sürdürmüştür. TSMD bağlamında en son Esra Akcan ile yazdıkları Modern Architectures in History serisinin Türkiye kitabı ülkemiz mimari pratik ve söylemlerini uluslararası düzleme taşıması ve karşılaştırılabilir kılması açısından önemlidir. 2020-2022 dönemi Ağa Han ödül komitesi üyeliği de kendisinin farklı mimarlık pratikleri konusunda akademik yetkinliğinin bir başka göstergesidir.

Türkiye cumhuriyet dönemi mimarlık tarihinin duayenlerinden Sibel Bozdoğan mimarlık mesleğine katkılarıyla jürimiz tarafından ödüle layık görülmüştür.

Ankara Aks

"Sürdürün ve yarınları düşünerek hep birlikte üretin. Bu birliktelik tasarımın her alanındaki aktörlerin çok sesliliğidir. Bu aktörler şüphesiz ki mekâna tüm ölçeklerde dokunan kişilerdir. Çok seslilik çeşitlilik getirir. Geleceğin mekânlarını bu çeşitliliğin uyumu ve kolektifliği şekillendirecektir". Tasarım disiplinlerini ortak zeminde buluşturarak kentin geleceği için bütüncül ve kapsayıcı çözümler üretmeyi hedefleyen,

işbirliği ilkesine dayalı odak projelerle kent hakkını savunan, adını Başkent Ankara'nın modern kurgusunu yansıtan Jansen Planı'ndaki gelişim aksı Atatürk Bulvarı'ndan alan ve kendisini bir "Ankara işi" olarak niteleyen yaratıcı bir kolektif. Faaliyetlerinde dirençli ve sürdürülebilir kalkınma için yerel kültürün dönüştürücü rolüne odaklanan sosyal girişim, yaşanabilir kentler ve kapsayıcı yaklaşımlara ilişkin ürettiği projelerle jüri tarafından Mimarlığa Katkı Dalı'nda ödüle değer bulunmuştur.

Çanakkale Belediyesi "Yeşil" Yerel Yönetim ve Kültür Merkezi Binası zemin kat planı.

BASIN / YAYIN ÖDÜLLERİ

Yedi Yapım Belgeselleri

Yedi Yapım, mimarlığa odaklanan belgeselle-riyle, yapıları, kent dokusunu ve mimarların yaşam alanlarını toplumsal hafızaya kazandırma konusundaki çabalarıyla öne çıkmıştır. "Hafıza Durakları", "İstanbul Apartmanları", "Ankara Apartmanları", "Mimarların Evleri" ve "Ege Evleri" gibi belgeselleri, Türkiye'nin mimari mirasının önemli unsurlarını hem profesyonellere hem de daha geniş bir izleyici kitlesine tanıtarak mimarlık kültürünün yaygınlaşmasına katkı sağlamıştır.

Yedi Yapım, görsel medya aracılığıyla mimarlık ve kent kültürünü etkili bir şekilde işleyip, toplumun bu konulardaki farkındalığını artırmakta önemli bir rol üstlenmiştir. Televizyon yayınları yoluyla geniş kitlelere ulaşan bu belgeseller, Türkiye'nin zengin mimari dokusunu ve mimarlarının yaşam alanlarını geleceğe taşımak açısından değerli bir katkı sunmaktadır.

Bu titiz ve özenli çalışmaları nedeniyle Yedi Yapım, Basın Yayın Ödülüne değer bulunmuştur.

Çizgilerle Modern Türkiye Mimarlığı Kitap Serisi

VitrA ve Arkitera işbirliğiyle Cumhuriyet'in 100. yılına özel olarak hazırlanan "Çizgilerle Modern Türkiye Mimarlığı" serisi, modern Türkiye'nin inşa sürecinde önemli rol oynayan mimar ve yapıların hikayelerini, yenilikçi bir yaklaşımla, grafik romanlar ve animasyonlar aracılığıyla ele almaktadır.

Bu proje, mimarlık tarihi yazımına yenilikçi bir bakış sunmakta ve mimarlıkla ilgilenmeyen daha geniş bir kitleye de ulaşmayı sağlamaktadır. Grafik roman formatı, mimarlık ve yapıların sadece teknik yönleri değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel bağlamlarını da hikaye bazlı anlatımla öne çıkararak, mimarlık mirasının daha erişilebilir ve anlaşılır olmasını sağlamaktadır.

VitrA Mimar İlişkileri Ekibi ve Arkitera Mimarlık Merkezi'nin koordinasyonunda; çizerler: Onur Kutluoğlu, Bahadır Yazıcı ve Kayahan Kaya, yazarlar: Cem Dedekargınoğlu, Umut Şumnu, animasyon: Kayahan Kaya, Ahmet Aslan, müzik: Azevzir tarafından yürütülen bu projenin, yeni bir diyalog yaratacağı ve modern Türkiye mimarlığına dair önemli bir bellek oluşturacağı açıktır. Jüri olarak, mimarlık anlatımında yenilikçi ve yaratıcı bir yol izleyerek mimarlığın farklı kesimlere de ulaşmasına sağladığı katkı nedeniyle "Çizgilerle Modern Türkiye Mimarlığı" serisi Basın Yayın Ödülüne değer bulunmuştur.

JÜRI ÖZEL ÖDÜLLERİ

Beyazıt Meydanı, UrbAr Kentleşme ve Mimarlık Ofisi

Bu ülkede kentsel ölçekteki mimarlık uygulamaları hep uzun sürer ama en uzun süreni Beyazıt Meydanı olmalı; içinde barındırdığı yapıları ve anılarıyla neredeyse Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti'nin zamansal ve mekansal arakesitinde, her ikisinin de izlerini taşıyan bu kentsel mekan sadece kentsel ölçekte değil, ülkesel ölçekte de çok özel bir "yer". Sedat Hakkı Eldem ve Turgut Cansever gibi iki önemli mimarın birbirine zıt dünya görüşleri doğrultusundaki tasarımları üzerinden sürdürdükleri ve zaman zaman başka tasarımcıların da katıldıkları tartışmaları da eklersek iyice kendine has bir yerden söz ediyor oluru... Bu kadar özel bir mekanı burada olmuş olanların izlerini koruyarak ve tasarımı bir "superpozisyon projesi"ne dönüştürerek gerçekleştiren öneri Cansever'den çok Eldem izleğiyle cami, medrese ve üniversite kapısını eşitlikçi bir anlayışla ele alırken Cansever'in kapı önündeki merdivenlerini de koruyarak kendisi kadar kendisinden önce yapılmış olan şeylerin değerini de anlamamızı sağlıyor. Küllük Kahvesi'nin -bile- unutulmadığı bir yerde Turan Emeksiz Anıtı da -projesinde gösterildiği gibi- olması gereken yere geldiğinde meydan tamamlanmış olacak... Daha önce yapılmış olanları korumasının yanısıra

malzeme, detay tercihleri ve Gülten Akın'ın "ah, kimselerin vakti yok durup bu ince şeyleri anlamaya" uyarısıyla üretilmiş merdivenleri, rampaları, platformlarıyla kendini oluştururken çevresine açılışla da bütünlüklü görünen meydan insanlar varken de yokken de gerektiği kadar "doluluk"la gerektiği kadar "boşluk" üretebiliyor; üniversite bir gün isyankar huyunu hatırlarsa protestolar için bile yer var... Olabildiğince kısaltılmış bir açıklamayla belirtmeye çalıştığımız özellikleri nedeniyle bu yetkin tasarım -yapı olarak tanımlanması mümkün olmadığı için- Jüri Özel Ödülüne değer bulunmuştur.

ODTÜ Mimarlık Bölümü Acil Tasarım Stüdyosu ve ARCH190 Yaz Stajı Ekibi

ODTÜ Acil Tasarım Stüdyosu, Şubat 2023 depremleri sonrasında deprem bölgesine yönelik acil ve geçici mekansal çözümler üretmek amacıyla oluşturulan gönüllü bir öğrenci inisiyatifidir. Depremlerden bir hafta sonra kurulan bu stüdyoda gerçekleştirilen projede; tasarım, üretim, finans, lojistik ve kurulum aşamaları ulusal ve uluslararası paydaşlarla eşzamanlı yürütülmüş ve afet sonrası geçici barınmaya yönelik üretilen üniteler deprem bölgesine (Hatay'a) taşınarak kurulmuştur.

Ulusal ve Uluslararası düzeyde kolektif çalışma, yardımlaşma ve dayanışma platformu örneği olan bu öğrenci inisiyatifinin, başarılı bir proje yönetimi sergileyerek mimarlık eğitiminde afet sonrası mekan üretimi gibi sosyal konulara dikkat çekmesi, aktif dayanışmalar ve inisiyatifler için önemli bir örnek olması sebebiyle ODTÜ Mimarlık Bölümü Acil Tasarım Stüdyosu ve ARCH 190 Yaz Stajı Ekibi Jüri Özel Ödülüne layık bulunmuştur.

Seddülbahir Kalesi, Arzu Özsvaşçı Mimarlık ve Koop Mimarlık

18 Mart 2023 tarihinde restorasyon uygulaması sona ererek ziyarete açılan Seddülbahir Kalesi, 25 yıl süren uzun ve zorlu bir çalışmanın sonucu olarak, ülkemizde benzerine az rastlanır bir başarı öyküsüdür.

Çok paydaşlı ve uzun soluklu yürütülen bu süreç içinde, kalenin yeniden işlevlendirilmesi amacıyla 2016 yılında açılan davetli yarışma sonucunda KOOP Mimarlık ve Müze Sergi İşleri ortaklığında yapılan proje seçilmiştir. Bu proje çerçevesinde hazırlanan yeniden kullanım projesi; yıkılan Bab-ı Kebir'in yeniden canlandırılması, yeni müze binasının tasarlanması, kale önündeki meydanın yeniden projelendirilmesi, meydana ilkokulun yeniden değerlendirilmesi, tarihi mekanlara yeni işlevler kazandırılması, çevre düzenlemesi kapsamında kale bütününde engelli ziyaretçiler için de rotalar ve uygun mimari çözümler üretilmesi ve yürüyüş yolları ile erişilebilir alanlar arasında güzergahlar oluşturulması gibi başlıklar üzerine özenle

durmuştur. Mimari müellifliği Koop Mimarlık ve Arzu Özsvaşçı Mimarlık'a ait olan yeniden kullanım mimari projesi ve restorasyon projesi çeşitli revizyonlarla uygulanmıştır.

Proje genelinde, mevcut yapı ve izler ile yeni program öğeleri arasında dengeli bir ilişki kurulmaya çalışılmış; izler aynı biçimi ve orijinal malzemesiyle yeniden üretilmek yerine soyut tamamlama önerileri getirilerek, hem geçmişin varlığı hem de yeni elemanların okunaklı bir bütün oluşturması sağlanmıştır. Yeni program unsurlarının alan içinde oluşturduğu mekansal nitelikler, kullanılan malzeme ve detaylardaki özen, mimari koruma örnekleri içinde kendini çok öne çıkarmadan uyumlu bir değerlendirilmeyi mümkün kılmakta ve kalenin kültürel-tarihi mirasını korumak ve geleceğe taşımak noktasında önemli bir katkı oluşturmaktadır. Bu bağlamda, hem çok katmanlı yapısı hem de mimarlığın temel değerlerinden uzaklaşmadan getirdiği mütevazı duruş ve duyarlılıklar nedeniyle 16. TürkSMD Mimarlık Ödülleri Jüri Özel Ödülüne layık görülmüştür.

DOĞAYA YAPILANLAR

Doğal ve doğal olanın değerinin bilinmediği yılları yaşıyoruz. Bir yanda maden arayacağız diye en önemli orman alanlarını ve ormanda yaşamını var eden bir çok canlıyı yok ediyoruz, diğer yandan vadilerde doğal akışındaki akarsuların ve doğanın dengelerini enerji elde edeceğimiz diye acımasızca bozuyoruz. Peki o bölgede yaşayan ve yaşamını oradaki değerlere bağlı olarak sürdüren insanlara soruyor muyuz?

Ayder Yaylası'nda yapılanlar da bu acımasızlığın bir başka yansıması... Yerel ya da merkezi yönetimler tarafından oluşturulan planlarla yavaş yavaş bugünkü felaketin hazırlandığını görüyoruz. Yapılanların sonuçları sadece doğaya büyük zararlar vermekle bitmiyor, oradaki yerel sakinlerin gündelik rutinlerini de yok etmeye yönelik bu girişimler yıllardır devam eden bir yaşam kültürüne de derin müdahale anlamını taşıyor.

1700'den fazla otomobil ve otobüsün ulaştığı alanın fizibilite raporlarının arkasındaki belirsizlikler de elbette merak uyandırıyor. Belki de bu planlamanın sonucunda yörenin doğasına uymayan büyüklükte bir çok yapı ve onların ziyaretçileri ile devam eden dengeler alt üst olacak... Diğer bir yandan, zemin altına saklanmaya çalışan bu büyüklükteki bir otopark için yapılan kazı ile muhtemelen binlerce canlının yaşamı yok edildi...

51. sayıda yayınladığımız Bekir Gerçek'in "Yaylalarda Kültür Sürdürülmeli" başlıklı yazısı ve bu sayıda yer alan Ahmet Melih Öksüz ve Bekir Gerçek'in araştırmacı ve eleştirel bakışları ile Ayder Yaylasında yapılanlar ve gelecekte yapılması olası müdahaleler kamuoyuna aktararak, farkındalığın artırılması amaçlandı. Ayder için yapılan projeyi de, bu sayıda yayınlıyoruz. Amacımız meşrulaştırma çabası olarak değil, hem belgeleme, hem de okuyucunun karar vermesine olanak verme niyeti olarak görülmelidir. Serbest Mimar Dergisi olarak doğal alanlarda yapılan ve yerin doğasına uymayan hiçbir aykırı planlama ve yapılaşmayı onaylamadığımızı da vurgularız.

KIRSAL-DOĞAL TURİZM ALANI OLARAK AYDER YERLEŞMESİ: PLANLAMA, YAPILAŞMA

AHMET MELİH ÖKSÜZ, Prof. Dr. KTÜ Mimarlık Bölümü, Şehircilik Anabilim Dalı

Ayder yerleşmesi, Uzungöl ile birlikte Doğu Karadeniz Bölgesi'nin doğal güzellikleriyle öne çıkan önemli turizm noktalarından biridir. Bu yerleşmeler kırsal-doğal turizm açısından sahip oldukları tanınırlık kadar doğal yapıları üzerinde yapılan tahribat ve bozulmayla da bilinen ve örneklenen alanlardır. Ayder ve Uzungöl Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki yayla turizm yerleşmelerinin ilk popüler örnekleri olarak kırsal-doğal alanları turizm amacıyla da olsa sağlıklı bir şekilde planlanamayan somut örneklerdir.

Ayder bir yayla yerleşmesi olarak geçmişte geleneksel yaylacılık yapılan kırsal yerleşme özellikleri yanında, sahip olduğu kaplıcasıyla sağlık sorunlarına şifa arayan sınırlı sayıda insanın bildiği ve kullandığı bir kaplıca yerleşmesi idi. Günümüzde ise çok sayıda yerli ve yabancı turist'in ziyaret ettiği kaplıcası olan bir doğal turizm merkezidir.

Ayder'in Gelişim Süreci: Planlı-Plansız Gelişme

Ayder yerleşmesinin bugünkü anlamda gelişmesini tetikleyen en önemli girişim

Resim 1. Ayder Yaylası'nda geleneksel konaklama yapısı (1986) (Yazar arşivi).

1980'li yılların sonunda Ardeşen'den Devlet Sahil Yolu'nu Çamlıhemşin'e bağlayan stabilize-toprak yolun yenilenerek asfalt yola dönüştürülmesi çalışmasıdır. Bu çalışmayla birlikte ardından 17 km'lik Çamlıhemşin Ayder yolunun ve yeni kaplıca tesislerinin yapılması ile Ayder Yaylası'na erişebilirlik artmış, Ayder'de verilen kaplıca turizmi

hizmetlerinin standardı yükselmiştir. Önceki dönemde çok zor şartlarda erişilebilen Ayder Yaylası'nda kaplıca tesisleri ve sunulan konaklama hizmetlerinin standardı günümüze göre çok düşüktü. Konaklama için kullanılan yapılar geleneksel yöresel evlerin konaklamaya olanak verecek şekilde düzenlenmesi ile oluşuyordu (Resim 1).

Başta elektrik olmak üzere en temel teknik altyapılar yoktu. Buna rağmen kaynaklarda Ayder Yaylası'na 1970'li yıllarda, yıllık 30.000 civarında ziyaretçinin geldiği ifade edilmektedir (Atagün, 2009).

Ayder yaylası planlanmasının, idari ve kurumsal sorumluluklar bağlamında çeşitli evrelerden geçtiği görülmektedir. Ayder yerleşme olarak Rize, Artvin ve Erzurum illerine yayılan Kaçkar Dağları Milli Parkı alanının kuzey sınırında bir anlamda Mili Parka giriş kapısı niteliğinde bir yerleşmedir. Alan, 1987 yılında turizm merkezi ilan edilmiş ardından; 1991 yılında Kaçkar Turizm Merkezi ve 1. derece doğal sit alanı ilanı, 1992 ve 1993 yıllarında sit sınırlarında güncelleme, 1994 yılında Kaçkar Dağları Milli Parkı, 1995 yılında turizm merkezi sınırlarının genişletilmesi, 2006 tarihinde Kültür ve Turizm Gelişim Bölgesi (Sağsöz, Akçam, 2019) süreçlerinden geçmiştir.

1987 yılında Ayder'de turizm merkezi olarak ilan edilmiş olan alan, Çamlıhemşin Belediyesi'nin 1 no'lu mücavir alan sınırı içine alınmıştır. 1994 yılında Ayder'deki tapu ve kadaströ çalışmalarının tamamlanması ile birlikte mera özelliği ile köy ortak alanında olan alanlar özel mülkiyete dönüştürülmüştür. Yapılan kadaströ çalışması sonucunda toplam 623 parselin %93'ü özel mülkiyet olarak tescil edilmiştir (Sağsöz, Akçam, 2019). Böylece bu alanlar mera vasfını giderek yitirmiştir. Ardından 1997 yılında Çamlıhemşin mücavir sahasında bulunan Ayder'in imar planı yürürlüğe girmiştir (Kurdoğlu vd., 2006). İdari olarak köy/yayla statüsünde olan Ayder, 2008 yılından itibaren de mahalle statüsüne geçmiştir.

1980'li yıllardan sonra öncelikle kaplıcanın bulunduğu alan ve yakın çevresi için bir mevzi imar planı yapılmış, ardından belediye mücavir alan sınırına alındıktan sonra yerel düzeyde koruma amaçlı imar planları yapılmıştır. Üst ölçekte ise 1/100000 ve 1/25000 ölçekli çevre düzeni planları yapılarak onaylanmıştır.

Resim 3. Ayder 2015 (Hamiyet Özen arşivinden).

Resim 2. Ayder 2005 (Hamiyet Özen* Arşivinden).

Tanımlanan farklı statüler (Milli Park, Doğal Sit Alanı, Turizm Merkezi, Kültür ve Turizm Gelişim Bölgesi, Belediye Mücavir Alanı vb. gibi) ve farklı ölçek ve amaçtaki planlar (Ayder-Yukarı Kavran-Kaçkar Turizm Merkezi Çevre Düzeni Planı, TR90 Çevre Düzeni Planı, Doğu Karadeniz Turizm Master Planı, Kaçkar Dağları Milli Parkı Uzun Devreli Gelişim Planı, Koruma Amaçlı İmar Planı vb.) ile bu planlardan sorumlu olan farklı kurumlar (Bakanlıklar, Belediye, Anıtlar Kurulu vb) olması nedeniyle Ayder yerleşmesi, yerleşmenin mekansal gelişimi açısından eşgüdümün sağlanamadığı, yetki karmaşası ve çatışması olan bir yerleşme olmuştur. Diğer yandan artan turizm baskısı, kırsal alanlardaki geleneksel yaylacılık faaliyetlerinin azalması ve buna bağlı ekonomik ve sosyal yapıdaki gelişmeler Ayder yerleşmesinin olumsuz

yöndeki değişimini hızlandırmıştır. Gelineen noktada tüm Doğu Karadeniz Bölgesi Yaylaları'nda görüldüğü gibi yaylacılık, buna bağlı hayvancılık faaliyetleri ile geleneksel yaşam biçimleri neredeyse tamamen terk edilmiştir (Somuncu, 2007; Özalp ve Sütlü, 2011; Gerçek, 2024). Yayla şenlikleri geleneksel yaşamı hafızalarda tutmanın bir aracı olmuştur. Yaylalar denetimsiz ve kontrolsüz yapılaşmaya açılmış, turizm, ikinci konut gibi geleneksel yaşam biçiminden ve kırsal yapı geleneğinden uzak yapılaşmalar azımsanamayacak ölçüde artmıştır.

Ayder yerleşmesinin mekansal gelişimi açısından iki temel olay vardır. Bunlardan biri özel sektör ve mülk sahipleri tarafından gerçekleştirilen imar mevzuatına aykırı ve kaçak yapılaşma, diğeri kamu eliyle yapılan uygulamalardır.

Resim 4. Ayder 2024 (URL-2).

Resim 5, 6, 7. Eski konut dokusu ve bitişindeki yeni yapılar (Hamiyet Özen arşivinden).

Özel Mülkiyet Sahiplerince Yapılan Uygulamalar:

Ayder yerleşmesinde planlama mevzuatına uygun bu kadar çok, farklı ölçekte plan yapılmasına ve bunlardan sorumlu kamu kurumları olmasına rağmen imar mevzuatına aykırı veya kaçak yapı yapılmasının önü alınamamış, adeta yapılaşmaya göz yumulmuştur. Mahkeme kararı ile yıkılmasına hükmedilen yapılar bile yıkılmamıştır/yıkılmamıştır.

Yapılan incelemelerde 2006'lı yıllarda yaklaşık 30 ahşap yapıya karşılık 80'e yakın çok katlı beton bina mevcut olduğu, sözü edilen yapılaşma ve mimari başkalaşımın Ayder yaylası doğal çevresindeki görsel kaliteyi en aza indirdiği ifade edilmektedir (Kurdoğlu, 2006). Ayder'de 2009'lu yıllara gelindiğinde 238 olan mevcut yapı stoku içinde 65 adet yapının eski geleneksel yapı olduğu, diğerlerinin ise yeni betonarme az çok katlı konutlar, konaklama (otel-pansiyon), ticaret ve diğer hizmet yapıları olduğu görülmektedir (Atagün, 2009). Daha sonra yapılan binaların büyük bir bölümünün imara aykırı veya tamamen kaçak olduğu bilinmektedir.

2016 tarihindeki bir gazete haberinde ise Çamlıhemşin Belediye Meclisi'nin, Ayder Yaylası'ndaki 290 yapıdan 158'i hakkında, kaçak ve ruhsata aykırı olduğu gerekçeyle yıkım kararı aldığı, kaçak ve ruhsata aykırı yapıların yıkılması için Kamu İhale Kanunu'nun ilgili maddesi uyarınca hizmet alımı yoluyla açık ihaleye çıktığı, ancak yıkım ihalesine katılan firma olmayınca kaçak yapılar yıkılmadığı ifade edilmektedir (URL 1). Günümüzde mevzuata aykırı binaların sayısının daha fazla olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Gelinen noktada Ayder'deki yapı stoğu 1990'lı yıllardan bu yana yaklaşık 5 kat artmıştır. Yerleşmenin kırsal dokusu kentsel dokuya evrilmiştir (Resim 4). Kırsal işlevlerden turizm amaçlı kentsel işlevlere (otel, motel, pansiyon, ikinci konut vb) dönüş olmuştur. Tarım, hayvancılık gibi yaylacılık faaliyetleri neredeyse tamamen biterek ekonomik etkinliğini kaybetmiştir. Süreç içinde mülkiyet el değiştirmeye başlamış, sosyal yapı değişmiştir.

Ayder'deki yapılaşma sürecinin mevcut doğal ve kültürel yapıya zarar verecek şekilde gelişmesi ve yerleşmenin aşırı büyümesinde, dünyadaki ve yereldeki gelişme eğilimini algılayamayan, yerleşmede yaşayan insanlardan gelen ihtiyaç ve talepleri değerlendiremeyen bir planlama süreci etkili olmuştur. Doğal güzellikleri açısından biricik olan böylesine bir kırsal alanın planlaması kentleri planlamak için kurgulanmış geleneksel planlama yaklaşımı olan imar

Resim 8, 9. Ayder'de TOKİ eliyle inşa edilen apart oteller (URL-3).

planı mantığı ile yapılmıştır. Oysa her biri farklı özellikleri ile tekil olan ve imarçı bakış açısına terk edilemeyecek kırsal alanların koruma temelli olarak kendine özgü bir planlama yaklaşımı ile ele alınarak planlanması gerekirdi (Öksüz, 2015). Üst ölçekli planlarda ise bu türden turizm potansiyeli olan ve aynı zamanda korunması gereken kırsal-doğal alanlar için bütüncül bir planlama anlayışı oluşturulamamıştır. Yapılan planlama çalışmalarının her aşamasında dünyadaki gelişmeler, turizm vb. nedenlerle sosyal ve ekonomik yapıdaki değişimler izlenememiş ve planlara yansıtılmamıştır. Gelinen noktada kırsal bir yerleşme olan Ayder için önerilebilecek planlama aracı "kentsel dönüşüm" yapılmasına kadar indirgenmiş ve Merkezi İdare tarafından yapılan son uygulamalar bu çerçevede ele alınarak gerçekleştirilmiştir.

Planlama açısından ülkemizde kırsal alanlara yönelik bir planlama sistematiği olmasına bağlı ortaya çıkan sorunlar dışında; Ayder'deki ruhsatlı ya da ruhsata aykırı tekil yapılaşmada mevcut yerleşik konut dokusunun, geleneksel mimari kültürünün göz ardı edildiği, tamamen yapıyı yapanların kişisel çıkarlarına ve anlayışına teslim edilen bir yapılaşma anlayışıyla karşılaştığı bir durum ortaya çıkmıştır (Resim 5, 6, 7).

Kırsal alanlarda geleneksel/yöresel mimarinin günümüzde nasıl ele alınıp değerlendirilebileceği ile ilgili çağdaş bir yaklaşımın Ayder'de ve benzeri Doğu Karadeniz kırsalında ve yaylalarında yansımalarının görülmediği söylenebilir. Bu durum Türkiye'deki mimarlık ortamının yeniden üzerinde düşünmesi gereken bir durumdur.

Devlet Tarafından Yapılan Uygulamalar:

Merkezi idarenin TOKİ marifeti ile Ayder için gündeme getirerek uyguladığı 3 büyük proje; 52 odalı apart otel, 1765 araçlık kapalı otopark ve mevcut kaplıca tesislerinin yerine yeni termal tesis, 80 odalı otel ve ticaret birimleridir.

Devletin Ayder yerleşmesine ilk kapsamlı el atışı yukarıda da değinildiği gibi Devlet Sahil Yolu'nun önce Çamlıhemşin'e ve ardından Ayder'e standardı yüksek bir asfalt yola bağlanması ve ardından daha nitelikli bir kaplıca tesisinin gerçekleştirilmesidir. Ayder için olumlu bir gelişme olan bu yatırımlar Ayder'in erişilebilirliğini dolayısıyla gelen turist sayısını arttırmış ve ardından kontrol edilemeyen bir yapılaşma sürecinin de başlamasına sebep olmuştur.

Diğer yandan farklı ölçeklerde yapılan planlama çalışmaları, bu planlardan sorumlu olan merkezi ve yerel idareler olmasına rağmen plan dışı ruhsatsız ya da ruhsata aykırı yapılaşmaları kontrol altına alamamış, yasa dışı yapıların sayısı her geçen gün artmıştır.

Bu tür sorunları çözme yönünde siyasal iktidar tarafından ilgili kurumlar aracılığı ile girişimde bulunarak bir dizi planlama ve uygulama çalışması başlatılmıştır. Bu konuya ilişkin Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı web sitesinde "Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 2019 yılındaki talimatının ardından Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, "Ayder Yenileme ve Koruma Projesi" için harekete geçti. Kentsel Dönüşüm Başkanlığı, Milli Emlak Genel Müdürlüğü, Tabiat Varlıklarını Koruma (TVK) Genel Müdürlüğü, Toplu Konut İdaresi (TOKİ) Başkanlığı ve İller Bankası AŞ (İL-BANK), Ayder Yaylası'nın doğal güzellikleriyle korunup halkın hizmetine sunulması için imkanlarını seferber etti. Öncelikle 5 otelin bulunduğu bölgeler kamulaştırılıp yeşil alan vasfına kavuşturuldu. Bu bölgelerdeki oteller yıkıldı. TOKİ tarafından yöresel mimariyle doğal dokuya uygun 52 odalı apartlar inşa edildi" (Resim 8) denilmektedir (URL 3-4).

Resim 8, 9'da görülen yapılar Ayder Yenileme ve Koruma Projesi ve Ayder kentsel dönüşümü kapsamında TOKİ marifetiyle yapılmış/yaptırılmış apart otel yapılarıdır. Bu yapılar mimari özelliklerine bakıldığında ölçek,

oran, ve doğaya uyumu ile Ayder'in doğal, kültürel özellikleri ve geleneksel yapısına uyumlu olmayan ve Ayder'deki yeni yapılaşmaya örnek teşkil edemeyecek yapılarıdır.

Ayrıca aynı kapsamda teknik altyapıya yönelik 1765 araçlık kapalı otopark tesisi (Resim 10, 11) yapılmıştır.

Kapalı otopark Ayder'e gelen ziyaretçilerin oluşturduğu trafik yoğunluğunu yerleşmenin içine sokmadan yerleşmenin girişinde tutmak ve Ayder yerleşmesini yayalaştırmak üzere tasarlanmıştır. Özel araç otoparkı yanında toplu ulaşım sağlayan otobüs ve minibüslerin de bu alanda yolcu indirip bindirmesi ve park etmesi düşünülmüştür. Yaşanan trafik yoğunluğuna çözüm olmak üzere düşünülen bu yapı ilk bakışta araçları yerleşme içine sokmaması, çatısının doğal eğime uygun yapılmaya çalışılması ve seçilen örtü malzemesiyle görsel olarak doğaya uyumu gözetilen bir proje olması nedeniyle olumludur. Yer seçimi tercihine rağmen olumlu mimari kararları olan bir projedir. Ancak yer seçimi tercihi, sahip olduğu büyüklük, kapasite ve doğaya yaptığı müdahale ile ekolojik açıdan sorunludur. Trafik sorununa çözüm olma yönündeki başarısı kullanım sürecinde net olarak ortaya çıkacaktır. Otopark kapasitesi ve yeri düşünüldüğünde giriş-çıkışları, bağlantı yolları ve kavşakları açısından ziyaretçi yoğunluğunun pik yaptığı dönemlerde sorun yaşanabilecektir.

Bunun dışında mevcut kaplıca tesisleri yıkılarak onun yerine yeni termal tesis ile konaklama ve ticaret birimleri inşaatları yapılmıştır. Ayder kaplıca tesislerinin belirli aralıklarla sürekli büyütülerek geliştiği görülmektedir. Büyüme sürecinde kaplıca işlevi dışında konaklama, ticaret vb. gibi işlevler dahil edilmekte, mülkiyet kamu mülkiyetinden özel mülkiyete geçmektedir. Devlet eliyle yapılan önceki kaplıca tesisi de kitlesi ve oturduğu yer itibarı ile doğaya müdahale eden ancak daha mütevazı bir proje

Resim 10, 11. Ayder girişindeki 1765 araçlık kapalı otoparkın yapım aşaması (1 Ağustos 2022) ve bitmiş hali (2 Şubat 2024)(Proje Künyesi ve Açıklama Metni, 2020).

Resim 12. Ayder Kaplıcası'nın eski hali (URL-5).

Resim 13. Yeni Ayder kaplıca binası yapım aşaması (URL-6).

iken (Resim 12), son projede doğaya müdahale artık azımsanmayacak boyuta çıkmış, ölçü ve oran olarak yerleşmeyle bağdaşmayacak bir düzeye ulaşmıştır. Yeni yapılan kaplıca, konaklama ve ticaret tesisinin inşaat ve bitmiş aşamaları (Resim 15) gösterilmiştir.

Ayder'e ilişkin planlama ve uygulama yetkisi merkezi iktidarın himayesinde TOKİ eline verilmiş ve ardından bu büyük ölçekli uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Devlet tarafından yapılan bu uygulamalarda 2019 yılına kadar yapılan eski uygulamalar ve tartışmalara adeta bir set çekilerek TOKİ önderliğinde alana müdahale edilmiş, içeriği, kapsamı ve elde edilmiş yöntemi açısından tartışmalı olan "Ayder Yenileme ve Koruma Projesi" kapsamında yerel ölçekle ve doğal yapıyla bağdaşmayan kamusal ölçekli büyük yatırımlar gerçekleştirilmiştir. Yapılan uygulamaların hiçbiri önceki imar planlarında olmayan kararlar ve uygulamalardır. Bunların dışında yürürlükteki plana göre yapı yapılamayacak birçok alan ise plan üzerindeki değişiklik talepleri ile turizm amaçlı yapılaşmaya açılmıştır.

Merkezi idare ve TOKİ'nin Ayder'e ilişkin vermiş olduğu plan kararları ve yaptığı büyük ölçekli uygulamalar ve yerelde yapılan mevzuata uygun olmayan yapılar sonucunda Ayder'in doğal özellikleri zarar görmüş, yerleşme doğasından taviz vererek kentsel hizmet merkezi olma yoluna girmiştir. Ayder yerleşmesi için artık kırsal-doğal özelliklerinden uzaklaşarak nitelikli hizmetin sağlandığı bir son nokta olarak kendine ve bağlantılı olduğu tüm diğer yaylalara hizmet sağlayacak bir merkez olması kararı getirilmiştir. Hizmet merkezi olarak kentleşmesine/kentsel nitelik kazanmasına izin verilen bir yerleşme olduğu tescil edilmiş olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında 2019 yılı itibarıyla başlayan bu süreç yerleşmenin kaderi üzerinde önemli bir eşiktir. Ayder'in yapılaşma ve gelişme süreci kırsal gelişme sürecinden kentsel gelişme sürecine evrilmiştir.

Sonuç

Ayder yerleşmesi ile ilgili yapılan incelemede bir kısım tespitler süreç içerisinde Ayder'in geldiği noktayı el birliği ile hazırlayan plan dışı, plana aykırı tespitlerdir. Plan üzerindeki

baskılar, kültür değişimine dayalı, planlama kurumunca iyi anlaşılacak önlem alınması gereken bireysel çıkar odaklıdır. Bu tespitler: Ayder'in ilk imar planından sonraki süreçte İmar Plan sınırları (planlı alanı) sürekli büyütülmüştür. Buna karşılık plan sınırları içinde bulunan doğal sit alanlarının (I, II, ve III. Derece doğal sit alanları) sınırları (korunan alanlar) sürekli küçültülmeye çalışılmıştır. Ayder'deki ruhsatsız/ruhsata aykırı (kaçak) yapıların sayısı sürekli artmıştır. Ruhsatsız/ruhsata aykırı yapılar koruma amaçlı revizyon imar planları ile yasal statüye kavuşturulmak istenmektedir. İmar planı revizyonları ruhsatsız/ruhsata aykırı yapıları meşrulaştırma aracı olarak kullanılmaktadır. Ruhsatsız/ruhsata aykırı yapılar mahkeme kararı, belediye meclisi/encümeni kararlarına rağmen müdahale edilememiştir. Koruma Amaçlı İmar Planı üzerindeki değişiklik talepleri ile korunan ve kamusal hizmetlere ayrılmış alanlar turizm amaçlı yapılaşmaya açılmıştır/açılmaktadır. Ayder'de kırsal işlevler öncelikle kentsel işlev türlerinden konut, basit konaklama ve hizmet işlevlerine evrilirken günümüzde giderek yüksek kapasiteli kentsel işlevlere ve turizm işlevlerine evirilmektedir.

Bu tespitler dışında kamu eliyle yapılan büyük ölçekli projelere (apart otel, kapalı otopark ve yeni termal tesis) bakıldığında: Projelerin yer seçimlerine bağlı olarak yapılan mimari tasarımlarda yerin özeline ilişkin olumlu mimari çözümler önerilmeye çalışılsa da, binaların ölçeği, kitlesi ve oturduğu yer itibarıyla doğaya müdahale eden, ekolojik açıdan sorunlu çözümler olmuştur. Bu projelerin Ayder plan bütünlüğü bağlamındaki yeri, kapsamına ilişkin ön hazırlıklar ve en nitelikli çözümü elde etme yönündeki proje elde edilmiş yöntemleri ayrı bir tartışma konusudur. Ayder'e TOKİ eliyle yapılan büyük ölçekli projelerde benimsenen mimari dil, yapıların boyutları, kitlesi, ölçek, oran ve doğaya uyumu ile Ayder'in doğal, kültürel özellikleri ve geleneksel yapısına uyumlu değildir. Yapı cephelerinde birlik betonarme yapı üzerine kaplanan taş ve ahşap malzemeyle sağlanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda cephe düzenleri (pencere, cumba, çatı vb.) hemen her yörede karşılaşılabilen uluslararası stilde olup Ayder'e özgünlüğü yansıtmamaktadır.

Gelinen noktada süreç içinde, planlı olmasa da Ayder geleneksel bir yayla yerleşmesi olmaktan evrilerek sahip olduğu turizm yatak kapasitesi ve hizmet alanları ile ardındaki turizm, doğal sit ve milli park alanları ile diğer yaylaların bir konaklama ve hizmet merkezi niteliğine bürünmüştür. Bu kabul ile yapılacak planlama çalışmaları ve uygulamaları ile gelecekte hem Ayder'in doğal yapısı üzerindeki olası olumsuz etkiler en aza indirilirken, ardındaki diğer yaylalar ve korunması gereken doğal alanlar üzerindeki baskı ve tahribat kontrol edilerek en aza indirilebilecektir.

REFERANSLAR VE NOTLAR:

- Fotoğraflar: Dr. Öğr. Üyesi Hamiyet ÖZEN, KTÜ Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Restorasyon Anabilim Dalı Öğretim Üyesi
- Atagün, Ş. (2009). Ayder Koruma Amaçlı Revizyon İmar Planı Analitik Etüt Raporu, Taslak Rapor, Rize
- Sağsöz A., Akçam S., (2019), Koruma Planlama ve Uygulamalarında Yetki Karmaşası Üzerine Pilot Bir Çalışma: Rize- Ayder Yerleşmesi, Turkish Studies, Cilt 14, Sayı 7, s. 3903-3917
- Kurdoğlu O., Cınkı Ö., Lise Y., Çağlayan E., Akkurt M., Kandemir S. ve Welch G., (2006) Ayder Ekoturizm Planı, Doğa Derneği, Ankara
- M. SOMUNCU, (2007), "Kırsal ve Kentsel Alanlardaki Sosyoekonomik Değişime Bağlı Olarak Türkiye Yaylalarının Fonksiyonlarındaki Farklılaşma," ICANAS 38 Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, Ankara, Turkey, pp.811-830,
- Özalp, M., Sütlü, E., (2011), Fırtına Havzası'nın Yukarı Bölümlerinde Yürütülen Yaylacılık Faaliyetlerinin Zamansal Değişiminin İrdelenmesi ve Bazı Çevresel Sorunların Tespiti, Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi (2011) 12 (2):148-160
- Gerçek, B., (2024), Yaylalardaki Kültür Sürdürülmesi, Serbest Mimar, Mart 2024, 51: 36-41
- Öksüz, A.M. (Der.) KOKAP Yönetici Özeti. A.M. Öksüz, R. Erdem ve M.Ç. Meşhur (Yön.), Koruma Odaklı KırsalAl-

Resim 14. Yeni Ayder kaplıca binası yapım aşaması (URL-6).

Resim 15. Kaplıca, konaklama ve ticaret yapısı bitmiş hali (yoldan görünüm) (URL-7).

- lan Planlaması: Bir Model Önerisi (TÜBİTAK-KAMAG 1007 Proje no. 108G173, 108G187).
- Proje Künyesi ve Açıklama Metni, (2020), Rize Ayder Yaylaştırma Projesi Kapsamındaki Katlı Otopark ve Mini Terminal Projesi, Özgüven Tasarım Mimarlık İnşaat San. Tic. A.Ş., Yayınlanmamış Proje Künyesi
- URL 1. <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/ayder-de-158-yapi-icin-yikim-karari-40141985> (06.11.2024).
- URL 2. <https://www.karadenizdesonnotka.com.tr/ayder-yaylasi-ramazan-bayrami-tatiline-hazir> (05.04.2024) (06.11.2024).
- URL 3 [- den-projelerimiz/rize-ili-camlihemsin-ilcesi-kaplica/ \(05.11.2024\).
  - URL 4. <https://csb.gov.tr/bakanlik-ayder-yenileme-ve-koruma-projesi-ni-tamamladi-bakanlik-faaliyetleri-40330> \(05.11.2024\).
  - URL 5. <https://www.takagazete.com.tr/ayder-yaylasi-yeni-goruntusu-ile-dikkat-cekiliyor> \(05.11.2024\).
  - URL 6. <https://t24.com.tr/foto-haber/otel-ve-kapali-otopark-insa-ediliyor-ayder-yaylasi-ndaki-kentsel-donusumden-kareler>, 20273 \(06.11.2024\).
  - URL 7. <https://caninsaat.com.tr/tr/devam-eden-projelerimiz/rize-ili-camlihemsin-ilcesi-kaplica/> \(08.11.2024\).](https://caninsaat.com.tr/tr/devam-e-

</div>
<div data-bbox=)

BİRLİK OLUNCA KAZANILIYORMUŞ LAKİN ONARILMASI ÇOK ZOR

BEKİR GERÇEK

Derginizin elli birinci sayısında "Yaylalardaki Kültür Sürdürülmeli" başlıklı yazıda kısaca yaylayı ve işlevlerini, kültürel değerlerini anlatıp; uğradıkları saldırıları, kaybettiklerini ve maruz kaldıkları yanlış, hatalı, hatta kasti uygulamalardan bazı örneklerle o mutlu mekanların kayıplarını, sorunlarını sizlere şikayet ederek paylaşmak istemişim. Yazının sonunda da kısaca dikkat çekmeyi arzu ederek bazı örnekler aktarmıştım...

Şimdi önerileri bir kez daha anımsattıktan sonra esas konuya yönelerek son durumu paylaşacağım!..

Derginizin elli birinci sayısında bahsi geçen yazıdaki önerileri anımsatmak isterim; kısa bir süre önceki bu uyarı ve önerileri okuyan bir duyarlı yürek, uyarıyor ve birkaç fotoğraf ekinde Ayder'de olan biteni özetliyor. Sayın Demet Akay, Sayın Ali Yurtseven ve bazı arkadaşların, Av. Yakup Şekip Okumuşoğlu, Av. İbrahim Demirci ve desteklerini esirgemen Ayder dostlarının verdikleri mücadeleyi de etraflıca öğrenmek fikriyle Ayderli, Ayder dostu bazı kişilere de ulaşarak konuyu öğrenmeye çalıştım.

Aşağıda anlatacağım, bazı tespitlerle, tanımlarla, önerilerle bugünkü Ayder'i anlatıp, konuyla ilgili hukuk mücadelesinden bilgiler aktaracağım. Amaç; konuyu daha çok kişiye aktararak duyarlı yüreklerin sayısını artırmak.

İlkin, yaylalarla ilgili söz konusu yazıdaki tespitler, bazı bilgiler ve öneriler: "Hayvanı olmadan yaylaya gideni gülerlerdi." "Kınalı, Aynalı, Nazara ve kadınların dostlukları çok sıcak seviyelerdedir. Kadınlar, sabahları, önce bu can dostlarını yedirir, bakımlarını yaparlar; sonra çocuklarına sıra gelir." Yayladan birinci derecede yararlanan birinci derecede yararlanacak olanlar da onlardır.

"İklimi, topoğrafyası, doğası, bitki örtüsü, yapılı çevrenin de katılımıyla toplumsal yapı, üretim, yaşama kültürü vb. bu çevreyi şekillendiren öğeler olarak önem arz ederler. Yaylalar, hayvancılık faaliyetlerinin yıl boyu köylerde sürdürülemediğinden ve çeşitli ihtiyaçlardan doğmuş geleneklerden beslenmiş, geleneklerle de karılarak kurulmuştur. Hayvancılık, iklim koşulları, bölgedeki yapı malzemeleri, topoğrafya oluşumun öncelikli etkenleridir.

Yaylaları bozanlar, şöyle sıralanabilir: Yollar, araçlar, binalar (çok katlı, betonarme, tuğla, sıvasız ve allı pullu yosmaca binalar), bir de kültürünü yozlaştıran ve binlerce yıllık birikimin ürünü gelenekleri yok sayan, yoz uygulamalar. Hepsi bir araya geldiğinde neler olur?

Geçmişini, dokusunu, yapısını, yaşama kültürünü, üretimi ve yararlarını bildiğimiz o büyük değer şimdi ne durumda: Yukarıda sayılan değerlerin hemen hemen tümü (çevresel,

yapısal, geleneksel, sosyal değerleri!) birden ya değişmiş ya da yok olmuş. Birkaçını karşılaştırıp sıralarsak: Doğu Karadeniz'de yaylalarda adeta hayvan yok! Yaylalar; villaların, ikinci evlerin, otellerin motellerin yurdu değildir. Olmamalı!

Yollar: Plansız ya da planlara aykırı yolların çeşitli olumsuzluklara yol açması ve açacak olması, planlara müdahaleler, "Ben yaptım oldu" anlayışı; önce yaylaları, ardından yaylalardaki tüm değerleri yok edebilir.

Yayla kültürü, yaylaların yaşayanlarına ve çevrelerine katkıları ile rastgele bir yerine yapılan sözüm ona turizm tesislerinin kıyaslanması bile yapılamaz. Yayla ile ilgili hiçbir tanımda ve yaylanın yaşantısında, kültüründe turizm yoktur.

Turizmle, yayla yaşamı, kültürü benzemezlerdir. Ancak olsa olsa yaylaya, hiçbir değerine dokunmaksızın, yakınındaki merkezlerde çok dikkatli çözümlerle turist ağırlama olanakları aranır ve o asırlardan kalan değerimize zarar vermeksizin. Müze gezer gibi kontrol altında, kısıtlı bir zaman diliminde, sadece gezdirilir. Aksi uygulamalarda kısa bir dönem sonra ortada ne yayla kalır, ne de pazarlanacak güzellikler!"

Yukarıdaki yorumların sonundaki öneriler ise özetle şöyleydi: "Öncelikli olan ilgili ve görevlilerin, karar vericilerin, "Yayla nedir?" diye araştırıp etraflıca öğrenmeleri gerekmektedir.

Yaylaların sürdürülebilirliğini amaç edinen koruma amaçlı, imar ve yönetim planları ile gelecekleri güvence altına alınmalıdır. Amaçları dışında farklı hiçbir işlev için inşaat izni verilmemelidir (Yayla evi, serender, ahır, cami dışında). Yaylalarda; yukarıda sayılan işlevler için yapılacak binalar, Koruma Kurullarından onay almak koşulu ile Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüklerinde onaylanarak ruhsatlandırılmalıdır. Otel, motel, akaryakıt istasyonu ve benzer tesisler, milli parklar, yaylalar dışındaki bölgelere hizmet vermemelidirler.

Her türlü tesis kurulduğunda, yaylaların milli park olması nedenlerinin, turizm olmadığı, doğal varlıklar ve sundukları tüm değerler olduğu gözden uzak tutulmamalıdır. Yayla-

larda hayvancılık, yaylacılık ve o yerleşkelere has yaşama kültürü teşvik edilmelidir. Sonuç olarak; halen sürdürülebilecek yapısını koruyan yaylalar, bazen yanlış ve bazen de kötü niyetli uygulamalardan korunabilir, korunmalıdır!"

Yukarıda daha evvel paylaştığım bu konulardan ve önerilerden sonra Ayder'le ilgili şikayetler bana ulaştığında, "Ayder'de neler oluyor?" diyerek araştırıp gördüm ki; 1988 yılında koruma amaçlı ilk imar planı onaylandıktan sonra bir Revize İmar Planı, sayısını saptayamadığım kadar Mevzi İmar Planı, plan değişiklikleri; bu doğa harikası, yayla denince en ilkin akla gelenlerden olan Ayder'i, bugünkü haline taşımış, yayla olmaktan çıkarmıştır. Dükkanlar, oteller, moteller, otopark, kapalı garaj, lokantalar ve kafelerin varlığı ile yeni Ayder'e yayla denilebilir mi?

Tüm bu olumsuz değişimlere destek vermek için yapılanlar; yol, tünel, yolu genişletmek uğruna derelerin birçok yerde doldurulması ve benzer uygulamalar. Bu uygulamalara göz yuman, koruma amaçlı plana aykırı planlamalar, bugün artık Ayder'de, Ayder'i yayla yapacak, yayla tariflerinden, yaşama kültürü, üretim, çevre kültürü konusundan bahsedilemez. Ayder artık yayla mı? Soruyorum!

Baştan beri anlatmaya çalıştıklarımın hiçbirini iç açıcı değil, ama gerçek! Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın tespiti de şöyle: "Ayder'i rezil etmişiz!" Yürek ferahlatacak bir mücadele ve ümit veren sonucu: Tüm bu plan bozucu eylemlerden sonra; avukatları Yakup Şekip Okumuşoğlu ve İbrahim Demirci'nin etrafında duyarlı elli-altmış hemşehrisi ile aşağıda sunacağım, davayla ilgili bilirkişi raporunun özetinden de anlaşılacağı üzere Ayder'e son revize palanla yapılmak istenenlerin önüne geçmek amacıyla 16.09.2022'de açılan dava, Ayder'in ve Ayderlilerin lehine sonuçlanmıştır.

Bilirkişi raporları:

Aşağıda, bu raporlardan özetleyerek aktaracaklarımsa şöyle: Dava konusu: Rize ili Çamlıhemşin ilçesi Ayder Yaylası'nda 25.05.2022 tarih ve 3732380 sayılı Bakanlık makamı oluru ile onaylanan 1/5000 ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı değişikliği ile 1/1000 ölçekli Korum Amaçlı Uygulama İmar Planı değişikliğinin iptali istemiyle Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığınca açılan dava. Bilirkişi heyetinin tespitleri, görüşleri ve kanaatleri de özetle şunlar: Davaya konu olan "Özel Konulara Tabi Alan" niteliğindedir. Ayder Yaylası, 1987'de "Turizm Merkezi" olarak ilan edilmiş, 1994'te Kaçkar Dağları "Milli Park" sınırları içinde kalmıştır. 31.10.1991 gün ve 1185 sayılı Trabzon Koruma Kurulu kararı ile "Doğal Sit Alanı" olarak belirlenmiştir. Daha sonra 20.11.2002 gün ve 11264 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile "kül-

tür ve turizm koruma gelişim bölgesi" olarak ilan edilmiştir. 10.06.1988 tarihinde "Ayder Yaylası'nda İmar Planı (Ayder Yerleşmesi İmar Planı) hazırlanarak uygulamaya konulmuştu. Trabzon Koruma Kurulu'nun 23.03.1998 tarih ve 3062 sayılı kararı ile koruma amaçlı imar planı ve yapılanma koşulları düzenlenerek onaylanıp, üçüncü derece doğal sit alanı olarak belirlenmiştir. 1988 onaylı imar planında bu alanın özel proje alanı", şenlik alanı, otopark, düzenlenmiş yeşil alan, meydan olarak plan kararı alınmıştır. Dava konusu alanın bulunduğu; Ordu, Trabzon, Rize, Giresun, Gümüşhane, Artvin illerini kapsayan ÇDP alanında "Kültür ve Turizm Koruma Alanı", Turizm Merkezi, Milli Park, Doğal SİT Alanı, Çayır - Mera, Ağaçlık Karakteri Korunacak Alan olup Çevre Düzenleme Planı, uygulama imar planları ile çalışmamaktadır. Ayder'de yeni konaklama tesislerine izin verilmemesi gerektiğinden bahsedilmektedir. Davaya konu imar planı, parçacı bir anlayışla mevzuatta belirlenen koruma amaçlı imar planı hazırlama ilkelerine aykırı şekilde hazırlanmıştır. Davaya konu planda; E.100 ve en çok 3 kat yapılaşma hakları verilmesi, topoğrafyaya ciddi müdahaleler içermektedir. Koruma amaçlı imar planları değişikliğinde sadece kurum görüşlerinin yeterli olamayacağı ve planlama çalışmasında kurum verilerinin bir araya getirilerek analiz, etüt ve gerekli diğer çalışmaların yapılması gerekmektedir. Otel alanı için gerekli olup olmadığı, yer seçiminin doğru olup olmadığını incelemesini ve değerlendirmesinin gerektirdiği, bu inceleme ve değerlendirmenin ise koruma mevzuatı ile imar mevzuatı ve Koruma Yüksek Kurulu ilke kararları gereği doğal sit alanı bütününde yapılması gerekmektedir. 1998 tarihinde onaylanan meri 1/1000 ölçekli Ayder Yerleşmesi Planı'nda, davaya konu planlama alanının üçüncü derecede doğal sit alanı, özel proje alanı (şenlik alanı), otopark, düzenlenmiş ye-

şil alan ve meydan kullanımını içeren bir alanı kapsadığı ve bahsi geçen kullanımlar, kamusal kullanımlar niteliğindedir. Oysa, değişiklikle önerilen otel alanı kullanımı, kamusal kullanım alanını kısıtlamaktadır. Hazırlanan plan değişikliğinde bazı analiz ve sentez çalışmalarının yeterince detaylandırılmadığı saptanmıştır. Kamu mülkiyetindeki bir arazinin, özel mülkiyete ayrıcalıklı imar hakkı ile aktarılması, planlama kurumuna olan güveni zedeleyici niteliktedir. Jeolojik yapıya ilişkin olarak İmar Planına Esas Jeolojik ve Jeoteknik Etüt Raporu'nun hazırlandığı ve Jeolojik - Jeoteknik etüt raporu sonucunda belirlenen bu sınırların üzerine imar planlarının işlendiği görülmektedir. Davaya konu koruma amaçlı imar planı değişikliğinin, üçüncü derece doğal sit alanlarını korumak bir yana, alanda yapılaşma ve müdahalenin önünü açan bir imar planı olduğu aşıkardır. Davaya konu alanın batı kısmında yoğun ağaçların olduğu ve bu alanın da yapılaşma sınırı içinde kaldığı görülmektedir. "... davaya konu koruma amaçlı imar planı değişikliğinin; şehircilik ilkelere, planlama esaslarına, kamu yararına ve koruma mevzuatına uygun olmadığı görüş ve kanaatindeyiz."

Öncelikle, başlangıçta belirttiğim bu konuda beni uyarın duyarlı arkadaşımıza ve Ayder mücadelesine katılan dostlara teşekkür ediyorum. Ne yazık ki, ilk yazıda değindiğim kuşklarımın, öngörülerimin birçoğu maalesef bugünün gerçekleri olmuş! Yine de güzel gelecekte nice güzellikler aktarabileceğimiz günlerin ümidiyle...

NOTLAR:

● Bekir Gerçek'in kaleme aldığı Serbest Mimar Dergisi'nin 51. sayısında yer alan "Yaylalardaki Kültür Sürdürülmeli!" başlıklı yazıya https://www.tsmd.org.tr/_files/ugd/38f85e_753b852635f348bf9d2d7125bb3bb825.pdf adresinden ulaşılabilir.

RİZE AYDER YAYALAŞTIRMA PROJESİ KAPSAMINDAKİ KATLI OTOPARK VE MİNİ TERMİNAL PROJESİ

Projenin adı ve yeri	Rize Ayder Yayalaştırma Projesi Kapsamındaki Katlı Otopark ve Mini Terminal Projesi, Çamlıhemşin, Rize
Proje Müellifi	Uğur Özer ÖZGÜVEN
Tasarım Ekibi	Özgüven Tasarım Mimarlık İnşaat San. ve Tic. A.Ş.
Statik	UBMS Proje Yönetimi – Tolga ACER
Mekanik	YG Mekanik – Yunus KÖSEOĞLU
Elektrik	Esen Mühendislik – Mehmet Sait YEL
İşveren	T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı – TOKİ
Projenin Alınış Yöntemi	Teklif
Proje Yılı	2020
İnşaat Alanı	72.160,77 m ²

Bilindiği üzere "yayla", yüksek yerlerdeki derin akarsular ya da yer hareketleri ile yarılmış, deniz yüzeyinden yüksekte kalan, çevresine göre düzlük konumunda olan arazi şeklidir. Yükseklikleri beş yüz metreden birkaç bin metreye kadar çıkabilir. Ülkemizde insanlarca çokça bilinen yaylaların ekseri çoğunluğu da Karadeniz Bölgesi'ndedir.

Ayder özelinde ise; günümüzde belki de Rize'nin en popüler merkezi durumunda olan destinasyon olduğunu söylemek yanlış olmaz. Çamlıhemşin İlçesi'nin 19 km güneydoğusunda konumlanır. 1.218 metre rakıma sahip, Fırtına Deresi'nin sesi içinde metrelere yüksekteki akan Gürgendibi ve

Gelintülü Şelaleleri'ne yürüyüş mesafesinde ve diğer görülmeye değer pek çok yerin geçiş noktası konumundadır. Kaçkar Dağları'na kuzey yönünden yapılan tırmanışların başlangıç noktasıdır. 1987 yılında turizm alanı ilan edilmiş, 2012 yılından sonra sosyal medya etkisiyle popülerliği artarak ciddi bir ziyaretçi yoğunluğuna ve maalesef bunun sonucu olarak da kaçak yapılaşmaya maruz kalmış bir alandır.

Bölgeye hakim olanlar mutlaka vardır; sadece Ayder'in değil, genel olarak tüm yaylalarımızın maalesef her anlamda işgal altında olduğunu söylemek pek yanlış olmayacaktır. Ayder özelinde ise, kaçak yapılaşma kontrolsüz olarak artmış, başta

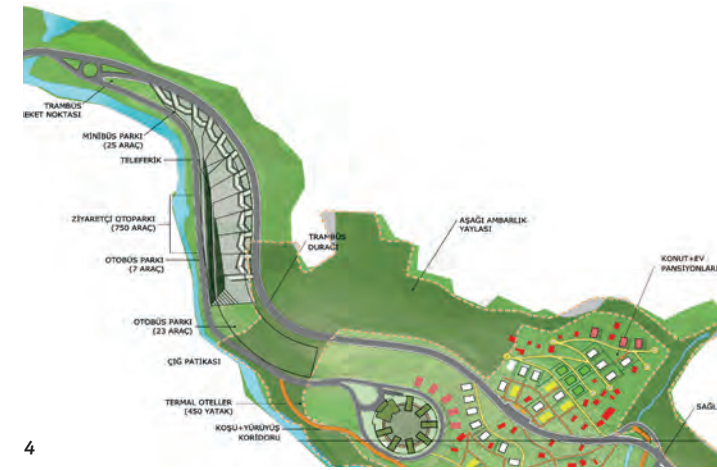
bizzat bölgenin sahipleri tarafından sonra da yerli ve yabancı turistlerce vandalizme maruz bırakılmış ve tabir-i caiz ise ziyaretçilerin insafına terkedilmişti. Diğer yaylalarda bayram zamanları, ulusal tatiller, hafta sonları gibi zamanlarda oluşan pik yoğunluk, belki de Ayder Yaylası'nın daha kolay ulaşılabilmesi sebebiyle, verilere göre yaz kış yılın 4-5 ayı yaşanmaktaydı.

Basit bir internet taraması ile Ayder'e ait görseller kontrol edildiğinde, Ayder'in gidilemez, ulaşamaz, yürünemez bir halde olduğu rahatlıkla görülebilir. Araçlar, neredeyse "ayakkabı ile basılmaması gereken" tabii toprak zeminini bata çıka ve lastik izleri yaparak, hiç üşenmeden en tepelere

3

Katlı Otopark Projesi

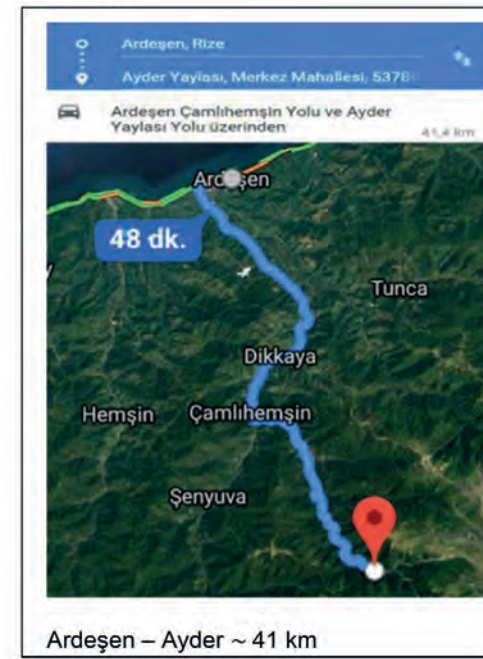

4

Katlı Otopark Terminal Projesi
İhtiyaç Programı

5

Trafik Hesabı

Ardeşen – Ayder ~ 41 km

- Ortalama Hız = 50 km/sa
- Hız Kısıtı (Viraj/Eğim) = 40 km/sa
- Tahmini takip mesafesi ~ 40 m
- $q = u \times k$
- $k = 1/h_s$
- $q = 40 \times 25 \approx 1000$ araç/saat

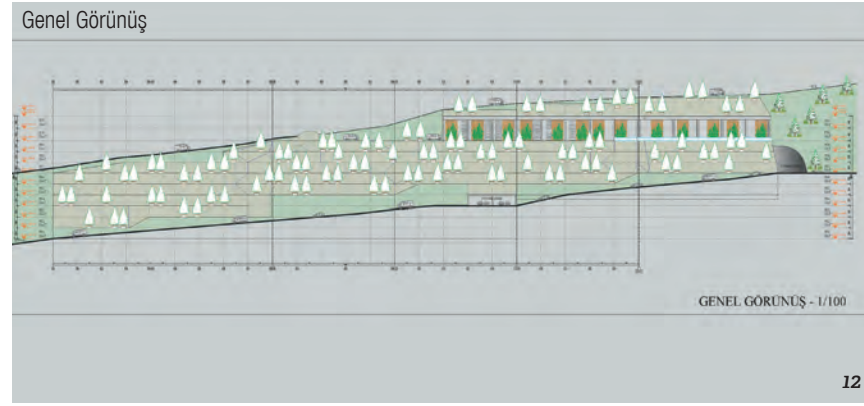
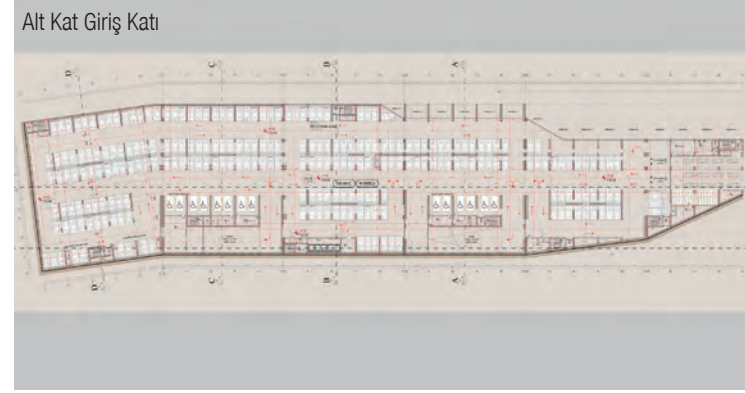
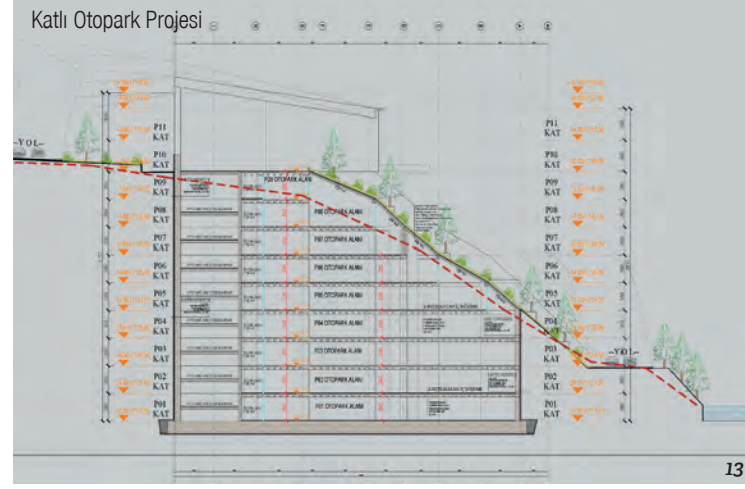
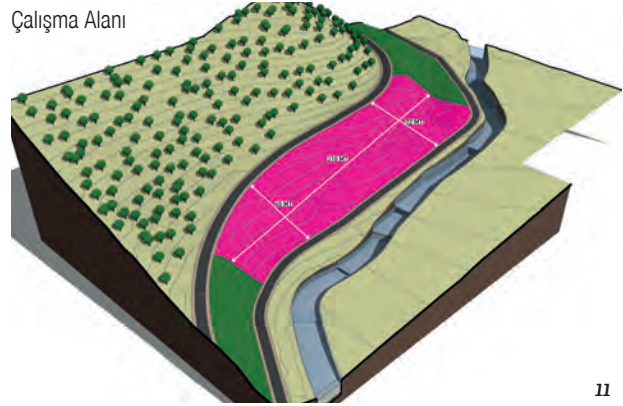
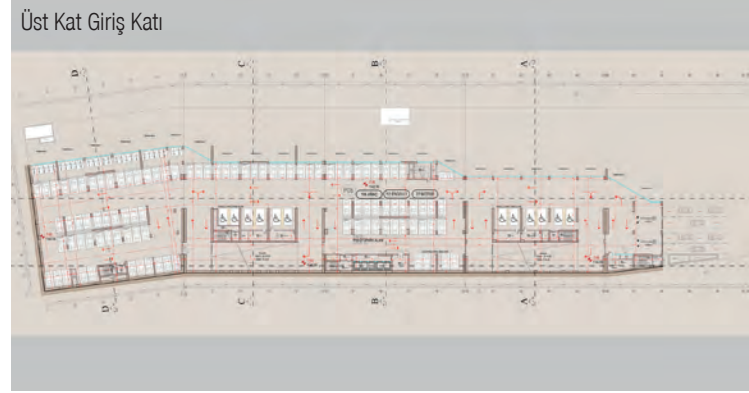
KABULLER

- Takip mesafesi korunmaktadır.
- Kuyruklanma olmamaktadır.
- Başka bir hız kısıtı yoktur.
- Her araç kısıtlanmaz aynı hızla ve takip mesafesiyle geçmiştir.

tırmanarak tepedeki evlere ulaşıyor, yürüyüş parkurları dahil olmak üzere her yeri maalesef işgal ediyordu. Otobüslerle alana ulaşmak isteyen ziyaretçiler birkaç kilometre ileride tıkanıklıktan dolayı alana ulaşamıyordu. Ayder Yaylası dediğimiz doğal zenginliğimiz de dolayısıyla koca bir açık hava otoparkına dönüşmüştü (Resim 1, 2).

Yaklaşık 5 sene kadar önce; Bakanlık ve TOKİ tarafından bu konu özelinde görüşmek için davet edildik ve müellifini bilmediğimiz bir master plan üzerinden sunum yapıldı. Genel olarak çok olumlu bulduğumuz master plan kapsamında; bölgenin araç trafiğinden arındırılması, bölgeye aykırı yapılaşan izinsiz yapıların rehabilite edilmesi, ulaşımın da yaya, bisiklet, elektrikli buggy tarzı araçlar ile sağlandığı bir vizyon vardı master planda. Bunun başarılabilmesi için de bölgeye girmeden oluşacak araç yoğunluğunun çözülmesi önem arz ediyordu. Ayrıca hem dışarıdan gelen hem de alan içine hizmet

verecek tüm bu taşıtların toplanacağı bir "terminal" yapılması gerekiyordu. Bu verileri göz önünde bulundurarak, projelendirme çalışmalarına başladık (Resim 3, 4, 5).

İlk etapta hedefin çok doğru olmasına rağmen, yapılaşacak yerin mümkünse yayladan daha uzakta olması gerektiğini ilgililere bildirdik. Bunun üzerine yetkililer tarafından yaklaşık 3 ay alternatif yer arandı. Ancak birçok nedenle daha uygun bir yer bulunamadı ve proje en uygun yer durumunda olan mevcut arazide tasarlanmaya başlandı. Trafik mühendisleri tarafından gerekli hesaplar yapıldı, simülasyonlar ile konum, giriş çıkış sayıları ve ihtiyaç duyulacak araç adetleri netleştirildi (Resim 6).

Projenin tasarım sürecinde ise, yapının "yok" olması gerekliliği ve mevcut arazi yapısının korunması ana fikrimizi ve kabul gördü. Çok dik eğimli çatılar olacağı için, özel bir yeşil çatı sistemi kullanılması gerekiyordu. Ön onaylardan sonra tasarıma bu yönde yön verildi.

Ülkemiz malum dört mevsimi yaşayan iklim bölgesinde yer alıyor. Bu nedenle mevsim geçişlerinde de yapının "yok" olabilmesi için tamamen bölgenin tohumlarıyla bitkilendirilmesi ve ağaçlandırılması ana kararını alarak projemizi tamamladık. Mevsim geçişlerinde dahi çevreyle birebir uyumlu hareket edecek ve tabiri caiz ise doğal süreçte kaybolacak bir yapı tasarlanması önemliydi. Bu kistaslara

ve uygulanabilirliğine de özen göstererek projemizi tamamladık.

Kesitlerden ve görünüş çiziminden de görüleceği üzere; hemen hemen tabii zemin kotuna hiç müdahale etmeden çalışmalarımıza yön verdik. Kırmızı kesikli tabii zemin çizgisinden görülebileceği üzere, hemen hemen araziye aynı kotunda ve formunda muhafaza etmeye çalıştık (Resim 11, 12, 13).

Türk milleti olarak fazla politize olmamızdan kaynaklı olsa gerek, ilgili ilgisiz her konuya siyasi çerçeveden bakıyoruz son zamanlarda. Siyasi çerçeveden bakmaya devam edeceğimiz her iş özelinde "iyi" ve "iyi niyetle" yapılan "iyi iş-

leri" kaçırdığımızı da fark etmemiz gerekiyor. Zaten kamunun yapılan işler özelinde, kamuoyunu "doğru" bilgilendirme adeti olmadığı ve çevremiz maalesef yanlış birçok uygulama ile dolu olduğu için olan bu tip işlere oluyor ne yazık ki... Dolayısıyla, konudan bağımsız sosyal medya kullanıcılarının da sosyal medyaya tesadüfen düşmüş birkaç görsel üzerinden yaptığı yorumlara da maalesef şaşırılmak gerekiyor. Asıl bu noktada değerli olanın; konunun yetkilisi kişi / kişilerin şu aşamaya kadar okumuş olduğunuz Ayder master planını ve Ayder vizyonuna ait tasarım kriterlerini en doğru şekli ile kamuoyuna anlatması olacağını düşünüyorum.

İnşaat aşamasında, "vahşi" fotoğraflar çıkması çok doğal. Takdir edilecektir ki, özenererek gezilen Avrupa'daki parkların, meydanların altlarındaki otoparklar da inşa edilirken durum çok farklı değildi.

Sosyal medyada gezen drone görüntüleri ile inşaatı hala devam etmekte olan yapının yakın zamanda çekilmiş olan iki hava fotoğrafı aşağıda karşılaştırmalı olarak görülebilir:

Özetle; genel olarak master planda alınmış olan kararların bizlik kısımda da projemizin doğru olduğunu ve geçmişe dönük bir çok sıkıntıyı çözeceğini düşünüyorum.

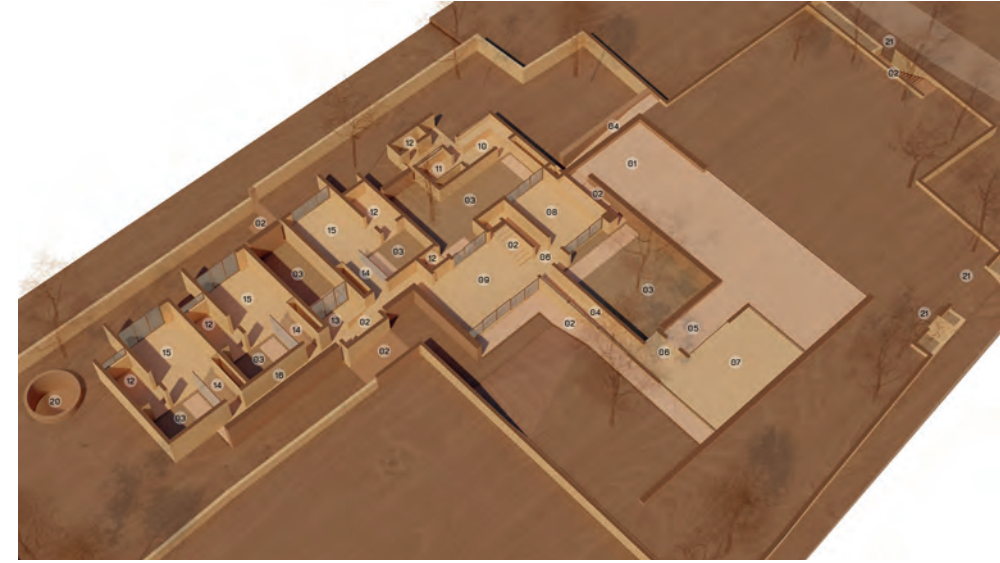
Proje görsellerini ve inşaatı devam etmekte olan kısımdan birkaç ek drone fotoğrafı ile Ayder'in doğal halinde buluşmak dileğiyle yazımı sonlandırıyorum.

STOIC WALL RESIDENCE

LIJO.RENY.architects tarafından Hindistan'da tasarlanan "Stoic Wall Residence," iç hacimleri yansıtan mimari formu ve yerelden ilham alan malzeme paletiyle, iklim koşullarına uyum sağlarken, açık ve kapalı alanlarıyla çevresine başarılı bir şekilde entegre oluyor.

ÇEVİRİ: GÜLCE HALICI

Proje Adı: Stoic Wall Residence
Proje Yeri: Kerala, Hindistan
Tasarım: LIJO.RENY.architects
Proje Ekibi: Dhanayan KS, Ar. Mohamed Shamel, Ar Alfred Francis, Ar Bibin Jacob and Dinesh D
Statik Proje: Er Rosemy George - Keystone Engineers
Peyzaj Projesi: Plain Spaces
Tipoloji: Konut
Proje Alanı: 680 m²
Fotoğraflar: Turtle Arts Photography

Aksonometrik Plan (Zemin Kat)

Kesit

Kesit

Hindistan'da yer alan "Stoic Wall Residence", iç ve dış mekanda yaşamı kusursuz şekilde birbirine entegre ederken zorlu iklim şartlarında doğayla bütünleşmenin zarif bir örneğini sunuyor. Kavurucu güneşin, sürekli muson yağmurlarının ve yemyeşil bitki örtüsünün ortasında konumlanan yapı, avluları, peyzaj cepleri ve biyofilik detaylarıyla ev sahiplerinin iklimle uyumlu, keyifli mekan deneyimleri yaşamasını amaçlıyor.

7.317 metrekarelik geniş bir inşaat alanına yayılan ev, arazideki düzensiz konturlar, büyük ve orta boy ağaçlar, kuzeydoğuda yer alan eğim ve iki ana yola erişilebilirlik göz önünde bulundurularak titiz bir tasarım sürecinden geçmiş. Bu doğal ve çevresel unsurların karmaşık etkileşimi, güneş ve rüzgar düzenlerindeki mevsimsel değişimlerle birlikte yapının konumunu belirlerlerken yapı, güneş ısı kazanımını en aza indirmek ve mahremiyeti artırmak amacıyla doğu-batı eksenine yerleştirilmiş ve arazinin kuzeyine doğru stratejik olarak konumlandırılmış.

Üç seviyeye yayılan yapı, doğal topoğrafyaya saygı göstererek kapsamlı kazı ve dolgu ihtiyacını en aza indirmiş. Zemin kattaki iki ana bölge, fonksiyonel ve estetik bütünlük içinde yerleştirilirken, üçüncü bölge birinci katta güneşten korunaklı bir paravanın içerisinde sınırlanmış. Birinci bölge, peyzajlı avlu ve açık oturma alanıyla çevrelenen yaşam alanlarını içerirken, değişen kotlara erişimi kolaylaştıran fuayeden çıkan iç rampa kullanıcıları ikinci bölgeye bağlıyor. İkinci bölge geniş aile yaşam ve yemek alanlarını, çapraz havalandırmayı teşvik eden kapalı avluyu ve gizli mutfak alanlarını barındırıyor. Tüm birinci katı saran dikey metal iskelet üzerine zarif bir şekilde yerleştirilen pişmiş toprak bloklardan hazırlanmış koruyucu paravan, mekanları yoğun güneş ve yağmurdan korurken aynı zamanda her odadan erişilebilen özel bir geçit sunuyor. Üçüncü bölgede, üç yatak odası ve bir ibadet odasıyla birlikte, bunları avlularla çevreleyen huzurlu bir yaşam alanı yer alıyor.

Yapının mimari formu, iç hacimlerin işlevini yansıtan ve dış cephenin her köşesinde kendini hissettiren bir sadelikle tasarlanmış. Laterit duvarların sağlamlığı, yer yer manzaraya açılarak kullanıcılar için gerekli mahremiyeti sunarken, doğanın sakinleştirici etkisini iç mekana taşıyor. İç ve dış mekanların bir araya geldiği avlular, yaşam alanlarını doğaya bağlayan ve yapıya hafiflik katan odak noktaları olarak işlev görüyor.

İç mekanlar ise evin genel estetiğiyle bütünleşecek şekilde sade ve özenli bir anlayışla tasarlanmış; mobilya ve dekor seçimleriyle minimal ama etkileyici bir atmosfer yaratılmış. Mekanlara zarif kişisel dokunuşlarda bulunan ev sahibinin sanatsal fotoğrafları, yapıya sanatsal bir derinlik kazandırmış.

HİMALAYALAR'IN KALBİNDE NEPAL'İN GİZEMLİ KENTLERİ: KATMANDU, BHAKTAPUR VE PATAN

BERNA TANVERDİ

Himalaya Dağları'nın eteklerinde, Nepal'in kültürel ve dini merkezi olan Katmandu Vadisi tarih boyunca farklı uygarlıkların kesişim noktası olmuş ve bugün de Hinduizm ile Budizmin bir arada var olduğu, geleneklerin ve inançların her yönüyle yaşamın dokusuna işlendiği bu zamansız bölge en etkileyici seyahatlerimden biri oldu. Çin ile Hindistan arasında bulunan stratejik konumu, bu kentlerin tarihsel ve kültürel anlamda önemli bir kavşak noktası olmasını sağlamış. Katmandu Vadisi'nin tarihi yapıları, Hinduizm ve Budizm'in ortak mitolojik figürlerini sıklıkla barındırır. Süslemelerde Brahma, Şiva, Durga, Vishnu gibi tanrılar ve tanrıçalar; ölüme dair figürler, yılanlar, güneş, aslan, çiçek ve bitki motifleriyle kendine has mistik atmosferli bu kentlere yolculuk, derin anlamlarla dolu bir atmosferin içine adım atmak gibidir. Her köşebaşında bir sunak, yanmakta olan mumlar ve kadife çiçek buketleriyle çevrili tapınaklar, zamansız bir deneyimin parçası olmayı mümkün kılar (Resim 1). Böyle bir ortamda bulunarak kendi dünyamızdan uzaklaşıp başka bir kültüre ve farklı inançlara ve ritüellere tanıklık etmek, aynı zamanda anlamaya çalışmak, içsel yolculukları derin ve davetkar deneyimlere dönüştürür.

Katmandu, 2000 yılı aşkın geçmişiyle, Nepal'in başkenti olmasının ötesinde, tarihsel ve kültürel katmanlarla yoğrulmuş bir mirasa sahip. Kent, 12.yüzyıldan günümüze dek pek çok kültürün ve inancın izlerini taşıyan, gezginlere de adeta zamanda ve mekanda bir yolculuğa çıkma fırsatı sunar. Görkemli mimari geçmişiyle UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alırken; antik tapınakları, saray kompleksleri, stupaları ve geleneksel Newar mimarisıyla hem dini hem de kültürel anlamlar taşıyan geçmişi bugüne taşır, bizlere ulaştırır. Ahşabın kahverengi tonlarından kilin kırmızı ve sarı renklerine kadar uzanan bir palet, yerel halkın kırmızı ağırlıklı rengarenk giysileriyle birleşerek, Katmandu'nun ruhunu yansıtır (Resim 2). Katmandu adını Durbar Meydanı'nda (Resim 3) bulunan Kasthamandap Tapınağı'ndan alır. Sanskritçe kökenli "Kath" kelimesi "ahşap", "Mandi" veya "Mandon" ise "yapı, ev veya tapınak" anlamına gelir. Böylece Katmandu, "ahşap şehir" olarak da tanımlanabilir. Kent, 2015 yılında meydana gelen büyük depremde ciddi hasar almış olsa da, restorasyon çalışmaları hızla devam etmekte ve tarihi yapılar yeniden hayat bulmaktadır.

Resim 1. Bagmati Nehri, Katmandu.

Katmandu'nun kalbi kabul edilen Durbar Meydanı, Nepal kralları tarafından inşa ettirilen saraylar, mabedler ve Nepal'in geleneksel dini ve kültürel yaşamını simgeleyen tapınaklarla çevrili. Durbar meydanı bu özellikleriyle, hem yerel halk hem de ziyaretçiler için kültürel bir buluşma ve kolektif hafıza

noktası. Benim için de, Katmandu ile ilk görüşüm ve ilk tanışma mekanım olan bu meydana, mumlu sunakları, arabaların arasında yakılan ateşleri, günlük hayatın akışı içine işlenmiş gelenek ve inanç katmanlarıyla buluşmak, Durbar Meydanı'nı benim için de unutulmaz kıldı (Resim 4).

Resim 2, 3, 4. Durbar Meydanı, Katmandu.

Nepal'deki, Kumari geleneği farklı kültürlerle dair anlayışımızı derinleştirmenin çarpıcı bir örneği olarak karşımıza çıkar; dışarıdan bakıldığında oldukça tuhaf ve anlaşılması güç bir uygulama gibi görünebilir. Ancak, bu geleneği yerleşik dini ve kültürel kabuller çerçevesinde değerlendirmek, gözlemciye çok daha öğretici ve derin bir bakış açısı kazandırır. Katmandu'nun kültürel simgelerinden biri olan Kumari, "yaşayan tanrıça" olarak kabul edilen bir kız çocuğudur ve Nepal halkı onu kutsal bir varlık olarak görür. Kumari olarak seçilen bir çocuk için bu kutsal görev ergenlik çağına kadar devam eder. Er-

genlik dönemine girildiğinde, saflığın ve temizliğin sona erdiği kabul edilir ve yeni bir Kumari seçilir. Kumari'nin yaşamı, birçok kısıtlamayla şekillenir; örneğin okula gitmesi, konuşması veya oyun oynaması yasaktır. Bu kısıtlamalar, onun toplumdaki kutsal statüsünü korumak ve tanrısal özelliğini sürdürmek için bir gereklilik olarak kabul edilir. Kumari seçilmek Nepal'de büyük bir onur sayılır ve bu seçim, toplumun dini ve kültürel değerlerine olan derin bağlılığın bir ifadesidir. Bu gelenek aynı zamanda Nepal halkının dini inançlarını, saflık ve doğallık anlayışını, toplum düzenini ve bireylerin toplum

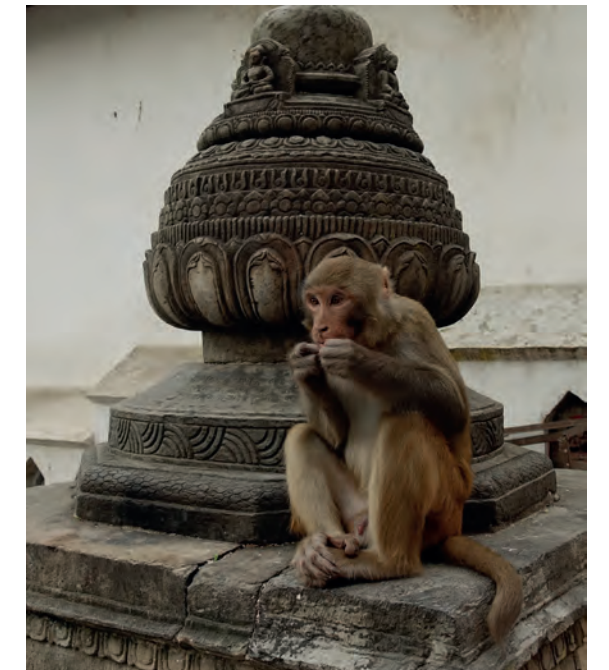
içindeki rollerini nasıl algıladığını da gözler önüne serer. Kültürlerarası etkileşimin ve gözlemin en büyük kazanımlarından birinin farklılıklara karşı kabul ve hoşgörü geliştirebilmek olduğuna inanıyorum. Gezinin olmanın amaçlarından ve doğal sonuçlarından biri de, her coğrafyadaki yerel gelenekleri ve yaşam biçimlerini anlamak ve saygı göstermek değil midir? Böylesi, bazen anlaması ve kabul etmesi zor deneyimler, gezginin sadece yeni yerler keşfetmesini değil, aynı zamanda, kendini, kendi kültürünü, diğerleri ile farklılıklarını ve bu farklılıkların kültürel arka planını daha iyi anlamasını sağlar.

Resim 5. Buda'nın gözleri, Boudhanath Stupası, Katmandu.

Resim 6. Boudhanath Stupası, Katmandu.

Resim 7. Boudhanath Stupası (Maymun Tapınağı), Katmandu.

Resim 9. Pashupatinath Tapınağı ve Krematoryum, Katmandu.

Katmandu'nun diğer önemli yapılarından biri de, kentin dışında yer alan ve Tibet Budizmi için son derece kutsal kabul edilen Boudhanath Stupası'dır ve Nirvana'ya giden yolun simgesi olarak kabul edilir. Yuvarlak plan üzerine inşa edilmiş olan Stupa, piramit biçimli bir kuleyle taçlandırılmıştır. Her yönünde Buda'nın gözlerinin (Resim 5, 6) tasvir edildiği stupanın merkezi, altın kubbesiyle çevrilidir ve bu kubbe, yapıya ruhani bir derinlik katmaktadır. Stupanın etrafındaki alanın halk arasında "Maymun Tapınağı" olarak bilinmesinin sebebi ise, kalabalıklara aldırılmadan etrafta özgürce hareket eden çok sayıda maymunun varlığı (Resim 7).

Stupa, ruhani bir derinlik ve simgesel anlatımlar taşır. Kulenin 13 katı, Nirvana'ya ulaşmak için geçilmesi gereken aşamaları temsil eder. Her bir kat, manevi yolculukta ilerleyen bir bireyi simgeler ve bu yolculuğun farklı aşamalarını temsil eder. Buda'nın gözleri, her yönüyle bilgeliği simgelerken, üzerindeki üçüncü göz, yüksek bir farkındalık ve manevi uyanışı işaret eder. Stupa, ayrıca beş elementin simgesel temsili olan dokuz seviyeden oluşur. Bu seviyeler, hem kozmosun merkezi olan Meru Dağı'nı hem de aydınlanmaya giden yolu simgeler. Yapının tabanı, dünyayı temsil eden üç platformdan oluşur ve bu alan, dua edilen ve ilahilerin söylendiği kutsal bir bölge olarak kabul edilir. Ziyaretçiler, mantralarını söyleyerek stupa etrafında

saat yönünde dönerler, bu döngüsel hareket, meditasyon ve manevi bir derinlik kazanmanın bir yolu olarak görülür. Stupa mimarisinde, toprak, su, ateş, hava ve gökyüzü olmak üzere beş elementin temsili açıkça görülür. Stupaya bağlı dua bayrakları ise, geleneksel olarak beş saf ışığı temsil eden beş renkli setler halinde yerleştirilmiştir. Bu bayrakların (1) rüzgarda dalgalanırken duaları ve mantraları evrene taşıdığına inanılır.

Hinduizmin kutsal merkezlerinden biri olan Pashupatinath Tapınağı, UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alır ve Hinduizmin önemli tanrılarından biri olan Şiva'ya adanmıştır. Katmandu'nun hemen dışında, Bagmati Nehri kıyısında (Resim 8) yer alan bu tapınak, dini bir ibadet yeri olmasının yanında, aynı zamanda Hindu ölü yakma ritüellerinin gerçekleştirildiği bir alan olarak da halk için kutsal bir öneme sahip. Litürjik özellikleriyle öne çıkan Bagmati Nehri, Hinduizmdeki temizlenme ve manevi yenilenme sürecinin bir parçası olarak kabul edilir. Nehrin suyu, tapınak çevresinde gerçekleştirilen törenlere katılanlar için bir arınma aracıdır. Şiva'nın tapınağı olarak kabul edilen Pashupatinath, Katmandu'nun en eski tapınaklarından biri olup, buradaki ölü yakma seremonileri günün her saati devam ediyor (Resim 9). Nepal halkı için ölüm, yaşamın doğal bir evresi olarak kabul edilir ve ölü yakma ritüeli, bu evreye saygı gösterme biçimlerinden biridir. Bagmati Nehri kıyısında, özellikle sunaklar et-

Resim 8. Bagmati Nehri, Katmandu.

Resim 10. Sadhular.

rafında yapılan törenler, Sadhuların (2) mistik varlıkları (Resim 10), mumların alevlerine karışan dumanlar, bu kutsal alanı büyümlü bir ortama dönüştürüyor, etkilenmemek mümkün değil. Pashupatinath Tapınağı bu büyümlü atmosferiyle ve Nepal halkının, ölümlü yaşam arasındaki geçişi kavrayış biçimiyle, insanı yaşamın ve ölümün, dünyevi ve ilahi olanın sınırları hakkında, varoluşun evrensel soruları ve bu evrendeki yerimiz üzerine düşünmeye zorluyor.

Bhaktapur 12. ve 15. yüzyıllar arasında Nepal Krallığı'na başkentlik yapmış ve günümüzde, Nepal'in geleneksel Newari kültürünü yansıtan, aynı zamanda yüzyıllardır süregelen zanaatların hala yaşatıldığı bir açık hava müzesi olarak öne çıkmaktadır. Bu tarihi kent, eski çağlardan günümüze gelen gelenekleri ve mimari dokuyu tüm ihtişamıyla sergilerken, aynı zamanda "festivaller şehri" olarak da tanınır. Kent meydanının çevresinde sıralanan tapınaklar ve stupalar, hem Hinduizm hem de Budizm'in izlerini taşır ve bölgenin çok katmanlı dini ve kültürel yapısını gözler önüne serer. Bu yapılar etkileyici ahşap işçiliği ve taş oymacılığıyla Newar mimarisinin

Resim 11, 12, 13. Newar Mimarisi, ahşap oyma cephe detayları.

Resim 14, 15. Bhaktapur.

sanatsal gücünü ve zarafetini yansıtır (Resim 11, 12, 13). Katmandu Vadisi'ndeki Newar mimarisi, Hindistan, Çin ve Tibet kültürlerinin etkilerini bir araya getirerek ortaya çıkmış bir melez mimari geleneğidir. Bu kültürel sentez, yalnızca estetik bir değer taşımakla kalmaz, aynı zamanda derin sosyal ve dini anlamlar da barındırarak toplumun yapısını ve değerlerini biçimlendirir.

Katmandu Meydanları'nda üç farklı tapınak mimarisine rastlanır: **Pagoda**: Üst üste birden fazla

çatının yer aldığı tapınak, **Shikhar**: Uzun, ince ve köşeli piramit şeklinde inşa edilen tapınak, **Stupa**: Geniş bir taban üzerinde kubbe biçiminde yükselen tapınak. Katmandu Vadisi'nde yapı malzemesi olarak genellikle pişmiş toprak ve ahşap kullanılır. Bölgedeki kil çeşitliliği, beyazdan siyaha, sarıdan kırmızıya ve kahverengiyeye kadar geniş bir renk yelpazesi sunar. Bu çeşitlilik, hem estetik hem de işlevsel açıdan önemli rol oynar. Kil, farklı özelliklerine göre tuğla, fayans ve sıva malzemesi olarak kullanılır ve böylece yerel mal-

zeme kullanımı, yapıların çevreye uyumlu, doğal dokuyla bütünlük içinde olmasını sağlar.

Giuseppe Tucci, Nepal mimarisi üzerine yaptığı çalışmalarında, mimari süslemelerin (Resim 14), yalnızca estetik bir unsur olmadığını, aynı zamanda insanların manevi yolculuklarını, ilahi güçlere olan bağlılıklarını ve toplumsal yapılarını simgeleyen semboller olduğunu vurgular. Tucci'nin, "Mimarideki süslemeler insanların deneyimlerini ve vizyonlarını belirli biçimlerin

Resim 16, 17. Bhaktapur.

sembolüne çevirirler veya insiyenin zamansal düzlemini aşmak ve insan ötesini ilahi ve zamansız planlara dönüştürmek için gitmesi gereken karmaşık yolları görüntüler ve figürler aracılığıyla temsil ederler.” (3) sözleriyle ifade ettiği gibi, Katmandu'daki tapınaklar, Newar mimarisi ve diğer Nepal tapınak yapıları, derin sembolik anlamlar taşır ve bu yapılar, ziyaretçilerine manevi bir deneyim sunmak amacıyla tasarlanmıştır. Tucci, metinlerinde bu yapıları, figürleri ve sembollerini, insanların geçici yaşamdan daha yüksek, zamansız ve ilahi bir plana ulaşmak için kullandıkları “karmaşık yollar” olarak tanımlar. Bu tanım Bhaktapur Meydanı'nda bulunmanın etkisini tam olarak yansıtır. Gerçekten de, tapınaklarla çevrili bu etkileyici meydana, düşüncelere dalmadan veya mekanın uyandırdığı hislerin esiri olmadan bulunmak neredeyse imkansızdır. Zemin-den yükseltilmiş tapınakların basamaklarına çıkarak, çevreyi farklı yüksekliklerden gözlemlemek, bazen bir aslan heykelinin hemen yanından izlemek oldukça heyecan verici (Resim 15). Bu meydanlar, Nepal halkı için ise günlük hayatın, dini ritüellerin ve sosyal yaşamın doğal bir parçası (Resim 16, 17).

Resim 18. Krishna Mandir Tapınağı, Patan.

Patan, Katmandu'nun güneyinde yer alan ve vadinin ikinci en büyük kenti olan bir yerleşimdir. Kelime anlamı “güzellikler şehri” olan Patan, aynı zamanda “zanaatkarlar şehri” olarak da bilinir. Budistler için Asya'daki kutsal şehirlerden biri kabul edilen Patan, dört köşesinde yer alan stupalarla çevrilidir ve 7. yüzyıldan bu yana Hindistan, Tibet ve Çin'den gelen bilginler ve keşişler tarafından ziyaret edilmektedir. Kent, Hindu tapınakları, Budist anıtları ve bronz figürler, koruyucu tanrılar, metal ve ahşap oymalarla bezenmiş yapılarla çevrilidir. Patan'ın en dikkat çekici yapılarından biri, 1637 yılında inşa edilen ve diğer tapınaklardan farklı olarak ahşap yerine taş oymalarla bezeli mimarisine öne çıkan Krişna Mandir Tapınağı'dır (Resim 18). UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan Patan, el sanatlarının canlı renkleriyle ve Nepalli kadınların rengarenk giysileriyle adeta tarihi bir dekorla

bezeli bir tiyatro sahnesi gibi görünür. Şehrin her köşesinde yaşatılan geleneksel zanaatlar, kenti sürekli bir sanat ve sergi ortamına dönüştürür, adeta zamanın durduğu tarihi bir yerel sanat sokağıdır. Patan'daki diğer önemli yapı ise Altın Tapınak (Hiranya Varna Mahavihar)'tır (Resim 19, 20). 12. yüzyılda inşa edilen bu tapınak, Hindu ve Budist inançlarının birleşiminden doğmuş, her iki inanın simgelerini barındıran bir yapıdır. Üç katlı yapı, üst üste binmiş çatı katmanlarıyla tanımlı avlusu, meydana bir anda soyutlanarak, kent yaşamından izole, derin bir dinginlik sunar. İnce işçilikli heykeller, oymalar ve altın kaplamalarla süslü bu tapınak, Patan'ın sanatsal ruhunun yansımasıdır.

Katmandu Vadisi, tapınak mimarisi, tarihi ve kültürüyle yalnızca estetik bir deneyim sunmakla kalmaz, aynı zamanda geçmişten bugüne

Resim 19, 20. Altın Tapınak, Patan.

ne uzanan derin bir kültürel yolculuğa davet eder. Her bir yapıda, titizlikle işlenmiş detaylar geçmişin izlerini taşıırken, farklı dönemlerin kültürel ve dini dokusunu yansıtır. Katmandu, mimariye, tarihe ve kültüre meraklı bir gezgin için keşfedilecek eşsiz bir hazine niteliğindedir. Budizm ve Hinduizmin iç içe geçtiği, kabartma veya oyma figürlerin kutsal anlamlarıyla yüklü bir başka dünyaya adım atmak, bölgeyi unutulmaz kılıyor. Katmandu Vadisi, köklerinden beslenen geçmişle, aynı zamanda canlı ve dinamik bir kültürel mirası günümüze taşıyan nadir bölgelerden biri olarak, belleğimde derin bir yer edindi (Resim 21). Tüm deneyimlerim zihnimin geçitlerinde cirit atıyor; gördüklerim ve hissettiklerim içimdeki yankılarıyla sürekliliğini hiç yitirmiyor (Resim 21).

Resim 21. Pashupatinath.

NOTLAR:

1. Dua bayrakları Nepal'de oldukça yaygın bir dini ve kültürel öğe olarak tapınaklarda sıklıkla görünür. Bu bayraklar, beşli bir seri olmak koşuluyla mavi, yeşil, kırmızı, sarı ve beyazdır. Her renk evrenin temel unsurlarını simgelerken, mavi gökyüzünü, yeşil suyu, kırmızı ateşi, sarı toprağı ve beyaz da havayı simgeler. Dua bayraklarının üzerine basılı metinler zenginlik, bolluk, bilgelik ve manevi huzur dileklerini içerir. Bu metinler, ahşap bloklar üzerine oyulup, el yapımı damgalarla bayrakların üzerine basılır.
2. Sadhu, Hinduizm'in özellikle Şiva'ya bağlı keşişleridir ve bu kişilerin dini bağlılıklarını ve manevi arayışlarını sembolize eden en belirgin özelliklerinden biri sarkan ve geleneksel giysileridir. Sadhular, dünyevi zevklerden ve maddi dünyanın bağlarından

arınarak, hayatlarını tamamen ruhsal gelişimlerine ve içsel arayışlarına adanır.

3. Giuseppe Tucci (1894-1984), İtalyan bir Tibetolog ve Asya kültürü uzmanıdır. 1960'larda Nepal'de yaptığı araştırmalar, özellikle Budizm, Tibet kültürü ve geleneksel mimari üzerine. Tucci'nin “Nepal: A Cultural and Geographical Study” ve “The Religions of Nepal” adlı eserlerinde, Nepal'in coğrafyasını, kültürel yapılarını ve dini mirasını detaylı bir şekilde ele almıştır. Nepal üzerine yaptığı çalışmalar, Nepal'in dini ve kültürel yapılarının tarihsel bağlarını ve geleneksel inanç sistemlerini incelerken özellikle Nepal'deki Tapınaklar ve Mimari üzerine yaptığı araştırmalar, bu bölgenin mimarisinin sembolik ve kültürel anlamlarını derinlemesine analiz eder.

Serbest Mimar Magazine - Issue 54

CONTENT SUMMARY

The 54th issue of our magazine meets you with its interesting and rich content.

The "Desktop" section contains a selection of unfinished or ongoing projects. In this issue you can find the projects of Salalı + Architects, Yazgan Tasarım Mimarlık, RGGGA Mimarlık and AS Architects.

In the "SMDs" section, you will find news from the latest events organized by Turkish SMD.

The "Collar Picture" section consists of the commemorative articles written by Şükrü Kocagöz for Güngör Kaftancı, whom we lost in recent months, by Aytaç Özen for Erşan Gökse, and by Aslı Özbay for Fatih Gorbun.

The "Good Things" section includes the article titled "... And the Architecture Series: Interdisciplinary Critical Readings in Architectural Literacy" by Lale Özgenel.

The "New" pages include Güngören Demonstration Center and City Park designed by Özer/Ürger Architecture, Ha House designed by Ali Can Helvacıoğlu, Zone Trade Center designed by Kezer Architecture and Ormos Tartışık West Phase designed by Per Se Architecture.

The 17th article in the "Trips to Modern Architectural Works" series edited by Prof. Dr. Figen Kıvılcım Çorakbaşı is "A Cultural Route Proposal for Bursa's Industrial Heritage: Power Plants and Transformers".

In the section "(can't) Protecting the Modern", you can read the article titled "The Modern Housing Heritage Under Threat: Ataköy Parts I-II (1957-1964)" written by Nilüfer Baturayoglu Yöney, Yıldız Salman and H. İlke Alatlı.

This issue's File pages are dedicated to the TurkSMD 16th Architecture Awards and a delightful interview with Architect Kaya Arkoğlu, who was awarded the Grand Prize.

The comments section includes articles titled "Ayder Settlement as a Rural-Natural Tourism Area: Planning, Construction" by Ahmet Melih Öksüz and "It is said to be won when there is unity, but it is very difficult to repair" by Bekir Gerçek, as well as the Multi-Storey Car Park and Mini Terminal Project within the scope of the Rize Ayder Pedestrianization Project.

In the "From the World" section, you can review the Stoic Wall Residence project by LIJO.RENY.architects.

You can find Berna Tanverdi's article titled "Mysterious Cities of Nepal in the Heart of the Himalayas: Kathmandu, Bhaktapur and Patan" on our "We Were There" pages.

Журнал «Свободный архитектор» - 54-й выпуск

КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ

54-й номер нашего журнала встречает вас интересным и насыщенным содержанием.

Раздел «Рабочий стол» содержит подборку проектов, которые еще не завершены или находятся в процессе реализации. В этом номере вы можете ознакомиться с проектами компаний Salalı + Architects, Yazgan Tasarım Mimarlık, RGGGA Mimarlık и AS Architects.

В разделе «SMDs» вы найдете новости о последних мероприятиях, организованных турецкой SMD.

Раздел «Нагрудное Фото» состоит из мемориальных статей, написанных Шюкрю Коджагёзем (Şükrü Kocagöz) для Güngör Kaftancı, Айиач Озеном (Aytaç Özen) для Erşan Gökse и Аслы Озбаем (Aslı Özbay) для Fatih Gorbun.

В разделе «Хорошие штучки» опубликована статья Лале Озгенел «...и Архитектурная серия: Междисциплинарные критические чтения по архитектурной грамотности».

На страницах рубрики «Новое» представлены демонстрационный центр и городской парк Гюнгорен (Güngören), спроектированные студией Özer/Ürger Architecture, проект На Еви, разработанный Али Джан Хелваджиоглу (Ali Can Helvacıoğlu), торговый центр Zone, спроектированный Kezer Mimarlık, и Западная стадия проекта Ormos Tartışık, разработанная Per Se Mimarlık.

В 17-й статье серии «Экскурсии по современным архитектурным объектам» под редакцией профессора, доктора Фиген Кывильчим Чоракбаш, содержится работа Элиф Акар «Предложение культурного маршрута по промышленному наследию Бурсы: Электростанция и трансформаторы».

В разделе «Защита (неспособность защиты) современного» опубликована статья Нилюфер Батурайоглу Йёней, Йылдыза Салмана и Х. Ильке Алатлы «Находящееся под угрозой современное жилищное наследие: Атакёй I-II. части (1957-1964)».

Страницы раздела «Dosya/Досье» данного номера журнала посвящены 16-й архитектурной премии TurkSMD и чудесному интервью с архитектором Кая Арыкоглу (Kaya Arkoğlu), удостоенным большого приза Гран-при.

В разделе «Комментарии» представлена работа Ахмета Мелиха Оксюза «Поселок Айдер как пасторальная природная туристическая зона: Планирование, структурирование», а также статьи «Выиграть можно, когда есть единство, но починить и отреставрировать очень сложно» Бекира Герчека и «Проект многоэтажной автостоянки и мини-терминала в рамках проекта пешеходной зоны Ризе-Айдер».

В разделе «Из мира» вы можете ознакомиться с проектом резиденции Stoic Wall, разработанным LIJO.RENY.architects.

54 مجلة المهندس المعماري الحر - العدد

ملخص المحتوى

يلتقي بكم العدد ٥٤ من مجلتنا بمحتوى مثير وثرى.

يحتوي قسم «فوق المنضدة» على مجموعة مختارة من المشاريع غير المكتملة أو التي لا تزال قيد التنفيذ. في هذا العدد، يمكنك العثور على مشاريع صلالی + المهندسين المعماريين، يزجان للتصاميم المعمارية، RGGGA معماري و (AS) المهندسين المعماريين.

في قسم «SMD»، نوافيكم بأخر الأخبار عن الفعاليات التي نظمتها (SMD) التركية

يتكون قسم «صورة الباقية» من مقالات تذكارية كتبها شكري كوجا كوز (Şükrü Kocagöz) من أجل جونجور كافتانجي (Güngör Kaftancı)، وأيتاش أوزين (Aytaç Özen) وأرشان جوكسو (Erşan Gökse)، وأصلي أوزباي (Aslı Özbay) و فاتح جوربون (Fatih Gorbun) الذين فقدناهم في الأشهر الماضية.

يتضمن قسم «الأشياء الجيدة» مقالا بقلم لاله أوزجينيل (Lale Özgenel) بعنوان «... وسلسلة العمارة: قراءات نقدية متعددة التخصصات في المعرفة المعمارية».

في صفحات «الجديد»، ستجدون مركز جونجور ان (Güngören) للعروض والمنتزه الحضري من تصميم أوزر (Özer) / أورجر (Ürger) للهندسة المعمارية، ومزل ها (Ha) من تصميم علي جان حلواحي أوغلو (Ali Can Helvacıoğlu)، ومركز التجارة زون (Zone) من تصميم كيزير (Kezer) للهندسة المعمارية، ويوجد فيها القسم الغربي من أورموس تارتشيك (Ormos Tartışık) من تصميم بير سي (Per Se) للهندسة المعمارية.

في المقالة ٧١ من سلسلة «رحلات إلى الأعمال المعمارية الحديثة» التي تم إعدادها تحت إشراف الأستاذة الدكتورة فيجن كيفيلجيم جوراك باش (Prof. Dr. Figen Kıvılcım Çorakbaşı) وكتبت أليف أجار (Elif Acar) «مقالات بعنوان «اقتراح مسار ثقافي للتراث الصناعي في بورصة: محطة الكهرباء والمحولات».

في قسم «عدم حماية الحداثة»، يمكنك قراءة المقال الذي كتبه نيولوفر باتورايبو أوغلو يوناني (Nilüfer Baturayoglu Yöney)، و يلنز سلمان (Yıldız Salman)، و هـ. إيلكة الأطللي (H. İlke Alatlı) بعنوان «التراث السكني الحديث المههد: مناطق أتاكوي I-II (١٩٦٤-٧٥٩١)».

خصصنا صفحات ملف هذا العدد لجوائز (SMD) المعمارية التركية ٦١، والمقابلة الممتعة التي أجريناها مع المهندس المعماري كايا أريك أوغلو (Mimar Kaya Arkoğlu) الذي حصل على الجائزة الكبرى.

تحتوي قسم التعليقات على مقالة بقلم أحمد مليح أكسوز (Ahmet Me-İliş Öksüz) بعنوان «منطقة أيدر (Ayder) السكنية كمنطقة سياحية ريفية وطبيعية: التخطيط والتطوير» ومقالة كتبها بكر كرجيك (Bekir Gerçek) بعنوان «يبدو أن الوحدة تجلب النصر، ولكن الإصلاح صعب للغاية»، ومشروع موقف السيارات متعدد الطوابق ومحطة صغيرة ضمن مشروع منطقة المشاة في ريزا أيدر (Rize Ayder).

في قسم «من العالم»، يمكنك قراءة مشروع «Stoic Wall Residence» التي صممتها شركة (LIJO.RENY.architects).

يمكنك العثور على المقالة التي كتبها بيرنا تانري فيردي (Berna Tanverdi) بعنوان «من نيبال الغامضة في قلب الهيمالايا: كاتماندو، بهاكتابور وباتان» في صفحة «رك»